

Lithographed copy of ancient Persian
medical MS. in quatrains

Presented to the Library of
McGill University

by

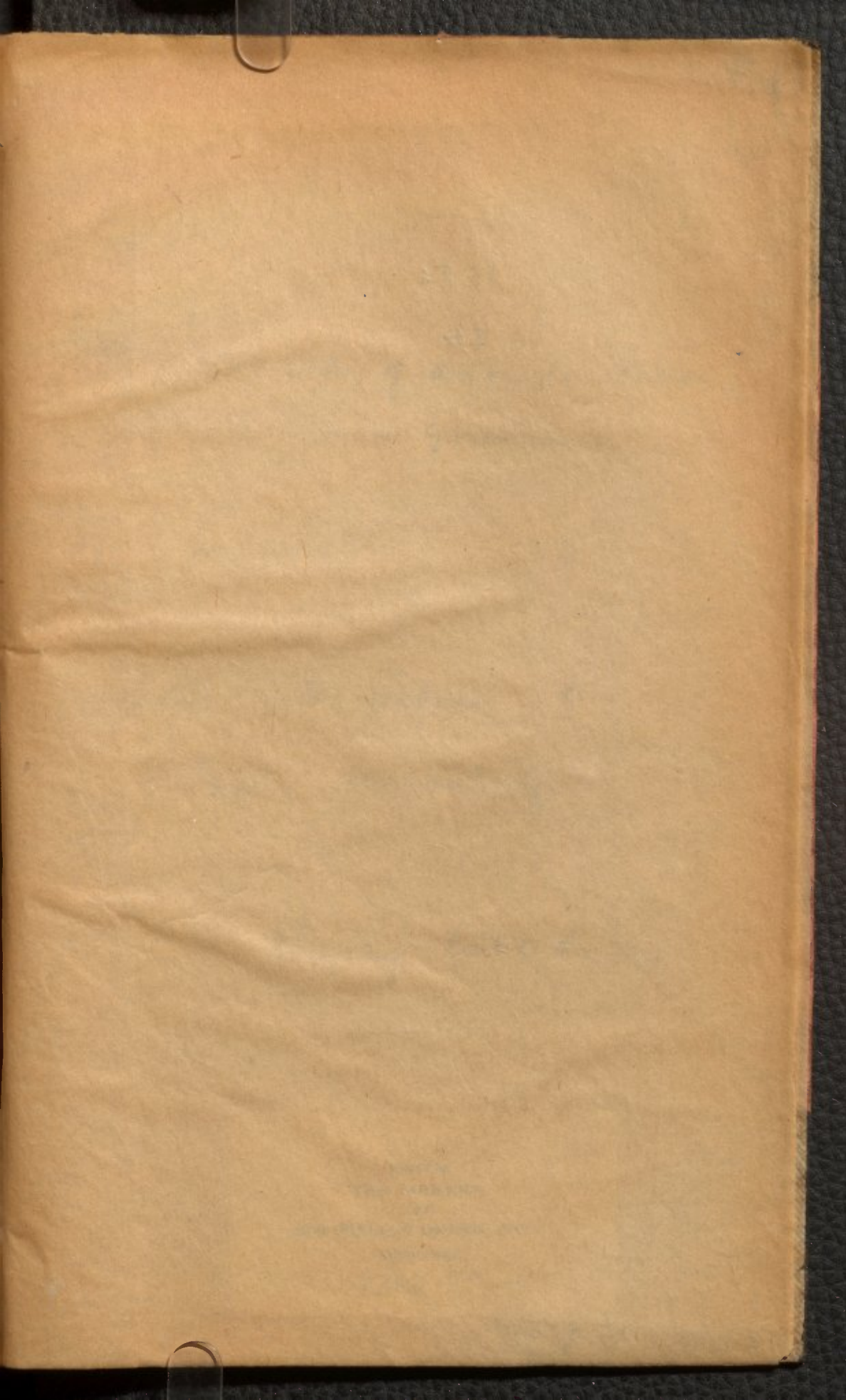
Dr. Casey Wood

FROM
THE LIBRARY
OF
SIR WILLIAM OSLER, BART.
OXFORD

7786 42

7056

42

۱۱۲
۲۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَا شَاءَ اللَّهُ كَوْنًا وَقُوَّةً بِاللَّهِ

شرح رِیاضِ طَبِیعی

مَوْسُومِی

اِعْجَابُ الدُّنْیَا لِنَسِیخِ الْمَدِیْنَةِ

حَسْبُ فَرَاغِیْنِ

شیخ آهی نخش و محمد لال الدین تاجران کاتب لاهور

مَطْبَعُ فَاعَامِیْسِی طَبِیعی
دِیَارِ پُورِ کَھوِیْسِی

پنجاه یک مفید و لاجواب طبی کتابیں

قیمت	نام کتب	قیمت	نام کتب	قیمت	نام کتب
۱۰	مفرح القلوب فارسی	۱۰	اکبر الاظم کامل ۴ جلد کاغذ	۱۰	کتب طب عربی
۴	طب شفاء الابدان	۱۰	گندہ و سفید حنائی نو لکشر	۱۰	
۴	میزان المزاج لاہور	۱۰	قرا بادین اعظم اکمل فارسی	۱۰	
۱۰	قرا بادین قادری لاہور	۱۰	کبیر	۱۰	
۱۰	صحیح خوشنخط	۸	جلالی	۱۰	
۴	مطب عدنیجان نو لکشر	۶	فضول بقراطی	۱۰	
۴	منظر العلاج	۱۰	خلاصۃ التجارب	۱۰	
۴	معدن الشفا سکندر شاہی	۲	مغربات ابری	۱۲	
۴	جامع شفا فیہ وافادات	۸	تکشف الحکمت	۱۰	
۴	کیمیہ	۱۰	محیط اعظم کامل نظامی زیر طبع	۸	
۴	زاد غریب فارسی	۱۰	کفایہ منصوری معہ رسالہ	۱۰	کشف المکنون عن معالجات القانون عربی محشی
۴	علاج الابدان	۴	چوب چینی	۱۰	جامع الشرحین شرح قانون عربی جداول
۱۰	میزان طب فارسی	۶	صیاء الالعاب فارسی	۱۰	نفسی شرح موجز حصہ علم معالجات نفسی نو لکشر
۶	طب یوسفی	۱۰	رمز اعظم فارسی کامل	۱۰	شرح اسباب و علامات نو لکشر زیر طبع
۳	غایۃ الشفاء	۱۰	عجالہ نافع	۱۰	زمر عربی
۱۰	منظر الشفاء	۱۰	علاج الامراض فارسی	۱۰	کامل الصناعۃ ہرود مقالم حدود الامراض
۴	فصوص الاعراض مشیح	۴	ام العلاج فارسی نو لکشر	۱۰	شرح اسباب محشی مولوی عبد الحی
۴	حدود الامراض فارسی	۱۰	علاج الغرنا فارسی لاہور	۱۰	زہراوی یعنی الشریف
۴	ہج الحد اتمت	۱۰	طب اکبر فارسی جدید محشی	۸	کتب طب فارسی
۴	اختیارات بریہ	۱۰	حشد الطبع نہایت خوشنخط	۸	
۳	کنز الاسرار	۱۰	صحیح دا علیہ درجہ	۴	
۳	مغربات رضائی	۲	رسالہ معالجہ بیضہ	۱۰	
۶	تویان استمنافارسی	۱۲	دستور العلاج فارسی	۱۰	
۱۰	رکن اعظم	۳	تشریح منصوری	۸	
۱۰	نیر اعظم	۳	کاشف الزمور شرح موجز فارسی	۸	
۲	رموز معدوی	۴		۱۰	

المستقر شیخ اکبر بخش محمد جمال الدین تاجران کتب لاہور بازار کشمیری

فهرست امراض کتاب شرح رباعیات طب یونانی

صغری	نام مرض	صغری	نام مرض	صغری	نام مرض	صغری	نام مرض
	علاج امراض الراس	۲۲	دوار	۴۱	سبل		فم الاذن او تولد و در فیما
۳	صداع مطلق	۲۳	سدر	۴۲	رمد	۵۷	دخول المسار فی الاذن
	صداع دموی		ضح		طرفه		
	صداع صفراوی	۲۴	سکته		ظفره		
۵	صداع بلغمی	۲۷	کابوس	۴۵	دمعه		علاج امراض الانف
۶	صداع سوداوی	۲۸	خدر		قرقه العین	۵۷	اطلان شم
۱۰	صداع حار ساده	۲۹	فالج	۴۶	بیاض العین		تنق الانف
	صداع بارد ساده	۳۳	لقوه	۴۷	انتشار و انساع	۵۸	جفاف الانف
۱۱	شقیقه	۳۴	رعشه	۴۸	ضیق حدق		قرقه الانف
۱۲	سرسام دموی	۳۵	اختلاج		خیالات	۵۹	رعاف
۱۳	سرسام صفراوی و سوداوی	۳۶	تشنج	۴۹	نزول الماء فی العین	۶۰	زکام حار
			تمدد	۵۰	عشا		زکام بارد
	علاج امراض العین			۵۱	جهر		علاج امراض لوجه
	نسیان	۳۷	برده		ضعف البصر	۶۱	مانشک
۱۴	حمق و رعونت		شعر متقلب		علاج امراض الاذن	۶۲	باد شتام
۱۷	جمود		شعر زائد	۵۲	طرش	۶۳	شک
۱۸	سبات	۳۸	سلاق		طنین		علاج امراض الشفته
۱۹	سهر	۳۹	شرناق	۵۵	وجع الاذن	۶۳	تشفق الشفته
۲۰	جنون	۴۰	عزب		قرقه الاذن	۶۴	ورم الشفته
۲۱	عشق		جرب	۵۶	دخول الیجوان		علاج امراض الفم

نام مرض	علاج	نام مرض	علاج	نام مرض	علاج	نام مرض	علاج
قلع دموی و صفراوی	۴۴	استرخاؤ اللسان	۴۵	علاج امراض القلب	۱۰۲	ضعف المعدة	
قلع لثوی و سوفاوی	۴۵	استرخاؤ	۸۸	خفقان باسباب	۱۰۵	جوع البقر	
سیمان المساک	۴۶	اللوزتین		خارجی	۱۰۶	شہوت کلیہ	
من الفم	۴۶	خفاق	۸۹	خفقان بلغمی		فساد شہوت	
بخر		دفع العلق و الخلق		سوداوی	۴	ہیضہ	
وجع السن	۴۷	قرقہ الخلق	۹۰	خفقان صفراوی		علاج امراض الکبد	
ضرس	۴۹	نشب العظم و الشوک	۹۱	خفقان دموی	۱۰۸	ورم کبد	
دور السن		فہ الخلق	۹۲	غشی	۱۰۹	عطش مفرط	
استرخاؤ اللثہ	۵۰	بلع الایرة		علاج امراض الشدی		ضعف الکبد	
لثہ و امیہ	۵۸	ورم المری	۹۳	ورم الشدی	۱۱۱	سوء التقنیہ	
ورم اللثہ	۵۹	بحة الصوت		قلت اللبن	۱۱۲	استسقا	
تاکل اللثہ	۵۱	سعال		علاج امراض المرارة		علاج امراض المرارة	
علاج امراض اللسان	۸۲	ربو	۹۲	وجع المعدة	۱۱۳	یرقان اصفر	
بطان الذوق	۵۲	نفث الدم	۸۲	بسب الريح		علاج امراض الطحال	
نقل اللسان		علاج امر الصدر	۹۸	وجع المعدة بالصفراء	۱۱۷	ورم الطحال	
ورم اللسان		والریہ		والبلغم	۱۱۹	نفث الطحال	
تفتق اللسان	۵۳	سبل	۸۵	وجع المعدة	۱۰۰	علاج امراض الامعاء	
حرقہ اللسان		فات الریہ	۸۶	بالسوداء	۱۲۰	اسهال	
جفاف اللسان		شعر صبر		ورم المعدة بالاضطراب	۱۲۳	سج	
علاج امراض الحلق		ذات الحنج	۱۰۱	قح	۱۲۴	منص	
ورم اللسان	۵۴	ذات الصدر	۱۰۳	فواق	۱۲۷	قونج	

نام مرض	علاج	نام مرض	علاج	نام مرض	علاج	نام مرض	علاج
جیات	۱۲۹	جرب المثانه	۱۴۸	احتباس الطمث	۱۸۶	عرق النساء	۲۰۱
حب القرع	۱۳۰	خلع المثانه	۱۴۹	رتق	۱۸۷	نقرس	۲۰۲
الدود الذي يشبه	۱۳۱	تقيير البول	۱۵۰	تواد الرحم	۱۸۸	درا. اذيل	۲۰۳
بدود الخلل	۱۳۲	عسر البول	۱۵۱	رجا	۱۸۹	دوالي	۲۰۴
زجير صادق	۱۳۳	حرقه البول	۱۵۲	اختناق الرحم	۱۹۰	علاج الحميلت	
زجير كاذب	۱۳۴	سلس البول	۱۵۳	نفخة الرحم	۱۹۱	سونوس	۲۰۵
علاج امراض المقعد		البول في الفلرش	۱۵۴	حكة الرحم	۱۹۲	حجى يوم	۲۰۶
بواسير	۱۳۵	ذيا بيطس	۱۵۵	بواسير الرحم	۱۹۳	حجى مطبقه	۲۰۷
تشقق المقعد	۱۳۶	بول الدم	۱۵۶	تشقق الرحم	۱۹۴	حجى غب	۲۰۸
ورم المقعد	۱۳۷	علاج الامراض التي	۱۵۷	قرحة الرحم	۱۹۵	حجى بلغى	۲۰۹
علاج امراض الكلى		تختص بالرجال	۱۵۸	ورم الرحم	۱۹۶	حجى سوداوى	۲۱۰
و المثانه		ضعف الباه	۱۵۹	علاج الامراض التي	۱۹۷	حجى دق	۲۱۱
حصاة الكلى	۱۴۰	كثرت الاحتلام	۱۶۰	تحدث في الظهر والورك	۱۹۸	علاج امراض التي	
ريج الكلى	۱۴۱	انثه	۱۶۱	والبيد والرجل	۱۹۹	تكون على ظاهر	
ضعف الكلى	۱۴۲	غذ ليطه	۱۶۲	صدبه	۱۹۹	الاعضاء والبدن	
ورم الكلى	۱۴۳	فتق	۱۶۳	وجع الظهر	۲۰۰	من الاورام والقروح	
قرحة الكلى	۱۴۴	ورم الخصى	۱۶۴	وجع المفاصل	۲۰۱	وغيرها	
ورم المثانه	۱۴۵	قرحة القضيب	۱۶۵	وجع الورك	۲۰۲	الاورام	۲۱۲
حصاة المثانه	۱۴۶	علاج الامراض التي	۱۶۶	بالدم	۲۰۳	قلغونى	۲۱۳
قرحة المثانه	۱۴۷	تختص بالنساء	۱۶۷	وجع الورك	۲۰۴	حجره بضم حاء	۲۱۴
ريج المثانه	۱۴۸	كثرت الطمث	۱۶۸	بالبلغم	۲۰۵	مهمه	۲۱۵

نام مرض	شماره	نام مرض	شماره	نام مرض	شماره	نام مرض	شماره
جعوده الشعر	۲۵۴	حصبه	۲۲۶	بلجیبه	۲۲۵	ورم ریجی	۲۱۶
تثقیق الشعر	۲	کلف	۲۲۷	فرنگیبه	"	ورم رتوخو	"
المزال المفراط	۲۵۷	برش	"	قوبا	۲۲۹	خنازیر	۲۱۷
افراط السمن	۲۶۲	نمش	۲۲۸	جرب	۲۲۲	سله	"
لدغ الحیبه	"	خیلمان	"	ثولول	۲۲۵	غده	۲۱۸
لدغ العقرب	۲۶۴	ببق	۲۲۹	داخس	"	سرطان	"
تهش الرتیلا	۲۶۵	برص	"	دوتل	۲۲۶	جذام	۲۱۹
لدغ الزنبور	۲۶۶	مقام	۲۵۲	خراج	۲۳۷	جمره لفتح جیم	۲۲۱
عض الطلب	۲۶۷	کثرة العرق	۲۵۳	وسیلده	۲۳۸	نمله	۲۲۲
علاج الذی شرب السم		صنان	"	آکله	"	لقاط	"
حاله شرب السم	۲۶۹	حرق النار	۲۵۴	طاعون	۲۲۹	دلم	۲۲۳
احوال نبض	۲۷۰	داد الحیبه	"	بشور لیینه	۲۳۰	حصف	"
فوائد	۲۷۲	داد الثعلب	۲۵۵	عرق مدنی	۲۳۱	نبات اللیل	۲۲۴
		شیب غیظی	"	جدری	۲۳۲	سعه	"

مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

شرح رُباعِ طَبِيبِ مُسْتَفِي

موسوم به

امعاء البرص وشرح البرص

حسبنا

شیخ ابوالفتح محمد جلال الدین تاجران کاتب لاهور

مصبع رفاعة امیر کراچی طبع کرد

پانچواں نمبر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

یا علیم علمنی بعلمک فلک الحمد والتحمیات والصلوات علی نبیک احمد افضل الرسل واکرم المخلوقات
 وعلی آله اہل الشرف والتکرم واصحابہ ذوی المجد والتظیم اما بعد می گوید عبد العظیم نصر اللہ خان
 الاحمدی الحدیثی الخورجوی کہ این رسالہ ایست مختصر کہ جمع کرده ام از تجربات خود بر اسفنج عزیزان
 عموماً و جنت استفادہ فرزند ارجمند خود عبد الملک خان سلمہ اللہ المنان خصوصاً
 نام کرده ام اورا المعجب الیچتہ المورثتہ بالنسخ المجرتہ کہ سرسخن را بہ رباعی حکیم یوسفی
 مرحوم شروع نمودم و بہ نسخ تجربہ خود شرح علاج اورا نام کردم اللہ تعالیٰ قبول
 فرماید و بہ عام و خاص نفع رساند آمین *

بحث علاج امراض لراس

ترک حرکت کن بطلب راحت را	رباعی	ای دیدہ زور در سرت لرز و غنا
مجموعہ کوشش و در آب شس نہ پا	۱	خطمی و بنفشہ و سبوس گندم
	شرح و تحقیق	

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صداع مطلق	در دیت در اعضای سر	خطمی بود از اخلاط یا چیزی دیگر از گرمی وسردی و خشکی و تری بے ماده	از بشره و نبض و قاروره و ذائقه و امور ما تقدم که گذشته اند و دیگر از آن باید دریافت که استغرف انشاء الله العظیم	پاشویه کند صفت این گل خطمی بنفشه کشمیری سبوس گندم به هم را در آب بخوشانند چون سرد شود مانده پس به نیم گرم چادر در بر وی مریض کشیده پاشش در آن گذرانند بشوید نافع باد
شرح و تحقیق				
سر درد سر تو گشته از خون پیدا شربت ز گلاب و قند و آب لیمو	رباعی ۲	گر نتوانی ز رگ سر راز و بکشت ترتیب کن و ماش و عدس ساز غذا		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صداع مومی	در دسر که از خون باشد	خون	سرخ چشم و زبان وردی و شیرینی دهان	قند در بغضت چحبه
آب حل کرده صاف نموده نیم چمچ گلاب و یک چمچ آب لیمو اضافه کرده بنفشه بخورد و این لخنجه هم مفید است آب خیار گلاب صندل کشنیز خشک عطر خنجر لخنجه سازند و حسب دستور در شبته کشاده درین انداخته بپزایند نافع باد				
در سر تو اگر بود از صفرا از انشرب می طلب شراب نارنج	رباعی ۳	صندل می کن بآب کشنیز طلا وز اغذیه کشک جو ماشش و اگر		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صداع صفراوی	در دسر که از صفرا باشد	صفرا	زردی چشم و تلخی دهان و صفت روی و بدن و زردی بول و زبان	صندل سفید راد در نیم پیاله آب کشنیز تر ساییده

در پارچه سوت دلایت زمان زمان آلوده طلا کرده باشند ترکیب شربت نارنج قند در آب
جو نشانند تا آنکه غلیظ شود پس دیگر را از دیگدان بر آورده آب نارنج اضافه نمایند
و باز قوام کنند و هر صبح یک چمچ در هفت قاشق آب حل کرده ناشتا بنوشند

بیمار که هرگز صفرا پیدا	رباعی	باید که خورد ز بهر دفع صفرا
یا حب بنفشه یا نقوع مسهل	۴	یا آب انار و شیر خشت اعلا

شرح و تحقیق

صفت منضج صفرا بنفشه گل سرخ تخم کاسنی نیم کوفته پستهان تخم هندی آلو بے سگار همه بار
در یک سیر آب جو نشانند چون بنصف رسد صاف کرده بشیرت نیلو فر شیرین
کرده نیم گرم بنوشند و غذا نخوریم کوفته و مونگ مقشر یا گوشت مرغ جوان یا گوشت
گوسفندش ماه با کشنیز تر یا اسفناخ و قدری تمر هندی خوردن گندم یا گوشت
مذکور صفت حب بنفشه بنفشه تر در ب السوس پوست بلیله زرد محموده مشوی اندسون
همه بار کوفته بیخته باب خمیر کنند و خوب سازند بشیرت بنفشه نقوع مسهل سنا بے کلی
پوست بلیله زرد تخم کاسنی نیم کوفته بنفشه نیلو فر تخم هندی آلو بے سگار پستهان همه با
را یک شبانه روز در نیم سیر آب تر داشته صبح صاف کنند و به لبث مشقال شیر خشت
شیرین کرده نیم گرم بنوشند نافع باد صفت شربت بنفشه بنفشه را در پاؤ سیر آب جو نشانند چون به
نیمه آید مالیده صاف نموده در قند قوام نمایند و نگاه دارند و وقت حاجت با استعمال
آرند صفت ترتیب آب انار شیر خشت را در گلاب حل کرده صاف نموده در آب انار
بنوشش که با تخم فشرده باشند اضافه نمایند و سحر نیم گرم بنوشند و سیدی
استاذی حکیم منصور علی صاحب مرحوم طبیب نجیب آبادی برآه صفرا این چنین منضج
تجویری فرمودند صفت منضج صفرا بنفشه کاؤزبان عناب پستهان تخم خطمی بادیان گل
قند را هشت روز یا ده روزی داند پس بروز مسهل برگ سنا گل سرخ در آب
سائیده صاف کرده بشیرت بنفشه شیرین کرده همراه سفوف تخم شاه پسند و نبات می دادند و
فردای روز مسهل بجای تبرید تخم رحمان با صابون خطمی و نبات می نوشانند

شرح رباعیات طب یونانی
تاریخ و ذوات
ایشان ۲۲
ز قند در ۱۳۸۲
تاریخ از ایشان
در موعظ صید و الیه
بیماریهای سرعلاج
۱۴

۱۴
تاریخ و ذوات
ایشان ۲۲
ز قند در ۱۳۸۲
تاریخ از ایشان
در موعظ صید و الیه
بیماریهای سرعلاج
۱۴

آن را که صداع بلغمی شدیداً مشرت ز طینج بادیان سازد و شهید	رباعی ۵	گو روغن قسط و فریون ساز طلا تیار کن که بوتراز بهر غذا		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صداع بلغمی	در دسربلغمی باشد	بلغم	گرانی سرد بسیاری خواب و سستی اعضا و نبض لین و بشره و زبان سفید و غشیره و خیسابینه	روغن های
که بیان کرده می شود نبو شد و غذا گوشت کبوتر یا آنچه مناسب باشد صفت روغن قسط قسط سیخ فلفل عاقر قراغون چند ستر همه را کوفته در بست آن را آب جوشانند تا بلع رسد و صاف کنند و ده شیر روغن کجدا اضافه نموده جوشانند تا روغن بمسند صفت روغن فریون فریون قسط چند ستر بودینه کوبی عاقر قراغون شش موزنج همه را کوفته در بست سیر آب یا شراب جوشانند تا بلع رسد پس صاف کرده روغن کجدا جوشانند که روغن ماند بردارند و همگام ضرورت با استعمال آزند صفت طینج بادیان عبارتست از آبی که بادیان جوشانیده باشند				
از بلغم اگر ترا مرض شدیداً اخراج کش بحب اصطنیقون	رباعی ۶	زان پیش که افکنند نت را از پایا یا حب ایاره یا حب قوقسیا		
منضج بلغم بادیان بادرنجوبه انیسون پرسیاوشان اصل السوس مقشر نیم کوفته انجیر بلبله زرد در آب جوشانند چون به نیمه آید صاف کرده گل قند آمیخته بکوزند غذا بخورد آب کنند یا هر چه مناسب دانند صفت گلگند برگ گل سرخ تازه را کوفته یا قیسه کرده در عسل آمیزند و در آفتاب تا چهل روز گذارند یا برگ گل خشک را مثلاً یک مشت بکوبند یا بدست بسالند و بگلایب تر کرده تا دو ساعت بدارند و در یک پیاله عسل آمیخته دو سه جوش دهند و نگاهدارند صفت حب اصطنیقون ترید صبر سقوطی حب انیل بسفنج پوست بلبله در دشوم خنظل نموده همه را بکوبند و به بیزند و غالیقون بمویند گرانده اضافه نمایند و باب کرفس حمیر کرده جها سازند و لعسل و مانند				

آن بلفظ تندو معنی اصطلاحیون منقحی اخلاط بارده است صفت حب ایارج تریح حب البیسون
 اینسون شحم خنظل نمک بندری همه را کوبند و به پیزند و غار لقون بمولینه بخته و ایارج فیکرا را
 اضافه نموده باب باویان خمیر کنند و بطریق حب بالا فرو برند و معنی فیکرا مر و تلخ است
 و معنی ایارج دواسه آبی باشد صفت ایارج فیکرا مصطلکی زعفران استیل حب بلسیان
 عود بلسیان اسارون سنگ گز در چینی صبر سقوطری همه را کوفته بخته در شیشیه کنند و
 نگاه دارند صفت حب قوقایا صبر سقوطری عصاره افسنتین یا برگ او مصطلکی
 شحم خنظل محموده مشوی همه را کوفته بخته باب کرفس خمیر کرده خوب بدستور سازند و معنی
 قوقایا حلق و وسط سمرست

گر در دوسر ترا سبب شد سودا	رباعی	از دست مده شربت افیمون را
از اغذیه اگر او نخورد سار غذا	ی	وز روغن بابونه و بادام طسلا

شرح و تحقیق

نام مرض	تقریب	سبب	علامت	علاج
صلع سوداوی	در دوسر که از سودا باشد	سودا	تیرگی رنگ لبثه و زبان و قاروره خشکی بینی و فکر فاسد	شربت افیمون باید داد و روغن بابونه و بادام بر سر باید مالید و نخود آب باید نور و صفت شربت افیمون را در خرطیبه کرده در یک پیاله آب بچوشانند تا مزه خود را باز بد پس او را بر آزند و ببالند و بهفتاد و شقال قند سفید صاف آمیخته بقوام آزند و صبح یک قاشق در صفت فاشق آب حاصل کرده بنوشند من فریاد مرحوم سیدی استاذی مولائی حکیم منصور علی نجیب آبادی که افیمون را در خرطیبه کرده در شیر چوشانده یا شیر راجوشانده افیمون را در آن حل کرده بر آورده بقند شیرین کرده بنوشند نفع باویا حرق شایسته مع عرق مردق را با شربت انار شیرین نموده بالاسه سفوف بلبله سیاه افیمون نبات مصری بنوشند نافع باویا حرق شیر بنوشند صفت آن انشاء الله تعالی در ما العین گفته آید صفت روغن بابونه گل بابونه را بار روغن کهنه در شیشیه کرده تا چهل روز بافتاب نگاه دارند یا مشقی را از گل بابونه

خشک در یک پیاله آب جوشانند تا به نیمه رسد پس صاف کرده باینم پیاله روغن کنجند
 جوشانند تا روغن بماند صفت روغن بادام مغز بادام مقشر با قند یا نبات و غیره مثل
 آن بکوبند و چند قطره آب گرم بر آن پاشند در طبق مس که بر آتش گنج گذاشته باشند
 بمالند و بفشارند تا روغن ازان برآید گویم که مغز بادام را با قشر زرد کوبند و معمول سرکار
 خال امجیم معروف و مغفور فتح خان صاحب آن بود که بهفت آنتار مغز بادام را مع قشر درونی
 بکانه روغن گرفته و روغن می گرفتند و این عمل آسان است و روغن خالص
 می برآید قرص صدف از حکیم سید علی اصغر صاحب مغز تخم کدو مغز تخم خیارین مغز تخم زلزوز
 کثیر ادویه مسوقه گل ارمنی ایون گوند سول تخم کاهون نشانه تخم با قلا صدف صادق کافور
 کوفته بچخته در آب ایون مذکور حل کرده قرص سازند براسه امراض حاره جمله
 اقسام تبها و اسهالها و فساد خون و نزله حاره و جمت حفظ جنین در حمل بعد از سه ماه
 و قبل پشت ماه در در شکم و سلامت کچه و نگا داشتن از اسقاط و اجزای خون و برای
 تنقیه و تشنگی اطفال شیر خواره و قی آنها و در سردی و سوزاک مفید است
 اجزای ادویه مسوقه دار چینی درونج عقربی زعفران و در تب بلغمی کافور نه اندازند بلکه در
 صغراوی افزایند

گرد مرض تو چون ز سودا پیدا	رباعی	باشد که نشت پاک شود از سودا
مجنون نجاج یا حب افتمون	۸	یا حب اسطوخودوس تناول فرما
شرح و تحقیق		

منضج سودا اسطوخودوس بادرنجوبه گاؤزبان برسیا و شیان بادایان اصل السوس مقشر
 نیم کوفته همه را در نیم سیر آب جوشانند چون به نیمه رسد صاف کرده بقند شیرین نموده بگرم
 بنوشند غذا آب نخورند نیم کوفته با گوشت ماکیان فربه و دار چینی و زعفران و اسفناخ صفت
 مجنون نجاج معنی نجاج بضم نون خواهد فتح آن رنگاری و روای حاجت است اجرائش بقول
 ماتن رحمة اللہ علیہ سیاه پوست هلیله کاپلی پوست هلیله آمله اسطوخودوس افتمون
 زرد سفاح همه را کوبند و به سبزند و لاجورد سسته انجاق بقون بگویند بچخته اضافه نمایند

و بدو چند شهید بسزند از سه مثقال تا پنج مثقال خورده باشد و سیدی استاذی مغفور باین
 صفت با استعمال می آوردند زرد سفید اسطوخودوس بسفاج اقیتمون بلیله کابلی بلیله سیاه
 همه هاراکوفته بچینه در دو چند غسل معجون سازند و با عرق شامتره از دو مثقال تا سه مثقال
 خورده باشند و برای اسهال از پنج مثقال تا هفت مثقال بخورند نافع باد صفت
 حب اقیتمون بسفاج اقیتمون خرق سیاه مک هندسی اسطوخودوس همه هاراکوفته
 و به بیزند ایارج فبقرا غارلقون بموئینه بچینه بران اصافه نموده باب سرشته
 بشریت بنفشه خوب سازند و با استعمال آرند صفت حب اسطوخودوس
 اسطوخودوس اقیتمون بسفاج زرد پوست بلیله کابلی پوست بلیله زرد صبرقوی
 شحم حنظل همه هاراکوفته و به بیزند و در دو مثقال غارلقون بموئینه بچینه باب خمیر کرده جو
 بشریت بنفشه سازند و فروزند و می فرمود سیدی استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی
 که بعد تنقیه تام استعمال مفرح اعظم برائے تصفیه جمیع اخلاط خصوصاً قون و
 سودا اثر کامل و تقویت اکمل دارد صنعت آن شامتره بادرنجوبیه گل گاؤزبان نمنول
 زرنب کبابه زرنبا بلیله کابلی ابریشم مفرض صندل سفید پوست بیرون لسته دانه سبیل
 مرجان مروارید کبریا نمود در قطن طاقه نقره یا قوت سرخ ادویه کوفتی را کوفته بچینه و سودنی
 را سوده شکر سفید را باب به شیرین و شربت ریاس آب سبب شیرین گلاب
 آب انار میخوش آب لیمو آب زرشک بقوام آورده بسزند قدر شربت از یک مثقال
 تا دو مثقال نافع باد ضابطه مسلسل اخلاط ثلثه بر طریقه سیدی و مولائی حکیم نجیب آبادی
 مرحوم واضح باد هرگاه که غلبه صفر بر مزاج می باشد منضج آن در ایام قلیل مستعمل می گردد
 از بنفشه و نیلوفر و تخم کاسنی و عناب و سپستان و آلوئه بخارا و گلگند بعد استعمال
 پنج یا شش روز تمرندی و تزنجبین و شیرخشت و خیار شیر و پوست بلیله زرد کافی است
 برائے اسهال یا برگ سنا اضافه سازند در مطبوخ یا فقوع مناسب وقت استعمال
 کنند و کمی دیشی در ادویه حسب مزاج مریض و موافق من و عادت و فصل و صناعت

نمایند و اگر غلبه بلغم باشد در منضج بادیان و اصل السوس و انجیر و مویز و گل قند
 و مسهل آن بعد هشت روز با صافه ادویه سپستان و صغره دگا و زبان و برگ سنا
 و گل سرخ و تر بد مقشر و جوف بروغن چرب کرده در مطبوخ باز نجیل اندازند یا سائید
 سردار و نمایند بلب خیار شنبه بعد استعمال منضج بلغم یا صغره استعمال این خوب سید عمر
 طبیب پدید نمایند خوب اسهال می کند گرم آفت طایر طب زنجبیل هم را کوفته بخت
 وزن نموده خوب ساخته همراه آب نیم گرم بخزند خوب اسهال می نماید و اگر غلبه
 سودا بود منضج آن پانزده روز دهند از گاو زبان و بادیان و عناب و سفلیج و
 بادرنجبویه و گل سرخ و بنفشه و سپستان و مویز و شاه تره و گل قند و بعد از اقیتمون
 و حجر ارمنی و بلبله سیاه و املتاس باروغن مسهل دهند و اگر در مزاج غلبه اخلاط باشد
 دوا می منضج و مسهل مرکب دهند و شاه پسند مسهل بلغم بکثرت و صغره و سودا هم خارج
 میسازد و اگر غلبه حرارت مزاج دهند همراه تمر سندی و دیگر دوا سفوف آن دهند و الا
 با مطبوخ برگ سنا و گل سرخ و بلبله کابلی بار دیگر ادویه مسهل و منضج دهند و در غلبه سودا
 سفوف شاه پسند بالا جورد و حجر ارمنی دهند یا دیگر ادویه آن غرض که در مسهل رعایت اخراج
 خلط غالب باید ادویه مخصوصه آن دهند و اخلاط منضج اند همراه یک خلط خلط دیگر می بیند بقلیت
 چنانچه در قصد که استفراغ کلی است خون بکثرت و دیگر اخلاط بقلیت خارج می شوند مثلاً ترید که
 مسهل بلغم است یا بلغم دیگر خلط بسبب امتزاج خارج می گردد و هر گاه مسهل صغره دهند و بلغم خروج
 گرفت از صغره طمانینت شد که خارج گشت و هم چنین حال دیگر خلط است این در صورتی
 است که دو اسهل یک خلط باشد و اگر دو خلط باشد مانند ستمونیا که مسهل صغره با خاصیت
 و مسهل بلغم کیفیت است هر دو را خارج می کند با هم و یا مسهل اخلاط نلثه است مثل سنا که
 بر سه را خارج می کند اگر صاحب زحیر را برای اخراج مواد دوا می مسهل شاه پسند یا املتاس
 و غیره داده باشد بعد اسپغول و تخم ریحان دهند همراه لعاب ریشة خطمی و نبات تازه
 روز و براس تقویت معده و اعضای رئیس نوشداروی ساده یا لواری بغایت
 نافع نسخه هر دو در قبادین بویسد

از گرمی آفتاب هرگز که نزا آب گل خطمی و لعاب سیبوس		رباعی ۹ شرح و تحقیق		برگشت مزاج و درد سر شد پیدا ۳ میزبیک دیگرومی ساز طملا	
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج	
صداع حار ساده	درد سر گرم که از اسباب خارج بود	حرارت خارجیه	تقدم مقارنت آفتاب و غیره در گرمی جلد سر طمس خشکی دهن و بینی و تشنگی و آواز گوشش	لعاب گل خیرد اسپیغول را بر آورده بر سر طما کنند	
گرمی متناثر چو ز سر سردی هوا از مرکب و عنبر و لادن و ز مشک		رباعی ۱۰ شرح و تحقیق		زنان سان که شود از ان صداعت پیدا در روغن زیت حل کن و ساز طملا	
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج	
صداع باره ساده	درد سر که از سردی خارجی بود	سردی بیرونی	رسیدن برودت و سردی هوا و سردی سرد طمس و سفیدی بول و غیر آن	صفت ترتیب طما مرکب کوفته عنبر لادن گداخته بر سر طما کنند	
مشک سودا بروغن زیت یا بجز آینه زنده و صلاویه کرده نیم گرم زمان زمان بر سر طما کنند		رباعی ۱۱ شرح و تحقیق		بر سر قطرات در دو بار داورا البته صداع واگذار داورا	
از علامات جمیده صداع آمدن ریم یا خون ست از بینی چه این دلالت بر نضح ماده می کنند و نوحه نضح آن دال ست گویم بر آمدن ریم یا خون همیشه علامت نیک نمی باشد بلکه گاهی سبب بر آمدن آن بودن گرم می باشد پس اگر مریض حرکت آنها و نفس دارد بدماغ دریا بداید که به علاجش پردازد بحرب فقیر است از عرق سرگین					

بیمار بهای سر علاج در دوسره که از گرمی یا سردی بود ۱۱

شرح رباعیات طب یونانی

تازه خرچند چند قطرات در مخزن چند روز بچکاند اثنا الله اثنا فی شفا خواهد شد یا چند چند قطرات عرق برگ صد برگ که گیند یا باشد در سوراخ بینی بهر دو جانب چند روز بچکاند یا باشد و ناچیل در یائی در آب سائیده بسر با نیم گرم و بگلسردنوشانیده باشد مجرب است از اینجا جدول ادویه می نویسم که نافع برای صداع حار و بارد باشد ترکیب استعمالش را مفردا خواه مرکبا از قرابادین جویند

صداع حار

کاسنی	کافور	پاینها	نجاح	علی بن علی	کاسنی	کاسنی	کاسنی
کاسنی	کاسنی	کاسنی	کاسنی	کاسنی	کاسنی	کاسنی	کاسنی

صداع بارو

دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه
دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه
دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه
دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه	دانه

از درد شقیقه ای که باشی بقلب رباعی
 با صمغ بکوب زعفران و فیون ۱۲
 بکشاز رخ علاج و تدبیر نقاب
 در هر طمانخیر سازشش بگلاب

شرح و حقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شقیقه	در نیم سر	ریح غلیظه یا بخار لازم بدن خوا عضو خاص خیر و بر سرد یا غلاط است حال یا بارو	از روض و قاروره و حال مریض باید دریافت و در یک شق می باشد و بدوره می باشد	حب قطره سبب باید کرد اگر بلایق سستف مروم خا کنند هم نافع صمغ عربی باشد

شرح رباعیات طب یونانی

از عفران افیون همه را کوفته بخته بگللاب خمیر سازند و بر کاغذ چسپانیده بر تحقیق چسپانند و
 سیدی و مرشدی حضرت شاه عبدالعلیم لوهاروی رضی اللہ عنہ مغز یک تخم کهرنی را
 در آب ساییده قطره چند ازان در بینی بمخز مخالف در وقت از طلوع آفتاب می چکانند
 در سه روز مریض صحت می یافت فقیر نیز چند بار آزموده است و سیدی مولائی استانی
 حکیم نجیب آبادی موم کافور را در روغن گل ساییده قبل از طلوع آفتاب بجانب موافق
 در سوراخ بینی مریض ازان چند قطره سه روز می رسانند که مریض صحت می یافت و
 محی هم استاد فقیر حکیم نبی بخش صاحب سلمه اللہ تعالی کیرت پوری را حرجب ست که در سوراخ
 بینی مریض بجانب موافق سمندر بچل را در آب ساییده چند قطره ازان قبل از طلوع آفتاب
 رسانند فائده می بخشند و اگر عصابه بود این ضماد استاوی موم حکیم نجیب آبادی بسیار
 است پوست بیخ ارند درم و زنجبیل درم و آرد جو درم و صندل سفید درم همراه در
 غرق برگ عنب الثعلب ساییده نیم گرم نموده بر موضع درد ضماد کند و نزد بعض
 مجربان تعلیق موی السان و فاقا مؤثر هم چنین تعلیق دهنه فرنگ و هم چنین تعلیق
 بیخ یا هفت شاخ سداب یا برگ آن و بوییدن و خوردن مشک خالص هم
 منزل آن است که منفی جمیع فضلات است

سر سام کسی را که شود از اجاب از ماش و جوش غداکن و گلخانه ساز	رباعی ۱۳	باشد چو ز خون بده شراب عناب از صندان آب سیدب کشیده و گللاب

شرح و تحقیق

نام مرض	تقریب	سبب	علامت	علاج
سر سام	آماس یکی از دو پرده که در آن مغز نیشه می شود	دوم فونی	درد موی تیب دائمی و بنیان دخذه و سرخ چشم و زبان و انتناسه عروق	فصد سرار و و گلخانه و علاج مذکور بعمل آرند

صفت شربت عناب عذاب را در نیم سر آب بکوشا تند چون به نیمه رسد در سه چوبانک
 قند باز بغمزه آورده نگاندارند صفت لحنه صنبل سفید را در هفت ثقیال آب سیب

وده متقال آب کشنیز تر و زنج متقال گلاب سوده در شیشه نگاه دارند و آنرا فناناً
 بدماغ رسانیده بویانیده باشند و این ^{۲۲} سوط براس سرسام گرم مفیدست آب
 برگ کا هو عرق بید و صندل سفید از هر یک قدری با هم همزوج کرده در بینی کشند

سرسام چه عارض شود از صفراوت	رباعی	یا آنکه پدید گردد از سودا است
باید که هند معالج از بهر علاج	۱۴	در آب گل بنفشه دست و پاپت

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سرسام	شرح آن گذشت	صفرا	تپ نیز دائمی و سبکی سر و پزیران و بجزابی و بدخونی و زردی چهره و چشم و زبان و شدت تشنگی و خشکی بینی و دست چشمت و سرعت نبض و خشم مگر گرم نباشد	بنفشه را در آب جوشانیده در آن پای و دست مریض مگر گرم نباشد
		سودا	پزیران و ترسیدن و گریستن و بیداری و بیوشی و بسیار دم کردن و چو خنق گرفته و چشمهای کشاده و حیران و تلبین نمایند و تپ کم	و آب فواکه مثل املی و عناب و مکرو و سپستان آب کدو و آب

تر بز بسیار مفیدست خوب فی آور باید داد حقه نامی مسهل با استعمال باید آورد و آتش جو
 نوشانیده شود و سببش خورانیده و سر را تخم کدو و نیلوفر و بنفشه ضماد باید کرد بر سر شیره دختر
 باید مالید و آب طبع بالونه تمام و در دو کلیل و برگ خنخاش و برگ چغندر نطول باید کرد

از بلغم اگر پدید شد سرسامت	رباعی	از درد و غم لبالب آمد جامت
ند نیز تپ بلغمیت باید کرد	۱۵	باش که زد قح آن بر آید کامت

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سرسام	شرح آن مذکور شد	غلبه بلغم	تب نرم دائمی و گریز خواب و بزیان و نسیان و سپیدی زبان و قاروره	استفراغ بلغم بطبیخ پنج بادیان و تخم کرفس و

انیسون و پنچ اذخر و اسطوخودوس و میز مع گل قند و سکنجبین عنصلی باید کرد بر روز اول و دوم سر را بسره که و گلاب و روغن گل و چند بیدستر نیم گرم بمانند و چند بیدستر و کندش را همچو نشوق در بینی اندازند باید دانست که رنگ بول اگر مانند آب در علت سرسام شود علامت بد باشد زیرا که این وقتی نمی باشد که طبیعت از تصرف عاجز می شود و توجه تمام ماده به دماغ باشد پس عجز طبع و توجه ماده به دماغ و ملاکت مریض باید یافت چنانکه مصنف رحمة الله تعالی می فرماید

بر کس که سرسام دلیل آمده است	رباعی	بر بستن تجودی علیل آمده است
بولش چو عیان شد دست به تیر آب	۱۶	بر آمدن مرگ دلیل آمده است

شرح و تحقیق

و اگر عروق مقعد را با دگر که آماس کند در سرسام علامت نیک برای صحت باشد چنانکه می فرماید مصنف رحمة الله تعالی

سرسام کشید چو نخت علت سبوت	رباعی	در جمع ما کند پریشان گویت
گر قنفخ آیدت عروق مقعد	۱۷	بسیور همان زمان نماید رویت

شرح و تحقیق

در سرسام رعاف نیز از علامات بهبود است که کار فصد می کند انشاء الله تعالی

نسیان چو شود منقص اقبال	رباعی	باشد همه وقت از ان پریشان حالت
هر روز برای دفع آن بس باشد	۱۸	از مادة الحیوة یک مثقال است

شرح و تحقیق			
نام مرض	تقریب	سبب	علامت
نسیان	فرا موشی	غلبه بلغم بر مؤخر	گرانی سر و رطوبت بدنی و آب
		دماغ	رفتن از دیان و بسیاری خواب
باید خوبانید صفت آن بقول مائت رحمة الله تعالی مغز چلغوز زره مغز بنور مندی میوز منقح بکوبند و در سه صد مثقال غسل گداخته حل کنند و فلفل و زنجبیل و دارچینی و خصیخه الثعلب پوست بلبلیه آمله شیطرج زراوند و سرخ فنج بالونه کل بالونه کوفته بخته بران افزایند و خوب بهم سرشند هر صبح از روی یک مثقال خورده باشند خدا کباب یا قلیه خشک می فرمود حضرت استاذنا مولانا احمد علی چپر یا کوئی رحمة الله که هر کرانسیان عارض شود بسیار در کچکنی نیم پاؤ و فلفل سیاه سفوف مرچ سیاه را بر دغن گاؤ سرخ کند تا بسوختن زسد پس شکر سفید یک سیر در ان اندازد و بعد از فرود آوردن از دیگ بدان اندران سفوف کچکنی را انداخته بخته نگاه دارد شش ماشه ازان خورده باشد بموسم سرما نفع عظیم دارد گویم استعمال این دوا در موسم سرما بعد تنقیه باید فرمود و بجای کندش اگر سفوف باور نجوییه اندازند اولی باشد و استاذ می حضرت حکیم نجیب آبادی رحمة الله جوارش جالیهوس را درین مرض تجویز میفرمودند باین صفت بالچیطر فلفل الاچی خورد در چینی خونجان زعفران فلفل سفید دار فلفل قط بجرمی شیرین تا اگر موخه عود بایان حب الایسنگر جراته شیرین از هر یک دو درم مصطکی سه توله همه بار کوفته بخته برابر همه ادویه قند و دو چند ادویه غسل پس قند و غسل ر بقوام آرند و ادویه مسخوقه را سوای مصطکی در آن آمیزند و مصطکی را که جدا سحر کرده باشند بعد همه ادویه در آن آمیزند و بعد هفت روز با استعمال آرند از هر یک مثقال تا دو مثقال قبل از طعام یا بعد از آن و محتاج پر پیزیست و درین باب عرق بکنگه نیز مفیدست باین صنعت بکنگه مندی با دیان اجوائن جوز بوا بیل دارچینی زنجبیل لونگ در			

پانزده آثار آب شب تراشیده صبح سه چند عکسند و نگاهدارند و پنج توله از آن
 خورده باشند و درین مرض عرق پان هم اثر کامل دارد باین صنعت الاچی سفید
 سافج هندی سنبل الطیب لونگ و ارچینی گل سرخ و غرقه چوب حبیبی برگ بادیان همه
 را شب در آب تراشیده صبح سه آثار عرق کنند و چار توله از آن نوشیده باشند نافع باد

ای قدر تو از حقیق و عونت شده است در با سخی در کار تو زین عارضه صد گونه شکست
 هر روز بمحون بلادر در ۱۹ بخور که ازین بلا بدین خواهی هست

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حقیق و عونت	در لغت سرکشی و خود آرائی با صطلاح بطلان و نقصان فکر	بلغم	گرانی سر و چشم و بسیاری خواب و سرریافتن از چیزهای سرد و خوردن دو با غذای بارد آن بقول ما این پیش از لوق مرض	محون بلادر

عاقه و حایبه دانه قسط فلفل دراز فلفل و ج برگ سداب جنطیاناز راوند مدح حب الغار
 جدر بر ستر شیطیح خردل همه را بکوبند و بپزند به نیم من غسل گذاخته و روغن جوز و غسل
 سرشته نگاهدارند صبح یک درم از آن خورده باشند و غذا کباب خشک یا قلیه
 با نان گندم خورده باشند صفت روغن جوز مغز جوز سی منقالت قند سفید پنج
 منقالت کشمش با مانند آن پنج منقالت بکوبند و قطره چند نمک آب گرم بر آن پاشیده
 بطریقی که در شرح رباعی مقوم در بحث روغن بادام گفته آمد روغن کشند اما آسپل طریق
 اخذ آن همان است که در سرکار خال مجدم مغفوری شد که در صنعت روغن بادام گفته ایم کیفیت
 گرفتن غسل بلادر آنکه طرف بلادر را که از جانب درخت بود بپزند یا بنور گرم که سرد سی
 آب سنگران باشد گرفته بآتش اندکی متصل کرده انشرد و به طشتت خواه پیاله بلادر را سنگون
 فشارند تا عملی که داشته باشد بیرون آید گویم محیی حکیم نبی بخش صاحب کیرت پوری را معمول
 است که بلادر را روغن گاؤ بریان کنند اما نشود که بسوزند پس روغن را از آن صاف کرده در

لکه کن در مطر در مطر نیم در مطر

مجموع اندازند بعضی بلا در را در شیر بچینه و از آن مسکه گرفته آن را در مجموع آن اندازند
 و سیدی و مولائی استاذی حکیم نجیب آبادی مرحوم جوارش جاوید را در امراض بلغمی تجویزی
 فرمودند صفت آن جوز بوا بسپاسه قریض دار چینی سنبل الطیب سعد آمله
 منقحی داننه الاچی سفید مسادی اجزای همه را کوفته بچینه با غسل و نبات سه چند تیار سازند
 و هر روز در دم خورده باشند نافع باد

چون بخت جمود گردد حادث گرا بل مداوا اعلت فرماید	رباعی ۲۰	ربخی که نرا نبود گردد حادث صحت دائم که زود گردد حادث

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جمود	بطل شدن حسن و حرکت بیمار دفعته و باقی ماندن او بر شکلی که قبل ازین حال بوده باشد مثلاً خفته یا نشسته یا استاده	سده افتادن از سوداست در باقی بے شعوری و بولدن مؤخر دماغ یکبارگی	از تعریف باید در یافت بایستی بود اسباب سودا	شیراف گرم بکار باید برداز شحم حنظل شحم سیاه دوبوره از منی و چند سیدستر

وزیراوند حرج ز عصاره نستین و قسطیلخ و زرفیون کوفته بچینه و بزیره گاؤ سرشته
 شافه باید ساخت و بکار باید بردیا بچینه حخرج سودا عمل باید فرمود صفت آن سنبله کلی
 بسفنج نیم کوفته بنفشه بادیان پریاوشان بابونه ساق نیلوفر سدان همه را در یک کاسه
 آب بوشانند چون به نیمه آید صاف کرده ده منقال شکر سنج و ده منقال مغز فلووس
 در آن حل کرده صاف نموده روغن بادام و روغن بابونه اضافه کرده بدولوت بیکرم عمل نمایند

هر که بر جمودت از جسم رواج آنها که میباشد علاج میشوند	رباعی ایم	از وی سودت متاع صحت تاراج باید که کنند خلط سودا اخراج

شرح و تحقیق

عمل عمل در بهبودی و بی اختیار است اما در شعور و اختیار مسل حخرج سودا باید داد و آنرا

از مسلمات و منضجات سودا باید گرفت که در شرح رباعی هشتم مذکور شد

هزار که شود پاشش از روی صبح از بوره و مقل شافه سازے که بود	رباعی ۲۲	باید که با تمام در شام و صبح ادراز برای باب صحت مفتاح
شرح و تحقیق		

نام مرض	تقریفات	سبب	علامت	علاج
سبات	خوابی گران و طولی باشد که مریض بشواری بیدار شود	بلغم اگر باشد بینی و نرمی نبض و سفیدی لول	آب از درمان رفتن و رطوبت	ترکیب شافه ساختن این سبت

که مقل زرد بوره ارمنی بانگ هر دو را بکوبند و به بیزند و آب بادیان سرشته شافه
سازند اصل درین مرض آنکه بعد دریافت سبب سازج بود یا مادی تعدیل و تنقیه
نمایند حسب سبب اگر سبات بخاری معدی بود کشتیز خشک کوفته بختی خوردن بالای
طعام و هم اطریفل کشتیزی خوردن اثر تمام دارد

از عارضه سبات گردی چو کرخ ترتیب عمل اگر نه بهر تو نکند	رباعی ۲۳	گرد و بدنت فسر در صورت تیج باید زغم تو دوستان را آوخ
شرح و تحقیق		

کرخ بفتح کیمین یعنی کوفت و آمده و عمل بفتح کیمین بمعنی حقه که عمل لید باشد و آوخ بالف
مدروده و فتح و او دخله معجمه یعنی آه و افسوس و مراد از ترتیب عمل این نسخه باشد
حقه سنابے یکی قنطور یون دقیق پر سیا و شان بادیان شدت حلیه بالونه انجمه برادر
یک کاسه آب جو نشانده تا به نیمه آید صاف نموده شکر سرخ یا فانید و مقل ازرق و بوره
ارمنی یا نمک شور در آن آب حل کرده صاف نموده ترید و زنجبیل کوفته بختی مع روغن کنجد
اضافه نموده نیم گرم بعلل آرنند

صفر او شود سبب که خوابت نماید چون تنقیه گردد از آب خشکاش	رباعی ۲۴	گر میل شود مسهل آنت شاید هر روز آب جو لظولت باید

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سهر	بیخوابی و بیداری است	صفرا اگر باشد از حد اعتدال در گذشته زردی لثیره و زبان و چشم مسهل خنجرج	وقار و روره	و بعد الصبح اول صفر او دهند
چنانکه در شرح رباعی چهارم گفته شد بعد که کنگر و جورا جو نشانده نیم گرم بآن بعد لطبان گرمی لظول بر سر مریض کنند دیگر روغن کدو و روغن کاه و روغن خستخاش را بر سر ماییدن لفع کامل وارد و شب ت نر زیر بالیس نهند و لیل الخواب آور یو بایند				
بیخوابی تو چون که فزون شد از حد	رباعی	۲۵	افیون که بود پسندۀ اهل خسرو	هر شب قدری مال نلن بر سر خود
شرح و تحقیق				
ترکیب روغن بادام و بنفشه آن است که مغز بادام مقشر یک من براد و پاره کرده و کمرنگ گل بنفشه تازه در خرطیه کرده چهل روز نگاه دارند بعد از آن مغز بادام روغن بدستور کشند یا گل بنفشه تازه را بر روغن بادام نیم من در شیشه کرده تا پهل روز بافتاب دانه یا گل بنفشه خشک را در نیم من آب جوشانند هر گاه که به نینج سپهر رسد صاف نمایند و بده سیر روغن بادام باز بجوشانند تا آنکه روغن بماند پس در آن افیون را حل کرده قدری از آن هر شب بزنا رک سر مریض ماییده باشند نافع باد				
بیمار تو هر وقت که خوابش ناید	رباعی	۲۶	گرد پیچ دفع او شوی می شاید	بگذار که خواب اجلسش بر بایند
شرح و تحقیق				
اگر بیخوابی بود و علاوه بر آن سرفه خشک باشد پس این علامت بد باشد مریض را				
هر تن که از و بیدار محفل نمود	رباعی	۲۷	آثار و علامات جنون باید بود	کوشش همه بر صدای چنگنی و عود
شرح و تحقیق				

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جنون	دیوانگی	سودا	سیاهی بدن و زبان و انگری تن و بیشتر خوردن غذای که موله سودا باشد و رنج و تکلیف بسیار اول کشیدن وسرخی چشمان و غم بسیار دارد و ترس و گریه و خیالات فاسده و تنهایی پسند	استفراغ سودا بفصد کنند اگر غلبه خون دارند بعد آن اسهال طبیخ آینه موم مره بعد آخری و تزییب بدن

باغذیه و استحمام و تقویت قلب و دماغ بمفخ اعظم که نسخه آن بالا گذشت و نیز برب و بالمسک
که ضعف آن این است زرنهاد و درونج و مروارید و کمر باد و سدر و ارشتم خام و بهمن سرخ
و بهمن سفید و سنبل الطیب و سانج و قاقله و اشنة و دار قفل و زنجبیل و مشک و کوفته
بیخته بشهد خالص سه چند همچون سازند نافع باد و سیدی استاذ می مرحوم حکیم نجیب آبادی
درین باب گل قند گل پنبه را بسیار مجرب می ستودند و ترکیب آن همچو ترکیب گل قند در دست
فانهم و جوارش حب القطن و شربت زهر القطن و معجون حب القطن نیز مجرب است نسخ
هر یک از قرا با دین باید دریافت

چون در بدن تو غلط سودا افزود	رباعی	دیوانگی از آن سبب روی نمود
باید که مداومت کنی بر لعل	۲۸	کز وی رود این مرض چو از آتش زود

شرح و تحقیق

اگر نشه الطفرنگیان نوزند البته می تواند که رفع جنون کند اما بدانند که در استعمال این شافی
حقیقی می فرماید که آنها اگر من نفعا و جای در حق این رجب از عمل شیطان می فرماید
فلهذا بجای این اگر عرقی که مذکور می شود با استعمال آنند نفع کامل بخشد انشاء الله الشافی
و نسخه این از پیر صحبت عبدالکریم خان صاحب رحمته الله منتوطن اسلام نگر ضلع
سهارنپور نقل می کنم عرق شایسته و پوست نیم و سر بچو که و نیلو فرونگند و براده شیشم

و سردی و دلکش و حکایت های زیاد شنو اینده باشد و در باغمه طرب
 افزا سیر کنایند گلهای راحت نما را نموده باشد بهر حال مریض را فایده نگذارد
 و از معشوق سخنان ناپسندید شنو ایندن و افعال تازیبانش نمودن نیز گایه
 مزیل عشق می شود اگر مجرد بود بتامل در آورد تا مباشرت نیز دفع آن کند و این
 مرض گایه از مجاز بحقیقت رساند و گایه خود عرفا را مشاهده جمال معنی
 در آئینه صورت می کنند و گایه از صورت هم می گذارند آنگاه عاشق
 مستغرق بزبان حال میگوید

اتحادی ست میان من و تو	بیت	من و تو نیت میان من و تو
از دست بخار چون بگرد سرد	رباعی	اطرفیل خرد میل می باید کرد
از اثر به بایدش شراب لیمو	رباعی	وز اغذیه اش کباب می باید خورد
شرح و حقیقت		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دوار	گردیدن سر	بخار از بلغم	گرانی سر و رطوبت بینی دستی اعضا و نرمی نبض و کمتر بودن تشنگی و تمسک حواس و بسیاری خواب	اطرفیل صغیر باید با وصف آن بلبه سیاه آمله پوست وسپیدی قاروره و چون سر را گرم کنند دوار ساکن میشود پوست بلبه زرد

پوست بلبه از هر یک ده مثقال همه را بکوبند و بپزند و بروغن بادام چرب نموده
 یسد و پنجاه مثقال غسل قوام کرده در آمیزند هر روز نه ماشه خورده باشد صد مثقال
 شراب لیمو که اکمال به سنجبین لیمو عرفاً مشهور است قند هشتاد مثقال صاف
 کرده بچوشانند تا نیک غلیظ شود پس دیگر را از دیدگان فرود آورده آب لیمو
 اضافه کرده باز قوام آرند فقط و اغذیه لطیفه باید واد و تخمیل ریاح بمشروبات

و عطوسات و سعوطات باید کرد اول چون مشک و غالیسه و نام و یاسمین دوم
مانند کندس و چند بیدستر و تریب سبوم همچو مرچ سفید و صبر و زعفران و چند بیدستر
در آب مرزنجوش در روغن بنفشه و شمشومی که دوار را که از سوز مزاج بار در طب بود
سود و بد صنعت آن مشک و سافج و نام ^{نیز} شش از هر یک یک جز بساب
با هم کوفته بویند نافع باد

آزرا که درون او بخارا بگیرد باید که خورد کباب یا فلیه خشک	رباعی ۳۱	تاریک شود چشم چو برپا خیزد وز سیر و پیاز و مثل آن پریند

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سدر	تاریک شدن چشم وقت برخاستن	اگر از بخار بلغمی بود	سستی اعضا و کاهلی و فراموشی و خواب و گاه به آواز در گوش شنیدن و گاهی زوال عقل شدن	عمل بقول مانن رحمه الله کنند و معده و دماغ را از بلغم پاک

سازند بمسلمات و ایاریجات و از مضرات پریند

آزرا که قضا علت صرع بگیرد از خوردن لحم تر کند قطع نظر	رباعی ۳۲	باید که زیویه های تر پریند در گردن خود عود صلیب آویزد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صرع	مرضی است که آن خود را بر زمین می تکاند و کف در میان هم می آرد و گاهی زبان	سده در بعضی بطن و دماغ می افتد یا در بعض مجاری اعصاب حرکت	نشخ و اول بودن در در سبب و پریشانی حواس و حرکت زبان بر غیر نظم و زردی رنگ چهره باقی به خلط را از علامت آن باید دریافت	حسب سبب باید کرد و تعلیق عود صلیب در همه مؤثرند

سلسله خار و شین تر از آن سنگ است ایستادگان او نماند یا صحرای سر را در پای او چو استر پیچیده که هر دو معنی خاص یا بدست او منظره الهی است یعنی چو آینه منظره الهی

تزو گوشت تر در بلغمی و در دموی پریسبز باید کرد علی	همه عرض او را بند میکند پس منع میکند روح نفسانی از سیر	خود می گزد	

راے الطیب و سیدی و استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی برائے دفع ام الصبیان
تعلیق در تحت سداب را حرب می فرمودند و این معجون نیز میخورانند صنعت
آن اسطوخودوس و بسفنج و عاقرقره و افیتیمون از هر یک دو توله گرفته بخته
در عسل سه چند که بست و چار توله باشد قوام کرده ۳ میزند اگر سن طفل زائد از هفت
سال یا قریب آن باشد بقدر سه ماشه باید داد با عرق گاؤز بان تا چار روز بعد
چار ماشه روزانه داده باشند و از شیر و دوغ پر میزنند و اگر عمر کم باشند دو و نیم
ماشه ناسه ماشه داده باشند و گاه گاه بقدر برنج نارچیل در یائی در آب ساییده
داده باشند و کزنجوره و ریخته را نیز تعلیق ساختن حرب می فرمودند و برای مرضه
خیسانده می دهند گل بنفشه و اصل السنوس و گاؤز بان و اسطوخودوس از هر یک
پنج ماشه در آب خیسانیده مالیده صاف نموده نبات دو توله آمیخته می نوشانند
و معجون فادانیا هم برائے صرع حرب است پوست هلیله کاهلی و تر بد مجوف و
زنجبیل و مصطکی رومی و عود و فادانیا از هر یک نه مثقال گرفته بخته بروغن بادام
شیرین پاتزده مثقال حرب نموده بشهد صاف سه چند قوام کرده آمیخته
بعد چهل روز از آن یک مثقال خورده باشند و اگر مریض طفل باشد از جدوار
که زبسی بود غالص نیم دانگ یا دانگی بحسب سن و سال در شیر مادر ساییده
نوشانیده باشند حرب فقیر است و این دو نیز جهت ام الصبیان و هم برائے
مرضی که در پهلوی اطفال می شود و اهل هند او را دبه نامند صنعت آن
نانخواه ده دانه قرفل نیم دانه و ریح ترکی و عقده که در زهره گاؤبهم می رسد و به بندی
گاؤر دهن و گاؤل و چن نامندش و فضلا کجشک و رود زج دانه ایست که هند آنرا

سوراخ کرده در گردن می اندازند و تسبیح بآن می سازند و سومین تپه از هر یک مقدار یک حبه پیر بهوئی ربع دانه و گرم کوچکی که در میان خاک رو میامی باشد که بندی گویند و سوریه نیز گویندش یک عدد همه اجزای را با شیر مرصعه طفل ساییده اگر شیر خواره باشد و الا با شیر بز شیر گرم نموده بخوراند و قدری بر پهلوی آن بانند و اگر از خوراندن یک دفعه تخفیف نیافت دفعه دیگر نیز بخوراند چنانچه شبار وزی دو دفعه دهند اگر حلق خشک شود باید که این حب بخوراند صنعت آن آمله خشک را بار یک سایید و بخته نکا بدارند پس حشرات ماده گاؤنیم سیر در پارچه شب بسته بچکانند صباح در آن آمله را سایید و جو بقدر خود بندند و یک ازان لطفال خورانیده باشند

کارت ز قدر ای که بصرع انجامید	رباعی	رگ زن چو علامات و من گفتند
و گشت رفتن که خلط دیگر سبب است	۱۳	خور مسهل آن کسحت اینت بر سید
شرح و تحقیق		

در غلبه خون فصد صافن باید گرفت و در غلبه صفرا و غیره حسب آن بمسهل تنقیه باید کرد بعد تنقیه صفرا و سودا استعمال این حب مفید است صندل برنج و صندل سفید و طباشیر سفید و نشاسته و زرا بلنج سفید و کافور و قیصری و زعفران و گشته بخته بگلاب شسته خوب شفا سازند بقدر خودی خوراک پنج مثقال و در بلغمی بعد تنقیه این حب شفا سازد با استعمال آرند که مفید است زنجبیل ریوند چینی جوز یا بل همه را کوفته بخته در صمغ عربی که در آب حل کرده باشند شسته خوب بقدر سحر بندند یک حب هر روز استعمال کرده باشند نافع باد

هر چند که ز بلنج سخته از پائے فتاد	رباعی	هم عقل دی دم حرکت رفت بباد
گر سرخی چشم و روی بینی او را	۳	در دم باید رگ سراروی کشاد
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سخته	عبارت از	اگر خون باشد	سرخ روزه	فصد سر از در هر دو دست

باطل شدن حسن و حرکت جمع اعصاب	و چشم و پری رگها و عرق گفتن پیشانی و مقن بغیر غلیظ اگر سده تمام نباشد و اگر سده نامه بود پس نه دم برآید و نه آواز	باید کشاد و در هر دو ساق حجامت بشرط باید زد و حفته معتدله باید کرد و هیچ بمثل روغن گل و روغن بالونه باید کرد و میان مژه و سکت زده بلاحظه عکس راتی در چشم معلول فرق بباید کرد چنانکه بر باعی آئنده میگوبید
سکت	اگر از بلغم بود تریل بدن و سفیدی رنگ و کف بدین بسیار آید و آب بینی بکثرت بود و تنفس با آواز باشد و تا بفتاد و در وقت دفن کرده نه شود پس اگر متعفن نه شود مسکونت والا مرده	علاج بمشومات مثل مشک و سداب و قنظل و نماسم و هم لعطوش مثل کندشس و جندبیدستر و فلفل و ترب نمایند و آب جو شانه با بونه و برنج اسف و صعتر و لودینه سرخ را نکند نمایند که گرم شود در کوزه را بر روغن موسس آن بود در حلق بیمار باید انداخت وقی باید آورد و گلاهمده بر سرش نهاد بران
به گرم نهنب و شیرۀ باو بیان و انیسون و زیره گرفته در آن گل قند آمیخته بیم گرم در گلوبین اندازند و تریاق کبیر و مشر و بطوس را بگوشش ریختن اثر تمام دهد		

چون صاحب سکتة النفس پست رود اگر عکس تو هنگام نظر افکندن		رباعی ۵۵		زان گونه که در حیات او شبیه بود در دیده او دیده شود زنده بود	
شرح و تحقیق					
قطب‌الدین رازی در شرح کلیات از حکمانه و جد افترقه بیان کرده که بان فرق بین میاق و سکوت معلوم میشود یکی را خود از ان جمله ماتن مرسوم بیان کرده باقی را در شرح باید جست					
چون زحمت کابوس شود عارض مرد برآورد که موجب آن شده است		رباعی ۵۶		آسایش خواب بردش گردد سردار آن ماده را ز تن بردن باید کردار	
شرح و تحقیق					
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج	
کابوس	مرضی است که مریض در خواب میبید که چیزی سنگین بروی افتاده است و او را می فشارد که نفس او تنگ می شود و آوازش منقطع میگردد و از حرکت باز میماند هر چند حرکت و فریاد کردن می خواهد اما نمی تواند	خون	سرخ زنگ چشم و بیاری خواب و پری رگما و شیه بینی دهن و غیر آن	فصد سردار باید کرد و جاست بر ساق باید نمود و مصفیات الدم باید خورد و غذا کمتر باید	
		بلغم	فراموشی و کاهلی و غبکی زبان و سستی اعضا	بلغم سودا و تخم مولی قی باید کرد و به مسهلات مخرج بلغم تنقیه معده باید نمود و ببطوس و سعوط گرم و مانع را پاک کند	

سودا	خشکی چشم و بینی و استفراغ بچوشانند و تیرگی رنگ و روی افتیمون با آب الجبلن و نسکر فاسد بسیار گفته و از بخارات

صفر آید و وقوع این مرض کمتر می شود اگر یافته شود حسب آن علاج و تدارک نمایند

هر کس که به بیماری کابوس بود در آن خسر کار یا شود دیوانه	رباعی پیه ۳	وزن کم خوردی پیئے علاجش نرود یا صرع کند پدید یا سکتة شود

شرح و تحقیق

اگر مریض باعث بخردی خود متوجه بعلاج نشود پس کارش باید یوانگی کشد یا بسکتة انجامد

چون عضو کسی را که نمی رود نمود باید مالید بعد از آن روغن قسط	رباعی پیه ۸	از روئے علاج باید شقی فرمود چندانکه ز صحتش بر آید مقصود

شرح و تحقیق

نام مرض	تقریف	سبب	علامت	علاج
حذر	بیمس و کرخ شدن عضو	سده در عصب از خلط فام بارومی افتد یا آنکه عصا فضلات رطوبی مادی لامی مکی یا عصاب منضغظ میشود از شستن و بستن روح در آنجا نمی رسد	سردی لمس و رطوبت دهان و کابلی و فراموشی و سستی سپیدی	تدبیر حسب فرموده ماثن رحمه الله باید کرد داروئی که بنغم را بقی دفع میکنند تخم ترب و تخم شبت

در یونان از هر یک سچ شقال درسی سیر شاهی آب این را بچوشانند تا بده سیر رسد صاف کنند درسی درم سبجین عنصلی و یک درم بوره یا نمک در آن حل کرده نیم گرم بیاشانند و چشم و نغم را بسته مد کنند که فی شود و صفت سبجین عنصلی غسل نیم من بچوشانند تا غلیظ شود و پنج سیر سرکه عنصل بر آن اضافه نمایند دو و سه جوشش در بند صفت سرکه عنصل پاره عنصل نیم رطل که بشنیده یانی پاره پاره کرده با سهند و در رشته کشیده

چهل روز در سایه گذاشته یک من سرکه کهنه چوشانند تا مہر اشود طلا جهت حذر ز کجیل خشک یک جز در پوست پنج انجیر دو جز و ہر دو در آب کاجی صلا مہ کنند و بر عضو طلا نمایند و ماییدن چند مرتبہ دفع خواهد شد انشاء اللہ العالی

چون عیش ز فلج بر کسی گردد سرد از روز نخست تا بروز چارم	رباعی ۹	نصف بدنش ز حرکت آید افسرد جز ماء غسل بیج نمی باید خورد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
فاج	ابطالان حس و حرکت نصف بدن در طول	رخین بلغم در بطون دماغ تا مبادی اعضا جانبی از بدن	سپیدی روی و زبان و رطوبت بینی و فراموشی غلبہ خوابی اکثر خوار یک جانب بدن در طول و مثل عضو آن و باطل شدن حس و حرکت آن	از اول روز تا روز چهارم مہر را با غسل باید خورد

آب چوشانند تا بلغم چیزی زیادہ ازلان برود پس سه حصہ کنند ہر روز یک بخش را با گلاب آ میخند نیم گرم آ شامیدہ باشند سپیدی مولائی استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی میفرمودند کہ تریاق فاروق اصیل را بقدر یک رتی نورانیدن درین مرض مجرب است

چون صاحب فلج را چارم آید از لحم کبوتر بچہ و آب نخود	رباعی ۱۰	از ماہ اصول شتریش می شاید بازیزہ وز عفران غذای باید

شرح و تحقیق

صفت ماہ الاصول پوست بچ کبوتر از حشر الطیبون با دیان مویز منقہ می رازد یک من آب چوشانند تا بہ نیمہ آید صاف کنند و یک من غسل در آن حل کرده بقوام آزند و ہر صبح از روی در گلاب حل کرده نیم گرم میاشند گوشتی جب از لاتی بسیار مجرب است صنعت آن اذ لاتی نیم پاؤ را در زیر زمین تزدن کنند بعد مہر را آوردن نیز اشند و آب

شسته نصف وزن آن فلفل سیاه افزوده باب ادرك حل کرده بقدر دو چند
نخود حب بندیکي ازان صبح و یکی شام از حلق فرو برده باشند منقول از حکیم طالب حسین
صاحب مغفور خرجوی و از حموضات و اغذیه سرد محترز باشند دیگر بعضی گویند که
اذا راتی را زیر زمین ترفن کنند بعد هفته بر آورده اول در شیر گاؤ جوش دهند پس صفا
نموده باز در فلفل سیاه که باب حل کرده جوشانند پس بر آورده صاف نموده تراشیده
با فلفل سیاه که نصف وزن آن باشد با یک ساییده حب مثل نخود بندیکي
ازان بصبح و یکی بشام خورده باشد نافع باد دیگر بر ادرم طرفیت خان محمد خان
لکهنوی نسخه از جنوب اذا راتی برای لقوه و فالج و وجع مفاصل و امراض ریجی
و بلغمی را بیان کردند و فقیر نیز در بعض امراض بلغمی و ریجی محرب با نتم صنعت آن اذا راتی
یک چشمانک خوب با یک تراشیده بگوید و بیزد که سفوف گرد و بعد برابر آن
مرح سیاه را جدا سفوف سازد پس هر دو را با هم آمیخته با مغز نارچیل یک چشمانک
بگوید و با یک نماید پس جمله را در عرق ادرك یک پاؤ حل کند هر گاه که خشک شود
دران عرق برگ سبجه یک پاؤ انداخته خوب بساید چون همه دران جذب و خشک
شود ازان جنوب بقدر خود یا مژ سازد بحسب سن و مزاج بدید برای ضیق نفس
و تحریک نزله و اسهال رطوبی و سرفه بلغمی و وجع مفاصل رطوبی را محرب یافته ام
اگر در گلو خشکی کند نیات را با مسکه دو تولد آمیخته بلیسد و قدر شربن یک حب است
یا نصف یا ربع ازان با بدرقه مناسبت یا باب و صاحب لقوه نان نخورد فقط شور یا
کیوتر جنگلی خواه چوزه خواه شیر یا حلوان یا کاهی خورده باشد و از جمله پر سیز و ناهفته
و استعمال حب ناهفته یاد و هفته نماید الله شافی ست و سیدی مولائی استاذی مرحوم
حکیم نجیب آبادی برای فالج و لقوه و جوش خون و صرع و دیگر امراض بلغمی را عرق
منڈی تجویزی فرمودند که بم شستی و مقوی معده است و هم باه را الفع و اجزای این
باجزای عرق بھنگه گاه مع گل و برگ و شاخ و بیخ دار چینی دانه الاچی سفید و جوز بلو او
نخعیل و اجزای این ولونگ همه با را در پانزده آثار آب لشب نزد داشته صباح عرق پیچ آنرا

برای ادرام و وزن ادریه فرق است صنعت آن منڈی مع گل و برگ و بیخ بادریان و بھنگه گاه مع

یابفت آثار بکشند چار توله ازان خورده باشند

چون روز چهارده ز فالج گذرد وانگاه دهد دار و مسهل دو سه بار	رباعی ۳۱	باید که معالج لجهل دست برد باشد که مریض را به صحت نگرود

شرح و تحقیق

عملی که برای فالج و جمیع امراض بلغمی را نافع است صفت آن سناست مکی و بسفنج نیم کوفته
قطره بر بون دین خم کرفس بادیان انیسون با لونه شنبلیله شحم خنظل همه را در سی سیر آب
چوشانند تا نزدیک ده سیر آید صاف کنند و هفت درم بوره یا نمک و پانزده درم عمل
در آن حل کرده صاف نموده روغن زیت فواه بخند اضافه نموده دو بار نیم گرم عمل کنند

مفلوج سوشفا چون نزدیک رسید از روغن قسط و فرقیون و شونیز	رباعی ۳۲	در منضج و مسهل و عمل فائده دید چندانکه دید دست بساید مالید

شرح و تحقیق

صفت روغن شونیز که کلوبخی باشد شونیز مغز بادام تلخ کشتش یا آنچه مشابه آن باشد
همه را در پنج عصاره انداخته روغن آن کشند یا کوفته با سحر روغن بادام روغن گیند و
چون مفلوج از منضج و مسهل فارغ شود باین معجون تقویت آن نمایند صفت آن گل

گاؤزبان برگ گاؤزبان بهمن سرخ بهمن سفید برگ بادرنجوبه اسطوخودوس لنب
سبز مر و ایدینا سفید بسفنج فستق برگ فرنگی در روغن عسقلی زرنبادانه هیل خوردانیم
مقرض تو در می کلان عود صلب بادیان بسداج کهر با می شمع می مرجان سرخ و ج زری
زراوند سرخ جویبیا دار چینی سورتی عود خام مغز تخم خرخوزه گل سرخ کوفتی را کوفته بچینه
و سودنی را سوده در غسل یک نیم چند اویه و قند یک نیم چند اویه قوام کرده آمیزند مشک
خالص عنبر اشب و ورق نقره و بلبله مری خسته دور کرده داخل قوام سازند و قوام معجون
اگر در آب ابریشم کنند بهتر باشد و طریق گرفتن آب ابریشم این است که ابریشم خام را یک شب
در عرق گاؤزبان و عرق کیوژره و عرق الویز در سازند صبح چوشانده صاف نموده
در همین عرق با قوام معجون سازند شربت تا متعادل عرق براس فالج و امراض بلغمی و

مرغ صحت ز دام ایشان بر مید دارند نگاه خواهد افتاد مفید	رباعی سازیم	آنما که بایشان مرض لقوه رسید گر جوز بود در دهن خود شب در روز

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
لقوه	کج شدن روده و حشیم و لب دفعه و گرانی زبان	بلغم	استرخا و کدورت حواس و نقصان ذائقه و فرو بستن پلک و لب زیرین و کام	در خانه تار یک نشانند و آینه چینی در مد نظر

دارند و فاقه کنایند مفید و بعد چار یا هفت روز علاج کنند و جوز بود در دهن دارند
و چون لقوه مدت شش ماه کشد امید صحت مریض منقطع می شود و اگر زبان درست
نماند درین مرض خواه در فالج باید که خوردل را ساینده در غسل آبیخته بزبان باید باشد
که نافع است از سیدی مرموم و حب لقوه هم باید داد صنعت آن سیش قسم
اول که کچنانک باشد جوز بود عاقر قرقا پیل در از مرچ سیاه و زنجبیل و پنجاه لب سبزه
مساوی الوزن و قند سیاه دو چند او و بیهمه اجزا را گرفته بخت حب لقوه خوردند دو
حب صبح و دو حب شام خورده باشند گویم اگر لقوه بود در عرق ادراک سازند و در پان
بدهند و اگر برای پرسوت بود در عرق ضمیری لیمو سازند و با عرق نان خواه بدهند بر آس
لقوه و فالج و جهوله و وجع مفاصل و رفع قبض مفید و در روشنی حشیم می نخت بھلاوه ناز
را با آب شسته در یک سیر شیر بزنجوشانند تا آنکه کھوده گردد و کچھ گردانیده باشد
و از دود آن پر میرد پس بھلاوه را بپردن کرده کھوده نگاه دارد یک نوله از آن خوردن
باشد از ترشی و شیرینی گوشت و مقداریت پر میرد از حکیم حسین الدین خسان
صاحب مرموم

لقوه چو بجانی کسی روی نهد باید که خورد حب ایلج دو سه بار	رباعی نمیزیم	صحت رود از دست و مرض نمی شاید که ازین مرض بکلی برهد!

شرح و تحقیق

صفت حب ایلیج در شرح رباعی ششم گذشت دیگر این است ایلیج فیه قرا تریب سفید
 حب النبیل غار لقهون اینسون شح حظل نمک مندی مرکبی همه را کوفته بجمینه خوب بقدر
 نخود سازند و نسخه ایلیج فیه قرا این است سنبل الطیب و دارچینی و عود بلیسان و سلبخه و
 حب بلیسان و مصطکی و اسارون و زعفران و صبر سفوطی همه را کوفته سفوف سازند

آن را که رسد از مرض لقهوه کند	رباعی	باید که بیاد دارد از من این چند
آئینه چینی بنظر او دارد	۴۴	در خانه تاریک نشیند یک چند
شرح و تحقیق		

آئینه چینی مرآتی است که از روی دس سازند و مریض را چندی بخانه تاریک نشیند
 و آن آئینه را چندی دیدن مرض لقهوه را صحت می بخشد

از کثرت بلغم آنکه در رعهشته فتاد	رباعی	مسهل که مناسبتش بود باید داد
در شرب شراب یا جاعش سببست	۴۴	باشد ز می و مباشرت باز استاد

نام مرض	تخریف	سبب	علامت	علاج
رعهشته	ارزیدن عضو	بلغم و شراب خوردن و مباشرت بر روشنی	نسیان و فراموشی و گرانگی اعضا و عدم تشنگی	دفع کردن اخلاط با ستقرغ اندک

اندک آب اصول و تبدیل مزاج ببالیدن روغن فسطور و روغن زنبق و ضماد رعهشته
 که رجهه باشد و غسل کردن بچشمهای گرم و دلک و غمز و عرق تمباکو نیز مفید است صنعت آن
 تمباکی زر و خشک نیم آتار و نیم پاونا نخواه و صنعت از هر یک پنج مثقال دارچینی دو مثقال
 و همین قدر قنقل و اطفار الطیب و حاشنا همه را در ده سیر آب یک شنباز روز خیسایند
 سوم حصه عرق کشته هر صبح و شام پنج مثقال ازان نوشیده باشد نافع باد

چون عضو کسی که در پیدن بنیاد	رباعی	باید نمک گرام بران عضو نهاد
در دفع نگرود به طریق مذکور	۴۵	جی که بدن پاک کند باید داد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
اختلاج	پریدن عضو رطوبت غلیظه دائما	از جه است که کج و بخار شده از	ادراک عضو را بود و کف برقرار و ره باشد پس اگر در رگ دائمی باشد مقدمه لقهوه بود	صفت حبه که منقی بدن است از خلطها مای غلیظ صبر سقوطی نزد حب البیل انیسون نیم حنظل ونگ پانچ مقل ارزق کتیرا همه را بگو بند و پزند و غار لقون

بمویینه بختی اضافه نمایند و آب کرفس و بادیان خمیر کرده خوب در غسل سازند و در برین باب
 حب کبریت سیدی مرشدی حضرت شاه عبدالعظیم صاحب لوهاروی رحمة الله علیه بسیار
 نافع است صنعت آن زنجبیل یک سیر قنفل و دار فلفل از هر یک دو دوام دانه الاچی
 سفید یک دام نمک سیاه یک پاؤ و نمک سنگ یک پاؤ کبریت زرد دو دوام که بروغن
 گاؤ بریان کرده باشند همه ادویه را کوفته بختی هفت بار در آب لیمو پرورده خوب
 بمقدار نخود سازند و دو صبح و دو شام ازان خورده باشند همراه آب گرم نافع باد
 نسخه دیگر حب کبریت که بسیار مختصر است از حضرت سیدی استاذی مرحوم حکیم نجیب
 آبادی است و نیز برائے دفع ریاح و قطع بلغم پس مفید و بسیار مجرب است
 صنعت آن کبریت زرد که آن را در شیر گاؤ صاف کرده باشد و مرچ سیاه و نمک
 سانبهر هر سه را در عرق چار لیمو^{اول} کافه^{دو} کافه^{سه} کافه^{چهار} کافه^{پنج} کافه^{شش} کافه^{هفت} کافه^{هشت} کافه^{نُه} کافه^{ده} کافه^{یازده} کافه^{بیستم}
 بدستور سابق خورده باشند نافع باد

چون عضو ترا شنج از بلغم شد | رباعی | افزود ترا محنت و راحت کم شد

در تنقیه کوش زودتر از آنکه علاج

۳۸

مشکل گردد و مرض چون مستحکم نشد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تشنج	در هم شدن عضو چنانکه راست نشود	بلغم	گرانی اعضا و فراموشی و سفیدی بید بعد منضج خلط به سبب بول و بشه و زبان	و اما الاصول مع

ایارج فیقر تنقیه بدن چند بار نماید پس بروغن گرم مثل قسط و سداب و یاسمین تمرنج کند در آن جنید ستر و فر بیون و عاقر قرحا بگذارد

هر کس که گرفتار تمند گردید اندر بدنش روغن پیه بکشد

رباعی
۳۹

و که ز جوب مهله فائده دید
باروغن پیه خرس باید بالید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تمند	راست ماندن عضو چنانکه خم نگردد	اگر بلغم بود	سردی لمس و گرانی اعضا همان است که مائش دزمی نبض و سپیدی بشه و رحمه الله گفته اما مالش و سن الحیوة	وزبان و بول

که از حاجی تاج الدین خان متوطن ابر گده ضلع مظفر نگر یافته ام نیز بسیار مجرب است صنعت آن موم خالص یک سیر و نمک سانسهر دو سیر و دم الفار دو توله و سیاب دو توله و بان یک پاؤ موم را ریزه ریزه کرده و هم چنین سم الفار و بان را کوفته در سبو کرده و سیاب انداخته بطرقی معروف روغن بکشند و با استعمال آرنج نافع باد فائده بعد گرفتن روغن ازان سیاب و دم الفار هر قدر که گرفتن توانند برچینید و بقیه را سفوف نموده نگاه دارید یک سرخ ازان برای بیضه و جید کردن مضموم و امراض بلغمیه مثل سرفه و ضیق النفس و اسهال بلغمی و گرسنگی پیدا کردن بدینند بسیار مجرب است اگر بخوردنش گرمی پیدا نشود کنار یا ناسنج یا اشیا که روغن بخوراند که مزیل حرارت آن است و این روغن حیات برای عضو شکسته و جمله زخمها و ناسورها را مجرب است

و با استعمال یکبار در روز زائل می گردد

بحث علاج امراض لعین

تدبیر تو نزدیک بتدبیر خرد بر دیده اگر نمی برد را برود	رباعی ۵	ای چشم تو مبتلای تشویش برو سبکبخت و حلیت و اشنق با سرکه

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
برده	دانه البت در اندرون پلک چشم بموضع که مژه میرود و بندی انجناری و گمانجنی است	کیفیت حریفه لذاعه	بظاهر پلک چون کنگر غلیظه گرد آید و در دکنه و بخار دکه بان علیل لذت باید	سبکبخت و حلیت واشنق را در سرکه ساییده نیم گرم ضماد

نمایند و اگر برگ انبه بجانمی که بشاخ می چسپد و چون از درخت جدا می کنند از آن نغمه زطوت
می بر آید بان رطوبت نه عدد برگ داغ بر برده نهند تا سه روز مرطوب در دور و ز صحت می آید
جرب است سبکبخت صمغی است مشهور و حلیت انگوزه است و اشنق نیز نام صمغی است محلل اورام

گر شعر بود منقلب و گزائند چون تنقیه تمام حاصل گردد	رباعی ۵	در تنقیه دماغ می باش بجد تشمیر کن ای ترا خدا ندمد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شعر منقلب و حج بر آمدن موی شعر زائد	مژه و زیادت آن	اجتماع رطوبت عفن در پلک و نزدیک بموی پلک	سرخ چشم و درد اول تنقیه دماغ	بایارجات

باید که در جده استعمال سرهای گرم باید کرد پس منتفخ شعر کند و چون ضغاع یا قراد کلب را
یا بیضه مورچه یا بشیر انجیر یا نجاطلا کنند و اگر موی بسیار بود و استاد چاک بدست بدست
آید تشمیر اجفان کرانده شود و تشمیر بریدن و کوتاه کردن و بالا بردن پلک را گویند چنانکه
رسم کمالان است و با صطلاح ایشان درین دوا پلک بندی مشهور است

از من سخن میفید میدار بسیار		رباعی نیزه	در بلیک توای که کرده غلظت بنیاد	
آمیز بروغن گل و ساز ضماد			سفیده تخم مرغ و برگ خرفه	
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سلاق بضم سین مهمه	غلظت و حرمت کراته بلیک و ریختن مرده در هندی بامنی گویندش	رطوبت غلیظه بورقیه	خارش آماق و بلیک و سرخی بسیار نباشد	برگ خرفه را در سفیده بیض مرغ سایده بروغن گل

آمیخته ضماد بر بلیک نمایند صفت روغن گل برگ گل مسخ نازده پانزده مثقال برابر روغن
کچند صد مثقال نشینته کرده تا چهل روز با قتاب نگاه دارند یا برگ گل سرخ خشک را
منشی در سیاله آب پوشانند چون به نیمه رسد نیم پیاله روغن کچند بران اضافه کرده
باز بکوشانند چون روغن بماند بردارند و نگاه دارند بروقت ضرورت با استعمال آرند
و خان صاحب رحمته الله علیه عبد الکریم خان صاحب اسلام نگر می پیر صحبت فقیر
می فرمودند که ظرفی تنگ از پول مسی ساخته بر آتش نهد و بر آن گندک آنولا سار
دو توله را ساییده اندک اندک در آن انداخته باشد تا آنکه همه آن مس سوخته گردد پس او را
ساییده سه سه نماید و یک میل ازین کشیده باشد مگر اول دو میل ازین سه سه که گفته میشود
کشیده با سه هم چنین علی البدلیته امیال کشیده باشد صنعت آن سه سه سیاب سه ماشه را
باجت سه ماشه گذاخته عقد کند یعنی اول جت را گذاخته در آن سیاب اندازد که لبته خواهد
شد با سنگ بصری نه ماشه تا سه روز صلاویه و کهرل کند روز چهارم با شش ماشه کافور
چینه ساییده نگاه دارد فقط شیاف زیر سه سه که کچند باشد صنعت آن گل کچند و غنچه یا سبب
از هر یک صد عدد و نمک لاهوری و فلفل گرد از هر یک یک دام همه را کهرل نموده
شیاف سازند وقت حاجت بکار آرند و میل سرب کشیدن نیز اثر تمام دارد صنعت
آن سرب را بگدازند آتش و آب تر چهل هفت بار سرد کنند پس همچنین باز گرم کنند و آب
اندر آن هفت بار سرد کنند و همچنین هفت بار در عرق بکنگره هفت بار به روغن گاؤ

و هفت بار در شیر گاو هفت بار در شهد سرد کنند پس میل ساخته آن میل را چشم کشیده
 باشد همیشه تنها خواه آن سرمه پنجم کشیده باشد ضمناً در دیگر مومی سرزنانی که در سر
 روغن گاومی اندازند بیارود از اصاف نموده در ظرفی نهاده گل حکمت نموده در
 آتش تند بعد بر آورده خاکسترش را بکنکه شاخ گوزن بدو چند روغن گاو سائیده بعد
 سه روز بر داشته هنگام ضرورت بر جای بر آمدن ایداب اگر مور بخت و افتاده باشند
 ضماغ نماید چون الله الشافی همه بر آیند و جناب معظمی حکیم طالب صاحب نور جو
 رحمة الله علیه می فرمودند که دوی برای سلاق بسیار مجرب است صنعت آن سیندور
 پنج ماشه و نمک لاهوی چهار ماشه و روغن گاو است دو ماشه اول سیندور و نمک
 سوده را در روغن انداخته و در کفالی کاله سه به بلادر سر بریده بسپاید تا آنکه دو بلادر در آن
 سوده شوند پس آن دوا را صد بار آب بشوید و برداشته نگاه دارد و در چشم بمیل کشیده
 باشد اگر بر بیک ختونت و جراحت و خراش بود بر آن بم طلا نماید.

در بیک تو شترناق چو پیدا گردد	رباعی	غم را دل غمخوار تو ما و اگر درد
تا آن وقتی که دستکاری نکند	ساز	نادر باشد اگر مداو گردد

شرح و حقیق

نام مرض	تقریف	سبب	علامت	علاج
شترناق بجز اول	زیاتی پدید بیاورد بالا	رطوبت غلیظه اگرانی پلک	وقت باز کردن چشم	در صورت
امکان فصد و اصلاح غذا باید کرد و حمام باید نمود و این سرمه احسانی را رحمة الله علیه که از شاه عبدالکریم خان صاحب اسلام نگر می رحمة الله علیه یافته ام و مجرب است با استعمال آن در صفت آن سرمه سیسه نیم پاؤ را در پانله گذارند و اندک اندک از کبریت آنو لاسار سوده که دو توله باشد در آن انداخته و پانته باشد و دست آهنی را در آن گردانند سیسه را حرکت داده باشد تا آنکه سیسه کشته گردیده سرمه شود پس از آن از دیگران بر آورده سرد نمایند بعد همراه فلفل دراز یک توله در آن داخل کرده تا سه روز صلیب کنند که چون سرمه گردد بعد در آن سنگ بصری یک نو انداخته باز تا سه روز بسایند تا مانند				

سرمه گردد و آنگاه برادرند و نگاه دارند و بروقت ضرورت بچشم کشیده باشد جرب است
و اگر مسهل مخرج بلغم گیرند و جرب ایابج نوزند و نجات نیابند پس مرض بد است علاجش بدست
باید کرد

چون کرد و درم گوشه چشم و نکشود گرمایش بخانید و گذارند برو	رباعی ۴۵	نامش غریب آمدی دلت معدن بود امید بود که رو نماید بهبود

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
غریب به تحقیق	ریش در گوشه چشم بود بجانب بینی	ورم حار	چون انگشت بر موضع فشارند یکمی همان است که بیرون آید	مانن رحمه الله

گفته دیگر در عن حیات است که در شرح رباعی جیل و نم نوشته ام بر غریب مالش دفع می بخشد
سوم اسنادی مولائی مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که تخم رواسن را ساییده در پلایه
آلوده کرده در ناسور نهند امید که مرض در استعمال چند روز دفع شود و باغ را بنجم شاه پسند
و شمد تنقیه نمایند یعنی تخم مذکور را ساییده در شمد آسمیخته خوب بقدر یک ماشه بندند
و جرب لبش خورده باشد نافع باد

در دفع جرب شیان اخضر باید باشد جرب و سبل چو بایکدیگر	رباعی ۵۵	وز بهر سبل شیان احمر باید تالفیع دهد در در اعنب باید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جرب به تحقیق	درشتی اندرون پلک	طوبت بوقیه و ماده شور	در باطن چشم خشونت باشد و سرخی و خارش در آن	فصد سرد و باید کرد و مسهل باید داد

و شیان اخضر در چشم باید کشید صفت آن زنگار اقلیم یا به نقره صمغ عربی سفید را ریز
اشق سوای اشق همه را بکوبند و بپزند و آب سداب که در آن اشق حل کرده باشند و
صاف کرده بکشند و شیان سازند و با استعمال آرند

سبل لغتین	پرده ایست شبیه	امتدای عروق بین	حرارت در هر دو ابرو	علاج مذکور باید
	برگهای در هم بافته	از فضول دویه	وسرخ در هر دو خاله	کرد و شنیاف احمر
	پسپیدی چشم و قرینه	و بخارات غلیظه	و در عروق صدغین	بچشم باید کشید
			ضربان شدید	صفت آن شادنج

مغسول صمغ عربی روی سوخته زردک زرد سوخته زنگار زعفران مرکی صبر سقوطی
 افیون همه را کوفته بیخته بشراب کهنه باب گرم شنیاف کنند و اگر حرب و سبل با یکدیگر جمع آیند
 باید که در دریاچه را با استعمال آرنده صفت آن تو تیا بی مغسول شیخ سوخته نبات مصری
 همه را کوفته بیخته صلابه کنند تا مثل غبار شود و با استعمال آرنده و پیر صحبت من حضرت
 عبدالکریم خان صاحب رحمه الله سرمه احسانی دیگر ارامی ستودند صنعت آن پنبه
 زمزمه تازه را مع تخم بکوبند بعده آن را گسترانده بران سنگ بصری و انگوزه همه را کوفته
 پاشیده فیتله بسته بروغن سرشفت بسوزاند و از آن دو گیرد و آن به سرمه سائیده
 نگاه دارد و بچشم کشیده باشد

چون از مد تو بگذرد روزی چند	رباعی	تا آهو صحتت در آید بکمند
چشم و نبات مصری و امیران	باید که غبار کرده در چشم فگند	
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
رمد	درد چشم و برآمدش	خون	بسیار سخی شدن چشم و انتفاخ و درم آن و تمد بسیار و بر آمدن چرک در آن و بر آمدن رگها و ضربان و صدغین	فصد سرد و باید گرفت و تلپین طبع بمطبوخ بلیله

و آلوده نمندی و شایسته باید کرد پس نسخه مصنف رحمه الله لعجل آرنده و چشم چاکسورا
 گویند ترکیب نسخه چشم اینک چاکسور منقشر نبات مصری امیران یا انزروت که یک شادوز
 در شیر خرگذاشته در سایه خشک کرده باشد همه را کوفته بیخته صلابه پیر غبار سازند

و چشم کشند و استاذی و مولائی مرحوم بچشم نجیب آبادی برای ابتداء رمد شربت بنفشه
یک توله در عرق عنب النعلب که مگو باشد آ میخند مریض را می نوشانند و گرد
چشم ضما د بلیله سیاه در سوت و صندل سرخ را در عرق برگ مگو ساییده نیم گرم
می کنانند و می فرمودند که اگر رمد با طفل عارض شود فصد نباید گرفت چه فصد
میش از دوازده سال جائز نیست بجای فصد برگ را در چشم زواندا ختن مقید پس زواندازند
گویم ^{مانند} ^{مانند} ^{مانند} نیمه را ساییده برگ در چشم ضما د ساختن مقید
و استاذی محمودی فرمودند که برای امراض چشم جستن ^{مانند} ^{مانند} ^{مانند} که نه هر چند که باشد مانند
تاز بچوان حقه یا کلیان که نه بقدر یک پاؤ آن را در پایله آهنی ^{مانند} ^{مانند} ^{مانند} (بمنفعه آن سنگران) گذاخته
بآب ترمق که بتوه باشد کشته ساخته (یعنی از آب مذکور که یک آثار باشد قدری
قدری بر جت انداخته باشد که کشته خواهد شد) پس بردارند و نگاه دارند و سرمه
نمایند و بمیل در چشم (سنگام ختن) کشیده باشد اکثر امراض چشم را بچور مد و سبل و سلاق
و غیره بسیار مجرب است و در فضل و شوربه را ساییده چشم کشیده باشد که جالا و بچولا
و دهند که ضعف بصر باشد همه را دور می کند و کشته اسرب که سیبا باشد نیز بر
امراض چشم مفیدست و این کشته را در مندی ناگرس ناسند صنعت آن نیم پاؤ اسرب را
در پایله خواه که چه گرم نموده گذاخته یک چھٹانک زرنج گوگرد زرد یا سینسل ساییده
قدری قدری انداخته باشد تا آنکه خاک شود پس بسایند که سرمه شود و نگاه دارند و هنگام
ضرورت بچشم کشند و اگر بچشم حرارت خارج خواه داخل چشم بر آید باشد این پوٹلی را با استعمال
آزند صنعت آن بلیله زرد و بھٹکری و بادیان و رسوت و آسبا بلس و کونار
را از هر یک یک ماشه کوفته در دو پارچه بسنه بعرق گھیکو از زکرده بر چشم رسانیده
باشد نفع خواهد بخشید و این کحل بر سه رمد که بان درد سر باشد و هم در چشم و نیز سبل را
بسیار مفید صنعت آن افیون و شند خالص و بھٹکری بریان و سفوف خسته ^{مانند} ^{مانند} ^{مانند}
سهمه ادویه را بوزن کامل در کثوره جت کرده از کتله چوب نیم که بر او فلوکس ^{مانند} ^{مانند} ^{مانند} می
ازده باشد تا سه روز برابر بسایند تا سرمه شود بردارند و نگاه دارند و هنگام حاجت

۱۵۰ آنچه در میان خطوط سهارت واقع شده است از ترکیب استاذی مخفوف نیست بلکه از میان مولوی حاجی عبدالقادر خان شاه جهان پوری است سلسله بر ۳۳

بچشم کشیده باشند اگر بعد چندی خشک شود قدری آب انداخته نرم دارند و قوتش
تا یک سال می ماند منقول از برادر توای مغفور نجیب اللدخان صاحب است
و این شیاف هم مجرب است از حکیم مشتاق علی صاحب کاکوروی سلمه رب صنعته
آن صمغ عربی زنجبیل افیون گیروی گوالیاری همه را ساییده در آب کشنیر شیاف
سازند و در آب مذکور خواه ^{باز} آب کوکثر ساییده نیم گرم بگرد چشم ضما کرده باشند نافع با و در
مقوی دماغ نشیاسته را بر روغن گاؤ بریان کنند پس نبات مصری مغز بادام شیرین
^{توله} کشنیر کشمش مغز تخم کدو خنثا ^{توله} سفید را در آب شیره بر آورده در نشاسته بریان
درغ کرده نبوشند نافع باد از حضرت فلغ شاه صاحب خورجوی قدس سره از حکیم
جعفر حسین بنارسی نبات مصری افیون زعفران هر سه را سرمه سانموه در چشم کشند
و بر صدغین گل چونه نهند ^{توله} کبکری نیم خام نیم بریان گیر و صندل سفید عذب النعلب
میدالکرمی افیون رسوت کثیرا ^{توله} پطمانی بودده همه را در آب ساییده شیاف سازند یک
شیافه در آب حل کرده بر چشم ضما سازند و بران برگ پان نیم گرم بندند و رقاد
خشک بر آن بندند از مولوی محمد حسین نگینوس بر سره و تفتیقه رطوبات فاسده
چشم تجلیه و تقویه آن مست کشنده جنت سه توله کبکری و نبات سفید یک یک توله
طوطیا در آب تازه یک دو پاس کهرل نموده خوب تیار نموده یک حب در ظرف
کاشی در آب تازه چاه شیرین ساییده در هر روز دو سه بار صبح و شام بمیل سرمه چشم
کشیده شود از حکیم امیر بیگ سفیده کاشغری بجنه از رسوت افیون کبکری بریان همه
هارا به صبح وزن در سفیدی بیضه نایک پاس سایید خوب سازند یک حب را در آب
ساییده بر روز دو سه بار چشم بکشند دفع رمد خواهد کرد دیگر از بابونوزش علقان مرحوم کشته جنت
کربای شمعی سنگ بصری نبات مصری کف دریا ^{توله} پطمانی ^{توله} کبکری نصف بریان
نصف خام تو تپایی سبز بریان همه را در آب خوب بسایند تا سرمه ساگرد و پس
باب خوب سازند و خشک کرده نگاه دارند و با استعمال آرنده و سرخی
دور کند

در چشم تو ای که طرفه ظاهر باشد چون دیده خود بدود کند دراری	رباعی نخچه ۵	زین نقطه ترا غبار خاطر باشد گردوغ نگر دراز نوادر باشد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
طرفه	نقطه سرخ یا کبود در سفیدی چشم	ضرب رسیدن یا غلیان خون و سیلان چشم یا انفجار ورم	عیان را در دهان کند در چه بیان	بچشم کشیدن نافع دارد و فصد

سرار و کردن و پدیدای غیر حار استفراغ نمودن و در چشم تیره و العیه انداختن در ابتدا نیز مؤثر

در چشم تو ناخنه چو پیدا باشد چیزی که درین مرض بود فائده مند	رباعی نخچه ۵	از بهر تو نشویش مهیا باشد ز روی حکیم روشنایا باشد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ناخنه	ناخنه	کثرت فضول غشای باریک	صفت روشنی	

مس سوخته نشاد رخ مغسول فلفل دار فلفل زعفران شمع حنظل زنگار صبر مقو طری بوره
 ارمنی اقلیمیا همه را کوفته بیخته صلابه کنند که غبار آساشود محل روشنی دیگر نیز
 محرب است صنعت آن نشاد رخ مغسول مس سوخته اقلیمیا فیضه نمک بندی
 بوره ارمنی فلفل زرد البج صبر مقو طری سنبل الطیب قنفل زنجبیل زنگار تو تسامی
 بندی زعفران نشاد در کوفته بیخته محل سازند و بچشم کشند دیگر کشته جت را بچشم
 کشیدن نیز مزبل ظفوه است

دانا مرض دمعه چو از گرمی دید در دیده که سردی مزاجش سبب است	رباعی نخچه ۹	دانست که بهر آن بود سر مه مفید در دیده بغیر با سلیقون نه کشید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دمه	آب رفتن از چشم	اگر گرمی بود	سرخی چشم	فصد باید کرد و سرمه
اصفهان و توتیای کرمانی فائده دارد دیگر سرمه مرکب صفت آن شادونه مغسول در توتیا و مار قنیشا از هر یک یک درم مروارید و لیس از هر یک نیم درم شیان مابیت صبر از هر یک نه سرخ کوفته بیخته سرمه سازند صفت شیان مابیتاگل مابیتاگل ارمنی صبر سقوطی انزروت مدبر صمغ عربی زعفران علی الرسم باب کشنیزه تازه شیان سازند اگر سردی بود سفیدی چشم بود تنقیه با سه سال باید کرد و سرمه با سلیقون که منسوب ببادشاهی اعظم است باید کشد صفت آن روئیس سوخته پاتزده درم کف در یاد و درم و هم چنین اقلیمیاک زرد نمک نیشاپوری و شادنج مغسول و چند بیدستر و سرمه سنبل و از قزقل داشته یک درم و صبر سقوطی پنج درم و هم چنین مابیتا و از مرکی و لو شاد در و زرد چوبه سه درم پوست بلیله زرد و چهار درم همه را کوفته بیخت صلابه کنند تا همچو غبار شود و وقت حاجت با استعمال آرزند				
قرحه که بود چشم ترا موجب درد	رباعی	وزرد در کند عارض گلگونت زرد	تزیب شیان کند رمی باید کرد	
چون پاک شود زنده از بهر علاج	شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرحه العین بالضم ریش بی بی	ریش چشم	خون و صفرا	الم و قلق و اشک کمتر اگر چرک داشته باشد	اول بماء العسل با شیر دختر بشویند و از ریم پاک کنند پس شیان کند ریمیل چشم کشند صفت آن از روت که یک شبانه روز شیر دختر خواه در شیر خر گذاشته باشند در سایه خشک نموده یک درم و افیون و کتیرا یک درم از هر یک و کندر نیم درم و سفید ریزه از ریزه شست درم صمغ عربی چار درم همه را بچوبند و بپزند و بسفید و تخم مرغ سرشته شیان سازند
در چشم تو چون بیاض پیدا گردد	رباعی	دفعش بد و از انمنف گردد		

تزیب شیان یکم ۱۲

گر آب شقائق بچکنه بعسل

۶۱

تا چشم بهم زنی مداوا گردد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعلیف	سبب	علامت	علاج
بیاض العین	سپیدی بود برسای چشم	بندداشتن چشم چند روز در سیدن فضلات روید چون عین بر عین به چشم	بودن سفیدی بر چشم ای بر آفتاب ۱۲	آب لاله شقائق را در عسل آمیخته در چشم کشیدن

نفع تمام دارد و سیدی و استاذی مروج حکیم نجیب آبادی می فرمودند که برای دفع بیاض چشم مروج صغیر و حرم کبیر بسیار مفید است نسخ آن از قرابادین یابید یافت و فقط بیض کلکس را بجای سه سه کشیدن نیز تاثیر تمام است صحت آن قشر بیض مغز را که بجه ازان بر آورده باشند در آب شیرین بخیسانند و بگذارند که متعفن نشود و قشر رفتن اندرونی آن جدا گردد و بشویند و آب آن را تبدیل نمایند تا دیگر قشر ازان جدا نگردد و آب متعفن نشود پس شسته خشک نموده سائیده در ظرفی کرده آن را گل حکمت نموده حسب معمول آتش دهند که مگلکس خواهد شد پس بسایند و سه سه نمایند و چشم کشیده باشند و سه سه مجید الکیم خان صاحب را رحمة الله علیه که بشرح رباعی پنجاه و سوم نوشته شده است نیز بسیار مجرب یافته ام مگر جلد باشند نه پهلوه جوهر نوشادر برای بیاض چشم وضعف بصیر و مدیاری مفید است از دیوان امیر علیان مروج یافته ام که مدفن ایشان را بق شد غفر الله که ترکیب آن اینکه نوشادر را پاره پاره کرده در دیگ گلی نهاده و بالاسه دیگری دیگر مگکوس نهاده گل حکمت کرده و خوب با آرد گرفته بردیگان نهاده آتش چوب ببری که درخت کنار بود بدیده بطوری که ازان هوا نه بر آید که جوهر بر آید بعد سرد شدن ازان بر آرد برای ناگره قدری ازان جوهر بقدر مونتگ دانه برابر آن چونه خوردنی آمیخته بر کف مالیده در بینی بر ناگره بپنشد در هفتت صحت می یابد و آن مرضی است که در ملک پورب بسیار پیشود و اگر در آن نوشادر و الاچی خرد و مروج سیاه جو کوب کرده آمیخته جوهر کشند بسیار مفید

چشم باشد گویم اگر این جوهر جوهر بعرق لیمو سے کاغذی بنزند و یک خورده باشند
دفع ریاح و مضم کند

در دیده چو انتشار پیا اگر در
گر کثرت بیضیه بود موجب آن
اسباب غم و الم مسی اگر در
چون ترقیة رود مداوا اگر در

شرح و تحقیق

کرد آفریدگار تعالی بصنع خویش
صلب و شیمه شکر زجاجیه پس جلیده
چشمست بهفت پرده و سه آب مقم
پس عنکبوت و بیضیه عنقب و شیمه

اول طبقه طلحه است که بهوا پیوسته است و دوم طبقه قرنیه است که آن بعد طلحه است
و در رنگی نیست بلکه از طبقه زیرین خود متلون می شود سوم طبقه عنقبیه است و آن
گاهی سیاه می شود گاهی آسمانی و گاهی بسرخ و این بعد قرنیه است و بعد این
طبقه سومه رطوبت بیضیه است صاف مانند سفید می بیضیه چهارم طبقه
عنکبوتیه است مانند تنیده عنکبوت بعد از رطوبت بیضیه و پس ازین طبقه
چهارم رطوبت جلیدیه است که صاف مانند برف است و زیر این رطوبت
زجاجیه است که مانند آبگینه گداخته است پنجم طبقه شبکیه است شبکیه مانند
دام و این بعد رطوبت زجاجیه است ششم طبقه میثیمیه است که چمپیده بر هر
دو چشم است مانند چمپیدن بچه دان بر جنین و این طبقه بعد طبقه شبکیه است
هفتم طبقه صلیبیه است و آن بعد میثیمیه است پیوسته با شخوان چشم فقط الحاصل
صورت مرض را باید دانست

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
انتشار و تساع	کشاده شدن لقمه بیضیه که موضع روشنی چشم است و بان پریشان شدن بینائی	کثرت رطوبت بیضیه	تقع یافتن از جوع در ریاضت است	جسی که ترقیة دماغ کند بخورد و صفت آن صبر سقوطی
یک مثقال تربد پوست بلبله زرد از هر یک یک درم و نیز مصطلک و شم حنظل و مقل				

از رقی از هر یک شش سرخ و نمک هندی نه سرخ همه را بکوبند و بپزند و غار لقون
نیم درم بموئینه بخته اضافه نموده آب بادریان خمیر کنند و خوب بکسل سازند و مریض
نشانه از طعناهای غلیظه و جماع و خفتن بر پشت و از روشنی دیدن پرهیز کنند

ضیق حدقه اگر شود عارض مرد	رباعی	گویم که چه چیز باشد آزاد خورد
گر غیر رطوبت نبود باعث آن	۶	رفش شیاف زعفران باید کرد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ضیق حدقه تنگ شدن	تفتت عنبیه	غلبه رطوبت	رطوبت بینی و عدم ظهور رگهای چشم	شیاف زعفران باید کشید صفت

آن اشق دو درم زعفران یک درم زنگار یک درم ما میثاد گل سرخ و سقوطری و مری
و نشانه و صبح صغری از هر یک یک و نیم درم همه را بکوبند و بپزند و آب سرشته شیاف
سازند و واضح باد که اگر جود العین بود از نزله استعمال اطریفل ربانی مفید بود و برگ بودینه
کوفته و قرص آن ساخته بر چشم بندند نیم گرم نافع باد و این بحث را بسبب طوالت نباید
که مصنف مرحوم نیاورده

چشمی که خیالات قرینش باشد	رباعی	صد آفت و فتنه در کمینش باشد
هر گاه که بخار معده باشد سیش	۶	مسهل بطلب دوا همیشه باشد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خیالات	نمودن چیزها مثل مگس و لپشه در پیش چشم	اگر از بخار معده بود	زیاده شدن قوت اشتها و اختلاط مختلفه باید قصور بضم داد تا معده پاک	مسهل مخرج

شود صفت آن صبر سقوطری سوده غار لقون بموئینه بخته اطریفل صغیر همه را
سایده هم سرشته در شربت بنفشه غلو کسا بندند و بخورند

هر گاه که نزول آب بنیاد شود	رباعی	صبر دل مستمند بر باد شود

شرح و تحقیق		اگر صاحب آن میل کند جب زهر	
علاج	علامت	سبب	تقریف
نزدول الما	فرو آمدن آب	امتسای بدن بطوبت	بعد نزول تمام از تغییر آنچه رفیق بود و صافی در موضع و بر خاستن بخارات
روشنائی چشم	غلظت ازان یا بودن	پوشیده نیست اما ابتدا آسان بود و در صداع شدید یا افتادن	از خیالات را سخن روز است سابد شکاری چیزی از خارج بر سر
نزدول الما	افزون توان یافت	دفع شود اما آبی	دفع شود اما آبی

که سیاه و سرخ و سبز و زرد و کبود غلیظه و نیره و برنگ گچ بود علاج پذیر نباشد صفت جب زهر که مفیدست صبر سقوطی یک متقال و پوست بلبله زرد و مصطکی و کیترا و محموده و زعفران از هر یک شش سرخ یک و نیم ماشه همه را کوفته بیخته با آب خمیر کرده بشریت بنفشه آمیخته خوب سازند می فرمود سیدی استاذ می مرحوم جناب نجیب آبادی که اگر در ابتدای مرضی وقت که نزول آفتاب در بروج حمل شود سفوف بادیان یک درم را با شکر سرخ یک درم آمیخته هر روز تا نود و سه روز خورده باشد بفضل الشافی صحت یابد دیگر ایارج فیقرا شش ماسه در صفت یکبار خوردن همراه مطبوخ قنطاریون نزول الما در نافع می بخشد صفت مطبوخ مذکور نیز بد مجوف معطر کوفته و قنطاریون دقین از هر یک یک و نیم درم بسفاح یک و نیم توله میز منقی چار توله همه مارا در آب جوشانده چون به نیمه رسد صاف کرده بنوشند نافع باد دیگر زهره کبوتر را در چشم کشیدن نیز مؤثر میگویند دیگر روغن بلسان خالص در چشم کشیدن نیز از آله مرض می کند دیگر اگر مقدمه نزول الما بود معجون و ج ترکی مفیدست صفت آن و ج ترکی یک و نیم توله حلینیت و زنجبیل و رازیانه از هر یک نه ماشه همه را کوفته بیخته با سه چند آن غسل بکشند که نوزده توله شود و یک متقال ازان خورده باشد دیگر مبل عرق درخت بادیان چشم کشیدن مجلی چشم است و منع نزول مایمی کند و مجرب است صفت آن هرگاه که درخت بادیان قریب چنگلی رسد آزامع برگ و بار و بیخ ترکند و صاف کرده کوفته

از آن عصاره گیر دو در ظرفی از چینی کرده با قناب با احتیاط نموده باشد که غلیظ گردد پس
 از آن میل سازند و بچشم کشیده باشند نهایت جلا و بند چشم است دیگر حب شاه پسند
 خوردن نیز برای امراض نزلی و امراض چشم را که از نزله باشند مفید صفت آن چشم شاه پسند
 را بار یک ساییده باشند خالص آن میخند از آن جو یک یک ماشه تیار سازند و خوردند
 باشند دیگر تخم نیل را سمره نموده در چشم کشیدن مع نزول مادی میکند

از غلظت بیضه چو شکوری زاده	رباعی	صد گونه غم و الم بدل روی نهاد
گر کشند آب رازیانج بکشند	۴۱	زرد یک خرد مفید خواهد افتاد
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عشا	شب کوری	بخارات غلیظه	بینائی در شب محطل میشود	شسته را در آب
		که روح را که در روز بر زمین میزند وقت غروب	را نه بانه حل کرده	
		مغلظ میکند	آفتاب ضعیف میشود	در چشم کشند و جرب

فقیر است که جگر بر روز شب یا چارشنبه هفت حصه کرده در آن مورج سیاه و نمک
 آن میخند بر تابه نهد هر قدر آب که از آن وقت بریان کردن بر آید آنرا بچشم کشیده باشد
 و از حصص بعد بریان شدن یکی خورده باشد و دیگری را در پس پشت خود انداخته افکند
 باشد که مریض باین عمل شفای یابد انشاء الله الشافی و استاذی موم حکیم نجیب آبادی
 بجای مورج پیپل در از را تجویز میفرمودند که دانه سیل مسلم را در هر چه حصه یک یک
 خالیده بر تابه نموده باشد دیگر چرک چلم را در چشم کشیدن برای شکوری مفید گفته اند
 و دیگر صابون ولایتی را در چشم کشیدن نیز تاثیر است عجیب درین باب دیگر آب پیاز و
 صابون را با هم قوری حل کرده چند قطره در چشم کشند دیگر ادک کوفته در پارچه کرده بچشم
 بپاشند فی الفور نفع می بخشد دیگر حب مسکین نواز به رقیق نماید سوده بچشم کشیدن مجرب
 یافته ام و ذکرش می آید انشاء الله تعالی

چون عارضه جبر با مر معبود	رباعی	از رفت روح با صره روی نمود

از روی علاج صاحب عارضه را
 ۶۷
 لحم بقدر سیریه باید فرسود
 شرح و تحقیق

نام مرض	تقریب	سبب	علامت	علاج
بهر	روزگوری	روح رقیق و قلیل بود که بر روشی آفتاب تحلیل میشود و در تاریکی جمع می گردد و بعضی از حکما گفته اند که غلطی است بجمع در دماغ که روح نفسانی را که بآن دیده میشود فاسد میگرداند	بشبه دیدن و بروز سیریه و لحم بقدر و سیریه و دست و پاچه بخوردن و تزیین دماغ نمودن بر وزن بنفشه و کدو و در آب غوطه زدن و چشم در آن کشودن و آب	علاج

ریسای را با شربت بنفشه و نیلو فر خوردن نکته و این مرض اکثر کسی را عارض می شود که چشم او از رقیق باشد

ضعف بصرت جو از رطوبت زیاد
 رباعی
 اگر مسهل آن میل کنی می شاید
 دیگر تو کحل روستنائی باید
 ۶۸

شرح و تحقیق

نام مرض	تقریب	سبب	علامت	علاج
ضعف بصر	تقریب	اگر رطوبت بلغم بود و در تاریکی قوت بینائی	بر آمدن چشم زیاد از ایام صحت و در بیان اشک و زیاد شدن ضعف بعد خوردن و خفتن و کمزوری بدن مخصوص	اگر جخل دماغ است مسهل بلغم باید داد و بحسب تقطیر باید کرد

و سر من چشم باید کشید صفت کحل روستنائی مر و درینا سفته بوره از منی قنطاری و عفران و مشک همه را گرفته بچینه سر مه ساکنند و چشم کشیده باشند و سیدی و مولانی و استادی

مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که اگر چار عدد منڈی را هر روز خوردن باشد براس
 چشم فائده عظیم می بخشد و بحضور خال اجمدی مرحوم و مغفور فتح خان صاحب حاکم
 اعظم گدھے شیان گل کنج تیار می شد و استعمالش در ازاله ضعف بصر بسیار فائده
 بدین می بخشد صنعت آن گل کنج سیاه چهل ماشه و برابر آن غنچه چنبیلی که یا سمن باشد
 و مویج سیاه و پیل در از از هر یک هشت ماشه همه را با هم ساییده شیان مانند
 لسان العصافیر سازند یکی را از آن شیان تا سه روز در آب پرورده ساییده چشم
 کشیده باشد الغرض یک شافه در سه روز با استعمال آرند نه روز بعون اللہ الشافی
 ازاله مرض میکنند و جلا العین می بخشد و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی
 اجزای این شیان باین طریق میفرمودند صنعت آن گل کنج مشتاد عدد غنچه نسیرین که
 چنبیلی باشد پنجاه عدد و مویج سیاه شانزده دانه پیل در از شصت عدد بدستور همه را
 ساییده شیان سازند و با استعمال آرند نافع باد و اگر در ورمنی باعث ضعف است
 این نیز با استعمال آرند بسیار نفع خواهند یافت صنعت آن لب ساسه و زعفران و دانه پیل
 و قزقل و دارچینی و بهمن سفید و بهمن سرخ و شقاقل مصری و خولخان از هر یک یک
 مثقال و مشک خالص و عنبر اشهب و ورق طلا از هر یک یک دانگ و موجرس خالص
 سه مثقال و نبات سفید پنج مثقال کوفته بجنه سفوف سازند و نگارند قدر شربت
 آن یک ونیم وانگ گویند که نواب محمد سعید خان والی لاهور را در تقویت باه و اساک
 و فرح و نشاط و تقویت اعضای رتبه این نسخه مجرب بود دیگر سفوف مغاظ منی صنعت
 آن دال ماش که آر باشد پنج توله را در عرق پیاز شنب تراشته صبح مالیده مقلشر ساخته
 خشک کند و آر سازد پس موصلی سفید پنج توله و تخم تمر مندی مقلشر دو نیم توله و خسته
 خرمنه یک توله پاؤ بالا را در آسیا یا در هاون و سته خوب بار یک کوفته بجنه با آر دال
 مذکور شکر سفیده توله بیامیزد و نگارند وقت خفتن یک پاس بعد از طعام
 خوردن یک توله ازین سفوف با شیر ماده گاؤ یک پاؤ نوشیده باشد دیگر براس
 بیان و تقطیر نافع صنعت آن ثعلب مصری سه توله الیچی خرد یک ونیم توله و طباشیر

یک و نیم توله و مصطکی یک توله و مویز و کمرکس یک و نیم توله از هر یک دست گلو
 یک توله سپاری چینی سه توله نبات سفید دوازده توله در شیر درخت بزرگتر کرده
 خشک ساخته جمله ادویه را کوفته بخیته سفوف سازند شش ماشه از آن در شش
 آمیخته خورده باشند نافع باد دیگر برای تغلیظ منی و رفع جریان و در
 در ضعف مثانه مجرب است صنعت آن ثعلب مصری و دانه هیل خردخ و نالکها
 و بجنبد گراتی و تخم تمرندی بریان مقشر و طباشیر و مغز کول گشه و مویز و پوست
 مولسی خام و سبوس اسپغول و نخود بریان مقشر و بهمن سخ از هر یک یک توله همه
 ادویه کوفته بخیته در مغز نارچیل پر کرده بالای آن شیر بزرگ توله اندازند و همه نارچیل
 را در آرد گندم گرفته در خاکستر گرم نهند تا که بخیته گردد انگاه بر آورده و از آرد صاف کرده
 در آرد آن من انداخته بکوبند باز در آن کشته قلعی دست به روزه از هر یک یک توله
 و کشته صدف و کشته بیضه مرغ از هر یک شش ماشه و نبات سفید بست توله انداخته
 این همه را خوب کوفته سفوف تیار سازند و از سه ماشه تا شش ماشه از آن هر له شیر
 گاؤ تازه نیم سیر خورده باشد کحل الجواهر مقوی با صره مرواریدنا سفینه مرجان قمری صدف
 مرجان سفید فیروزه شایخ مغسول کهر بای شیمی یا قوت رخ عقیق یمنی لاجورد مغسول
 سد کافور مشک بزرگ زرد ورق لقره ورق طلا در آب آملیه و بلبله کلان و بلبله زرد
 و بلبله سیاه و بلبله سیاه و سرمه نمایند جیره که مقوی بصارت و دماغ است صنعت آن
 نخاله گندم مغز تخم کدو مغز بادام شیرین خشکیش مغز تخم پیچیده همه را در آب بنیره بر آورده
 بروغن مسکه گاؤ دغ کرده به نبات مصری شیرین کرده هنگام خفتن نوشیده باشد از
 یار طریقت دیوان امید علی خان صاحب مرحوم که در رابق روبرو قلعہ مدفون
 مع لیسر خود حافظ خداداد خان مغفوراند نوشتار در پاره پاره کرده الاچی سفید پوست بچ
 سیاه همه را آمیخته تصفیه کنند با نش چوب کنار بجه آن را ساییده در چشم کشند
 ضعف بصر را دور کند و اگر در عرق لیموی کاغذی ساییده خوب سازند بقدر نخود
 بخورند یا ضم و دفع ریاح باشد

بحث علاج امراض الاذن

اگر ترا هوشش بود گرم سخنی اگر ترا هوشش بود گردار و ناقصش ثوری او نشود	رباعی فیه شرح و تحقیق	اگر آنکه ترا گلابی گوش بود باشد سببش چون بلغم از بهر علاج

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
طرش	گلابی گوش	اگر بلغم بود	گلابی سر و کدورت و اس و بسیاری خواه	صفت
جواب که دفع بلغم بود صبر سفوطری و تخم خنظل و زرد و محموده و قفل ازرق از هر یک شش سخته را بکوبند و بپزند و غار بقول بموئینه بیز گذرانیده اضافه نموده آب کرفس خمیر کرده در غسل خوب بنهند و بعد از دفع روغن ترب را صبح و شام نیم گرم در گوش چکانند صفت روغن ترب آب ترب سفید یا سیاه نشاندن مثقال باروغن زیت یا کجد است مثقال هم میخند بچوشانند تا روغن بماند اما روغن ترب خالص سه گم تخم اول بشکوه عصاره داده روغن کشند سوم حصه از مجموعه تخم بر می آید				

از قوت حس اگر طنین گشت پدید دان لحظه که باشد سببش ضعف دماغ	رباعی فیه شرح و تحقیق	نزدیک خورد مغلفات است مفید بر سرز مقویات باید مالید

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
طنین	آواز گوش	قوت حس سمع و قدرت جیبس	در یافتن آواز بخار معده است خصوصاً وقت گرنگی	مغلظه خوردن و آن چیز است که ماده را غلیظ گرداند چون خشخاش و کاه و روغن بنفشه مالیدن بر سر مقوی مالیدن
		یا ضعف دماغ	کدورت و اس	

و آن چیزی است که مزاج عضو را با اعتدال آرد تا قوت فعل فصول نکند چون روغن گل در روغن بادام و روغن مورد و واغذیه خوشبو در خوردن صفت روغن مورد آب برگ مورد تازه را با روغن کنجد بکوشانند تا روغن بماند با برگ مورد خشک مثنی را در پیاله آب بکوشانند تا به نیمه بقیه صاف کنند و نیم پیاله روغن کنجد ضم ساخته بکوشانند تا روغن بماند

درد گوش اگر ز صفر باشد	رباعی	ز روی رخ و چشم تو پیدا باشد
گرت بگوشه بعد سهل بخوری	یا که	از روی علاج خوب وزیبا باشد
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع الاذن	درد گوش	صفر	ز روی روی و چشم و زبان	بعد از مسهل
داده حب بنفشه خورانه صفت آن در شرح رباعی چهارم مذکور شد اما میدی استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که اگر در گوش شخص یا زده ساله درد بشدت بسبب ریح حاره حاده باشد فصد قیال گیرند و انداختن شیر زن در گوش فوراً تسکین درد می کند و هم چنین روغن گل نیم گرم انداختن در بخار برگ نیب جوش داده بگوش رسانیدن و قدری آب انران نیم گرم در گوش انداختن و این عمل برای درم گوش هم مفید است و اگر از هر دو سرد باشد آب لصل نیم گرم انداختن و آب لک جوش داده نیز مفید است و روغن ترب و روغن بابونه هم مفید و نجیب حکیم نبی بخش صاحب کیرت پوری بحرب خود می فرمودند که اگر کسی فنیله در انزروت سوده و شمه خالص آینه بگوش نهد فوراً درد را تسکین می بخشد				

ای آنکه بود قرصه گوش تو جدید	رباعی	گر مرم ایض طلبی نیست بعید
وان دم که بود قرصه مذکور قدیم	۷۲	چیزی نبود چو ز سره گاو مفید
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرصه الاذن	ریش گوش	النیاب خلط تیز	تقدم ورم و بر آمدن	مرم ایض را

زخم کننده		ریم	با استعمال آرنده
صفت آن موم کافوری در روغن گل حل کنند و سفیده کاشغری کوفته بجنه اضافه نموده صلابه در آن کنند تا مرم شود صفت روغن گل برگ گل سحر بر روغن کبجد در شیشه کنند و جیل روز در آفتاب نگاه دارند یا برگ گل خشک را در آب جوشانند تا نزدیک ربع رسد صاف کنند و ده آثار روغن کبجد که در چند آب باشد اضافه نموده باز جوشانند تا روغن بماند کیفیت استعمال زهره گاؤ آنکه زهره گاؤ و جزو غسل گداخته یک جزو بهم آمیخته لته گنده را شسته فنیله کنند و بدان آلوده صبح و شام در گوش نهند لیکن نزد فقیر دمای ذی جرم صخیم در گوش انداختن خوب نیست اما اگر رقیق بود مضافاً ندارد فاقم			
در گوش تو هر که که بتقدیر و دود	رباعی	آید حیوان یا که پدید آید دود	تقطیر کنه روغن نماید بهبود
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
دخول الحیوان فی الاذن او تولد دود فیها	در آمدن جانوری در گوش یا بسبب مواد و غیره پیداشدن کرم در آن	غفلت یا انقض خلط و غیره	درد و بودن حرکت دیدن و بر آمدن رطوبت
ترب را با آب پیاز آمیخته در گوشش بچکانند دیگر در روغن نیب پمط کبری آمیخته اندازند			
چون آب درون رود بامر معبود در گوش تو چوب بادریان گزینند	رباعی	در گوش تو ای دل تو سر چشمه جود	وانگه بکند آب بردن آید زود
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
علاج	علاج	علاج	علاج

دخول الماء فی الاذن	در آمدن آب در گوش	در آمدن آب با غسل کردن آن و درود عظیم و گوانی گوش	یکی علاج همان است که مائین مغفور فرمود دیگر دست طرف
گوشی که آب در آن در آمده است از زیر ساق پا بر آورده گوش را همان دست گرفته چند شنگ زدن آب را می بر آرد و مجرب است			

بحث علاج امراض الاذن

ای آنکه ترا قوت ششم باطل شد	رباعی ششم	احساس بیبوی نیک و بد مشکل شد از دار و مسهل نتوان غافل شد
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بطلان ششم	باطل شدن حسی که آن بوی بسیار در یابد	مواد غلیظه کدورت حواس و گرانی سم و غلاظت بول	مسهلی که اخلاط غلیظه را دفع کند صفت خوب آن صبر	

سقوط ششم ششم خنبل الطیب زعفران دار چینی اسارون حب بلبلان مصطکی فستق
 محموده زرد سبزه همه را کوفته بخته باب خمیر کرده خوب غسل سازند و فرو برند دیگر فلفل
 را سوده معوط نمودن نیز فائده می بخشد دیگر مشک ساییده در بینی انداختن اثری
 باز آله این مرض دارد

از بینی اگر قوتن در میدان گیرد	رباعی ششم	طبع هر کس از آن زمین گید از روی دو ارد و میدان گیرد
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نتن الاذن	بد بوی بینی	تقض اخلاط در رنگی و سیری کم و زیاد شود	سبب	سنبل الطیب یا معوط و شوق نمودن فائده دارد

در سرد بر آمدن رطوبت سلیم و انگوزه شکر سفید روغن گاؤ از بینی و حرکت دیدان همه ادویه را در آب سوخته و سقوط آن بر آن شلاید	کرم سر		

و پیشانی صاف نمایند کرم سر همه بیرون آیند و اقتضای فضل الشافی دیگر نشوق مفید صنعت
آن سعد کوفی و سنبل الطیب و صبر سقوطی زرد و قرقر از هر یک دانگی باب برگ مورد
یا پودینه مخزوم نموده در بینی دهند دیگر کافور را بویانند از بینی همه کرم برمی آیند از مولانا
عبدالرزاق الاحمدی اللمکنوی سلمه ربه القوی

ای عیش ز گرمی شده بر طبع تو سرد بر پیش سر تو آب برگ خرفه	رباعی بچه	وز خشکی بینی ز خوشی آمده فرد باروغن بادام طلا باید کرد	شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جفاف الالف	خشکی بینی	گرمی و صفر سوزش دماغ و یخوبالی و اضطراب	آب برگ خرفه را	باروغن بلوآم آمیخته بر پیشانی طلا باید کرد و روغن که و و روغن بادام و روغن کاهورا در بینی انداختن فایده مند است دیگر اگر روغن گاؤ را در ناف مالند فوراً دفع می شود
بینی راقصه چه تر خواهد بود واری چو بکار موسم ابیض را		رباعی بچه	حال تو ازین مرض دگر خواهد بود شام مرض ترا سحر خواهد بود	شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرحه الالف	ریش بینی	رطوبت فاسده بر آمدن رطوبت اکاله	بعد تنقیه دماغ استعمال این مرهم کند صفت آن	سفیده مردار رنگ الییمیای فضا اسرب محرق همه را کوفته بخیته در روغن گل گرم کرده بهم آمیزند و مرهم سازند
		اخلاط محترقه	خشک ریش باشد	درین صورت استعمال

این مزاج ابيض بايد فرمود که صفت آن بشرح رباعی هفتاد و دوم گذشت و اگر اندرون بینی تدین بروغن گل خواه روغن نیلوفر یا روغن کنجد کنند مفید باشد و اگر نارجیل دریائی سه سخ را سوده در آب دو توله بخورند هم بدفع آن مجرب است و استعمال موم روغن نیز مفید و اگر مراد ازین مرض بواسیر الانف باشد باید که اول فصد قیال گیرند و از بھله و شاستیه راد در آب نیم پاؤ تز کرده مالیده صاف نموده بشریت عناب شیرین کرده سفوف بلبله سیاه خورده بنوشند و تا چله استعمال نمایند نفع خواهد بخشید دیگر چوک نی حقه راد در آب کلیان سائیده فنبله بآن تز کرده در بینی نهند و در صورت امکان علاج این علاج بواسیر خواهد بود و انشاء الله تعالی مفصل در بحث آن نوشته خواهد شد

خون رفتن بینی جو زبحران باشد	رباعی	گر بند کنی زان خطر جان باشد
وان دم که زبحران نبود نزد حکیم	۹۷	بستن بد قاق کند آسان باشد
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
رعاف	رفتن خون از بینی	بحران	تایخ چهارم و هفتم و نهم و پانز دهم و چار دهم روز مرض حاد باشد مثلاً نباید کرد که در بند نمودن خون خطر ه جان مریض است اما چون خون با فراط باشد و خطو سقوط قوت باشد	درین صورت علاج

اگر حدت خون در بینی یافته شود خون اندک باشد فصد سرار و گیرند و این سبب رعاف باشد آید و قیق با و شربت کیوڑه و شربت عناب دهند و عدس مقشر که در سرکه پخته باشد برای خوردن دهند و دقاق کنند را سائیده در بینی دهند یا آب کشنیز بچکانند و دال مقشر عدس را سائیده بر سر و پیشانی ضما نمایند دیگر قدری کافور راد در آب کشنیز تر سوده در بینی انداختن نیز نفع می دهد دیگر برگ امرود سائیده بر پیشانی ضما کردن خون را بند می کند

داروی رعاف انچه مشهور بود	رباعی	اگر با تو نگویم ز وفاد دور بود

اصول
چهل باشد

افیون و دقاق کند روزاک و عدرس	۸	گلستان و اقا قیبا و کافور بود
شرح و تحقیق		

ازین ادویه مجموعاً خواه فردی با استعمال آرنه نخون را فوراً بند خواهد کرد بفضل الشافی
 آزا که زکام گرم حادث گردید چون ساخت پس از شربت مذکور غذا

رباعی
 پس فائده از شراب نیلو فردید
 از ماش و جو مقشر افتاد مفید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
زکام حار	فرو آمدن رطوبت از گرمی	انچه از دماغ فرو آید گرم بود	دمع بجانب گلو یا بینی	شربت نیلو فر بنوشند صفت

آن نیلو فر در آب پوشانند تا به نیمه آید صاف کرده در نیم آثار قند سفید قوام نمایند
 دو توله ازان با عرق بید مشک یا کیوڑه یا عاب به سمانه بنوشند

دانا چوز کام را ز سردی نگرد
 و ز اعذایه ترتیب نمایند خود آب

رباعی
 از اشربه جز شربت زوفا نخورد
 نافع دهد و این مرض را ببرد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
زکام بارد	ریزش رطوبت سردی و رطوبت	گرانی سرد روی و آنچه از دماغ آید سرد باشد مع دیگر علامات بلغم	دمع غلیظ بینی یا گلو	شربت زوفا بخورد صفت آن زوفا

پوست بنج باد بیان پوست بنج کرفس ابر سیاه سیاه و شان انجیر همه را در یک پیاله آب
 جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و به غلظت انتقال قند سفید صاف کرده بقوام آرنه دو توله
 ازان همراه عرق گاوز بان خواه باد بیان یا چای بنوشند واضح باد اگر طفل را مرض عطاس
 عارض شده باشد حضرت استاذ می مرحوم حکیم نجیب آباد می میفرمودند که برگ نوبر آمده
 کابین و برگ حنار اسائیده قرص بسته بر سر آن بمقامی که در تارک بمقدم دماغ خالی باشد
 و جلغ فرو رفته باشد نهند و بگریه از برگ آمله با شاخ انگور دو ماشه در آب ساییده

زرد رو نیم مانند بران پاشیده بنوشانند و بگردن طفل را العاب بپاشند در آب بر آورده
 به نبات دو توله شیرین کرده بدهند و غذا سه مادرش برنج با ماست که حجاج باشند کنند
 دیگر زهر مهره خطائی را بقدر دو برنج در آب سایید لطفل نوشانند طریق شناخت زهر مهره
 خطائی که اصیل است یا غیر آن انبست که اول زرد چوبه را بساید پس بران زهر مهره
 بساید اگر رنگ آن سرخ گردد و اصیل باشد و الا غلط

بحث علاج امراض الوجه

باشی چو بمباشی نباشی امید	رباعی	باشد که رسد ز صحت زود نوید
خون کم کن و مسهل خوردنار و رسوم	تعلیم	میسازد طهارت و صندل سرخ و سپید
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ماشری	آماس سرخ که تمام روی و پیشانی را فرا گیرد	گرمی صفرا غلیان خون در رگ عالی که جلیب تمام شده است بواسطه شعب آن تا برده می رسد	نشنگی و تب نیز و اندوه و برآمدگی گوش و بینی و پیشانی دردی	فصد قیفال کنت و مسهل خفیف خوردند صفت آن عمر بندی

و آلوده بخارا از هر یک سی مثقال شب در چندان آب گذارند که از بالایش گذرد و صاف کنند و بست مثقال شیر خشک که دره مثقال گلاب حل کرده باشند بران اضافه نموده نیم گرم بیاشانند صفت ترتیب طلا آنکه صندیل سرخ و صندیل سفید در بست مثقال آب کشید تر حل کرده بلبه کتان که بنده آلوده زمان زمان طلا کنند و سیدی استادی مرسوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که بایگی را نیم پاؤ در بول گاؤ زائیده و سرخ رنگ بست و یک روز ترتیب بعد خنک نموده ساییده پاؤست تیم کته و پاؤست درخت کیمیری که انجیر دشتی باشند از هر یک نیم نیم پاؤ ساییده سفوف سازند و با عرق جھاوینج ماشه خورده باشند و عرق را با شربت شیشم شیرین نمایند اگر قبض بود برگ سنای ملی در شربت آمیخته باشند دیگر برگ شاه تره و تخم کاسنی را در آب نر کرده مالیده صفا

نموده که بشر بن انار شیرین شیرین کرده اسپغول هفت ماشه خورده بالاایش نوشیده باشد که برای دفع این مرض نافع است برای جوش خون و قروح متعفن از سیدی حکیم نجیب آبادی سلمه الله جوشانده عناب چایته گاؤ زبان براده جوشیشتم در آب جوشانیده صاف نموده گلکند آمیخته باز صاف نموده کتیرا نبات سوده سردار نموده نبوشند مرهم ابیض کافور سفیده کاشغری موم روغن گل موم را بر روغن گداخته سفیده رایجته و کافور را سوده هر دو را در گل آمیخته بجا آرند

آنها که گرفتار بیاد دشنام اند	رباعی	گر گزینند در خوردش نام اند
مطبوح بلیله بعد از آن گزینند	۸۲	در طور طریق بخت کاران خام اند
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نادشنام	سرخ مائل بکدورت که در روی عارض شود	احتراق خون	فساد جلد روی و اطراف و پیدایش قروح	فصد قیفال زنند بعد از آن مطبوح

بلیله بخورند صفت آن بلیله سیاه و پوست بلیله زرد پوست بلیله کابلی نفضه گل سرخ تخم کرفس تخم کاسنی عناب پیستان تخم مندی آلو بخارا همه را در یک کاسه آب جوشانند تا به نیمه رسد صاف کنند و بست مشتال شیر خشت در آن حل کنند و صاف کرده بپاشند و غذا نخورند نیم کوفته و ماش مقشر و مرغ جوان و کشنی تر کنند و صبح باد که مائش رحمه الله بخت شری اینجا کرده در او رام آورده فقیر اینجا ذکرش چیزی می نویسم و انشاء الله تعالی آنجا تمام می کنم بعونه و کرمه

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شری لفتح شین منقطه	دانه های ت بعضی کوچک و بعضی بزرگ و پهن مائل بسرخ یا خارش و کرب بسیار	بخار و صفراوی	اگر در روز ظاهر گردد رنگ و سوزان باشد و اگر لیش باشد سفید بسکنجین دو تول	ترچه شب در آب نداشتن صبح آب

یادر اکثر اعضا بستند آن را پتی نامند	رنگ بود بلغمی باشد شیرین کرده بنوشند دیگر گیرند
و صندل سرخ و اجاین هموزن باریک ساییده بر بدن مالند دیگر رشته که از آرز در مندی سوسیس و لغاری آزما چچه گویند بقدر یک چشمانک در آب جوشانده آب زلالش بنوشند نفع کمال دارد گویم اگر آرز ابترت عناب شیرین کنند بهتر باشد دیگر اگر تخم بادیان و تخم شبت در آتش بسوزند و دودش بجم رسانند نیز از آله مرض میکند دیگر اگر از تخم بادیان بشیره در آب بر آورده بسنجین یا شکر سرخ شیرین کرده بنوشند فوراً دفع می شود از استخوانی حکیم نجیب آبادی رحمة الله این جوشانده می فرمودند که شخصی جوش خون میداشت و بشور بر چهره اش می نمود و نیز گونه سوزش در معده می داشت صحت شد زراوند شامه سر بچه کاز بچه عناب گل کند در آب جوشانده صاف نموده بنوشند دیگر شامه جراته تر بچه گل کند در آب جوشانند چون رب ماند صاف نموده بنوشند نافع باد	

بحث علاج امراض شقیقین

اے آنکه شقاق بر لب ظاهر شد گماده صفر بود از مسهل آن	رباعی ۶۵	باید بعلاج آن مرض حاضر شد بر دفع چنین مرض توان قادر شد
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شقاق الشفة	شق شدن لب	صفر	تلخی دهان و خشکی لب و درشتی زبان	بمطبخ بلیله مسهل گیرند باقی مسهل
صفر از بحث آن گیرند که گذشت و استعمال این قیروطی نمایند صفت آن کتفه سفید شیشه کافور موم سفید روغن گاؤ اول روغن و موم برادغ نمایند بعد از آتش فرود آورده کتفه مذکور را باریک ساییده در آن خوب نمایند باز بر آتش نهاده قدری گرم کنند بعد فرود آورده کافور در آن آمیخته نگاه دارند و با استعمال آزند مجرب است اگر				

قدری روغن گاومریض بر ناف و بر لب خود مالده در سه روز بفضل الشافی ازالده
مرض می کند

هر کس که تشنق لبش آزارد
باید که ز سپهر مرغ و سفیده روی
رباعی
هر خوردنی خشک زیانش دارد
مرهم کند و بر لب خود بگذارد

شرح و تحقیق

مریض را باید که پی مرغ را که داخته و سفیده روی را در آن آمیخته بر لب خود مالده و
نزد تجربه فقیر دوستی ناراجیل دریائی را در سه توله آب سوده بشربت انار شیرین کرده
چند روز بنوشد مجرب است و موثر

هر کس که ز خون لبش ورم خواهد کرد
گر کم نکند خون و ملین نخورد
رباعی
صد گونه شکایت زالم خواهد کرد
برخوش درین مرض ستم خواهد کرد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم الشفته آما سیدن لب	خون	خمیاره و شیرینی دندان و پری رگها	صفت ملینی	
که در مرضهای دموی نافع است تخم سندی عناب شب در آب گذاشته صبح صفا کنند و بکنند سفید شیرین کرده یا بی قند میل فرمایند و غذاهاش ^{بسیار} منقش و اگر کوشینه تریب تخم سندی خورند اما وزن علی راسی الطیب است زیرا که قدر شربت اوتاسه منقش است				

بحث علاج امراض الفم

از گرمی اگر قلاع گردید پدید
گلنار گل سرخ و سماق سوده
رباعی
از راه علاج بر شباید گردید
برو که و بیگاهه باید پاشید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قلاع	پوشش دندان	خون	سرخی آبلها	ذره گلنار و گل سرخ و سماق بر آبلها پاشند و دیگر دم الانجبین گل انترن گلنار کتخه کافور همه را بار یک سوده در

صفرا از روی جوششها و این پاشند بگل‌اب و سرکه مضمضه نمایند
 دیگر مضمضه نمودن بآب قشراق عییلان جوشانده و نلک سفید ساییده بر آن پاشنده
 نیز فائده بسیار دارد و قصد سر او و برای هر دو قسم سفید دیگر مراد رنگ را در آب برگ
 تلسی تر کرده خشک نموده سر مه سا کرده اندک اندک در دهن پاشند دیگر این فرور
 نیز سفید صفت آن تخم کشنیز زرور و گل سرخ گت سفید طباشیر کافور از هر یک
 سه سه ماشه گرفته گرفته بچینه ذرور سازند و قدری بر قلاع در دهن افشانده باشند نافع
 باد و اگر قلاع از بلغم بود خائیدن برگ شاهسفرم که تلسی بود مزیل آلت غرغره را
 قلاع دموی و صفراوی کشنیز مله‌پی جب ال‌اس کا هو صندیل سرخ همه را جوشانده غرغره
 نمایند بروز هفت بار و شب هم طباشیر ال‌اجی سفید کتبه سفید کبابه سفوف ساخته بر
 قلاع پاشند اگر قلاع دموی یا صفراوی بود مغز املتاس را در آب کشنیز گداخته
 مضمضه سازند در دو سه بار استعمال کردش دفع مینماید

از سردی اگر قلاع پیدا گردد	رباعی	اسباب فسر دگه مهیا گردد
پاشی چو بر و خا و شب سوده	۸۹	بنود عجبی اگر مداوا گردد!!!

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قلاع	بر آمدن آبله بدان	بلغم	پسیدی آبله	حنا و شب را سوده بر آنها پاشند دیگر کبابه خندان و دیگر
		سودا	سیاهی آبله	نهار خائیدن مزیل آن دیگر کشنیز خشک و عدس مقشر طباشیر کوفته بآب کشنیز سبز مضمضه سازند

چون آب ز سردی از دمان تورود	رباعی	چیزی که بود سرد مفیبت نبود
باید که خوری گوارش زیره و عود	۹۰	تان آن وقتی که این مرض دفع نشود

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سیلان لماژن الغم	آب رفتن نزدیان	بلغم	عدم تشنگی با سائز علامات غلبه بلغم	صفت جوارش زیره نبات

نیم سیر را در آب سه پاؤ و جوشانند تا نایک غلیظ شود پس دیگر را از دیگران فرود آورده در دند زیره که در سر که پرورده باشد و بوداده و زنجبیل و فلفل بویژه منی همه را را کوفته بخت در آن اندازند و لت کنند پس بردارند و نگاه دارند صفت جوارش عود پوست ترنج و عود قماری و قمر نقل و بز باز و مصطکی از هر یک سه درم و قاقله کبار و سنبل و زعفران از هر یک دو درم زنجبیل و دار فلفل و جوز بوا از هر یک یک درم کوفته بخت در قوام نبات مصری بدستور سابق جوارش سازند واضح باد که خوردن جوارش پس از تنقیه بمسهل که در اخراج بلغم کوشیده باشند نفع باشد

دیدان و حیات	دیدن در خواب مار و شوریدن	و علاج دیدان مفصل
	دل بعد از خوردن طعام و بر آمدن آن گاهی گاهی	در بخت دیدان گفته آید انشاء الله الشافی

گر بوی بیازد نمان انسان آید از خوردن مسهلی که خلط غالب رباعی ۹۱
زهره پیش خلق بهر اسان آید اخراج کند علاج آسان آید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سخر	گنده دهنی و بولوی نمان	بلغم	رطوبت بینی مفیدی بول و غیره	علاج با اخراج خلط بمنضج و مسهل
	رمان	صفرا	تشنگی و رعش نهض و زردی قاروره	آن کند بعد حبالمسک در دمان

داشته باشند صفت آن کبابه و سنبل و پوست ترنج و نخلجان از هر یک یک مثقال
 و قرفل و سعد و قرفه از هر یک دو مثقال و زنجبیل یک و نیم مثقال و مشک دو مثقال
 یا دو بالا همه را کوفته بخیته در آب به ندرم و گلاب پنج مثقال در آن صمغ عربی دو مثقال
 حل کرده باشند لبر شدند و مقدار نخود خوب ساخته در سایه خشک سازند و با استعمال
 آرند حب مشک دیگر مخترع مانن رحمه الله که مجرب گفته است صفت آن مصطکی روی
 پنج مثقال نبات مصری بست و شمش توله یا و بالا مشک اذفر که تیز بود خالص باشد
 نیم مثقال همه را کوفته بخیته آب یا گلاب که در آن کنیز یک مثقال حل کرده باشند
 سرشته خوب بقد نخود سازند و در سایه خشک نمایند حی ازان بدان نگاه داشته
 باشند و مجرب فقیر راقم سفوف کشته اسر بست با استعمال آرند و فائده ازان بردارند
 فقیر را بدعای خیر یاد دارند صنعت آن سیسه و فلفل دراز و قرفل از هر یک دو توله بگیرند
 اول باید که سیسه را در ماون انداخته فلفل در از چند چند انداخته بدسته ضربهای چند رسانند
 باشند تا آنکه همه تمام شوند باز بچین کار قرفل تمام کنند که چند چند دانه انداخته لبرهای
 چند کوفته باشند تا آنکه قرفل تمام شوند و سیسه خاکستر گرد پس آن همه را بخیته با ربیک
 ساخته نگاه دارد هر روز ازان بردندان مالیده باشند نافع باد

دندان تراچو گیر از گرمی درد	رباعی	سرکه گلاب مضمضه باید کرد
از اشربه ات سکنجین باید بست	۹۲	وزانذیه ات ماش کدو باید خورد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع السن	درد دندان	گرمی	راحت یافتن آب سرد و درد بسیار و تیز زدن و در لثه سرخی باشد	سرکه و گلاب یا هم سرشته مضمضه کنند و سکنجین

نوشته صنعت آن قند سفید نیم سیر را آب نیم سیر چوشانند تا غلیظ شود پس سرکه
 پنج سیر بران اضافه نموده دو سه جوش داده بقوام آورده نگاه دارند هر صبح یک قاشق

از آن در پنج قاشق آب حل کرده میل نموده باشند دیگر نیند کتخو کتخه بر بیان وزیره سفید
 بر بیان و کشنیز بر بیان و زنجبیل و مرچ سیاه کتخه پاپری و مصطکی رومی و نمک لاهوری
 مساوی الوزن مثلاً از هر یک یک ماشه گرفته بخته سنون سازند دیگر سنون که بجز
 ست مصطکی رومی زنجبیل و مرچ سیاه طوطیای سبز بر بیان وزیره سفید بر بیان و کتخه
 سفید و چهلایا سوخته و بچه شکر و دانه الاچی کلان و نمک لاهوری از هر یک شش ماشه
 و تخم سرس یک توله همه با کوفته بخته سنون سازند و شب مالیده بالایش پان یا مصالح
 خورده بچسند باز تا صبح استعمال آب کنند زنجبیل یا عاقر قرح یا خردل را نیم کوفته و

یا سردی باشند	تفح یافتن از چیزهای گرم و	بخیسته و لقمه
	منضّر شدن از چیزهای سرد	آن نمک سوده
	و سوزش در آن نباشد و نه در گوش	در آن آب میخسته
	گرداگرد دندان و نه درم باشند	بر دندان ماؤف

مالیده باشند یا نیم کوفته بچسبند صاف کرده قدری سرکه و گلاب انداخته نیم گرم
 بآن مضمضه کنند و شورهای کبوتر بچه یا در آن یا تیهو یا لبک بدار چینی و زعفران خورند
 و سیدی و استادی مولائی مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که برای درد دندان اگر
 از حرارت باشد در احتیاج آب سرد حاصل نشود فصد سرد را بگیرند و مضمضه بگلاب و عرق
 عنب تغلب کنند و اگر از بردت باشد آب پو شانده ^{باشد} مچیا گند مضمضه سازند
 و اطریفل کشنیزی اسطوخودوس شامل کرده خوراند که برای امراض سر و چشم و گوش
 و دندان بس مفیدست و اگر از دندان خون آید زاج و مصطکی ساییده سنون سازند
 که بند خواهد شد و دیگر عاقر قرح و یا مساوی الوزن سایید شب مالیده بالایش برگ
 تبول خورند دیگر برگ تمباکو و نمک سنگ سنون سازند و بعل آزند و دیگر عاقر قرح و کونا
 و عدس مسلم و عنب ^{باشد} تغلب و کشنیز خشک از هر یک یکدام همه را در آب یک سیر
 بچوشانند پس صاف کرده بآن مضمضه نمایند نافع باد دیگر در حالت سردی پنج یا
 هفت عدد مغز بادام بخورد فوراً از درد در میگذرد

دندان تو چون کند شود بی رو و زرد از خوردن تخم مرغ کن زود علاج		رباعی ۹۱ باشد سختم شنیدن از مال ابد نکن رو که بد است اگر مرض ممتد شد	
نام مرض	تعریف	سبب	شرح و تحقیق
ضمرس	کند شدن دندان	خائیدن چیزهای ترش و قابض یا بلغم ترش یا سووا که منقطع باشد بلغم معده	خوردن اشیای نامهر تقویه معده از بلغم و سودا باید کرد و علاج ماین مرحوم نیز مفید
که زردی میبندد اگر کم خوردن مزبل ضرس است دیگر در بلغمی اسید و با برنگ و بزرا لبتج و عاقره قمر حاد در نیم سیر آب جو شانند چون نصف رسد صاف کرده نیم گرم مضمضه سازند دیگر در سو دوی نار حیل دریائی را باب سوده بشربت عناب شیرین کرده نوشیدن فائده دارد			
دندان ترا رسد چو نشویش زرد و تا هر چه بود زرد و ساقط گردد		رباعی ۹۲ نومیدم باش از شفا بخش دود و پیه بز و تخم گندنا مسکین دود	
		شرح و تحقیق	
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
دودالسن	کرم دندان	لغظ رطوبت باشد	تغیر رنگ دندان اگر لظرب نباشد بسببی یا بزردی خواهد بسیار سیاهی
خوره رسائیدن تا کم همه بر آیند و ساقط شوند و سیدی و مولائی مرحوم استاذی حکیم نجیب آبادی میفرمودند که کیلی را بریان نموده نیم گرم بر دندان کرم خورده نهادن و لغشارد کرم دندان را می میراند و مریض را میباید که این سنون را با استعمال آرد پشمکی مصطکی رومی تخم کشنیر بریان زرد چوب بریان پوست درخت کیکر کوفته بخته سنون سازند و وقت شب مالیده خفته باشند و باین مضمضه عامل باشد صفت آن اسنید مچیا گند با برنگ برگ جنبیلی سفید را در آب جو شانند چون نصف رسد صاف			

نموده بآن مضمضه سازند نافع باد و دیگر بر دندان کرم خورده روغن بارز و چند قطره انداختن
از آن کرم آن در ساعت می کند چرب است و دیگر فیون یک جز را با سنا که سه جز با یک
سوده قدری از آن در پلینه نهاده و مثل غلوه کرده در سوراخ دندان گذارند یا زیر آن
نهند دیگر دوا اجزای دندان کرم خورده دادن نیز مفیدست دیگر استعمال حب مسکین نواز
درین مرض مفید چنانکه می آید

از سستی لثه بر که شد حالش بد	رباعی	بد حالی او تا که نگرود ممتد
باید که بکوبد گل و گلنار و از آن	۹۵	هر شب قدری برین دندان پاشد
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
استرخا و اللثة	سست شدن گوشت فنج دندان	رطوبت خون و رطوبت دیان و سخی زبان و بزرگی نبض و لین آن	گل و گلنار را کوفته بخته برین دندان لشب مالیدن	

فائده دارد و مضمضه آب زاک و نفوق قشراق غیلان و حب الآس نیز مؤثر و اگر موسم سرد باشد یا محل سرد پس بهیم گرم کنند و مالیدن رسوت خالص در گلاب حل کرده بر لثه و لعاب دیان انداختن نیز از در نافع باد

چون لثه و امیه شود عارض مرد عفت و عدس و افاقیا و کند	رباعی	از بهر سنون بدست باید آورد گلنار و شب یامنه و بزرا لورد
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
لثه و امیه	بن دندان که از گوشت او همیشه خون رود	کثرت رطوبت و خون	سیلان خون از	ادویه را که ماتن رحمة اللہ تعالی فرموده

است بکوبند و سنون ساخته بر لثه مالند دیگر خشت زرد سارا ساییده در آن قدری نمک
سایب درج سیاه سوده انداخته سنون ساخته مالیدن خون را بند میکند و این نسخه مجزه حضرت
استازنا و مخدوم العالم مولانا احمد علی صاحب چرنیا کونی است قدس سرهم و جناب مرحوم اسنادی

حکیم نجیب آبادی میفرمودند که سنون زاج و مصطکی رودی یک یک ماسته برای جس

خون دندان مجرب است

آزرا که ز خون شد ورم لته پدید	رباعی ۹۷	گر رگ ز نژد یسه الم خواهد دید
دان لخته که باشد بسببش خلط دگر	۹۸	خواهد زد دای مسهلش لقمه رسید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج

ورم لته	آماسیدن گوشت بن دندان	دم یعنی خون بود	در دو شیرینی دندان	فصد قیقال و چار رگ ز نژد و باقی استعمال منضج و مسهل هر یک کنند

		صفرا	سوزش و تیزک زدن	حب آلاس و پنج عنب انثعلاب را در سرکه چوشانیده مضمضه نمایند

		بلغم	سفیدی و زردی آتاس برود مس	بشند مضمضه کنند پس بطبخ با بونه و اکلیل الملک و مرزنجوش و حلبه و کتان مضمضه نمایند

		سودا	سیاهی ورم	بطبخ برگ شهنوت و عدس مضمضه کنند

چون خورده شود لته ای نیکو عمد	رباعی ۹۸	بشنوز من از بهر طلا از سر جهد
بکدر بکف آورده بکوب پس از آن	۹۸	تخمیر کنش بر سرکه و عنصل و شند

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج

تاکل اللته	خورده شدن گوشت بن دندان	ماده خار خورنده	چرک کردن گوشت و کم شدن گوشت لته و خالی شدن بن دندان	انچه مصنف مرحوم فرموده است لعل آرنند دیگر این سنون

نیز مؤثر است مرجان سوخته و صدف سوخته از هر یک دو ماشه و زرد چوبه و مازوی سبز و چوڑا سبز و توتیای سبز بریان و شنب بانی برشته و دم الاخوین و گل ارمنی همه را سه ماشه

علاج سنون
زندان کبکین
نسخه ۱۲
منه لخته

کوفته بیخته سنون سازند و بماند نافع باد

بحث علاج امراض اللسان

پیرگه که حس ذوق باطل گردد
اخراج کنی چو خلط غالب ز بدن

رباعی
۹۹

در یافتن بهرزه مشکل گردد
اندیشه کن که زود زایل گردد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بطلان الذوق	باطل شدن حسی که سزه چیز بار می آید	ماده سرد و تر	رطوبت دهان و نرمی تنقیه دماغ بایارج فیقرا نبض و بیبرگی قارو و وجب توقایا کنند	
اے آنکه گرانی زبان است باید که کنی غرغره خردل و خسل		رباعی ۱۰۰	در چیره ز بلغم چو نشانت باشند چند آنکه درین مرض توانت باشد	
شرح و تحقیق				

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ثقل اللسان	گرانی زبان	بلغم	عدم تشنگی و آب فتن از دهان و تنقیه خلط باید پسیدی زبان و قاروره کرد و حسب سبب	
علاج و غرغره مذکوره با استعمال آرند و خوب از لسانی بخورند و جوارش دار چینی نیز مفید و تریاق فاروقی بحرب است				

آماس زبان اگر زخونت باشد گر رگ زنی و نشنوی قول حکیم	رباعی ۱۰۱	سرخی زبان ز حد فرو نمت باشد نزدیک خردمند جنونت باشد	شرح و تحقیق	

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
درم اللسان	آماسیدن زبان	خون	سرخی زبان و گرانی و شیبی دهان	فصد قیقال زنده بگیرند آب ورق عنب الثلب
یا آب کشنیز تریا آب کابویا کلاب یا طویخ پوست انار شیرین و بان غرغره نمسایند اگر درم				

از گرمی باشد				
تشنه بیش به سخن از آنش باشد		رباعی		هر کس که تشنه زبانش باشد
حل کرده مدام در دهانش باشد		۱۰۲		باید که کتیرا و لعاب سیوس
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تشنه لسان	شش شدن زبان	صفرا یا بس دماغ	خشکی دهان و تنگی و تلخی دهان و زبان و بی رغبتی	علاج مذکور باید کرد و خیار باید خورد و روغن بنفشه بر سر مالند و ما را الشعر نوزند
هر گاه که سوزش بزبانت باشد				
باید که لعاب تخم به پیوسته		رباعی		آتش بدل خسته از آنست باشد
		۱۰۳		با شیره خرفه در دهانت باشد
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حرقه لسان	سوزش زبان	غلبه صفرا	تلخی دهان و زبان و درشتی لسان و سرعت نبض و زردی بدن و قاروره	بموجب فرموده ما تن مرموم کرده آید و کشیز تر در دهان دارند و مغز تخم خیارین و مغز تخم کدو و مغز تخم زبز خورد و نار جیل دریائی را سائیده بنوشند و آنرا با شربت لیمو یا شربت انار ترش یا رب انگور نیم بخت کنند
چون حل ز خشکی زبانت بد شد				
از مضمضه کردن بلعاب سیوس		رباعی		گر باعث آن حرارتی بجد شد
		۱۰۴		با شیره خرفه بظرف خواهد شد
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جفاف لسان	خشکی زبان	گرمی و خشکی	بسیاری سل یا آب و خلطی نبض آن و زردی زبان و قاروره	تدبیری که ما تن رحمة الله تعالی

فرموده است باید کرد و آنچه بالا گفته ام یا هر چه واقع صفا باشد بعمل باید آورد و ترتیب زیر
تبرید باید کرد

بحث علاج امراض الحلق

ای از ورم ملازه احوال توید و آنکه زساق بایدت غرغره	رباعی ۱:۵	گرماده خون بود رگت باید زد چندانکه شوی خلاص ازین علت بد
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم اللغات	آماس ملازه که آن را در هندی گفتمند	دم که خون باشد آن و سوزن باند که درد	سرخ بودن ملازه و انتفاخ سرکه باید نمود که مفیدست	فصد سرد را رو باید کرد و غرغره آب سرد سرکه باید نمود که مفیدست

آب عناب و شیخه خرفه بلعاب البغول در عرق شاهنتره و عرق کبوتر آورده در آب السوس
داخل کرده خواه شیخه اصل السوس در آن بر آورده نوشتند خدا آتش جویشترت نیلوفردال
و خشکی بی روغن ترکیب غرغره سماق در آب جوشانند چون به نیمه رسد صاف کنند و ده دم
گلاب اضافه نموده زمان زمان نیم گرم آن غرغره کرده باشند آب زلال تمهید می و

تیزک زدن دران و سوزش بسیار و کثرت عطش و خشکی دهان و از قوی درد زیاد	صفا	نیشخنت طبع را باید کشاد و غرغره بگلاب و رب تو د بسیار مفید و خیار شیره زارد شیر تازه مالیده غرغره نمایند

رخاوت ورم و تهیج آن و سپیدی رنگ	بلغم	غرغره بسکنجن و خردل و مری باید کرد و نیز بگو کینت از گل

سر سون و بزرا بلخ و عنب الثعلب خشک و حفصض کمی و عدس مسلم در آب جوشانند غرغره
نمایند و نمک سانبجر را در آب جوشانده غرغره کردن نیز نافع

سودا	رنگ و ملازه و غیره	بمطبوع اقیهون و ماء الجبن

سیاه بود و سختی ملازه تنقیته بدن باید کرد و بیشتر				
نازه غرغره میشاید و گویم که جمیع اقسام ورم اللغات را و هم برای خنق و دیک نرسبی که دمای هندی ست و آن بیاره باشد که اکثر در جنگل قدیم بردرخت های کهنه پلاس می پیچد یافته می شود و نهایت تلخ می باشد خصوصاً بخ آن بقدر یک رتی مع چار عدد مویز سیاه بدو توله آب ساییده در سرمانیم گرم و در گرما سرد نوشانی بدن مجرب فقیر است				
سستی ملازه گرتزا عارض شد		رباعی		بلغم چه بود ماده اش بی رود زرد
باید ز براس غرغره نزد حکیم		۱۰۶		خسرو دل بسنجین از مالابد
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
استرخاء اللغات	سست شدن ملازه	بلغم	زنی ملازه و سپیدی آن	صفت غرغره
خردل نیم کوفته در یک پیاله آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و بسنجین ۲ میخندند ۴۵ مانه نیم گرم غرغره کنند				
چون سستی لوزتین حادث گردد		رباعی		احوال تو از حدوت آن بد گردد
گر غرغره سازی ز گلاب و مازو		۱۰۷		ظاهر نشودت فائده بجز در حد
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
استرخاء اللوزتین	سست شدن دو لوزه که هر دو جانب طقوم اندز دیک بیخ ز زبان	بلغم	درد سپیدی آن	تدبیر مصنف رحمه الله باید کرد
در درد گلو و فصد کرد میخور		رباعی		آب آلو ب شربت نیلوفر
از آب سماق و مثل آن غرغره ات		۱۰۸		هر چند که بیشتر بود نیس کوتر
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خنق	درد گلو	خون	سرخ چشم دردی و پری رگها	فصد سراسر و کنند

و شیرینی در میان بدفعات و برگ زیر
 زبان را نیز گشاید بعد از آب سماق و آب زرشک و شانه نموده و غوره و سرکه و انار ترش
 نیم گرم غرغره کنند و خوردن دویک زسی بطوری که بالا نوشته ام درین مرض نیز بسیار مفید
 و مجرب است و ضماد بر مهره نیز برای خنق و خنار بودم گلو و زیر بغل و بن بران را تحلیل
 می کند صنعت آن جدوار بنفش و زیر مهره خطائی و کشنده تر از هر یک قدری مساوی
 و زربناد نصف وزن و اگر باردمزاج بود زربناد را نیز مساوی کنند و نرم در برگ
 مگوسا پخته نیم گرم ضماد سازند که برای دجبه هم نافع و مجرب است و غرغره کشنده نیز مجرب
 است صنعت آن کشنده خشک و عنب الثعلب و اصل الیوس مقشر نیم کوفته که کسار
 دو عدد حسب الیاس و برگ شهنوت و بیخ جھاڑی که کسار دشتی باشد از هر یک یک
 چھشانگ درد نیم آثار آب جوشاننده بران پھشگری ساییده پاشیده مثل آهشت
 بار در روز غرغره نمایند

ای خون گلویت زرد داده خبر	رباعی	خون آمده هر دم از گلو می توبد
گر غرغره سازی آب خردل نمک	۱۰۹	چیزی نبود از آن تر نافع تر

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دخول غلوق فی الحلق	در آمدن زرد	در گلو در آب نوشیدن	ظواهر شدن خون رقیق دانده و بیقراری	تدبیر مصنف مرحوم باید کرد

و خوردن نمک فوراً جدا میشود و نمک نمک زیاد تر کشنده آنست و گویند که اگر ایرسا را بسیند و در سرکه یا بروغن داخل نموده بدان لغرغره نمایند فوراً پلاکش می سازد

چون شد ز گلویت ریش ای نقد بشر	رباعی	گویم سخن از سختم در مگذر
تم و گل از زروت می کوب از آن	۱۱۰	اندک اندک بموم روغن میخور

شرح و تحقیق

بیماریای حلق علاج بند شدن استخوان یا خار در گلو $\ll$ یا فرو بردن سوزن - شرح رباعیات طب یونانی

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرضه الحلق	ریش گلو	مواد حاده	درد و بیرون آمدن ریم به شرح	فصد رساله و باید زد
اب سرد خورد و موم روغن را باز زردی برینیه باید خورد صفت موم روغن کافوری را در روغن گل حل کرده از زودت و تخم گل کوفته بخیته اضافه نمایند				
چون ریزه استخوان بمسند یا خار	رباعی	۱۱۱	در جوف گلو کس با مبرجار	بشویش رسد مفید باشد بسیار
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نشب العظم و التثوک فی الحلق	بند شدن استخوان یا خار در گلو	حرص و کله عقلت آن	تدیر یا تن مرحوم که میفرماید باید کرد	تدیر یا تن مرحوم که میفرماید باید کرد
آنست که اگر در حلق کسی ریزه استخوان یا خار بماند باید که لقمه کلان که در حلق بمشکل فرود رود بخورد که بیاعت آن استخوان ریزه و خار فرود بماند باقی جیل در دیگر کتب نوشته اند باید دید				
سوزن چو فرو بری و گزوی رنجور	رباعی	۱۱۲	تدیر تو چون نباشد از حکمت دور	خوردن زبیه دو آب انگور
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بلع الابرة	فرو بردن سوزن	عقلت اکل	درد و درم و بر آمدن خون	سنگ آهن ربارا
کرده بیک قاشق شراب خواه سرکه انگوری آمیخته ناشتا خورند و بعد نیم ساعت بخومی سنا می گلی گل سرخ نفیسه پستان همه را در یک پیاله آب بوشانند چون به نیمه رسد صاف کرده شیر خشک پانزده مثقال در آن حل کرده صاف نموده نیم گرم بیاشامند و بضرورت بشیاف مدد کنند تا چند بار طبع جویب شود و سوزن بچذب مقناطیس بیرون آید باذن اللہ الشافی و پس از خروج سوزن شربت قند با گلاب و تخم ریحان نوشانند				

و غذای خود آب خورند

چون موجب آماس مشخص گردد	رباعی ۱۱۳	آماس کند موجب آماس نگر تدبیر مناسبش کن امر دانشور

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم المری	آماس مجرای طعام از حلق تا معده	خون	درد در میان دو شانه بجیع اقسام و بد موی دپری رگها و نرمی نبض	در هر دو سبب فصدرا کحل کشاد و انشربه بارده را باید نوشید و صندل را در گلاب ساییده

		صفرا	تپ و سرعت نبض زردی زبان و قاروره و تشنگی بسیار و تلخی دهان	در میان هر دو نشانه ضما د باید کرد و آرد فو با بونه و بنفشه و خطمی را در آب برگ عنب الثعلب ساییده ضما د کردن نفع دارد

		بلغم	بول سفید و رطوبت بینی و ثقل بدون درد	درین هر دو سبب بو شانه شبت و بابونه و کلیل و تخم کنتان بامی سخته یا در شاب

انگوری جریحه کرده بنوشند و واضح باد که اگر وجع الصدر بسبب بلغم بود که آنرا مانن
رحمة الله ترک کرده و بیان نغموده است پس استاذی حکیم نجیب آبادی این نسخه تجویز میفرمودند
عناب و سپستان و بنفشه از هر یک سه توله هر سه را در سه پاو آب بوشانند چون ثلث سرد
و نبات یک پاؤ و یک ونیم چشمانک قوام سازند و دو توله ازان بسینده باشد نافع باد

آواز تو چون گرفت پندم بپذیر آمین بیکدیگر دیشش فرا	رباعی ۱۱۴	جزوی ز نبات و جزوی از مسکه گود شمن اقبال تو از غصه بمیر

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج

سخه الصوت	گرفتگی آواز	گرمی خشکی	بیماری میل آب و خشکی دهان و درشتی	مسکه را با نبات باید خورد که انفع است در یبوست
			زبان در سردی	این خوب بدان نگاه دارد
	برودت		پدید میشود و هنگام وزیدن	و فلفل که در فلفل در از که سبب
	در طوبت		هوای شمال باشد و دشونت و الم نباشد	زعفران و فلفل در صنی نبات سفید همه بار اسانیدند

آب برگ ننبول خوب بقدر خود سازند و بدان مدام نگاه دارند خیمه اسطوخودوس مقوی دماغ و معده و مفرح است اسطوخودوس باد را خوب بکشند خشک سعد کوفی سنبل الطیب فز خشک صندیل سفید عود عنبر اشوب زعفران عرق گاو زبان مکر کشیده نبات سفید نبات راد عرق قوام کرده ادویه کوفتی را کوفته بخیته در آن آمیزند پس عنبر و زعفران را سوخته در آن آمیزند و نگاه دارند قدر شربت

در سرفه ترلقول اهل تدبیر	رباعی	میکن تو طلب طبع ز وفا بگیر
در خشک بود سرفه شراب خشکاش	۱۱۵	ترتیب کن و ز خویشتن باز بگیر
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سعال	سرفه	خلط غلیظ لزج	بودن آن بعد ز کام	طبع ز وفا باید خورد
		محبس و رریب	و خروج آن بعسر	صفت آن ز وفا
ز راوند حله پرسیاوشان و تخم کرفس و پوست بیج کرفس و باد بیان و پوست بیج باد بیان و تخم بجره و فراسیون که گندناگویی است همه را در سی سیز آب جوشانند تا نزدیک بهفت سیر آید صاف کرده بده متقال نبات مصری یا گلکند بنفشه در آن حل کرده نیم گرم بیاشامند گویم از گلکند بنفشه شربت بنفشه اولی است که کثیر الوجود است و لطیف درین ملک همین موجود است صفت گلکند بنفشه گل بنفشه تازه نیم آثار در قند سفید بدو چند آن مالیده بام آمیزند و چهل روز با قباب نگاه دارند و یا گل بنفشه خشک را سه سیر بکوبند باید است بمسالند				

و لعرق گاؤزبان آب تر کرده تاده ساعت بگذارند و نیم آنگار قدر را در نیم سیر آب بوشانند
تا غلیظ شود پس بیا میزند و دوسه بوش دهند صفت شیرین خشخاش پوست خشخاش و تخم
خشخاش از هر یک نه ماشه را در آب یک سیر بوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و نیم من
قدر سفید در آن حل کرده بوشانند تا بقوام آید هر روز نیم گرم هفت مثقال تاده مثقال
بیاضا مندی سیدی و استازی مولائی مرحوم حکیم نجیب آبادی براسے سرفه بلغمی این لعوق
تجویزی فرمودند صنعت آن مغز تخم کدو شیرین مغز بادام شیرین نشاسته کثیرا صمغ عربی
تخم خشخاش از هر یک یک توله و نبات مصری هجده توله اول نبات را بقوام آورده ادویه
مذکوره را کوفته بخته در آن آمیزند و بقدر نه ماشه ^{۹۹} ازان چند بار لیسیده باشند
نافع باد و حب با قلا تجرید فقیر رسیده که بسیار نفع می بخشد صنعت آن کتیرا صمغ عربی
اصل السوس مقشر رب السوس تخم خشخاش مغز تخم کدو مغز تخم باقلا ^{۳۴} ماشه را کوفته بخته
یلعاب اسپغول سرشته خوب سازند و هر وقت قدری ازان در دهان دارند اگر بسبب ضعف
دماغ ریزش نزله باشد این حریره بنوشند حریره مغز بادام مغز تخم کدو و نشاسته مغز
تخم باقلا خشخاش نبات حب دستور حریره سازند لعوق دیگر از مغز تخم پیچیده که براسے
سرفه بس مفیدست صنعت آن تخم خشخاش و نشاسته و صمغ عربی و مغز تخم کدوی
شیرین و مغز تخم پیچیده از هر یک یک توله نبات پانزده توله را اول قوام نموده ادویه مذکوره
را کوفته بخته در آن آمیخته لعوق سازند و قدر سه قدر سه ازان لیسیده
باشند دیگر تخم خطمی و خجاری و کتیرا و صمغ عربی و رب السوس و مغز بادام شیرین
و کشنیز خشک مقشر و مغز تخم باقلا و تخم خشخاش و مغز به سدانه و گاؤزبان و مغز تخم
کدو و نبات از هر یک شش ماشه و گل ارمنی سه ماشه همه را کوفته بخته با آب
سرشته خوب بقدر نخود سازند هر زمان بدان ازان نگاه دارند دیگر حب نزله بند از حکیم
عطا شرف صاحب گجپوری مجرب برادر توای نجیب الله خان صاحب مغفور
ست صنعت آن طب شیر زهر موره خطسانی و زعفران از هر یک دو ماشه
الایچی سفید کشنیز از هر یک یک و نیم ماشه ملطعی چار ماشه جاؤزری یک ماشه

جامپهل یک ماشه پاؤ بالا فیون یک توله اول افیون را در عرق پان یک توله حل کنند بعبه
 ادویه را کوفته بچخته در آن حل کرده گولی بقدر نخود بندند و بکوب سن و مزاج با استعمال آهزند و
 بوقت شب خورده باشند دیگرست لوبان که عادت کرده باشند خوردن در پان واقع سعال
 و مقوی دل و مدرفضلات و دافع اخلاط لزجه سینه است قدر شربت چار قیر اطست
 یعنی دوازده جمه دیگر سفوفی از حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی است کتیرا
 و اصل السوس و صمغ عربی از هر یک سه درم و نمک رودسیه یعنی پیابانسه دو درم همه را را
 ساییده سفوف سازند قدر شربت ازان یک ماشه است و کوز چای را نیز بسیار مفید
 میفرمودند صنعت آن چای خطائی و بادیان خطائی و پودینه از هر یک یک توله پوست
 نرغ شش ماشه همه را شب در آب یک ونیم پاؤ تر داشته صبح سه چار جوش داده
 صاف نموده بانبات یک پاؤ قوام نموده عنبر شنب یک ماشه قرفل و دار چینی از هر یک
 سه ماشه و دانه الائچی سفید و دانه الائچی کلان از هر یک شش ماشه مصطکی یک توله پیماری
 چکنی و عود غرق از هر یک شش ماشه مشک یک ماشه جمله را ساییده در آن داخل کرده و بزبورن
 شش ماشه سازند جالینوس میگوید که در امراض دماغی علاج از غرغره کنند پس براس
 سرفه باغمی نزلی این نسخه غرغره را بس مجرب از حکیم آملی بخش صاحب منظر نگری یافتیم
 صنعت آن کاهو و بزرالبع و کونار و حب الاس از هر یک دو توله نیم کوفته در سه پاؤ آب
 بکوشانند چنانچه باربان غرغره سازند و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی این چنین بگوید
 میفرمودند غرغره مائین پن ماشه اصل السوس مفشر و کونار از هر یک چار ماشه همه را در آب نیم
 بوشانند غرغره کنند و حضرت ایشان براس سرفه خشک می فرمودند که شیر بز را یک پاؤ آهن
 تاب کرده بشربت خنخاش ساده یک توله شیرین کرده نوحیده باشند نافع باد صنعت آن شربت
 خنخاش ساده پوست خنخاش یک چھٹانگ که کونار باشند آنرا در آب سه پاؤ بوشانند
 چون بثلث رسد صاف نموده بانبات یک پاؤ قوام آن سازند چونکه در سال یک هزاره
 و دو صد و پنجاه و هشت هجری صلی الله علیه و سلم در مرض سرفه مبتلا شده بودم حکیم عطاء شرف
 بگوید این شربت خنخاش تجویز فرموده بودند که نفع بسیار بخشیده بود صنعت آن پوست

خفتناش مع تخم یعنی کون رسلم مع وانه پانزده عدد و ملطفی مقشره کوفته و دو توله شب در آب خیس شده
 صباح چوشانیده صاف نموده شکر سفید یعنی بوره نیم پاؤ انداخته قوام آن نمایند پس از آتش
 گرفته سفوف کثیر هفت ماشه و صمغ عربی نه ماشه و نشاسته یک توله را در آن آمیزد و بر دارد
 در روز پنج شش مرتبه بقدر دود و ماشه از آن لیسیده باشد نافع باد برای سعال بلغمی و
 صفراوی این خوب مفیدست صنعت آن رب السوس شکر تیغال صمغ عربی کثیر انشاسته
 تخم خمازی تخم خلی پستان عناب خسته بر آورده کوفته بیخته در عرق آلوئه سجا را خمیر کرده
 خوب بقدر دو نخود سازند و در دین نگاه دارند از مرزا محمد وزیر حکیم لکهنوی سفوف که معال
 بلغمی را مفیدست و انتهای افزایش صنعت آن نمک شور نیم آتار را در شیر عشرت تر کند که بالا آید
 بگذرد تا سه روز نگاه دارد بعد گل حکمت نموده در شش سیر پاچک دشتی آتش دهد بعد
 سرد شدن بر آورده سائیده نگاه دارد وقت خلومعه یک دورتی خورانیده باشد مفید است
 شیرین رب السوس صمغ عربی کثیر همه بار کوفته بیخته بلعاب اسپغول رشته خوب بقدر خود
 سازند و هر لحظه بدان دارند خصوصاً هنگام خفتن

تنگی نفس ترا چو سازد رنجور	رباعی	باید از وی بصحت را فتور
از بلغم اگر بوبده آنچه شد دست	۱۱۶	در عارضه ز کام بارد مذکور

شرح و تحقیق

حال این در شرح رباعی است تا دو دم باید دید اما هنگام خفتن بطوری که مے نکام بسوی
 نوشتند نافع آید بفضل الشافی

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
رَبْو	تنگی دم که ضیق النفس و سهر و عسر نفس نیز گویند	بلغم اکثر بود	عدم تنگی و ضری یافتن	باید که سبوس گندم نیم پاؤ را در آب نیم سیر بخوشانند
	هنرمی آن دمه باشد		از هوای سرد و نفع یافتن از هوای گرم	

چون به نیمه رسد با دام شیرین هفت عدد و مغز تخم کدوی شیرین هفت ماشه سائیده
 در آن انداخته آنرا بر روغن گاو پنجه ماشه دلخ کرده به نبات مصری شیرین کرده نیم گرم

نوشیده باشند نفع می بخشد و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که کشته
زرنج گاودنتی برای امراض بلغم مانند سرفه رطبه و کثرت بلاغم و درسه که پیران را
میشود دور ریختن بسیار مفیدست و اشتها هم زیاده می کند از دوسرنج تا یک رتی یا زیاده
از آن حسب قوت مریض قدر شربت آنت در برگ بقنول بخوراند و برای اتقاح گلو که آنرا
در هندی گهیگها گویند نیز نافع است خشک بقدریک باشد از آن بر درم گلو مالیده بر آن
پنبه کهنه خشک را بندند و بالا می آن صفحه سرب را پس کرده بندند و تسمه چسب
بودار بر گلو بندند صنعت کشته زرنج هرنال گاودنتی را چار توله آرند و بر آن منیچل مشت
عدد را ساییده ضماد سازند و آنرا بر یک پاچک دشتی نهاده دو پاچک که بدست می سازد
راست و چپ آن استاده کرده در گوشه با احتیاط آتش بدهند که سفید بچوچونه خواهد شد دیگر
عرق انبه شیرین پنجه را درین باب بسیار نفع می فرمودند و می ستودند صنعت آن
دو صد انبه شیرین متوسط را که عرق که شیره اش باشد می کشند و می بر آرند و
در آن پریادشان و اصل السوس از هر یک نیم پاوانداخته عرق آن بقصرع و
انینق کشند صبح و شام یک یک چھٹانک از آن نوشیده باشد و لعوق کتان
را نیز درین مرض مؤثر می فرمودند صنعت آن کتان و بادام شیرین از هر یک سه توله هر دو را
ساییده در غسل خالص دو ازده توله سه چنداویه آمیخته نگاه دارند و یک توله از آن خورده
باشند و سفوف سیاه که از غلام بنی خان صاحب مراد آبادی فرزند ارجمند مولوی
غلام حیدرانی خان صاحب بهادر مرحوم رامپوری یافتند بسیار مجرب است صنعت
نمک چرچیه و اجوین خراسانی و اجوین دیبی که ناخواه باشد و نمک سانجهر و ماهی بھدر از هر
یک نیم پاوانگ کبید که موز باشد برابر جمیع اجزای همه را کوفته در ظرفی نهاده گل حکمت نموده در
پاچک دشتی یا زرده سیرشب آتش دهند صبح بر آورده ساییده نگاه دارند یک مانند
از آن خورده باشند دیگر کشته شیخرف که از مریدان حضرت شاه احسان علی صاحب
پاک پنی بواسطه شاه محمد الکیم خان صاحب اسلام نگر قیس سرهما یافتند ام پس
مفیدست بلکه برای جمیع امراض بلغمیه مؤثر صنعت آن شیخرف یک توله و سیل دراز

دو توله هر دو را سه روز صلایه کنند و خوب سخی نمایند نگاه بشیر تازه گاؤ خمیر کرده آتش ساخته بر دهن گاؤ پزند و بریان کنند که حباب بر آمدن ازان موقوف شود این قول پیر صحنتم خان صاحب مغفور است اما شاه رحم علی صاحب سارنپوری رحمة الله میفرمودند که آنقدر بریان کنند که سیاه شود پس دیگر طرف آن کرده را بگرداند تا آنکه چون اول بار شود پس بر آورده سائیده صلایه کرده در میل نگاهش دارند و یک سرخ ازان در برگ پان فروده باشند و از حوضات و اششای بلغمیه پر میزند

تنگی نفس اگر کس گردد یار از بوی بد و دود و غبارش تبر	رباعی ۱۱۷	دشمن بودش بوی بد و دود و غبار آب خنک و مخلوط نوم نه سار
شرح و تحقیق		

ضیق النفس را بوی بد و دود و غبار و آب خنک خوردن و شکم پر از طعام کردن و بروز خفتن بسیار مضر است از جمله پر میزند باید کرد و مختصر باید بود تا از تکلیف دور باشد و ازان محفوظ مانده

از نفث دمست چو کار گردد و شوار در شربت انجبار رغبت میسکن	رباعی ۱۱۸	از آب جود عدس غذا کن ز نهار با سوده صمغ و کمر باو گل سار
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نفث الدم	بر آمدن خون ز دهان از گلوبود	گرمی و کشاده شدن دهان	خوردن شئی گرم و حریف با سعال	شربت انجبار
	یا از قصبه پریه یا از عضوی دیگر	ضرب یا مشقت یا آواز سخت که کرده باشد یا قاتی سخت نموده باشد	کوفته در یک	آن انجبار نیم

پایله و آب جوشانند چون بنیمه آید صاف کنند و بقند قوام نمایند و سیدی استاز می فرمود حکیم نجیب آبادی می فرمودند که مریض را باید که نیم سیر سخته بشیر زرا لجن یا دودغ ترش پابیده صاف نموده بشربت انار شیرین نموده دود فحه وقت صبح استعمال نمایند و فصد صافن

گیند که اناله ماده بعضو بعید شود و استعمال ماد الجبن پنج شش روز کرده باشند
 اگر موافق مزاج آید یک نیم ماه کرده آید در پیشی و کمی شیر طیب مختارست و مسهل پنج
 مرتبه دهند یعنی از خیار شنبدر ماد الجبن مالیده صاف کرده نوشاینده باشند و مرتبه
 و تزنجبین را از نهار با استعمال نیارند و غذایان خمیر گوشت بزغاله یا پلاؤ باشد فقط اگر
 نفت الم مع السعال باشد باید که این حب را با استعمال آزند که نفع کامل خواهد بخشید
 بفضل الشافی صنعت آن گل ارمنی و شاخ گوزن سوخته و کثیرا در رب السوس و طباشیر
 از هر یک سه ماشه و صمغ عربی و دم الاغین از هر یک دو ماشه و نشاسته و تخم خطمی از هر
 چهار ماشه و بیخ انجبار و اصل السوس مقشر از هر یک پنج ماشه همه را کوفته بچخته باریک
 سائیده لعاب بهدانه سرشته خوب سازند بقدر نخود و هر وقت در زبان دارند
 و لعابش فرود برده باشند

بحث علاج امراض الصدر والریه

از علت سسل کسه که شد زار و نزار	رباعی	آب جو و شیر خرده او را از نهار
هر چند که این مرض مداوا نشود	۱۱۹	از هر تسلی زد و دست مالند

تنج و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سسل	جواحت شش	ورم شش باورم	تپ نرم دائمی و سآمدن یک	ماتن مرحوم خوردن
		پهلویاز کام یا فرود	بسه و فرق میان یکم و بلغم	آب جو شیر خر را
		آمدن نوانل بسیار	آنکه چون یکم را بر آتش نهند	تجویری فرماید
		از سر یا سه فرشته دیده	بوی بد دهد و هر گاه که بروی	مولائی و استاذی
		طویل	آب اندازی بنشینند	مغفور حکیم نجیب

آبادی بدایت میفرماید که طباشیر و دست گلو در رب السوس و کثیرا و نشاسته و برابر جمل
 نبات را که قتی بیخته سفوف نموده خورده بالای آن ششیر تازه بزر در پارچه دو ششیده
 نوشیده باشند و چند روز مداومت این نمایند و سفوف خشکاش نیز براسه تزلات

حاره و سل و سعال و خشونت حلق و سینه را نافع است صنعت آن تخم خشکاش پنج درم
 صمغ عربی نشاسته بریان از هر یک دو درم و تخم خطمی سفید و کبوتر سفید و تخم خجاری از هر یک
 دو درم و تخم خرفه مقشر سه درم و طباشیر سفید یک مثقال مغز بهسلانه و رب السوس از هر
 یک دو مثقال کوفته بچینه سفوف سازند و نه ماشه از آن همراه شیر بر تازیه یا نیم گرم خورده
 باشد حب سل صنعت آن سریش به روزه خیارین کشنیز همه را سائیده حب بسته همراه
 آب گرم خورده باشد یاد آب گرم سائیده هر روز خورده باشد

در ذات ریه آب گل نیلوفر	رباعی	ممزوج بشریت بنفشه میخور
و آن لحظه که خاطر کشدت سوی غذا	۱۲۰	از آب جو و ماش و عدس در گذرد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ذات الریه	آماس شمش	ماده حار و مومی یا صفراوی	تپ تیز دائمی و تنگی نفس و عدم قدرت بزنگیه کردن الا بر پشت	تذبیر مصنف مرحوم بنفشه سر بنفشه دو

توله و پاؤ بالا را در یک پیاله آب بخوشانند چون به نیم رسد صاف کرده در قند نیم پاؤ و پاؤ چپشانک قوام سازند دو تولا از آن همراه عرق نیلوفر خورند

احوال توام ز شوصه چون داده خبر	رباعی	گویم که چه کن تا ربه از خوف و خط
بکشارگ با سلیق و رغبت میکن	۱۲۱	آب عناب و شربت نیلوفر

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شوصه و ذات الجنب	آماس پرده در نواحی پهلویست نزدیک سینه	صفرا یا دم صفراوی	تپ دائمی و تنگی نفس و غلبه پهلوست و نبض منتاری و سهو خشک در ابتدا پس نفث الدم میتنود	نصد با سلیق یا سرار و باید گرفت و شربت نیلوفر

را با آب عناب باید نوشید و اگر بعد نصد با سلیق و گرفتن خون که حسب قوت باشد استعمال

این قوی و طی فرماید که بر روغن زنبق ساخته میشود نهایت مفید و مجرب است و بدون روغن زنبق نیز فائده عاجله بخشد است صنعت آن سر بنفشه و عنب الثعلب و اصل السوسن
مفتش و با بونه و پوست خنخاش و باقلای تازه هر یک کمی در آب نیم سیر جو شسته صاف
نموده پیچ کرده بزنجب متقال و روغن گل پانزده مثقال و روغن زنبق پنج مثقال و روغن
با بونه سه مثقال در آن داخل کرده باز بجوش آرند تا آب برود و روغن بماند در هم سرشته
۱۳ ماشه نیم گرم بماند

از علت ذات صدر در عین خطر	رباعی	ای درد تو در سینه زاندازه بدر
از اثر به خواه شربت نیلوفر	۱۲۲	از غریبه جوی آب کشک جو دماش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ذات الصدر	آتاس پرده سینه	صفر یا خون	تپ داسک و	دوا غذا حسب فرموده
	نزدیک پہلو	صفر اوی	در دسینه	مصنف رحمة اللہ باید کرد

و بمسئل نباید پرداخته چنانکه می گوید و اگر وجه الصدر بسبب بلغم بود نسخه آن در رباعی
یک صد و بیزده گفته شد

ای آنکه کنی بقوت علم نظر	رباعی	اخلاط زیاده از تن خسته بدر
در خصوصه و ذات الریه و ذات الصدر	۱۲۳	حقنه کن و نام داروی کار میر

شرح و تحقیق

درین هر سه مرض دروی مسهل را نگیرند بلکه حقنه را که نسخه آن ماقم مرقوم در شرح خود نوشته
است بلبل آرند زیرا که مسهل مواد را تخریک میکند شدید و آزاد ریحان می آرد پس
خوف میشود که چیزی از مواد متوجه بقلب نگردد و صفت حقنه بنفشه نیلوفر خازمی عنب الثعلب
و گل خطمی از هر یک دو مثقال عناب سستان و آلوی بخارا از هر یک پانزده دانه و مغز تخم
گذر نیم کوفته درم آب چند ریخ توله پاز بالا همه را در آب نیم و نیم پاؤ و نیم چشمانک جوشانند
چون لیوم رسد صاف کنند و شیر خشک سه و نیم توله در آن آمیخته بر روغن گاو پنخ درم
۱۴ ماشه

اضافه بر آن نمایند و بدو بار حقه نیم گرم کنند و سیدی استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی
 برای بذات الصدر و درد سینه شربت بنفشه را بسیار می ستودند صنعت آن عناب
 و سپستان و بنفشه از هر یک سه توله هر سه را در آب سه ربع سبز بکوشانند چون بنصف
 رسد در نیات سه چند بقوا آرند

بحث علاج امراض القلب

ای در خفقان جسته طریقی پر میز هر جا که قضا آتش غم افروزد	رباعی ۱۲۴	بشوز من این نکته حکمت آید بر خیر دمثال دود ز انجا بگریز
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خفقان	طپیدن دل	فوت مال یا موت عیال یا چیز دیگر از امور خارجیه که موزی قاسب بود	فساد فکر و وحشت	سیر و سفر و مشغول بامور مفیده و صحبت مردم لطیف و جاهل

مهره برای تقویت اعضای ریه و افزایش روح و حرارت غریزی و دفع خفقان و
 جمیع بیماریهای قلب نافع صنعت آن فاو زهر معدنی که زهر مهره باشد شش درم مروارید
 ناسفت و بسد و کهر با ولا جور دو و یا قوت احمد و یا قوت کبود و یا قوت اصف و ویشم و زمره
 و عقیق سرخ و درق لقره و مسطکی از هر یک دو درم ورق طلا دجندوار و نارجیل دریائی
 و عنبر اشنب و مشک و مومیائی از هر یک یک درم همه بار بار یک ساییده باز در گلاب
 یک پاؤسیر سخی کرده بقدر کنار خوب سازند و با سنگ غوری مهره نمایند و ورق طلا بر آن
 چسبند قدر شربت از دو سرخ تا دانگی در اشربه مناسبه برای خفقان و لو حش و وسواس
 و پیش قلب و ابتدای جنون و احتناق رحم نافع صنعت آن گل پنبه تازه در آب بازن
 یک شب در روز تراشته پس آب با آنش ملایم بکوشانند تا ثلث ماند مالیده صنایع
 نموده باشک سفید قوام نموده با خرز عریان سوده اضافه نمایند قدر شربت

می کرده ز سردی خفقان آغاز	رباعی	بشوز سخن بن و بخود می پردان

می بوی قشور اترج و عنبر و عود	۱۲۵	وز خالیه بر سینه طلائی مے ساز
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خفقان	بیقراری دل	بلغم	زرمی نبض و سپیدی زبان درنگ و رودی	بتدبیر مصنف رحمة الله باید پرداخت و سیدی
استاذی مغفور حکیم نجیب آبادی شراب زهر القطن را بسیار نافع در این باب می فرمودند صنعت آن گل پنبه تازه نیم آثار را در دو سیراب باران یک شبار وز تر در اند پس با آتش ملایم بجوشانند تا آنکه ثلث آب ماند بعهده مالیده صاف نموده بایک سیر قند قوام کرده فرود آرند و با آخر مقدار نیم منقال زعفران سوده اضافه نمایند بست درم! گلاب و عرق بید مشک و عرق گاؤز زبان بیلتا مندر نافع باد				

سودا

عکلی نبض و تفرع و حالت بیجو مایه لولیا سفوفی که این مرض

را مفیدست با استعمال آسزند صنعت آن ورق طلا سه عدد و ورق نقره شش عدد
مشک خالص و کافور فیصوری از هر یک سه سرخ و جاما و قط شیرین از هر یک یک ماشه
و شب یمانی بریان هفت ماشه و زرنبار و قرفل و گل گاؤز زبان و بادرنجوبیه و درونج عقربی
از هر یک هفت سرخ کوفتی را کوفته بیخته سفوف نموده سه حصه کرده بغرفه ماه یک حصه
از آن بر کف نهاده بر آن قدری نبات گذاشته بگلاب حب بسته دو ورق نقره و یک ورق
طلار ابدان چپیده صبح از حلق فرورند و بر آن عرق بید مشک بوشند و همچنین باقی حصص
را بپانزدهم و آخر ماه بخورند بآن ازالہ مرض شود بعون اللہ الشافی و هو الوافی و الکافی بلبله کابلی
بوست بلبله آبله دار چیننگ فلفل سیاه جالفل کباب حبیبی ورق طلا شش عدد یورینتی کوفت
چهار عدد سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز
بجسته در قوام شده و معنی آمیخته حب بندند و بقدر یک یک ماشه در دو ورق چپیده
نگاه دارند یک حب کافی است نام این همچون المحبوب است یک حب صبح و یک شام بخورده
باشد برای نسیان محرب است گل سیوتی گل نیلوفر گل بنفشه گل اسطوخودوس برگ گاؤز زبان
گل گاؤز زبان آمله مغشدر آب عرق کشند برای درستی بواس و تقویت آن در عتسه مقید

۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰
۲۰۱
۲۰۲
۲۰۳
۲۰۴
۲۰۵
۲۰۶
۲۰۷
۲۰۸
۲۰۹
۲۱۰
۲۱۱
۲۱۲
۲۱۳
۲۱۴
۲۱۵
۲۱۶
۲۱۷
۲۱۸
۲۱۹
۲۲۰
۲۲۱
۲۲۲
۲۲۳
۲۲۴
۲۲۵
۲۲۶
۲۲۷
۲۲۸
۲۲۹
۲۳۰
۲۳۱
۲۳۲
۲۳۳
۲۳۴
۲۳۵
۲۳۶
۲۳۷
۲۳۸
۲۳۹
۲۴۰
۲۴۱
۲۴۲
۲۴۳
۲۴۴
۲۴۵
۲۴۶
۲۴۷
۲۴۸
۲۴۹
۲۵۰
۲۵۱
۲۵۲
۲۵۳
۲۵۴
۲۵۵
۲۵۶
۲۵۷
۲۵۸
۲۵۹
۲۶۰
۲۶۱
۲۶۲
۲۶۳
۲۶۴
۲۶۵
۲۶۶
۲۶۷
۲۶۸
۲۶۹
۲۷۰
۲۷۱
۲۷۲
۲۷۳
۲۷۴
۲۷۵
۲۷۶
۲۷۷
۲۷۸
۲۷۹
۲۸۰
۲۸۱
۲۸۲
۲۸۳
۲۸۴
۲۸۵
۲۸۶
۲۸۷
۲۸۸
۲۸۹
۲۹۰
۲۹۱
۲۹۲
۲۹۳
۲۹۴
۲۹۵
۲۹۶
۲۹۷
۲۹۸
۲۹۹
۳۰۰
۳۰۱
۳۰۲
۳۰۳
۳۰۴
۳۰۵
۳۰۶
۳۰۷
۳۰۸
۳۰۹
۳۱۰
۳۱۱
۳۱۲
۳۱۳
۳۱۴
۳۱۵
۳۱۶
۳۱۷
۳۱۸
۳۱۹
۳۲۰
۳۲۱
۳۲۲
۳۲۳
۳۲۴
۳۲۵
۳۲۶
۳۲۷
۳۲۸
۳۲۹
۳۳۰
۳۳۱
۳۳۲
۳۳۳
۳۳۴
۳۳۵
۳۳۶
۳۳۷
۳۳۸
۳۳۹
۳۴۰
۳۴۱
۳۴۲
۳۴۳
۳۴۴
۳۴۵
۳۴۶
۳۴۷
۳۴۸
۳۴۹
۳۵۰
۳۵۱
۳۵۲
۳۵۳
۳۵۴
۳۵۵
۳۵۶
۳۵۷
۳۵۸
۳۵۹
۳۶۰
۳۶۱
۳۶۲
۳۶۳
۳۶۴
۳۶۵
۳۶۶
۳۶۷
۳۶۸
۳۶۹
۳۷۰
۳۷۱
۳۷۲
۳۷۳
۳۷۴
۳۷۵
۳۷۶
۳۷۷
۳۷۸
۳۷۹
۳۸۰
۳۸۱
۳۸۲
۳۸۳
۳۸۴
۳۸۵
۳۸۶
۳۸۷
۳۸۸
۳۸۹
۳۹۰
۳۹۱
۳۹۲
۳۹۳
۳۹۴
۳۹۵
۳۹۶
۳۹۷
۳۹۸
۳۹۹
۴۰۰
۴۰۱
۴۰۲
۴۰۳
۴۰۴
۴۰۵
۴۰۶
۴۰۷
۴۰۸
۴۰۹
۴۱۰
۴۱۱
۴۱۲
۴۱۳
۴۱۴
۴۱۵
۴۱۶
۴۱۷
۴۱۸
۴۱۹
۴۲۰
۴۲۱
۴۲۲
۴۲۳
۴۲۴
۴۲۵
۴۲۶
۴۲۷
۴۲۸
۴۲۹
۴۳۰
۴۳۱
۴۳۲
۴۳۳
۴۳۴
۴۳۵
۴۳۶
۴۳۷
۴۳۸
۴۳۹
۴۴۰
۴۴۱
۴۴۲
۴۴۳
۴۴۴
۴۴۵
۴۴۶
۴۴۷
۴۴۸
۴۴۹
۴۵۰
۴۵۱
۴۵۲
۴۵۳
۴۵۴
۴۵۵
۴۵۶
۴۵۷
۴۵۸
۴۵۹
۴۶۰
۴۶۱
۴۶۲
۴۶۳
۴۶۴
۴۶۵
۴۶۶
۴۶۷
۴۶۸
۴۶۹
۴۷۰
۴۷۱
۴۷۲
۴۷۳
۴۷۴
۴۷۵
۴۷۶
۴۷۷
۴۷۸
۴۷۹
۴۸۰
۴۸۱
۴۸۲
۴۸۳
۴۸۴
۴۸۵
۴۸۶
۴۸۷
۴۸۸
۴۸۹
۴۹۰
۴۹۱
۴۹۲
۴۹۳
۴۹۴
۴۹۵
۴۹۶
۴۹۷
۴۹۸
۴۹۹
۵۰۰
۵۰۱
۵۰۲
۵۰۳
۵۰۴
۵۰۵
۵۰۶
۵۰۷
۵۰۸
۵۰۹
۵۱۰
۵۱۱
۵۱۲
۵۱۳
۵۱۴
۵۱۵
۵۱۶
۵۱۷
۵۱۸
۵۱۹
۵۲۰
۵۲۱
۵۲۲
۵۲۳
۵۲۴
۵۲۵
۵۲۶
۵۲۷
۵۲۸
۵۲۹
۵۳۰
۵۳۱
۵۳۲
۵۳۳
۵۳۴
۵۳۵
۵۳۶
۵۳۷
۵۳۸
۵۳۹
۵۴۰
۵۴۱
۵۴۲
۵۴۳
۵۴۴
۵۴۵
۵۴۶
۵۴۷
۵۴۸
۵۴۹
۵۵۰
۵۵۱
۵۵۲
۵۵۳
۵۵۴
۵۵۵
۵۵۶
۵۵۷
۵۵۸
۵۵۹
۵۶۰
۵۶۱
۵۶۲
۵۶۳
۵۶۴
۵۶۵
۵۶۶
۵۶۷
۵۶۸
۵۶۹
۵۷۰
۵۷۱
۵۷۲
۵۷۳
۵۷۴
۵۷۵
۵۷۶
۵۷۷
۵۷۸
۵۷۹
۵۸۰
۵۸۱
۵۸۲
۵۸۳
۵۸۴
۵۸۵
۵۸۶
۵۸۷
۵۸۸
۵۸۹
۵۹۰
۵۹۱
۵۹۲
۵۹۳
۵۹۴
۵۹۵
۵۹۶
۵۹۷
۵۹۸
۵۹۹
۶۰۰
۶۰۱
۶۰۲
۶۰۳
۶۰۴
۶۰۵
۶۰۶
۶۰۷
۶۰۸
۶۰۹
۶۱۰
۶۱۱
۶۱۲
۶۱۳
۶۱۴
۶۱۵
۶۱۶
۶۱۷
۶۱۸
۶۱۹
۶۲۰
۶۲۱
۶۲۲
۶۲۳
۶۲۴
۶۲۵
۶۲۶
۶۲۷
۶۲۸
۶۲۹
۶۳۰
۶۳۱
۶۳۲
۶۳۳
۶۳۴
۶۳۵
۶۳۶
۶۳۷
۶۳۸
۶۳۹
۶۴۰
۶۴۱
۶۴۲
۶۴۳
۶۴۴
۶۴۵
۶۴۶
۶۴۷
۶۴۸
۶۴۹
۶۵۰
۶۵۱
۶۵۲
۶۵۳
۶۵۴
۶۵۵
۶۵۶
۶۵۷
۶۵۸
۶۵۹
۶۶۰
۶۶۱
۶۶۲
۶۶۳
۶۶۴
۶۶۵
۶۶۶
۶۶۷
۶۶۸
۶۶۹
۶۷۰
۶۷۱
۶۷۲
۶۷۳
۶۷۴
۶۷۵
۶۷۶
۶۷۷
۶۷۸
۶۷۹
۶۸۰
۶۸۱
۶۸۲
۶۸۳
۶۸۴
۶۸۵
۶۸۶
۶۸۷
۶۸۸
۶۸۹
۶۹۰
۶۹۱
۶۹۲
۶۹۳
۶۹۴
۶۹۵
۶۹۶
۶۹۷
۶۹۸
۶۹۹
۷۰۰
۷۰۱
۷۰۲
۷۰۳
۷۰۴
۷۰۵
۷۰۶
۷۰۷
۷۰۸
۷۰۹
۷۱۰
۷۱۱
۷۱۲
۷۱۳
۷۱۴
۷۱۵
۷۱۶
۷۱۷
۷۱۸
۷۱۹
۷۲۰
۷۲۱
۷۲۲
۷۲۳
۷۲۴
۷۲۵
۷۲۶
۷۲۷
۷۲۸
۷۲۹
۷۳۰
۷۳۱
۷۳۲
۷۳۳
۷۳۴
۷۳۵
۷۳۶
۷۳۷
۷۳۸
۷۳۹
۷۴۰
۷۴۱
۷۴۲
۷۴۳
۷۴۴
۷۴۵
۷۴۶
۷۴۷
۷۴۸
۷۴۹
۷۵۰
۷۵۱
۷۵۲
۷۵۳
۷۵۴
۷۵۵
۷۵۶
۷۵۷
۷۵۸
۷۵۹
۷۶۰
۷۶۱
۷۶۲
۷۶۳
۷۶۴
۷۶۵
۷۶۶
۷۶۷
۷۶۸
۷۶۹
۷۷۰
۷۷۱
۷۷۲
۷۷۳
۷۷۴
۷۷۵
۷۷۶
۷۷۷
۷۷۸
۷۷۹
۷۸۰
۷۸۱
۷۸۲
۷۸۳
۷۸۴
۷۸۵
۷۸۶
۷۸۷
۷۸۸
۷۸۹
۷۹۰
۷۹۱
۷۹۲
۷۹۳
۷۹۴
۷۹۵
۷۹۶
۷۹۷
۷۹۸
۷۹۹
۸۰۰
۸۰۱
۸۰۲
۸۰۳
۸۰۴
۸۰۵
۸۰۶
۸۰۷
۸۰۸
۸۰۹
۸۱۰
۸۱۱
۸۱۲
۸۱۳
۸۱۴
۸۱۵
۸۱۶
۸۱۷
۸۱۸
۸۱۹
۸۲۰
۸۲۱
۸۲۲
۸۲۳
۸۲۴
۸۲۵
۸۲۶
۸۲۷
۸۲۸
۸۲۹
۸۳۰
۸۳۱
۸۳۲
۸۳۳
۸۳۴
۸۳۵
۸۳۶
۸۳۷
۸۳۸
۸۳۹
۸۴۰
۸۴۱
۸۴۲
۸۴۳
۸۴۴
۸۴۵
۸۴۶
۸۴۷
۸۴۸
۸۴۹
۸۵۰
۸۵۱
۸۵۲
۸۵۳
۸۵۴
۸۵۵
۸۵۶
۸۵۷
۸۵۸
۸۵۹
۸۶۰
۸۶۱
۸۶۲
۸۶۳
۸۶۴
۸۶۵
۸۶۶
۸۶۷
۸۶۸
۸۶۹
۸۷۰
۸۷۱
۸۷۲
۸۷۳
۸۷۴
۸۷۵
۸۷۶
۸۷۷
۸۷۸
۸۷۹
۸۸۰
۸۸۱
۸۸۲
۸۸۳
۸۸۴
۸۸۵
۸۸۶
۸۸۷
۸۸۸
۸۸۹
۸۹۰
۸۹۱
۸۹۲
۸۹۳
۸۹۴
۸۹۵
۸۹۶
۸۹۷
۸۹۸
۸۹۹
۹۰۰
۹۰۱
۹۰۲
۹۰۳
۹۰۴
۹۰۵
۹۰۶
۹۰۷
۹۰۸
۹۰۹
۹۱۰
۹۱۱
۹۱۲
۹۱۳
۹۱۴
۹۱۵
۹۱۶
۹۱۷
۹۱۸
۹۱۹
۹۲۰
۹۲۱
۹۲۲
۹۲۳
۹۲۴
۹۲۵
۹۲۶
۹۲۷
۹۲۸
۹۲۹
۹۳۰
۹۳۱
۹۳۲
۹۳۳
۹۳۴
۹۳۵
۹۳۶
۹۳۷
۹۳۸
۹۳۹
۹۴۰
۹۴۱
۹۴۲
۹۴۳
۹۴۴
۹۴۵
۹۴۶
۹۴۷
۹۴۸
۹۴۹
۹۵۰
۹۵۱
۹۵۲
۹۵۳
۹۵۴
۹۵۵
۹۵۶
۹۵۷
۹۵۸
۹۵۹
۹۶۰
۹۶۱
۹۶۲
۹۶۳
۹۶۴
۹۶۵
۹۶۶
۹۶۷
۹۶۸
۹۶۹
۹۷۰
۹۷۱
۹۷۲
۹۷۳
۹۷۴
۹۷۵
۹۷۶
۹۷۷
۹۷۸
۹۷۹
۹۸۰
۹۸۱
۹۸۲
۹۸۳
۹۸۴
۹۸۵
۹۸۶
۹۸۷
۹۸۸
۹۸۹
۹۹۰
۹۹۱
۹۹۲
۹۹۳
۹۹۴
۹۹۵
۹۹۶
۹۹۷
۹۹۸
۹۹۹
۱۰۰۰

ای از خفقان گرم در آتش نیز
 کاغذ و گلاب و آب سفید و صندل
 ۱۲۴
 شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خفقان	طپش دل	صفرا	خشکی دهان و تشنگی و سرعت نبض و زردی قاروره	ادویه مذکوره را با هم ساییده حل نموده

طلانمید بر حوالی دل هنگام خلومعه و سیدی استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که خوردن گگفتند گل چاندنی دو توله روزانه بسیار مفید است صنعت آن گل چاندنی یک ریح سیرتازه را در نیم سیر قند ماییده با قتاب نگاه دارد و از آن یک توله خورده باشد و این خمیره را که نوشته میشود برادر مرحوم فیض لدخان صاحب در بیاض خود بسیار مفید نوشته اند صنعت زیر مهره خطائی و مروارید سفته و کربای شمعی و لیشب سبز و طباشیر کبودانه هر یک شش ماشه را در یک پاؤ کیوره کهرل نماید و بساید و گل گاؤزبان و صندل سفید و گل سیوتی و برگ گاؤزبان را بکوبد پس قند سفید پانزده مثقال را بقوام آورده ادویه مذکوره را در آن آمیزد و خمیر سازد و ورق نقره چهار ماشه در آن آمیزد و خوب حل کند قدر شربت آن یک مثقال است

از خون خورتنیاک دل گردد تیز
 خوش خوش برش در کش بهرم گری
 ۱۲۵
 شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خفقان	طپیدن دل	خون	بر آمدن رگها و تمد و آن و ثقل و یا فصد با سلیق	

کسل و امتلای نبض و در تکلیفی بول از چپ کنند ریا
 علاج فرموده مصنف رحمه الله نمایند حضرت مولای استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی درین
 مرض صفراوی وصف انعکاس القمر بسیاری فرمودند آن درخت چاندنی است و آن
 گیاه است مانند دیگر گیاهان بجمیع وجوه الا آنکه برگ چاندنی نرم ترست از ان و گلش
 بسیار سفید بقدر پیاله چینی سفید که در آن نصف رطل آب گنجد و در روشنی قمر
 گل بسیاری کند و در گل بوئی هست تر مثل بوی نیلوفر پس آن سردست
 در حد و دانه دال است بر آن سفیدی رنگ آید و است بوی آن در ازاله امراض صفراوی
 که حاره یا بسه اند و ترست در آن دال است بر آن طوالت اغصان و سرعت جفاف
 گل آن و لزوم جفت گل آن و نافع است جمیع امراض حاد که از صفرا و حرارت و
 پیوست ساذجه مثل صداع و زکام و وحی و زلزله و عطش و حرقت البعل و ذیابیطس و ضعف
 باه و ضعف معده و دفع بخار و تخم خام آن منقشه نموده هفت توله در یک پاؤ گوشت بزغاله
 بطریق قلیه پخته در تقویت باه محردین الفع اغذیه است و قدر شربت از گل آن که تازه
 باشند تا دو توله یا یک توله نبات شیر بر آورده آب بقدر تشنگی انداخته تا شتاب نوشند و
 بدل آن گل مشکناز و گل توری بقدر آن و نیز گل شکر قندست و گل کبچر فافم صفت غالیه
 عنبر قند مشک همه را بسایند و در روغن بلسان یاروغن نیلوفر آمیخته صلابه نمایند صفت
 روغن نیلوفر برگ گل نیلوفر تازه پانزده مثقال بروغن بادام صد مثقال در شیشه کرده
 چهل روز با قلاب گذارند یا برگ گل نیلوفر خشک مشتی در یک پیاله آب بچوشانند
 تا به نیمه آید صاف کنند و نیم پیاله روغن بادام اضافه نموده بچوشانند تا روغن ماند و

با استعمال آید

از غش دل کس کند چوستی آغاز	رباعی	برزند گیش و ز خطر گردد باز!
باید که زنی کلاب سردش بر روزه	۱۲۸	باشد که روان تری بخود آید باز

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج

غشی	بیهوشی	غلبه خفقان	پیشتر موجود بودن خفقان	اگر خفقان مفرط شود و غشی آرد و مریض هلاک
شودند پیر مصنف رحمت اللہ باید کرد و قی کناییدن در اکثر انواع غشی مفید است نه در کثرت عرق				
	اسهال مفرط یا برآمدن خون بسیار و جزآن	ما تقدم دال باشد	حب جوهر خوردن با شربت	بھی یا با شربت عناب
بسیار مفید و صنعت حب مذکوره می آید و خمیره گاؤز زبان عنبری نیز مقوی دماغ و مفرح قلب و دافع و سادس و انواع مایه نولیا و خفقان را بسیار مفید صنعتها گاؤز زبان گیلانی سه توله و گل گاؤز بان و کشنیز خشک مفرط و ابریشم مفرط و بهمن سفید و تخم بالنگو و صندل سفید و تخم فزنجشک از هر یک یک توله و طباشیر نه ماشه و عنبر انشبه دو ماشه سوای طباشیر و غیر همه را در یک سیر آب شب زداشته صبح بخوشانند چون سوم الزان ماند صاف نموده با نبات یک سیر و محسل خالص یک پاؤ بقوام آردند و در آخر قوام طباشیر و غیره جدا جدا ساییده داخل نمایند و ورق نقره شش ماشه و ورق طلا دو ماشه بران اضافه نمایند و سردارید تا سفته و یا قوت سرخ و زهر مہرہ خطائی و زهر داز هر یک یک شقال سوده در آن آمیزند هر چند حل کنند بهتر باشد قدر شربت از یک دم تا سه دم				
در علت عش دیده دانش کن باز	رباعی	بنگر که سبب چیست مرود و در داز		
گر خون سبب است فی الشلل یا صفا	۱۲۹	گر ماده و گرد فحش پرداز		
شرح و تحقیق				
علاج حسب سبب بفسد باید کرد و در خلط نباید افتاد				
بحث علاج امراض لشد می				
پستان چو درم کند بد فحش پرداز روزی دو سه بار با قلاب انیکوب	رباعی	غافل تو مشو مکن سخن دور و دراز دانگه بسکنجین ضماوش سے ساز		
شرح و تحقیق				

کتابخانه
موزه و مرکز اسناد
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم الثدي	آماس پستان	صفرا	زردی رنگ بشه و تشنگی و زردی آماس وزبان و قاروره و غیره	مصنف رحمه الله علاج آماس صفراوی فرموده است باقی را معالج حسب الطبع علاج فرماید
حوض مکی غیب الثعلب صندل پاره‌ها شده است	خون	سرخی آماس	گل خطمی آرد جو یا قلا گل پاره‌ها شده است	
بهریک هفت ماشه	بلغم	سفیدی ورم	پودینه خشک و تخم با قلا پودینه شده است	
بهریک هفت ماشه	سودا	تیرگی ورم	راند صنی و رسوت و پودینه شده است	
بهریک هفت ماشه			گول زرد خوب و صندل سرخ و نیله کفوفه و کفوفه میبقی گیر و مساوی اجزا گرفته چیخته باب سرشته نیم گرم ماده گانید دیگر فلفل سوخته دو ماشه و عاقر قره حاره ماشه سفیده کاشغری شش ماشه آرد با آنلا و آرد جو و رسوت و صندل سرخ و صندل سفید و گل ارمنی و گل خطمی از هر یک سه ماشه گرفته چیخته در آب موی سبز و آب کشینه از هر یک یک توله و سرکه در روغن گل از هر یک شش ماشه آلوده ضماد سازند	
چون کم شودت بشه بر بود طعمش تیز	رباعی	سستی سنامه در طریق پد رسید	دز خوردن هر چه گرم باشد بگریز	
آب جو خور بشه سرت نیلو فر	شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قله اللبن فرموده مانن	کمی شیر	ماده گرم و خشک صحت و وقت شیر با سار علامت صفرا	علاج حب	رحمه الله نمایند دیگر حریه خوراند زیره سفید برنج ساهنی لوده پهلانی از

هریک اشته ماشه هر سه مساوی وزن باریک سائیده در شیر گاؤ یک ونیم پاؤ حریره ساخته بخوراند افع است

بحث علاج امراض المعده

از باد چو درد معده شد عارض کس ریوننده بشربت دینارش	رباعی ۱۳۲	بشنو ز من ای که داشتی پاس نفس پر سبزه دیش ز مثل او گراو عدس
نام مرض	تعریف	شرح و تحقیق
وجع المعده	درد معده	باد

انتقال درد از موضعی بوضعی شربت دینار

باید داد صنعت آن تخم کاسنی نیم کوفته گل سرخ پوست پنخ کاسنی گل نیلوفر گاؤ زبان
تخم کشوث همه را در سه سیر آب جوشانند تا نزدیک ثبات رسد صاف کنند و نیم آن را
نبات مصری یا چینی که شکر سفید بود در آن آمیخته قوام سازند هر صبح سه ونیم توله از آن
در هفت توله گلاب حل کرده ریونند چینی یک مثقال کوفته بران اضافه نمایند و نیم گرم
بیاشانند و غذا نخورد آب نوزند و بعد از تسکین درد بمحجون مگونی مداومت نمایند صفت
آن زیره سیاه یک ونیم پاؤ و یک ونیم چھٹانک مدبر که یک شبانه روز در سر که گذاشته
در سایه خشک کرده بریان کرده باشند یعنی صد مثقال و قلیل سی مثقال و زنجبیل و
سداب یا پودینه باغی چهل مثقال و بوره اریمنی یا نمک ده مثقال همه را کوفت بجخت
بعسل گداخته سه چندادویه بسازند خوراک از یک مثقال تاد و مثقال و نسخه سفوف
حکیم مرحوم مولوی خدا بخش سر ایسری که برای حضرت سیدی مرشدی شاه عبد العیلم
صاحب لوہاری رحمتہ اللہ تعالیٰ بزرگ کرده بودند از برای انزاله این مرض بسیار مفید است
صنعت آن نمک لاهوری و غار لقون و نمک سیاه و تخم کشوث و ریونند چینی و اسطوخودوس
خود کل از هر یک چار ماشه و سیاه دانه و زیره سفید و ہلیلہ سیاه از هر یک ده ماشه
و برگ سنائی کمی دو تونہ و جلا پاؤ زر بناد و ہلیلہ کابلی و انیسون از هر یک شش ماشه همه را
کوفتہ بجختہ نگاه دارند یک مثقال ازین سفوف آب گرم خورده باشند و اگر همراه آب
سرد خورد کسی که اسهال داشته باشد فوراً قبض آن می کند و مولائی استاذی مرحوم

حکیم نجیب آباوی نمک سلیمانی را خوردن درین باب بسیار می ستودند صفت آن نمک
 لاهوری یا سانجهر دو سیر را خوب بریان نمایند یعنی آنرا در ظرفی کرده سرش بگل حکمت
 مستحکم بسته در تنور گذارند و بعد از سرد شدن آنش ازان بر آرد پس بگندمک سبزه
 و زرشاد و کچلون و تخم کر فیس و مرچ سیاه و اذخر یکی که آنرا در هندی مرچیا گند یا گند سبیل گویند
 و مرچ سفید و افتیمون و سنبل الطیب و بنک و زبیره سیاه و دار چینی و تخم کدو که
 عوض کاظم است و مغز تخم معصفه و سونجه و طبخ و مقشر و انیسون هر یک را جدا جدا
 کوفته بخته وزن نموده بانمک های مذکوره موزونه مخلوط کرده در ظرف چینی یا شیشه
 یا سفال سبز لعاب دار کرده در انبار چو دفن کنند هر چند کم نشود بهتر باشد در سر مالیک
 راشه و در گرما چار سسرخ باید خورد و سیدی استاذی مرحوم خوب سندی مندرج
 را نیز مجرب می فرمودند که برای درد معده و درستی باضمه و شکستن با و بسیار مفید
 است صنعت آن گل آگه و فلفل سیاه از هر یک دو توله مساوی سائیده خوب
 بقدر مرچ سیاه تیار سازند یک گولی ازان با عرق بادیان پنج توله خورده باشد خند
 حکیم امر سنگه سکندر آبادی ترکیب آن چنین گفته اند که مرچ سیاه و شکوفه عشر
 و نمک سیاه و زنجبیل مساوی اجزا را کوفته حب یک یک ماشه ازان بندند و یک
 حب همراه شیره بادیان کشش ماشه که در نیم پاؤ آب کشیده باشند داده باشد و حکیم
 طالب حسین صاحب خورجوی مدظله صنعت آن چنین می فرماید که مرچ سیاه یک
 توله و گل ناشگفته عشر سه توله سانجهر یک توله را با هم سوده خوب بقدر کنار دشتی
 بندند و برای صفاوی مزاج با گلاب دو توله و با عرق بادیان در بلغمی یک حب بندند
 و نجی حکیم نجی بخش صاحب بخجوری که ازار شد تلامذه حضرت استاذی مغفور اند اجزای
 این حب از حضرت ایشان چنین نقل می کنند گل ناشگفته عشر و پپیل و مرچ سیاه از
 هر یک یک توله و نمک سیاه کشش ماشه در سه توله عرق لیمو سائیده خوب بقدر
 کنار دشتی بندند و این برای بیضه و بائی سمی نیز مفید و مجرب است و ترکیب احمد خان
 مرحوم خورجوی انیت گل ناشگفته عشر و مرچ سیاه و نمک سیاه از هر یک یک توله

و زنجبیل یک و نیم توله و نیمگ دو و نیم سنج و لونگ دو نیم عدد همه با اسائیده در
 عرق لیمو که کاغذی خوب بندند و اگر در معده بسبب قبض بود و سبب آن بلغم باشد
 این حب ملین بدینند که طبع رازم نماید و قبض کشاید بے تصدیع صنعت آن صبر
 سقوطی زرد و چهار مثقال و پوست هلیله زرد و پوست کابلی و هلیله سیاه از هر یک
 پنج مثقال و سنبل البیاب و مضطکی از هر یک سه مثقال و زنجبیل و نمک هندی از هر یک
 دو مثقال کوفته بیخته با آب سرشته حب سازند تا در دم پیش از طعام و بعد از آن
 توان خورد و نسخه امل بید نیز مفیدست صنعت آن پوست هلیله زرد و پوست هلیله کابلی
 و پوست هلیله آمله منقی و بادیان و زیره سفید و دانه الائچی خرد و کلان و نانخواه و زنجبیل و
 دار فلفل و مرچ سیاه و زکچور از هر یک شش ماشه و نمک شور و نمک سیاه و
 نمک سانجه و نمک لاهوری از هر یک دو توله و پودینه خشک شش ماشه و سناگه بریان
 نه ماشه کوفته بیخته در عرق امل بید سرشته در همان امل بید پر سازند و نگاه دارند و
 بعد چهل روز با استعمال آرند دیگر نسخه امل بید که از سید طالب علی بخنوری الکنوی یافته
 ام بسیار خوبست از براسه عوارض شکم مانند قبض و نفخ و درد و سوء هضم و برا پیدا
 کردن گرنگی صنعت آن پوست هلیله زرد و پوست هلیله کابلی و هلیله سیاه و پوست
 هلیله آمله منقی و زنجبیل و فلفل سیاه و فلفل دراز از هر یک شش ماشه و سناگه بریان
 نه ماشه و قرف و پودینه خشک و قاقله کبار و صفار و پوست شیطرح هندی از هر یک
 شش ماشه و انجیر و الائچی شش دانه و انجیر هندی ده دانه و عاقر قرقاچوک و اجوائن
 خراسانی و اجوائن رسی و گل سرخ و بادیان و ادراک و بسباسه و قرفل و انگوزه پیر و زیره
 کرمانی و چاب و نوشار و نار دانه و کپور کچی و پیله مور و انخار کاگرا سنبلگی و بھارنگه و
 سیاه دانه و زیره سفید و زکچور از هر یک شش ماشه و نمک لاهوری و نمک سانجه
 و نمک سیاه و نمک پانگا و نمک جوا کھار و نمک کوکنی و نمک کاحیلون
 و نمک اندرانی از هر یک یک و نیم توله کوفته بیخته در عرق امل بید سرشته در همان امل
 بید پر سازند و ناچهل روز نگاه دارند بعد با استعمال آرند و عرق گھیکو را نیز بسیار مفیدست

صنعت آن ادرک و مغز گھیگوار و قند سیاه کهنه و غسل خالص از هر یک یک سیر
و بادیان و کچور و کچرے و اجمود از هر یک یک توله و مویز منقی و انجیر از هر یک شش توله
و گل سرخ و جوز ساتلی و مکوی از هر یک دو توله و تر کچلا شش توله و کشنیز و کلونجی و با
برنگ و مرچ سیاه از هر یک یک توله و کلختی و پوست اندرون سبجه و تخم کرک ^{سرخ} از
هر یک شش توله و نمک سیاه سه توله و جواکهار دو توله و کف دریا دو توله و سناگه یک
توله کوفتی را کوفته همه را در ظرفی کرده نصفی از آن خالی داشته بزین دفن کنند بعد سه هفته
بر آورده عرق کنند و از آن استعمال آزند باید دانست که برای همیضه و سوده مضم طعام و
در دشکم عرق پیارا نگا بسیار مجرب است صنعت آن دانه انار ترش پاؤ سیر گل نیم یک
سیر اجاین هندی سه پاؤ بادیان پودینه و کچوریک و نیم پاؤ و زیره سفید و کشنیز
و سنبل الطیب و زنجبیل و الاچی کلان و پیارا نگا از هر یک یک چھٹانک و نمک
سیاه و انیسون از هر یک نیم پاؤ کوفتی را کوفته شب در سه سپوی آب تر کرده
صبح بطور گلاب مهشت سیر عرق کشیده در شیشه نگاه دارند بقدر دو فلیس از آن
در گلاب شش توله خواه در آب آمیخته بنوشند و برادریم حکیم نجیب اللہ خان صاحب
رح نسخه در جوار اعظم گدھ اختراع فرموده اند که برای همیضه و بابی نفع و اثر کمال
دارد صنعت آن الاچی سفید و بادیان از هر یک شش ماشه پودینه و شقیال کچور
یک شقیال مرچ سیاه یک ماشه زهر مہرہ خطائی سه ماشه همه را در یک پاؤ آب
سائیده دو توله گلاب در آن داخل کرده بنوشانند فوراً رفع تشنگی و دفعه و اسهال
میکند بفضل الشافی و جی در مراد آباد تجربه فقیر در سال یک هزار و دو صد و هفتاد و دو
ماه ذی قعدہ در آمد در انگاه شیوخ مرض همیضه و بابی بسیار بوده است که هزار یا
مردم می مردند بعنایت علیم شافی از لقبیہ داران حیات و عمر هر که خورد صحت یافتند الشافی
صنعت آن بلبله زرد و کابلی و سیاه و بلبله و آمله منقی و گل سرخ و زیره سیاه و کشنیز خشک
مقشر و دار فلفل و پنخواه و بادیان و زنجبیل و شیطرج هندی و دار چینی و هیل بو او هیل
کلان و نغناغ باغی و نغناغ کوهی و نمک لاهوری و نمک سانجھر و جواکهار مساوی اجزا

شرح رباعیات طب یوسفی
بیماریهای معده

همه را ساییده در سرکه نوحه بعرق لغنا ع خوب بقدر کنند و شتی بندند یک حب بمریض دهند
 بعده در همان سال میان بیضه و تب مرکب صفر و بلغم کمتر فرق می شود و حب مذکور را
 فائده و اثر کمتری یافته شد فلذا حب دیگر تجربه در آمده که همه را موافق طبع افتاد و صنعت
 آن قزقل و قافله و نار منک و زرشک و سعد کونی و صندل سفید و فلفل و مساق
 هفت هفت ماشه مثلاً از هر یک مساوی اجزا گرفته کوفته بیخته آب سرشته خوب
 بقدر کنند و شتی سازند یک حب از ان بجوان آب گرم بخوراند تا دفع باد و این حب
 برای تب و لرزه هم بسیار نافع آمده است خصوصاً پی را که بالرزه و درد شکم و قی
 و اسهال باشد و حضرت مرحوم استاذی حکیم نجیب آبادی حب کبریت در بیضه بلغمی
 بسیار مجرب میفرمودند صنعت آن نمک سنگ سه درم و پوست بلیله چار درم و کبریت
 مغسول دو درم و بارنگ و اجمود و جواکهارا از هر یک دو درم و نمک سیاه و فلفل دراز و
 کفدریا از هر یک یک درم را کوفته بیخته در شیرۀ ادراک خمیر کرده هشت پاس آب لیمو صلا می
 کرده اگر دلان آمیزش صفر باشد خوب بقدر خود بندند نهایت باضم است و دام بوزن بست
 و یک ماشه باشد خمیره اسطوخودوس مقوی دماغ و معده و مفرح صنعت آن اسطوخودوس
 و بادرنجوبه کشنیز خشک سعد کونی سنبل الطیب فرنجشک صندل سفید و عدس شنب زعفران
 عرق گاو زبان مکر کشیده بنبات سفید حسب معمول خمیره سازند

از سه اسهل آن بمقصد صحت رس	رباعی	گرم و خوب درد معده صفر اندولس
اخراج کن و مداومت کن بر رس	۱۳۳	در باعث آن و رای بلغم نبود
	شرح و تحقیق	

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع المعده	درد معده	صفر	نشنگی و تلخی دماغ	در صفر اسهل آن
			وزر روی زبان	باید گرفت و در بلغم
		بلغم	آب از دماغ قطن	استعمال این کنند
			و عدم نشنگی	که نسخه بپندید است

صفت آن پیش که سینگیایا پچناگ باشند و زنجبیل و دار فلفل و عاقر قرحا و مویرج از هر یک
یک مثقال و نبات هفت مثقال و بعضی گویند که نیلیا بر یک مثقال و زنجبیل و فلفل دو
مثقال و نبات شش مثقال همه را کوفته بخیته هر صبح یک سر انگشت میل کنند و واضح باد که
حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی اگر اختلاج معده می بود بعد استفراغ حلط این
مجموع را بانقوع چوب چینی می دادند صنعت آن مروریدنا سفته و پوست هلیله کابلی و تخم
کشیز از یک یک مثقال و طباشیر و تخم حماض و گل گاؤز بان و پوست ترنج از هر یک
سه ماشه نبات شش توله نبات را در گلاب قوام ساخته سودنی را سوده و کوفتی را کوفته
و بخیته ادویه مذکوره در آن آمیزند و نگاه دارند و سه ماشه از این مجموع بانقوع چوب چینی
چار ماشه وقت صبح خورده باشند غذا موافق مزاج باشد و از لبنیات و بقولات و
حموضات پرهیز دارند از راهی که در او جها سفوف سوننه کلب برای رفع ریح و قطع
بلغم زنجبیل سفید بوزن بست و یک تنگه نمک سوخچر بوزن هفت تنگه جغزات گاؤیک سیر
زنجبیل را مسلم در جغزات اندازد و نمک را سائیده در آن آمیزد و تا هفت روز در سایه نگاه
دارد و بر روز نهم زنجبیل را از جغزات بر آورده کوفته در سایه خشک کرده باز سائیده بخیته
شش ماشه از آن بلصح و همین قدر بعد طعام شب خورده باشد نافع باد سفوف هندی
پیل بلبله سیاه نمک سیاه نمک لاهوی بوزن مساوی گرفت در عرق گبیکواله
سه بار پرورده خشک نموده سفوف و جوب سازند قدر شربت دو ماشه عرق باضم و اف ریح
و مفرح و منشی و مبی از فرزند خرد استاذی مغفور حکیم نجیب آبادی اعنی حکیم سید علی صفر صاحب
سلمه الله الاکبر فلفل دار چینی گل سرخ پوست ترنج دانه الائچی سرخ زنجبیل از هر یک
سه توله طباشیر و چیر طلیه از هر یک سه ماشه درم سافج هندی سه توله دانه الائچی سفید
شش ماشه زعفران یک و نیم ماشه بادیان سه توله برگ تنبول پنجاه عدد همه را در آب
شازده آتار شب تر کرده صبح چار سیر عرق کشند

در علت درد معده چون باشد کس باید که خورد مسهل و پرهیز کند	رباعی ۱۲۴	کاین سرخ ز انصباب سودا نشد از تخم قدید و شبیه آن مثل عدس

شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع المعده	درد معده	سودا	تزشی دمان و سوزش فم معده	تقیه بمنضج و مسهل سودا
کنند و تعدیل مزاج بدوادمسک حلو کنند صفت آن مروارید ناسفته کبر برای شمع و مرجان سفید و ابیریم مقرض و زرنباد در روغ عقری از هر یک یک مثقال و بهمن سرخ و بهمن سفید از هر یک نیم مثقال و سنبل الطیب و قاقله صغار و قرفل و ساذج هندی داشته و جندبیدستر و دار فلفل و زنجبیل از هر یک نیم مثقال مشک همه را کوفته بخیته بسه چند غسل گداخته باشد خوراک از یک مثقال ناد و مثقال یا مزاج را بنوشند و تعدیل نمایند صفت بشیره آمله مراد از آن آمله است که یک شبانه روز از آرد شیر گاؤ تر کرده باشند بعد در سایه خشک نموده در روز صد مثقال آب بخوشانند تا سه صد مثقال ماند یعنی یک ثلث باشد صاف نمایند و بدویست مثقال قند سفید صاف کرده و هشتاد مثقال غسل گداخته بیک قوام آرند و برگ گل سرخ یا توره شمش مثقال و سعد کوفی پنج مثقال و قرفل سه مثقال و مصطکی و اسارون سه مثقال و قاقله صغار و قاقله کبار و بنبار و قرفه و جوز بلو او سنبل و زرنب از هر یک دو مثقال کوفته بخیته بهم آمیزند و زعفران پنج مثقال و مشک نیم مثقال باندک قندی صلایه کرده در قدری گلای سرشته افزایند از یک مثقال ناد و مثقال غلوه بسته فورند و این جب کبریت نیز برای جمیع امراض سوداوی و بلغمی نافع است صنعت آن گوگرد مقسول فلفل سیاه از هر یک پنج درم و بزرگ کابلی و دار فلفل و نمک سیاه و سانجر از هر یک دو و نیم درم همه اجزا را کوفته و بخیته باب لیمو و کاغذی خمیر کرده خشک نمایند و تا هفت مرتبه تجدید کنند پس بقدر خود جب بندند و خشک نمایند و یک حب از آن خورده باشند				
چون معده کند از سبب خون ناماس	رباعی	نخن کم کن دره مرده بخودیم و هر اس	در معده درم کند ز خلط دیگر	جز تقیه بدن مدا و اشتناس
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج

درم معده	آماس معده	فون	تپ در دسر و شیرینی دیوان و سرخی آماس	حسب خلط بمنضج و سهل باید پرداخت
		صفرا	دینکی تپ نیز و تشنگی و بے رغبتی از طعام	و در دموی و صفراوی فصد با سلیق باید کرد
		بلغم	زرمی آماس و سپیدی زبان و قاروره	فائده اگر در معده و بیله بسبب ورم حار پیدا
		سودا	مکمی نبض و آماس و سیاهی ورم	شود باید که امتیاس را در عرق یکو مالیده صفت
نموده بشریت بنفشه شیرین کرده بروغن گاوچرب نموده بنوشانند نافع باد از استاز مروم ست				
در علت قه گنی پو صفرا احساس در خلط دگر بقه بر آید بنود	رباعی ۱۳۶	چیزی پو شراب به لیمو بشتناس بهتر شراب میبه و حب آلاس		
تشریح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ق	حرکت معدی بود مع دفع چیز سو	صفرا	زردی آنچه بقه بر آید وتلخ و تیز آن	صفت شراب به آب به صد مثقال
	خارج از راه دیان			صاف را در قند سفید
		بلغم	سپیدی رنگ آن	نیم من قوام نمایند
		سودا	سیاهی آن	چون نیک غلیظ شود
نگاه دارند صفت شربت لیمو در شرح رباعی سی ام نوشته شد صفت شراب میبه آب به یک من را در شراب یا بدل آن نیم من بخوشانند چون به نیمه رسد قند سفید یک من در آن انداخته زنجبیل و قافله و قرفل و عود از هر یک یک درم کوفته در لنته بسته در آن انداخته بخوشانند تا بقوم آید پس مصطکی و مشک و زعفران از هر یک دانگ در گلاب یا آب				

حل کرده اضافه نمایند و دوسه جوش دیگر دهند صفت شراب حب الآس که در
 هندی تخم مهندی خوشبودار میگویند و در فارسی مورد دانه نامند پنخ سیر و در یک من
 آب بکوشانند تا به نیمه رسد صاف کنند و در نیم من قند سفید حل کرده بکوشانند تا بقوام آید
 فائده برای دفع کثرت قه آب لقوع کشنیز سه ماشه و آمله شش ماشه و شربت لیمو یک
 توله و انار ترش و طباشیر در شربت انار و آب برگ و چوب انگور ساییده در زهر مهره
 خطائی نافع و مجرب است الغرض سبب قه در یافته حسب آن تدارک نمایند بادویه و
 اغذیه منقول از اسناذ مرحوم فائده پوست درخت پیل را که از تنه خود جدا می شود در آتش
 سرخ کرده در آب اندازند چون سرد شود آب زلالش نورانند قه بند خواهد شد دیگر
 ریش نارجیل سه ماشه سوخته در یک توله شمه آمیخته چند بار از آن بلیسانند دیگر پودینه
 خشک راسته ماشه ساییده در یک توله شمه آمیخته بدهند دیگر برگ تنول را بر
 تابه گرم نموده در جوز انداخته بخورانند قه بلغمی بند خواهد شد برای قه و بخار و تنوع
 اطفال مفید است فلفل در زهر دوراد در عرق بادیان ساییده بنوشند

اے قه و مت فگنده دریم و هراس	رباعی	گویم سخن گرسختم داری پاس
صمغ عربی و کرباسه سوده	۱۳۷	رغبت میکن به شربت حب الآس

شرح و تحقیق

بیان صفت شربت حب الآس رباعی بالا گفته و نوشته شد و سفوف دم الاخوین مفید است
 صنعت آن تخم خرفه بریان و گلنار و تخم حماض و طباشیر و گل ارمنی از هر یک چار ماشه
 گل سرخ و شادنج و حب الآس و نشاسته و دم الاخوین از هر یک دو ماشه و کند و فنبون
 از هر یک یک ماشه همه را با یک ساییده سفوف سازند قدر شربت جوان را یک ماشه
 همراه آب و طفل را نیم ماشه برای حبس خون مجرب است از حکیم قاضی آملی بخش صاحب
 منظر نگری الباقیم الله تعالی

از امتلا آنکه بکچر گردیارش	رباعی	باید که کنه مقیه در کارش
و انرا که بود بکچر استفرانغ	۱۳۸	بگذر از علاج او مجو آزارش

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
فواق	بکچه که بچکی باشد در سندی	امتلا استفراغ	تقدم خوردن طعامها غلظت و گرانی معده تقدم واسهال و امثال آن	باقی فرمایند یا پودینه باغی را در آب انار ترش بخوراند شیر و
روغن بادام نوشانند و حریرهای لینه خوراند خداشانی ست جلشانه و طیبی هندی را دها کشن او جها ساکن سعد الله پور علاقه کوژ دال ضلع سلطان پور از ملک اودهه گفت که تسلا و مونگا و سنکه ناهی و پیل از هر یک یک سرخ کوفته بجنه در شش سرخ شهرد آمیخته نوشانند دیگر یک دانه پیل را سوده در نیم پاؤ عرق مندی آمیخته نیم گرم نوشند				
چون معده شود ضعیف اگر داری نوش چون تنقیه تمام حاصل گردد	رباعی ۱۳۹	تحقیق مواد کرده در تنقیه کوشش تعدیل مزاج کن معدل می نوش	شرح و تحقیق	
نام مرض	تعریف	سبب		
ضعف	کمزور شدن قوت هاضمه و غیره	سوء مزاج معده یا اجتماع اخلاط فاسده است در آن	دیر گذشتن طعام از فم معده سوزش دل و ثقل در معده باقی دیگر نشان	بعد از تحقیق مواد تنقیه آن و تعدیل مزاج باید کرد و معتدل
باید فوراً ایند و این حب را باید خورد صنعتت حب هاضم زنجبیل یک پاؤ و نمک سیاه دو توله و مریج سیاه شش ماشه و قرفل پانزده دانه و پیل دوازده دانه همه را کوفته بجنه بقدر کنار جوب بندند و یک هر روز از آن خورده باشند و برادر هم مرجم حکیم فیض الله خان صاحب باین اوزان نوشته اند حب هاضم زنجبیل و پیل دراز و لونگ از هر یک یک توله و مریج سیاه و نمک سیاه از هر یک شش ماشه همه را کوفته بجنه جوب بقدر کنار دشتی تیار سازند گویم اگر نشبتم جوب سازند فوش طعم و نافع بصرفه مرکب هم باشد فم و حب پیارا انگا نیز مجب است صنعتت آن پیارا گایک ماشه ابو این و سولف و با بزرگ و نمک سیاه از هر یک یک توله را در عرق ده عدد لیموی کاغذی ساییده جوب مثل نخود سازند و با استعمال آزند				

زنجبیل همه را در عرق لیمو بکشد که غذای قدری قدری انداخته کهرل نمایند هرگاه تمام شود خوب سازند و بسایه خشک نمایند یک عدد بعد طعام خورده باشند سفوف مقوی معده در صحنه صفا سعد کوفی طبیبانند و انه الاثی سفید نبات مصری سفوف کرده در مریه آمله خسته بر آورده آمیخته دو ورق لقره بران پیچیده بخورند و بالاس آن عرق بادیان بنوشند معجون رافع قبض دائمی و ملین برگ سنای مکی مدبر پوست بلیله زرد بلیله سیاه پوست بلیله کابلی زرد نخوف زنجبیل بپوشیده همه را کوفته بچینه بروغن بادام چرب نموده در شیره مریه بلیله و شیره گلشنه آفتابی و خمیره بنفشه یا گل بنفشه و شیره منقعه و شیره خالص توام ساخته بگذارند وقت حاجت یک توله با عرق بادیان بخورند دستور تدبیر سنای مکی آنکه سفوف نموده در گلاب تر کرده خشک نمایند پس در مادالجبن تر نموده خشک کرده بروغن بادام چرب نمایند

هرگز که بود علت جوع البقرش خوش حالی او فرو ن شود روز بروز	رباعی ۱۲۰	هر لحظه شود صنعت بدن بیشترش می سوسن اگر دهند شام و سحرش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جوع البقر	گرنگی جمیع اعصاب با نفوسه از طعام	بلغم زجاجه که بغم معده ریزد	شوری دل و عدم تشنگی و رطوبت دهان	صفت میسون گل سوسن چپسل عدد
و قط و قرفل و قصب الزریره و اسارون و سنبل و مصطکی از هر یک دو درم و نمک نیشاپوری و سیلین از هر یک نیم درم و عود بلسان سه مثقال جدا جدا نیم کوفته زعفران نیم درم و مشک یک و نیم ماشه روغن بلسان یک درم یا روغن زیت یک و نیم درم و مثلث چارمن همه را در شیشه کنند و شش ماه گذارند صفت شراب مثلث شیره انگور را که نه من باشد بچوشانند تا بلبه من آید آب صافی را بران اضافه نموده باز یک دو جوش دیگر دهند و در زخم کرده سرشش پوشند تا بچوشش آید و از جوشش باز آید و بگذارند تا رسد				

در شهوت کلبیه ترا گویم فاشش هر چیز که شور یا ترش یا تیز است	رباعی ۱۲۱	آب نخود و شیره اگر خورد ماش از صحبت آن چیز گریزان میباش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
التهوة الكلبية	بسیاری میل بغذا الصباب سودا بکثر	بزرگی رنگ و خشکی	تقیه سودا باید کرد بمطبخ	فتیمون و نعقد با سلیق

دست چپ با ایلم و از ترش و تیز پز سبز باید کرد

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
آزرا که بود میسل گل و امثالش هر خلط بدی که باعث آن شده است	رباعی	بینی بره مرض دیگرگون حالش از معده بدون کن به قی و اسهالش	۱۲۲	

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
فساد شهوت	میل بگل و مات آن کردن	اجتماع خلط ردی در معده	از قول شرح ظاهر	تقیه معده
بقیه و مسهل از ماده فاسده نمایند اگر بیمار از اجامل نباشد ورنه بر طبعش گذارند و خاییدن استخوان بگویند و در لاج و تدر و بچه مرغ خانگی بریان کرده و آبلش فرو بردن فائده دارد و نیزه و ناخنچه را خاییدن و آبلش فرو بردن نفع دارد				

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
از هیضه کسی که شد قی اسهالش در ماش و برنج بال مرغش ده و سازه	رباعی	شد از قی و اسهال دیگرگون حالش از زحمت این عارضه فارغ باش	۱۲۲	

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
همیشه	حرکت مواد غیر منضغه تغییر و فساد طعام	قی یا اسهال یا هر دو مع کرب	علاج این در شرح	
فاسده که لقی و بترشی یا شدت اسهال دفع شود حرارت معده بسیار و قوی تلخ و باریک شدن دو مفصل گفته شده بینی و سردی اطراف اگر در عرق آهن برآید				

همیشه و جمیع امراض معده و کبد و استسقا و امراض بلغمی و سوداوی مفید است صنعت آن اجزای پوست بلبله زرد از هر یک بست دام جنت الحدید سی دام هر سه را

نیم کوفته در ظرف گلی کهنه که آب از آن مخرج نشود نمایند و آب شیرین ده چند بر آن انداخته
 در آن ظرف مستحکم بسته در سرگین نهند تا سه هفته پس بر آورده صاف نموده در شیشه نیکبند
 از یک دانگ نایک و نیم دانگ از آن خوردند و والد ماجد مرحوم فقیر دین قند سیاه بر آن جلا دادند
 و شیره گیسو را داخل کرده جلا را در راه دهن می کردند بعد از چند هفته بر آورده عرق آن می کشیدند
 و در قرابها نگاه میداشتند و هنگام ضرورت با استعمال می آوردند و والد مغفور برای اصحاب بیضه
 این نسخه مکرر را تجویز فرمودند عرق بادیان و گلاب از هر یک پنج توله هر دو را نیم گرم
 کرده به سنگنجین ساده دو توله شیرین کرده گلکند دو توله نورانده بالایشش مینوشانیدند
 و چند بار می دادند که مریض بفضل الشافی صحت می یافت و حسب پیارا نگان نیز مجرب
 است صنعت آن پیارا نگان ماشه و ناخواه در نجیل و بادیان و نج شیطرح هند می
 و فلفل سیاه و نمک ترب و نمک سیاه از هر یک یک توله و یکم سفید و و ج ترکی
 و زاج بریان از هر یک یک ماشه کوفته بیخته بآب لیمو تا نه ساعت کامل سحق نموده
 حب بندند و بقدر خود وقت ضرورت یک حب بآب نیم گرم فرو برند و حسب حیات
 که رباعی یک صد و سی و دو نوشته شده است نیز مفید است و نجی مولانا عبدالرزاق الکنوی
 که از ارشد تلامذه استاد بنده مولانا احمد علی چریا کوٹی مغفور اند این نسخه را مجرب می فرمودند صنعت
 آن محد کوفتی یک توله را نیم کوفته در نیم سیر آب جوشانند چون بنصف رسد
 در آن نیم پاؤ گلاب آبیخته بنوشانند بر اسه بیضه امتلائی مجرب است و نسخه پیارا نگان مجرب
 برادر توامی مغفور است برای بیضه رطوبی صنعت آن پیارا نگان در شرح قرضل سه دانگ فلفل
 سیاه بست و یک دانگ نرم سوخته پینا و سرخ ساییده در آن داخل کرده نیم گرم جرحه جرحه
 میدادند فوراً رفع مرض می نمود و برای دفع بیضه صفراوی کشینز بوداده را شیشه
 بر آورده نوشیدن مفید گویم اگر سنگنجین دو توله افزایند عمل قوی می کرده بر خوردار
 حکمت الله خان را بیضه و بانی شد هفتم رجب ۱۲۸۹ هجری سید کوفتی و کشینز
 بوداده بنیک سرخ را در گلاب ساییده نیم گرم چند بار نوشانیدم بعد از سه روز کوفتی را
 در نیم سیر آب جوشانیدم چون بنصف رسیده نیم پاؤ گلاب داخل کرده هرگاه تشنگی میشد

میداد چون تشنج شد بخور موم خالص خام در پارچه رد بر آزرده موضع پای را که محل
 تشنج بود دادم و تکمید کردم خواب رسید و صحت یافت الحمد لله ثم الحمد لله برای رفع تشنج
 بیضه و دفع سمیت مجرب است و چوب زرد در آب بسابند و نبات مصری شیرین
 کرده نیم گرم بدنند فوراً تشنجی را دفع میکند دیگر چوب زرشک سماق انار دانه ترش دار چینی
 نمک لاهوری پیل مرچ سیاه در عرق لیمو خوب سازند بقدر مرچ سیاه خوراک
 ۹ ماشه ۲۰ ماشه چارچوب آب تازه اگر تشنجی بود

بحث علاج امراض الکبد

از آنکه جگر ورم از خوشش در ماهه اش خلط و اگر آمده است	رباعی ۱۲۴۲	رگ زن که رسد نفخ زرد افزونش مسهل طلب و کن ز بدن بیرونش
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم الکبد	آماس جگر	دم	تب دائمی دورود گرانی وسرفه خشک و یکچه تب نیز وزردی زبان و بر آمدن صفرا بقلبه	فصد با سلیق باید کرد و بعد نفع مسهل حسب خلط باید داد و واضح باد که حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که در ورم کبد و درد جگر فصد با سلیق و سودا
		بلغم	زبان و قاروره محکم نبض و کمودت بول و ترشی ذائقه	اسیلم از دست راست نمایند و مسهل اخیار سبز در

عرق کاسنی و عرق عنب التقلب و شربت انار بشمول روغن بادام بدید در روز
 هشتم از بیماری باشد اعنی مسهل را و قرص کبیر زرشک را بعد آن بخوراند با عرق مذکور و

شربت بزوری

از گرمی اگر نمود تشویش عطش	رباعی	از راه علاج آن قدم باز نکش

از اغذیه اش لغوره رغبت میکند		۱۲۵	وزاشر به شربت انار میخوش
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
اعطس المفرط	تشنگی بسیار که از حد اعتدال گذشته باشد	گرمی معده یا گرمی جگر	آب سرد زیاد شود و از هوای سرد راحت یابد
		بلغم شور در معده	ملوحت ذائقه و آب نیم من رطوبت من آب انار
میخوش بقوام آرندها گرم آف تا بگذرد رتی در آب پنخ تولد آمیخته و بیک تولد نبات مصری نیزین کرده نوشیدن از ازاله تشنگی می کند اما در بلغم شور اگر سوڈا یک رتی و الیڈیکرتی را در سه تولد آب آمیخته فوراً بنوشند رفع تشنگی بلغم میکنند و این هر سه دوادر شفاخانه انگریزی و دیکین سوڈاگران انگریزی بسیار یافته میشود			
ضعف جگر آنکه بر دصبر از جانش ترتیب غذاکن چو خورد شربت را		رباعی ۱۲۶	از شربت زردک زردکن در ماش المرغ و مویز و زجرب را ماش
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
ضعف کبد کمزوری جگر	سوز مزاج یا سده یا ورم یا شفق شدن یا بمشاکت عضو دیگر	زردی روی متبرگی رنگ	ادویه و اغذیه ذی عذرت بکار برند و هر قوت که ضعیف شده باشد
موافق آن علاج نمایند و از ازاله سبب و اصلاح مزاج کنند و جوارش دارچینی برای ضعف کبد مجرب فقیرست صنعت آن دارچینی و عود هندی در اسن از هر یک یک درم و قرفل و قرفل سیاه و دار قفل و سنبل الطیب و اسارون شامی از هر یک پنجم و زنجبیل دو درم و نعناع خشک هشت درم و پیل بودا و قرقه الطیب یا کبده از هر یک دو درم و انیسون و مصطکی و بزر را زیاخ و سلینج سیاه از هر یک سه درم همه را کوفته بخیته بعسل			

باشند و صبح باد که اگر غلبه صفر نباشد آب لیمو را باز دارند و در با سوز سر که راهم و قسرس
 مبارک راهم بسیار مؤثر می فرمودند صنعت آن گل سرخ و زنجبین و مغز تخم خیارین از هر
 یک پنج درم و طباشیر دو مثقال و تخم کاهو یک توله و مغز تخم خربزه دو و نیم مثقال و تخم کاسنی
 چار درم و مغز تخم کدو دو درم و رب السوس یک مثقال و کافور هفت ^{ماشته} سرخ زنجبین
 را در عرق کیوڑه ماییده صاف نموده ادویه را کوفته بیخته در آن آمیخته قرص بقدر
 یک مثقال بندند یک قرص را همراه آب کاسنی و آب عنبر الثعلب و عرق کیوڑه بشربت
 انار دو توله شیرین کرده یک وقت خورده باشند صبح یا شام و پس از هر یک پاس فاذر هر
 مدتی یک ماشه و سه محرق پنج سرخ با عرق کیوڑه خورده باشند نافع باد

بر کس که ز سود قینه بینی اثر کشش چون نشأ این مرض بود ضعف جگر	رباعی ۱۲۸	فرمای ریاضت بطریق سفرش باید که دهی مقویات جگرش
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سور القینه	فساد مزاج جگر است که آن بر جگر ضعف مستولی میشود و اینقدر است	برودت	رنگ روی و بدن زرد و سپیدی میگرد و بدن بیخ می شود	بهترین علاج سفر جهاز و حجاز است و بیاده رفتن و مقویات

بزرگ کردن و این سفوف خست الحديد نیز مجرب است صفت آن پوست بلیله زرد و پوست
 بلیله و آمله مفشوزنجبیل و فلفل سیاه و فلفل دراز و قند سیاه از هر یک یک توله خست الحديد
 دو توله کوفته بیخته سفوف سازند از شش ماشه تا یک توله باخرات اگر سرفه نباشد ورنه
 با عسل داده باشند برآی سور القینه و درم باطن از برگ کبی داملی و نمک سانجهر سائیده چینی
 سازند و بانان مندوه که درد کفنی زبان آزارگی یاد چسنا کوفته خورده باشند و اگر برگ کبی را
 کوفته عرق گرفته در آن دایر چینی و زنجبیل و پودینه و بادیان و نمک سانجهر سائیده خوب
 بندند بقدر ماش یک و کلان را چهار بندند و اگر پیشاب بند باشند پنج ماشه عرق برگ
 آن بارو عنبر پودینه بنوشانند و بالای آن بعد یک ساعت آب گرم بنوشانند او را رد
 و نه

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
استنقا	در آمدن ماده باره و غریب در خلل اعضا و بر آمدن آنها بان	ضعف قوا جگر و بردن مزاج آن	چونکه این مرض منقسم بسه قسم است فلذا علامت هر یک جداگانه است یعنی اگر ماده رقیق بقدمین و ساقین و سیرین و شکم زیر چشم در آمده ابتدای ورم کند بعد از آن به پشت دستها و زخارها پس بسائر اعضا رسیدن را نامند لجمی و اگر ماده رقیق ورم در معده و کبد و امعا در آمده شکم را متنفخ دارد این را طبلی گویند که هنگام زدن آواز همچو طبلی میدهد و اگر ماده غلیظ ورم مابین پوسته شکم که صفای بالکس نامندش و میان ثرب بفتح ثای مثلثه و سکون برای همه	دوای استنقای طبلی و زنی آنکه در زحمت باد بخان بری رابع بنج و برگ و ثمر ببارد و ریزه ریزه کرده بنج سیر در دو سبوره قند سیاه دو نیم سیر در آن انداخته وین هر دو سبوره را محکم بسته هشت روز پس در مزبل سرگین اسپ دفن کند بعد بر آوره عرقی که بر آمده باشد صاف نموده نگاه دارند هفت توله از آن نوشیده و حب راوند انواع استنقا را مفید است صنعت آن راوند و شوره قلمی و نوشادر از هر یک شش ماشه آب ساییده خوب بگذراند بنزد یک صبح و یک
اسهال کند از نواب حکیم حسین الدین خان صاحب مرحوم حیدر آبادی ثم المدرسی مستغنی اگر طلب کند در مانش دراج و کبوتر یکم اش ساز غذا رباعی ۱۲۹ شرح و تحقیق ریوند و سنگبین مناسب دانش وز میوه با فراط بده در مانش				

که چادر لیت سخی بر معده و اما محیط شده فقط با میس شرب و امعادر آمده شکم را بزرگ کند این راز قی نامند که مشابه بچیک پُر آب می و عرق بادیان نوشیده	لبش همراه هشت توله عرق بادیان خورده باشند و غذا نخود آب خواه نان گندم با دال مونگ مقرر خورده باشند و بجای آب عرق عنب الثعلب		
باشند شیخ ابوعلی رحمه الله میگوید که زرنی را دیدیم که استسقای زرنی داشت و ضعف بران مستولی بود انار شیرین بسیار خورد خلاص یافت و ساسم گفته که بسیار کسان بخوردن آب ورق ترب بقدر نیم ربع سیر ازین مرض نجات یافته اند و هم بعضی درین شکر و توله می افزایند و صاحب دستور می گوید که من آب انار و آب ترب را با سکنجین آمیخته دادم کسانی که مداومت آن درین مرض کردند نفع کلی دیدند ضمادے که انواع استسقارا نافع بود اینست صفت آن نوشادر و اکلیل الملک داشته و حماماد ورق درخت غار و ورق مرزنجوش و کرفس و انیسون و رازیانه و ایرسا و سعد و سیلج و کندر و میعه سائله و مکی از هر یک ده درم و جاوشنیر پنج درم آنچه باید گذاخت بروغن سداب بگذرانند و مجموع درهم آمیخته دریاون بسایند چندانکه بچو مرهم شود بر شکم ضماد نمایند و جوارش کمونی علوی خانه نافع است بر سس سردی معده و جشای حامض و تب باسے بلغمی و سوداوی و سردی پیشین و قید ریجی و فواق متلائی و نفع معده و شهوت کلی و قوی ریجی و استسقای طبلی صنعت آن زیره کرمانی مدبر بریان یک رطل فلفل سیاه یک اوقیه و نیم زنجبیل دو اوقیه برگ سداب در سایه خشک کرده و سیلج سیاه و دارچینی و قرقه الطیب و حب بلسان و مصطلک روحی و سنبل الطیب از هر یک ده درم و بوره ارمنی پنج درم کوفته بیخته سه وزن ادویه غسل مصف بقوام آورده جوارش سازند باین طور که اول بوره ارمنی را داخل کرده بر نیم زنند بعد دیگر ادویه مسوقه را قدری قدسی انداخته آمیخته باشند پس نگاه دارند قدری منتربت آن از سله ماشه تانه ماشه و واضح باد که هر جوارش و معجون که در آن بوره بود آنرا نمایند بلکه بلخ نمایند			

که بدن آن ضرر دارد و برای تفریح و تولید خون عرق نبات بسیار مفید صنعت آن نبات
 مصری در آب شیرین انداخته گذاخته عرق یک سیر کشند که بسیار تند خواهد بود و خوراک از
 دو توله تا شش توله از حکیم جعفر حسین بنارسی سکنجین فودجی کمال باضم و مقوی معده و قلع
 بلغم است صنعت آن سرکه خالص عرق ادرک عرق بودینه سبز همه را در شکر سرخ آمیخته
 قوام سازند از حکیم مرزا جعفر حسین بنارسی شربت انار برای تقویت جگر مفید عرق انار بشکر
 سرخ آمیخته بپزند و قوام آرند

هر کس که بود علت استسقایش از روزه دو اگر میسر گردد	رباعی ۱۵۰	آبش مده و شیر شتر فرماییش دایم بمیان شتران کن جایش

شرح و تحقیق

مستقی طبعی و زرقی را شیر ماده شتر بجای آب نوشیدن اگر تپ نباشد و میان شتران
 ماندن دوائی عجیب نفع است و بس

بحث علاج امراض المراره

هر کس یرقان بود صبر از جانش هر روز پس از آب انار بن مده	رباعی ۱۵۱	اسهال فی و عرق موافق دانش مرغ و نخود و فستق و حب دانش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
یرقان اصفر	زردی چشم	کثرت صفرا یا انتناع استسقا صفرا	تقدم حمیات صفراویة و الم در احشاء و غشیان و تلخی دماغ و خشکی در طبیعت و ظهور این در ایام باجوری باشد اگر قبل از هفته در تب مخلاف عادت بود رو باشد	تدا بیر فرموده مصنف بعمل آرند و آب هندوانه که تر بود با سکنجین ممزوج کرده خورده باشند و آب برگ ترب مروق پنج توله و شکر خام

یک توله و تخم بندی چار توله خوردن نیز نفع دارد و آب کاسنی مروق با سکنجین

یا شکر سرخ نوشیدن یا گل چاندنی را با شکر سرخ دو توله در آب سائیده نوشیدن
 نیز مجرب یافته ام و موثری منقح پانزده دانه در سردی که ترک کرده خورانبیدن نیز از ازاله
 مرض می کند اگر در چشم زردی ماند هفت دانه از تنو نیز در شیر زن یک ساعت
 بخیسانند و بسایند و در بینی قطور نمایند از آن نماید در مدارس و حیدرآباد و یرقان
 سفید میشود که چشم و بدن و ناخن سفید می گردند و نا توانی و بخاری یعنی تب خفیف و
 بدذائقه زبان و درازی شکم و بیوست بر چهره می باشد و سستی اعضا و عدم گر سنگی
 نشان آنست سبب آن افراط بلاغم است این جب که نوشته میشود بسیار مفید
 می شود صنعت آن برگ بیدانجیر نوره سسته دو نیم عدد و پوختی مسن یا زده عدد
 و مرچ سیاه یا زده عدد همه را بسایند و نه جب سازند یک ازان پس بر بقفا
 اندازند و از هشت یک یک کرده باین طریق بخورد که آرد جو را سفید را بآب سائیده
 سه عدد نان مستی سازد و در آب جوش داده بر آورده مسکه گاؤ بسرش گرفته جب خورده
 بران قدری قدری ازان نان خورده باشد چون تمام شود دو سیر شیر آورده جوش داده
 شیر را گرفته شیر انگاه دارد هر گاه گر سنگی آید ازان شیر نوشیده باشد و نان با خشک
 را همراه آن شیر خورده باشد و اگر تشنگی معلوم شود ازان شیر نوشیده باشد یک روز و
 یک شب که بلفم با سهال خارج خواهد کرد و این بر روز یک شنبه کند بد و مرتبه دفع
 خواهد شد افضل بعد قی و اسهال اگر قدری دم ماند این سفوف با استعمال آرنه صنعت
 آن فرا بیون بدل آن کرفس کالی زیری اجو این دیسی زرد چوب اقیتمون کوفته بخیته
 سفوف سازند شش ماشه ازان صبح و شام همراه آب گرم نوشیده باشند از

حکیم مرزا جعفر حسین بناری

جویند آب کاسنی راه خلاص نوشند سنگین دیناری خاص	له باگی ۱۵۲	در علت ندری چه عوام و چه خاص هر که که خلاصی نبود حاصل ازان
شرح و تحقیق		
آب کاسنی بزمروق و آب عنب الشلب بزمروق از یک چار چار توله و فرس گل چار		

ماشه و شربت بزوری باردیک و نیم توله و سکنجین دیناری یک و نیم توله را با هم آمیخته
 خورده باشند صنعت آن قرص گل گل سُرَخ یک دام و عصاره غافث چاردم ^{الطیب}
 یک درم و طباشیر دو درم و رب السوس دو درم همه را کوفته بخته آب یازده دانگه ^{مویز}
 که در آن جوش داده باشند آمیخته و سرشته قرص سازند خوراک دو درم این مستعمل
 حکیم طالب حسین صاحب مرقوم خورجی است اما نسخه دیگر که مستعمل محب حکیم نبی بخش ^{حصا}
 کبرت پوری است سلمه الله تعالی اینست صنعت آن مصطکی و طباشیر از هر یک یک درم
 سنبل الطیب سیر درم اصل السوس مقشر یک دام گل سُرَخ ده درم همه را کوفته بخته
 بگلای سرشته قرص سازند خوراک از یک درم تا دو درم صنعت شربت بزوری باردخم
 کاسنی و تخم خیارین و تخم خرپوزه از هر یک پنج درم ^{سرخ کاسنی} ده درم همه را نیم کوب نموده در
 چارصد مثقال آب جوش دهند تا به نیمه رسد صاف کرده با سه صد مثقال شکر سفید بقوام آرد
 و بجزبه محرومین شربت بزوری معتدل مفیدست صنعت آن پوست پنخ کاسنی و گل
 غافث و تخم خطمی و اصل السوس مقشر و سنبل الطیب و بنفشه و گاوزبان از هر یک سه
 مثقال و تخم کاسنی و تخم زریانه و تخم خرپوزه و تخم کدو و حب قرطم از هر یک پنج مثقال نیم
 کوفته همه را در پنخ رطل آب یک شبار و زتر نمایند و مویز منقبت درم دران داخل
 کرده بجوشانند هر گاه که دو رطل یعنی یک سیر دران داخل نموده قند سفید یک دران
 داخل نموده بقوام آرد و ریوند خطائی دو مثقال خوب باریک ساییده بالائے شربت
 بعد قوام پاشیده بعل آرد بسیار مفیدست اگر سده از بلغم در مجاری که از مراره صغریا یا
 امعای ریزد افتاده باشد همراه چائے خطائی نوشیدن این شربت بسیار نفع
 بخشیده است اما درین ریوند نموده است صنعت آن سکنجین دیناری زرشک
 و بزرا لورد از هر یک هشت درم و تخم کاسنی پنخ درم و پوست پنخ کاسنی و پوست
 پنخ کبر و پوست پنخ کرفس و پوست پنخ بادیان و بادیان از هر یک سه درم نیم کوفته
 همه را یک روز و شب در یک سیر آب و سی مثقال سرکه تر داشته صبح بجوشانند
 چون به نیمه آید صاف و بیک سیر قند سفید قوام نمایند

بحث علاج امراض الطحال

آماس سپرزگر تراشد عارض باقصر کبر سکنجبین خور که شود	رباعی ۱۵۳	برهیز نماز هر چه باشد قابض بر جان توفیض تن درستی فایض
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
درم الطحال	آماس سپرز	اضطراب الرجه	چون دست بر موضع سپرز نهند و فشارند درو زیاده شود باقی علامت هر یک خلط را موافق آن یا آرند	در بلغمی قرص کبریا شربت بنفشه دو درم باعرق بادیان هفت توله یا شیره آن و در سوداوی با سکنجبین

بزوری دو توله و در صفراوی با سکنجبین ساده و در خوبه بعرق کاسنی و مگو
بجورند صنعت آن پوست پنج کبر پنج درم و زراوند مدحرج یا طویل دو درم و
فخنکشت و فلفل سیاه از هر یک یک دام ^{۱۰} نیمه را کوفته بچینه در سرکه کهنه توله که در آن اشق
چار درم حل کرده باشند خمیر کنند و اقراص سازند و هر صبح یک قرص از آن بدستور
که نوشته آمده ام خورده باشند و درم طحال و ورم جگر را این نقوع نیز مجرب است
صنعت آن شاهتره و پنج از خروغافش و انیسون داشته و تخم زالیانه از هر یک دو درم همه
را در نیم پاؤ آب نیم گرم تر نموده پس از یک ساعت صاف نموده بشربت زوفاد و توله شیرین
کرده بنوشند ببت روز ضحا و اشق که مجرب فقیر و برادر توامی مرجم است اگر سه بار از آن عمل آرند
انشاء الله الشافی اثری از مرض طحال باقی نماند صنعت آن اشق یک و نیم توله و کثیرا و صمغ
عربی از هر یک دو و نیم ماشه و زراوند مدحرج یا طویل پنج ماشه همه را در شش توله سرکه
انگوری ورنه در سرکه رسی کبیا رتیز باشد سائیده بر پارچه که برابر ورم بود نهاده نیم گرم نموده
بر ورم طحال چسبند پس هر قدر که ورم تکلیل خواهد یافت پارچه از بدن جدا خواهد شد و طرفه این
که پارچه دوا آورده اگر بر موضع صحیح از طحال چسبیده خواهد شد نخواهد چسبیده همان قدر را

نمک سانجر گشتمش قند سیاه اچور سرکه میخ سیرخ کشیدن خشک دار چینی کوفتی را کوفته
 ۱۰ توله ۲۰ توله ۳۰ توله ۴۰ توله ۵۰ توله ۶۰ توله ۷۰ توله ۸۰ توله ۹۰ توله ۱۰۰ توله
 بخته و ادرك و سیر را ساییده اچور را در سرکه شب تر کرده صبح مالید قند سیاه در آب
 قوام کرده بچوشاند و در عین جوش نشیره قند میامیزند و پس از ندر پس از دیگران
 فرود آورده ادویه بالا سیامیزند و نگاه دارند که هم بدرقش طعام دهم گوارنده ۲۵ است
 چینی شیرین که هم بدرقش طعام ست و هم باضم و دافع ریاح صنعت آن اچور عرق لعل
 قند سیاه جوش دهند و مانند و صاف کنند پس در آن سیر را باریک ساییده
 در آن آمیزند بعد مریخ سیرخ نمک سیانجر پودینه خشک کلونجی همه را ساییده باریک نموده
 در اچور آمیزند و لطف چینی یا لعاب دانه نگاه دارند گویم اگر ادرك و بادیان و دار چینی
 و دانه الاچی کلان از هر یک پنج پنج توله کوفته و بخته در آن آمیزند نعم الطعم گردد

چون باد سپرز شد دل را صاف باید که خوری شربت دیناری را	رباعی ۱۵۴	از باد ترا بقرقه آید غایب زنان پیش که قوت تو گردد ساقد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نفخه الطحال	باوسپرز	برودت مزاج	چون بدست موضع طحال را	صفت شربت
		بسیاری سودا درنا	بفشند در دم شود و ریح گردد	دیناری الشرح رباعی
یک صدوسی و دو گفته شد از آنجا باید دریافت و عرق جها و مجرب برادر توای مغفور حکیم نجیب الله خان ست صنعت آن برگ جها و و کور و کاسنی و تیکم و انجیر زرد گهی کواله و ادرك از هر یک نیم سیر و باو برنگ سه پاؤ و پودینه و شند و سرکه ساده از هر یک یک سیر پاؤ بالا و زمین قند سیاه و زمین قند سفید و مندی و بلبله زرد و اجوا این اجمود لسن یک پوتیه که سیر یک دانه بود و جز آنکس از هر یک یک پاؤ و کچری چچال نیسم و چچال فالسه و چچال سپستان و جگنده و بلبله سیاه و لیجن خاک چرچیه از هر یک نیم پاؤ کلی زیری چار توله و نیال کونده یک سیر و سرکه تازی دو نیم سیر کوفتی را کوفته شب در آب بست سیر ترا داشته صبح شند آمیخته ده سیر عرق کشند نیم پاؤ از آن				

نوشیده باشند نافع باد تخم کتان را در آب جوشانیده باشی خالص شیرین کرده
لعاب و تخم را بنوشند دفع نفخه الطحال کند

بحث علاج امراض الامعاء

داری چو در اسهال مداوم ملاحظه	رباعی	میدارز باد سرد خود را محفوظ
از غسل آب سرد هم دوری بوی	۱۵۵	باشد که نت نشود ز صحت مخلوط

شرح و تحقیق

باید دانست که امعاء جمع معی ست و آن روده است عدد آن شش باشد اول راناک
اشناعشری ست که بلبل دوازده انگشت صاحب خود باشد متصل بقعر معده و او را دهانی
ست نزدیک معده که آنرا بواب نامند مندرغ می شود غايط از معده بسویشس دوم را
صائم نامند متصل ست بادل و اکثر اوقات خالی ست سوم مسمی ست بدقاق یا دقیق و
متصل ست بدوم چهارم را عور نام دارند که کچی های بسیار و یک راه دارد و این روده واسع
بخم را قولون گویند که با عور متصل است و وقوع قولنج در همین روده میشود که بر از درینجا
تقبیس میشود ششم را مستقیم اطلاق کنند و این اوسع رودهاست و یک طرف فوق
ازین متصل بقولون ست و تکمت متصل بدبر و منفعت اینها دفع فضلات طعام
ست بتدریج فقط پس کسی که اسهال داشته باشد مصنف مرحوم میفرماید که خود
را از باد و آب سرد محفوظ دارد و ناتوان از اثر آب و هوا محفوظ و بصحت مخلوط
باشند اما جانی تجربه خلاف آن مشاهده شده است فافهم علت

اسهال ترا که شد ز صفر واقع	رباعی	بهتر ز شراب زرک نبود واقع
از غذیه گر برنج قف داده خوری	۱۵۶	همزدج بر ب زرک باشد نافع

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
الاسهال	بسیاری اجابت	صفر	زردی آنچه با اسهال آید و گشگی و سوزش اندرون	شربت زرشک خوردن نافع ست

صفت آن آب ابن بارلس تر و اگر زرشک تر نباشد نیم سیر خشک را در نیم سیر آب
و چهار قیه گلاب ^{یعنی زرشک تازه} بچسباند یک شب و صبح آنرا بچوشانند تا بنصف رسد صافی نموده
نیم سیر نبات در آن داخل کرده بقوام آورند شربت دو اوقیه است که ششش ^{توله} باشد
اما علی رای الطیب دارند حضرت استنازی مرحوم حکیم نجیب آبادی حب مروارید
می دادند صنعت آن مروارید ناسفته شش ماشه اگر نباشد صد ف آن گیرند و
بس چار توله در گلاب خواه عرق گاوی نیم سیر سوخته داخل کرده خوب بقدر ماش
بندند یک حب همراه آب و اگر طفل بود همراه شیر مادر بدهند نافع باد و تعداد او را کمون
جهت رفع اسهال خصوص اطفال را که نیز دندان بر آوردن عارض می گردد و در
اطفال حب نباید کرد در او آخر خصوص که شدت نماید بسیار مفید و مجرب است صنعت
آن زیره سفید هندی مقدار دو سه رتی تا چهار رتی غنچه ناشگفته ^{۲۰} انار یک عدد برگ
درخت مغیسان تازه رسته مقدار دو سه رتی به آب نرم سوخته صاف کرده ناهفت
روز بحسب احتیاج و کبیر السن و کعب عمر آن در اوزان ادویه بپزایند و حب پنج
جوز مثل جهت امراض بعضی زنان که بعد از وضع حمل عارض میگردد از لینت طبع
و جمی جفتی و ضعف مزاج که هندی بر سوت گویند نافع است و مجرب صنعت
آن پنج جوز مثل سیاه دو توله را با چند دانه قفل سیاه که شش ماشه باشد نرم
سوخته خوب مانند ماش سازند و از یک حب تا سه حب بدهند باید دانست
که اگر در اجابت خون بر آید آنرا اسهال دموی و ذوسنطاریا نامند آن دو نوع
ست یکی کبیدی که اکثر به شب آید و آنچه بر آید مقدارش زیاد بود دوم معدی که بیشتر
بروز واقع شود و قلیل المقدار بود و خون باشد یا ریم یا خراطه و این خون از روده آید سبب
کننده شدن دمان رگ از امعای غلیظه یا و قاق بدون علامت بود اسیر ماتن رحمه الله
علاج مشترک چنین نوشته است که صباح تخم خرفه پنج مثقال راتف داده شیره
کنند و بشربت صندل ^{۲۵} ده مثقال شیرین کنند و آبی که در آن انجبار یک مثقال
نیم کوفته و حب الآس پنج مثقال ^{۲۵} جوش داده باشند آن صاف نموده در آن آمیخته

خورده باشند غذا برنج بوداده با چکیده جغرات خورند و برادر توامی حکیم نجیب اللہ خان صاحب مغفور از فقیری هند و جے مجرب برائے سنگ رسی یافته بودند این صنعت آن الاچی سفید و نونگ و بلبله سیاه و مرچ سیاه از هر یک ده عدد و برگ کرونه جنگلی و برگ بیل و برگ سهوری که دیا هم گویندش از هر یک بست و پنج عدد همه را قدرے آب در آن انداخته بسایند و غلوطها مقدار کنار جنگلی سازند و یک صبح و یک شام از آن خورده باشند و غذا از برنج تنبی که آنرا پسائی هم گویند با جغرات گاؤ سازند و اگر طفل را اسهال بود این ضماد را بعمل آرند مجرب است جای پھل و برنج ساٹھی و گره بانس یا نرسل و برگ ام غیلان و افیون و اسنتہ جامن و اسنتہ انبه از هر یک یک ماشه گرفته جمله را ساییده بر همه ناخن های دست و پا ضماد سازند و بر پارچه نموده از یک تھنگا بر زانف تا شمی گاه دیگر چسپانند که فوراً قبض خواهد کرد و بادیان یک ماشه و الاچی سفید یک عدد و گلغند سه ماشه را در قدرے آب ساییده بنوشند و واضح باد اگر اطلاق طبع و رفع قبض منظور بود کربیا و زہرہ بز و پشک موش را ساییده در پخیال کبوتر و شند آبخیزه بدستور سابق ضماد کنند که فوراً طبع مجیب خواهد شد و برای اسهال خونی و صفراوی این سفوف که از قاضی حکیم المنی بخش صاحب مظفر نگری سلمہ ربه یافته ام بسیار مجرب است صنعت آن تخم حماض و حب الآس و گل سرخ و صمغ عربی و مصطکی و نشاسته و طباشیر و انار دانہ بریان از هر یک سه ماشه همه را را کوفته بیخته سفوف سازند خوراک طفل همراه شربت انار دو ماشه و برای کلان شمش ماشه با شربت انار یک تولد بدیند دیگر از ایشان ست برای جس شکم و جس خون اگر چه خون صرف آید صنعت آن تخم خرفه بریان و گلنار و تخم حماض و طباشیر و گل ارمنی از هر یک چار ماشه و گل سرخ و شادنج و حب الآس و نشاسته و دم الاخوین از هر یک دو ماشه کندرو افیون از هر یک یک ماشه همه را بار یک ساییده سفوف سازند هر دو کلان را از آن یک ماشه همراه آب و طفل را نیم ماشه از آن بدیند دیگر حسب ہم از ایشان ست صنعت آن مازو و مابین از هر یک دو ماشه افیون یک ماشه و گوند ناگوری دو سرخ همه را کوفته بقدر قفل

سیاه سازند و یک باب بدهند نافع باد از ملائوب صاحب مهاجر سلمه ربه کشینز
 بلبله سیاه سولف زنجبیل کوفته بیخته بروغن گاو بریان نموده سفوف سازند و
 بالاکه طعام دو ماشه از آن خورده باشند نافع باد از شاه محمد فارغ خورجوی قدس سره
 اگر بلبله کابلی کلان را در گلاب مع نمک سیاه برتابه سائید بلیسانند اسهال معدی
 را فائده می کند سفوف از برادر توامی برای طعام و رفع اسهال صفراوی نمک سیاه
 را ریزه ریزه کرده در ظرفی نموده بر آتش نهند و بر آن سرکه خالص قدری اندازند
 و بچیزی حرکت دهند تا آنکه همه سرکه در آن جذب شود پس در آن انار دانه ترش
 سابق زرشک تخم کشینز کوفته بیخته در آن بیا میزند خوراک از آن دورنی تا چهار ماشه
 از نجیب الدخان برادر توامی سلمه ربه معجون مقوی معده و دافع ضعف و نافع
 بیضه صفراوی و دافع اسهال که زنان را بعد ولادت فرزند میشود غذا دال موندگ
 باشور بای چوبانان گندم صفت آن دانه الایچی کلان دانه الایچی خرد زنجبیل دار فلفل
 دار چینی زعفران از هر یک سه و نیم ماشه اگر فلفل کوفته بیخته وزن نموده سفوف نمایند
 نبات سفید را قوام نموده سفوف در آن آمیزند بعد در آن سکجنین ساده و شربت
 انارین و شربت مربای بی از هر یک چهار توله درین قوام آمیزند قدر شربت چهار
 ماشه از حکیم غلام دستگیر خان دهلوی مرحوم دافع اسهال ذوسنطار یا از حکیم ولانا
 عبد السلام صاحب نسخه نمبر اول اسپغول مسلم تخم بارتنگ تخم خرفه سیاه مقشر تخم
 خبازی مقشر نشاسته بریان ^{صغیری بریان گل ریشی سوای اسپغول و بارتنگ همه لازم بگویند}
 و جمله آمیخته سفوف سازند و شش ماشه ازین گرفته در آب گرم است کرده روغن
 گل خالص سه ماشه آمیخته بنوشند یک مرتبه صبح و یک مرتبه شام جوارش مجبی
 حکیم غلام دستگیر خان صاحب دهلوی مدظله برای تقویت معده و رفع ضعف و
 اسهال صفراوی مجرب و اسهالی که بعد ولادت فرزند زنان را افتد و اسهال بیضه
 صفراوی را هم نافع است غذا دال موندگ و نان چاپاتی باشور بای چوزه مرغ صنعت
 آن دانه الایچی کلان و دانه الایچی خرد و زنجبیل و زعفران و دار فلفل و دار چینی از

هر یک یک درم و اگر نیم درم قرنفل یک ماشه پاو بالا کوفته بچینه تیار نمایند نبات پنج
 توله را قوام نموده ادویه سائیده در آن بیامیزد پس از آن شربت لیمو و شربت انار شیرین
 و شربت انار ترش و سنگبین ساده و مریای همی از هر یک چهار توله درین چهار شس
 بیامیزد نافع بود قدر شربت یک مثقال نسخه حکیم عبدالسلام صاحب نمبر ۲ تخم بویز بریان
 صمغ عربی بریان پوست بیرون پسته حب الاس گرد سماق ^{درم} مصطکی ^{درم} رومی گلنار فارسی ^{درم}
 کوفته بچینه سفوف سازند چار ماشه ازین سفوف همگرا عرق گاؤز بان بخورند

ای قره روده از دل برده فراغ	رباعی	روزت شده از شب مرض چون پر زغ
تا تیرگی شب مرض دور شود	۱۵۷	از شربت انجار افرور چیست

شرح و تحقیق

نام مرض	تقریفا	سبب	علامت	علاج
سج	ریش روده	مواد صغریه	ظاهر شدن خون با جابت	اول بزور بارده لعاب میشل
		حاده	طبیعت و درد بجوالی ناف	بزرگ قطونا و تخم ریجان و تخم
			بدون نشان بواجیر	باز تنگ و تخم حماض و تخم خرفه

بدیند بعد از این نسخه استعمال آرند طبعی خس دو ماشه و کشنیز خشک و شسته بالا و صندل
 سفید از هر یک چار ماشه در نیم سیر آب بجوشانند چون بوزن چار دام بچینه مانده بوشانند
 هنگام شام نقل او را مکروند طبع دیگر در اس جو هنگام چیدن مغز بیل و خس و گلوی نیم
 کوفته و موحه که سعد کوفی باشد و کشنیز خشک نیم کوفته از هر یک شش ماشه داخل
 کرده پزند پس صاف نموده طباشیر کبود سوده پاشیده بشربت نیلوفر سه توله شیرین کرده
 عرق کیوره چار توله اضافه کرده بنوشند نفع است

بلغم ملح بورتی	بر آمدن این بلغم و پیدای	بعد بر آوردن بلغم تخم ریجان
	براز یا پیرنگی غلط و کثرت	و باز تنگ بخورانشند
	ریاح و قراق	و تشریح شربت انجار

در میان رباعی یک صد و بیجده گذشته از انجا باید گرفته دلاج باد که اگر طفل

ببینی
 بویزه

را بر از سبز و زرد بر آید این حب بد صنعست آن تخم خرفه دو درم و انار دانه و
ساق و زرشک و مغز تخم باو برنگ کابلی و پوست بیرون پسته از هر یک درم و
صمغ عربی و طباشیر و صندل سرخ و سفید و تخم کاهو از هر یک سه ماشه همه را
بریان کنند و کثیر ادنشا شده و گلنار فارسی و تخم مورد و زهر مهره خطائی از هر یک
یک و نیم ماشه و مغز بادام شیرین یک عدد گرفته بخته بلعاب بسدانه حب خرد
بند دیک ازان صبح و یک شام داده باشد و اگر کچه را بر از سبز آید این حب را
بد صنعست آن غنچه گلنار شمش ماشه بادیان و باو برنگ کابلی از هر یک دو
ماشه همه را با یک سائیده بقدر مونگ حب بند دیک ازان بصبح و دیگر سه
بشام مے داده باشد دیگر سفوف مجرب برای حبس اسهال اطفال صنعست آن
گوند بول سفید بریان و کپور کجری و ماروی سبز از هر یک سه ماشه همه را گرفته
بخته نبات سفید سه ماشه دران آمیخته یک یک ماشه ازان صبح و شام خورانیده
باشد دیگر نسخه بر سه اسهال اطفال صنعست آن زهر مهره خطائی و کربابی
شمعی و بسد سوخته از هر یک یک ماشه همه را گرفته بخته سرمه سا کرده بشریت خشتانش
یک توله سرشته بخورد بالایش از حب الاس بریان و مغز بل بریان و انجبار و برگ کیکر
که هر یک سه ماشه باشد در آب شیره بر آورده بشریت بهی یک توله شیرین کرده
بنوشند حب دیگر برای اسهال سبز اطفال صنعست آن زهر مهره خطائی دو ماشه
و برگ نیب و کتفه سفید و خذف آب نادیده از هر یک یک و نیم ماشه افیون
دو سرخ و شنگرف چار سرخ همه را در آب سائیده خوب بقدر موکھ بندند اگر
طفل بسیار کودک باشد حب بقدر جاورس بندند یک ازان بصبح و یک بشام داده
باشند و شیر نوشانیده از حکیم غلام دستگیر خان مرحوم دهلوی اگر سفید مے پچال
کبوتر را در سه چند مویز منقعه سائیده خوب بقدر مونگ سازند و یک شام کچه را
داده باشند بر از سبز در میشود و شفا مییابد

در قرص زوده امی زدانش زده لاف	رباعی	خشتاش بخوشان و نکو سازش صاف

وانگه لشراب آس با شربت سیدب ۱۵۸ کن میل که در منفعتش نیست خلاف

شرح و تحقیق

صفت شراب حب الآس را در شرح رباعی یک صد و سی و شش جویند و صفت شربت سیدب آنکه آب سیدب شیرین مثلاً یک پاوست نصف آن که نیم پاو باشد قند سفید انداخته بچوشانند و بقوام آرند و سرد کرده نگاه دارند اگر ریش جدید و نو پیدا است و اندر رودهای باریک است لعاب اسپغول و لعاب بسدانه و تخم تیری دهند و اگر خیار سبز اندر آب کشیند و آب عنب تغلب بانگ زعفران دهند بسیار نافع است و اگر سحج کهنه باشد بماء العسل و جلاب و ایاریج فیکرا پاک باید کرد و چند بار ایاریج فیکرا باید داد و شیر تازه آهن تاب کرده بنوشانند

باشد چو تراز باد بچیدن ناف در ماده بلغمی است یا خلط دیگر رباعی ۱۵۹ بهر تو بود شربت دینار کفاز از دار و کرات نتوان داشت معاف

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
منغص	در دروده و گردناف	رنج	قراقرشکم و انتقاع	حبوب کبریت را که در شرح رباعی
			بخسروج رنج	چهل و هفتم در رباعی یک صد و سی و دوم نوشته ام بخورند
	) (	صفرا	نشنگی و شدت درد	تخم پارتنگ و اسپغول خورند
		بلغم	مع دیگر علامات صفرا	همراه آب سرد و کلاب
			خروج رنج و سپیدی	بقی و حفته کنند و جوارش کمونی
			زبان و قاروره مع	خورانند و جوارش در چینی هم مفید
			دیگر علامات بلغم و لزوم	ست و نسخه آن در شرح رباعی
			در دیک جابود	یک صد و بیست و چهارم بیند

صنعت کمونی کمونی کردانی پندره درم زنجبیل و دارچینی و نولجان از هر یک چهار

درم و قرفل و عود هندی و لباسه از هر یک دو و نیم درم مشک تبتی یک درم
کوفته بیخته با عسل سه چند مصفی بقوام آورده بدستور مقرر جوارش سازند
قدر شربت دودرم

سودا	ظهور سودا با جابت	تخم کثوت مسلم یک
	طبیعت باشد مع دیگر	مشقال را بروغن
	نشان آن	بادام چرب کرده

عرق گاؤز زبان پنخ توله بخورند و شربت دینار برائے اخلاط ثلثه مذکور نافع

قونج ترا نخست از بهر سیاق	رباعی	باشد که بود پوره و فانیز کفاف
ظاهر نشود چو از شیافت علقه	۱۴۰	خود را ز عمل نمیتوان داشت معاف

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قونج	مرضی است آلی که در معای غلیظ بهم میبندد با وجع و درد بسیار که بر آمدن فضول دشوار می شود	بلغم یاریاح غلیظه محقنه دل و تشنگی و درد اندرون و قبض طبیعت	بے رغبتی و ورزش انواع را ماتن رحم الله بسیار فرموده صفت آن سنای ملی پنخ مشقال و اینسون و بادیان	صفت علقه که جمیع

و تخم کرفس و شبت و حلبه از هر یک سه مشقال و بنفشه و گل خطمی و مغز گاجر نیم کوفته
از هر یک دو مشقال آب چقدر پنخ توله پا و بالاهمه را در آب ده و نیم توله جوشانند تا که
نیمه آید صاف کنند و شکر سرخ و مغز فلو س از هر یک دو مشقال پوره از منی یا نمک
هفت درم در آن آب حل کرده صاف نموده در روغن بادام دو مشقال آمیخته نیم گرم
حقنه نمایند دیگر شوره با س خروس کهنه خوردن هم نافع و چون قونج بکشایند بمجوعون
خیار سبز استیصال آن کنند صفت مجوعون خیار سبز ترید رفید نجوف پانزده توله
بر روغن بادام چرب کرده و نمک هندی و رب السوس از هر یک هفت مشقال

شرح رباعیات طب یوسفی

و بادیان روئے و مصطکی و بادیان رسمی از هر یک پنج مثقال همه را بکوبند و بپزند و
 بست مثقال بنفشه که با پنج مثقال محموده مشوی صلاویه کرده باشند آمیزند و بچسب
 مثقال روغن بادام چرب کنند و بصد مثقال مغز خیار ششبر سرشته بصد مثقال
 شکر سرخ قوام کنند و صد مثقال عسل خالص گداخته در آن ضم سازند دولت کنند که
 بم سرشته شود قدر شربت آن از پنج مثقال تا هفت مثقال یا هر چه بر اے طیب
 باشد و خوب ملوک هم قویج را بکشاید و بادیاے غلیظه را دفع کند صفت آن صبر
 سقوطی پنج درم و تربد سفید مدبرده درم و پوست بلبله زرد و پوست بلبله کالی از هر
 یک سه درم و نمک هندی دو درم و مصطکی و زعفران و سازج هندی و قسط و سیلج
 سیاه و ریوند چینی و سنبل الطیب و زنجبیل و انیسون و تخم کرفس و قرفل و خیر بوا و
 دارچینی و کثیرا و قاقله از هر یک نیم درم و سفونیا و مثقال و مشک را بگی کوفته بخته
 بگلای سرشته خوب سازند از آن سه درم خوردند مجرب فقیرست برای قویج بلغنی
 و میسی شور بای هد بد بر اے بر یکی در آن تو ابل گرم افزایند و در آن روغن گاو اندازند
 و بان داغ نمایند و نجی حکیم بنی بخش صاحب کیر تیوری سلمه الله تعالی از
 جربات می فرمایند که روغن خروع در شیر پاره گاو تازه یک و نیم پاؤ آمیخته نیم گرم
 دادن قویج بلغنی و ریجی را مفیدست و جوارش گمونی نیز مفیدست صفت آن زیره
 کرمانی مدبر پانزده توله فلفل سیاه چار و نیم توله و سداب و زنجبیل از هر یک
 شش توله و پوره ارمنی یک و نیم توله همه را کوفته و بخته در عسل مصفی سه چند آمیزند
 و حضرت اسنادی مرحوم حکیم نجیب آبادی میفرمودند که مغز تخم کرفس یک عدد و نمک
 سانجمر خواه نمک ساده در آن آمیخته باب گرم خواه عرق بادیان بنوشانند فوراً قویج
 را بکشاید و بر اے کشتن گرم شکم نیز مؤثر

از هر علاج گرم معده چو سلف باز بد و قسط و سرخس و ترس و شیخ	رباعی ۱۶۱	قنبیل و برنگ حب نیل هر یکف سه کوب به شیر گاو میخور به شغف
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
الحیات	گرمای دراز که همچو کار طو بات بغمیه که در امعا پیدا میشوند در معا متعفن میشوند و آنکه مانع رحمة اللہ و بسبب حرارت و معده گفتمه پس یا غریبه دران این غلطی ناقان باشد که مہا پدای	از طعام چرب و نرسیدگی و زردی و آب	سفوف ادویہ مذکورہ قبیل	
	یا که بسبب نزول گرم که در معده بر آید خوردن میشود نسبت معده کرده	گردد	بیداری و آب	در منہ ترکی از ہریک
		گردد	رفتن از دیان	نیم درم ہمہ را کوفتہ
			در خواب دیدن	در منہ نیم گرم بیاشامند
			مار بردیا	و حضرت استاذی مرحوم

حکیم نجیب آبادی این سفوف مجرب می فرمودند براسے دیدان ہر قسم کہ باشد برنگ کابلی مقشر و خرماے دانہ بر آورده و مغز گردگان از ہریک ۵ درم کوفتہ و با ہم آمیختہ یک تولہ از ان وقت خواب خوردہ باشد نفع است سفوف دیگر نمک ہندی چار و نیم سرخ و قبیل و سرخس و حب النیل یعنی مرچ و ترمس از ہریک دو درم و زرد سفید جوف و برنگ کابلی مقشر از ہریک یک درم و در منہ ترکی دو درم کوفتہ سفوف سازند از ان ہفت ماشہ با شیر سہ پاؤ و شکر سہ تولہ آمیزند و بنوشند یا سفوف را بخورند و شیر را بران نوشند دیگر برگ نیب و با برنگ و کیمیلہ از ہریک دو درم کوفتہ در غسل پنج تولہ آمیزند و مسہ روز ہماہ آب برگ شفتالو بخورند دیگر مویز ج یک مثقال و نمک سیاہ و فستین از ہریک دو درم و ترمس و کندش از ہریک مثقال ۲۰ ماشہ را کوفتہ بیختہ در آب کرپلہ بسیار ساییدہ نگاہ دارند مثقالی از ان خوردہ باشند وقت خواب با آب نقوع فستین یک مثقال سکجین سادہ دو تولہ دیگر نوشیدن سرکہ بے نمک در ہر شب بقدر برداشت مزاج مثلاً از پنج یا شش ماشہ شروع کنند و بتدریج موافق تحمل مزاج وزن سرکہ افزایند کہ این واقع و

قاطع ماده دیدان است و چون ماده دیدان بلغم است پس از غذای بلغم افزا اجتناب باید کرد مثلاً برنج و دوغ است و در حال اسهال سفوف کشنیز خشک خوردن مفید

ست و حجب

انزیر کدو دانه بدستور سلف	رباعی	خرما و بزرگ و مغز جوز آریکف
مجموع کن وقت خواب پیش خرما	۱۴۲	کاین ادویه را درین مرض نیست خلط

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حب القرع	کدو دانه	بمانست که در حیات گفته شد	خروج وی با جابت طبیعت	نسخه که علامه مغفور گفته بالا نوشته شد

بشرح استاذی مرحوم امامان رحمه الله چنین نوشته است صفت سفوف کدو دانه بزرگ دو مثقال مغز جوز دو درم خرما سه خسته بر آورده و بخ متقال و مائین قدس سده تربدیک مثقال بدستوری که از استاذ خود دیده بود اضافه نموده میفرماید که جدا جدا کوفت بم ۲ میزند و وقت خواب میل کنند و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که قنبیل را با قند سیاه و بزرگ را در منقعه نهاده خورائیدن و برگ شفتالو را با آب ساییده شیرین کرده دادن و پوست انار را بوشانیده شیرین کرده نوشائیدن یا تخم دهاک را مع غلاف بوشانیده شیرین کرده نوشائیدن نفع کمال دارد و حکم ایزد ذی الجلال صحت آورد دیگر با بزرگ و قنبیل و مغز بادام و مغزهای مقشر مساوی الوزن کوفته و بیخته از آن یک توله همراه شیر گاؤ بخورند دیگر بزرگ کابلی و جوز را سوده در سل یک جز مخلوط کرده بقدر یک توله از آن چهار خوردن در حین روز حب القرع را می اندازد دیگر حکیم الهی بخش صاحب مظهر نگر می سنله الله تعالی میفرمودند که نم اسپ سوخته در قدری غسل آمیخته بمربض دهند جمله حب القرع فرو افتند حجب است

در روده اگر پدید شد گرم ضعیف	رباعی	خار و همه دم موضع مخصوص و لطف
چون شاف کنی ز صبر و شوق نیرد	۱۴۳	از گرم ضعیف جسم بیمار نجیب

شرح و تحقیق

نام مرض	تقریف	سبب	علامت	علاج
بلد و والذی یشیه بد و لخال	کرمی که شبیه بود بکرم سرکه	برودت مستقیم بهمان رطوبت بلفیه است که در حیات گفته شد	غاریدن سرسره و ظهور آن بافت طبیعت	علاج مصنف موصوم کنند و نیز بروغن نیب پنبه نکرده
بطریق شافیه در مقعد گذاشتن قانده دارد و میفرمود مرموم حضرت استاذی حکیم نجیب آبادی که باب برگ تفتا او پارچه تر کرده آزاد در مقعد بطریق شافیه نهادن مفیدست دیگر شیافات موافق کتب طبیه تیار کرده استعمال آوردن از مرض نجات یافتن است و اگر خوب بقدر دانه نخود از مغز تخم بکاین مغز تخم نیب و بلبله سیاه و رسوت و مقل همه مساوی وزن کوفته و بجنه تیار نموده چهار حب انزان هر روز خوردن و مداومت بران نمودن میزل مرض ست و اگر تارپین که روغن بارزد بود چهار درم و کاسٹریل که روغن خروع بود سه توله خواه چار و نیم توله آمیخته در آب سه توله خواه شیر بهم سرشته خواه تنها بنوشانند بحرب است براس بر آوردن دیدان و گویند که اگر شونیز دو درم برادر آب حفظل سرشته بران ضما دنا بند کرم را خارج کند دیگر آب اسود که مشهور کب مسکین لواز و معروف به گهوڑا چرطهی منجم از حضرت سید محمد گیسودار رضی الله عنه است برای جمیع اقسام دیدان و بسیاری دیگر امراض مفیدست بجزین تفصیل				
نام مرض	مقلد و یا طبیب	تعداد امراض	کیفیت استعمال	
سنگونی که مراد از اسهال یک حب کهنه	۱	یادوغ گاو بخورد و اگر دروغ را آهن تاب کند بسیار مفید باشد		
دره شکم	۲	با عرق کمانی که از کیشلی و بز تنالی گویند یا با برگ تنبول بخورد		
اگر لول بسته باشد طعام بضم نشده باشد	۳	با سه درم زنجبیل یا قهقه یا برگ تنبول بخورد بضم حیدر شود		
حیات کرم و لواز در کرم باشد	۴	باشیره ادرک بخورد		

گریده کتر دم	یک حب	۵	آب زنجبیل که هندی سندی نامند حل کرده بر موضع گزیده بمالند
تپ دیرینه	=	۶	بروغن کتان یک درم نماز تا سه روز بدهد
تپ سه روزه	=	۷	بازیره سفید و ماشه پا و بالا و شکر و درم سوره تا سه روز بدهد و اگر بایرگ تنبول شش یا هفت عدد پیل گرد بخورد نیز دفع شود
وجع مفاصل و گرمی و پیش دل	=	۸	باشیره بھنگره چار ماشه تا سه روز بخورد یا باده مرچ سیاه و یک درم دارچینی و پنچ پیل دراز سه روز نماز بخورد اگر غسل آمیزد بهتر باشد
پرمیوکه از قسم سوزاک و جریان منی است	=	۹	باده درم پنجه گوسفند چند روز بخورد و صحت یابد و نیز اگر باشیره برگ سنبه الوسته تا هفت روز بخورد و صحت یابد
سینیات ۴۲ ص قرابین کبرج		۱۰	اگر کسی را سینیات زده باشد که هیچ خبر از اندام خود نداشته باشد با پیل دراز آب سوده در چشم کشد فوراً بپوشاید شود
بحر یعنی بدلولی درمان	=	۱۱	با سه درم قند سیاه هفت روز بخورد و بالای آن ادراک خورده باشد یا بایرگ تنبول
اجین یعنی تخمه و درد اندام و سستی آن	=	۱۲	باشیره برگ پیواز خورده از آن مرض کند و گر سنگی آرد
درد تمام سر بلغم سرد	دو حب	۱۳	یک حب را با سه درم تر بچله خورده و دیگر را با روغن تلخ بر سر مالند
جلند صر	یک حب	۱۴	با سه درم موندی هفت روز بخورد و بعضی با برم دندی گفته

نام مرض	مقدار حب الطیب و تعداد امراض	کیفیت استعمال
باه و امساک	یک حب ۱۵	با یک درم شند خالص وقت شام بخورد تا سه روز شهوت شود و انزال نشود یا با برگ تنبول بخورد و اگر با سفیدسے بیضه مرغ حل کرده بر قضیب طلا کند لذت دید
ودار یعنی گردیدن سر	یک حب یا دو ۱۶	یک حب را دو درم تخم بخورد و دیگر را با آب سائیده بر سر مالد
صرع	یک حب ۱۷	با نیم درم فلفل گرد سائیده در عینی مصروع دهند
داع سفید	" ۱۸	تخم کونج و تخم زدها توره مساوی کوفته بیخته نگاهدارند حب مذکوره را با یک درم سفوف مذکوره تا بست و یک روز بخورد به شود گویم وزن سفوف علی رای الطیب است ورنه آکل آن بسیار گرمی خواهد کشید و بعضی با سفوف کونج و کشنیز مساوی و موافق وزن مذکوره نهاری خوراند و از ترشی و نمک و پادی پریشیزی کنانند تا چهل و نه روز
بازسول	یک حب ۱۹	با سه درم روغن خشتخاش یا بشیره ادرک بخورد
ناصر	" ۲۰	با استخوان گربه سوخته بر ناصر بمالد نیکو شود
روئیدن موی ریخته	" ۲۱	اگر کسی راموی از بدن ریخته باشد با یک درم گهوچگی و آب آله هفت روز بمالد موی برآید
ناخن	" ۲۲	بازیره سفید حل کرده در چشم کشند اما اول تا دو هفته بمیل شورده او را بخارند
اسهال	" ۲۳	اگر کسی را شکم نرم بود یا سه درم اجوائن بخورد

نام مرض	تعداد حب	کیفیت استعمال
اسهال نخون	یک حب	باد و درم قند و نیم درم مورچس تا هفت روز بخورد
درد گوش	"	با نیم درم زنجبیل با شیر زن سحق نموده در گوش چکانند در دفع شود
درد دندان	"	با نیم درم کتانی بخاید و همچنین بر دندان مالیده بخسید نیکو شود یا پانچ عدد گل کتلی زیر دندان شب نگاه دارد
سبکدوری	"	نهار آب دهن بر کف خود حل کرده تا سه روز بچشم کشیده باشد صحت یابد
حب القراع	"	با تخم چرخه یک درم و یک روز نهار بخورد باشد و بالای آن برگه تنبول خورده شود
بستن حیض زن	"	اگر زنی را حیض بست باشد باید که با یک سیفه مرغ تا چهل روز نهار بخورد و آب گرم غسل کرده باشد کشاده گردد و نیکو شود
درد چشم	"	بازیوه سفید و آمله آب سائیده بالای چشم در شب طلا کند و تمام شب نگاه دارد دفع شود
باد فنگ	یک حب	یاده درم برگ نیب چهل روز بخورد و از ترشی و بادی و مقاربت احتراز نماید صحت یابد اما جوش دمان خواهد کرد
سنگ	یک حب	بار سه حصه انگوزه گرم کرده نهار بخورد بند شود
سرخ باده	یک حب	با نیم درم سبزه کرفی تا چهل روز نهار بخورد بند شود
چهار جن	ده حب	با نیم درم زیره که آب سائیده باشد بخورد صحت یابد
		در نیم سیر روغن میش باده درم سیندر و بیامینو

نام مرض	مقدار و طبع و تعداد مرض	کیفیت استعمال
		و بر مرض بقدر یک درم یا زیاد حسب حاجت گرم کرده بمالند بشود
زکام	یک حب ۳۶	با یک درم زنجبیل تا هفت روز بخورد
درد کمر	یک حب ۳۷	با پنج قرقل و دو درم ادرک بخورد
درد ناف	یک حب ۳۸	با پنج قرقل بخورد نیکو شود
پینس	یک حب ۳۹	با چهار لیل گرد سائیده در بینی اندازد نیکو شود
زحیر	یک حب ۴۰	اگر در شکم بچرخد بسبب بلغم و آلودن بود با یک درم زنجبیل و سیر شاهی شیر ماده گاو گرم کرده تا هفت روز بخورد
شتاب شدن بول و درد کردن مقعد	یک حب ۴۱	با یک درم کشنیزه هفت روز بخورد و برای درد مقعد با یک درم بنگ هفت روز بخورد
عقیمه	یک حب ۴۲	با چهارم حصه حب کافور بخورد و چون اللہ تعالی فرزند زینب زاید
بواسیر	یک حب ۴۳	کاس سیل را یک درم در آب سائیده حب را با شیره آن تا بسفت و یک روز بخورد یا با کشنیزه دو درم تناول کند
بستگی بول	یک حب ۴۴	اگر با شیره سیر درم زیره سفید بخورد بول بسته بگشاید
دفع زهره	دو حب ۴۵	اگر کسی هر روز یک حب صبح و یک شب نام خوردن را مداومت کند زهر کافکند
سرخ چشم	یک حب ۴۶	باب بخورد در چشم کشند گویم اگر در عرق گل بخورد کشند مو نیز مفید بود
پنشه و گ	یک حب ۴۷	با بعضی دو درم تا هفت روز خورد

نام مرض	تعداد حب	تعداد و مدت	کیفیت استعمال
مارگزیده	یک حب	۴۸	چند کچمنه بر موضع مارگزیده بزند تا خون از آنجا برکشد بعد حب را در آب ساییده در آنجا طلا کند تا جذب شود و زهر کارگزار نشود
سوزش آتش	یک حب	۴۹	باب آله ساییده بر جسم سوخته بمالد سوزش دور شود درد نکند
کایاکلپ	یک حب	۵۰	بایک پول شند و فلفل دراز نیم دانه نار خورد و یک درم دارچینی تا سفت روز و روزانه خورده باشد
برای رفع تشنگی	یک حب	۵۱	بایم درم زیره سیاه بخورد رفع عطش شود
برای دفع سستی و حول رجو لیت	یک حب	۵۲	بایسیدی بیضه مرغ سوده بر قضیب طلا کند مردانگی افزاید
تپ لرزه	یک حب	۵۳	باشیره کهنکله بخورد
هضم	یک حب	۵۴	با جویین سه درم بخورد
مجنون	یک حب	۵۵	با سه درم شیره گهیکوار تا چهل روز بخورد دفع جنون بفعی کند
برای رفع قبض	یک یا دو حب	۵۶	اول سه روز کچمی بخوراند بعد از آن سه روز حب بخوراند و بالائے آن آب گرم بسیار نوشیده باشد و برگ تنبول خورده باشد
برای دبه طفلان	نیم یا یک یا دو حب	۵۷	همراه شیر مادر ساییده بنوشانند باقی ترکیب استاد پیش می آید

صنعت آن سیاب یک توله و کیریت اصغر مصفی یک توله هر دو را کجی سازند و پوست بلیله

زرد و بلبله و آبله و زنجبیل و پیل و میرج سیاه و چیتیه و زرنیخ و پنجه طبعی و پنجه که در دو سیر
 نیز گاو و مدبر کرده باشند و بهمن سرخ و بهمن سفید در آورند چینی از هر یک یک توله و
 جمال گوته مدبر هشت توله هم را در عرق بھنگره تا شازده پاس صلایه نمایند بعده خوب
 بقدر موخه بندند و در اصل نسخه بجای بهمنین مید و مهامیدست بوزن بهمنین اگر از
 گولی اسهال مطلوب بود باید که حب را بقدر شیره تخم معصفر یک توله و شیره بادیان شش
 ماشه باد و توله شکر سرخ سازند که درد معده و قویخ را رفع میکند و برای وجع مفاصل
 و احتباس بول و حصاة تخم خیارین یک توله و تخم خرپوزه شش ماشه و بادیان چهار ماشه
 و کاسنی پنخ ماشه را در آب شیره بر آورده به دو توله شربت بنفشه شیرین کرده بدرقه
 سازند و طریق تدبیر حب الملوک آنست که در پس افکنده ماده کچک گاو میش یعنی در
 گوبر گیطه آب آمیخته بچوشانند و بشویند و پاک کنند و بعضی در شیر می چوشانند پس
 تیز آورده آب می شویند بعده مقلشر کرده شق سازند و دو پاره نمایند و ورق سبز که
 ملاصق هر دو پاره باشد آنرا از میان بیرون کشند و قوت این حب تا بست و پنخ سال
 میاشند و بعضی چیتیه در آورند و زرنیخ و بهمنین نمی اندازند بلکه سهاگه لاهوری می اندازند
 و حب در عرق دو صد و چهل پان که با مصالح باشد ساییده بر آورده می بندند

از گرمی اگر بود زحیر صادق	رباعی	رب همی و برنج باشد لائق
باشد چو سردی نتوان مانع شد	۱۶۴	گر بر شعثا و بد طیب حادق
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
زحیر صادق	پیش راست	خلط تیز بود صفراوی یا بلغم صفراوی باشد	بعد از لین طبع عارض شود و تشنگی و غیبه	علاج مانن مرخا باید کرد و اسپغول بریان کرده بروغن گل چرب نموده

باشربت همی دهند و تان اندر شیر سنگتاب کرده شریذ نموده بدهند و پوست جو سود را در
 و در بلغمی مغز اخروط بریان کرده سه درم و اجوا این یک درم و کندر نیم درم کوبند و آب گرم بدهند

سبب رسیدن سرما و باد سرد یا حال ماقدم	حال ماقدم	حاصل نشاندن بریان کرده
نشستن بر زمین سرد یا بسید	دال باشد	با لاون ^{۱۲} یا لاون ^{۱۳} ناکو فته یا آب گرم
خوردن چیزهای سرد		باید خورد و بر نمک

گرم کرده باید نشاید و روغن ثنبت و روغن بالونه گرم کرده طلا کنند و حضرت
استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی از مجربات خود می نگارند سفوف صنعت آن بالون
بریان سالم و اسپغول بریان سالم و زیره سیاه و تخم گندنا و تخم خشخاش ایسول
از هر یک درودرم سوائے بالون و اسپغول همه را بسایند و این هر دو را مسلم دران
آمیزند و یک مثقال از ان بالعاب ریشة خطمی شمش ماشه بانبات یک توله شیرین کرده داده باشند
دیگر سفوف مقلباتا هم جرب ست صنعت آن بالون سالم مشتب درم و زیره سیاه که
در سر که پرورده بریان کرده باشند پنج مثقال و تخم گندنا و بلبله سیاه بروغن بریان از هر یک
دو مثقال کندریک و عیم ماشه و السی بریان دو مثقال سوای بالون همه را بسایند و با هم
آمیخته نگا هارند و دردم از ان باب خورده باشند سفوف دیگر اسپغول بریان و صمغ عربی
بریان و گل ارمنی از هر یک یک توله گوند کیکر و گل ارمنی را بسایند و با اسپغول سالم بریامینند
پنج ماشه از ان بالعاب ریشة خطمی بخورند و لغلیل غذا درین مرض مفیدست و استنجا باب ریشة خطمی
مطبوح بعد زوال نجاست و آب گرم هم مفید اما استعمال این جو ابلس و آب سرد خوردن
باستعمال آوردن و بروغن و برنج خوردن فوراً درم می آید بهر حال رعایت این حال و شرط
احتیاط طبیب ملحوظ دارد فته برو واضح باد که مکرری حکیم طالب حسین صاحب خورجوی مغفور
از اسرار طبای فرمودند که خورائیدن شیرگا و یک پا و یا کلاب نیم پا و افع مست و صفت برشتا
بقول مصنف مرحوم اینست فلفل سفید و بزرنج از هر یک بست مثقال افیون ده مثقال
زعفران پنج مثقال و عاقرقرها و افیون از هر یک یک مثقال همه را بکوبند
و بهیزند و با نیم من عسل سرشته نگاه دارند هر صبح و انگلی از ان فرو برند غذا برنج تف داده
زیره بوداده سفوف زنجبیل باد بیان پیل گری نبات مصری سفوف نموده هر دو وقت
همراه آب بخورد این خوراک یک وقت است باد بیان زنجبیل هر دو نصف خام و نصف
توله توله

بریان بلبله سیاه بریان بروغن همه را کوفته بخته برابر همه ادویه شکر شرح دران آیمخته پنج ماشه
ازان همراه آب نیمگرم صبح و شام خورده باشند در هفته زحیر دفع شود غذا کچری یادال مونگ
مقشره و برنج با جوات باشد اگر تشنگی بود اسپغول مسلم دران آمیزند نافع باد بادبان گاو زبان
غیاب نیات در آب شیو بر آورده تخم ریجان پائیده نیم گرم بنوشند دیگر اسپغول در آب
یشب تراشیده صبح روغن مسکه در یک الاچی خسر در گرم کرده اسپغول مذکور را
دران داغ کرده شکر سفید دران شامل کرده سرد نموده جرعه جرعه بنوشند هر دو
وقت غذا کچری مونگ ملائم نافع باد

عارضه شود زحیر بود صادق	رباعی	میدان که نزدیک طبیب حاذق
از خوردن معجون تنفس گردد	۱۴۵	بر ماده مرض طبیعت فائق
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
زحیر کاذب	پیش و روغن	بلغم یا صفرا یا سودا	پس از قبض طبیعت پدید آید و قبض و جالس داد و هر چه از مانند تخمها بنوشانند قبل از زوال سبب بیرون نیاید و علامت هر یک ممنوع و چون طبیب سبب ظاهر باشد قندیر از آن آن کرد مجاز	

ست صفت معجون تنفسه پاؤکم دوازده توله و ترید پاؤکم شش رب السوس دو
درم محموده مدبر چار درم بادبان سه درم و انیسون همان قدر همه را بگویند و بیزند و بعسل
پاؤکم چار توله و قند چارده توله که قوام کرده باشند در آمیزند و بکار برند هر صبح پنج درم
خورده باشند و عقب آن قدر سه آب گرم نوشیده باشند غذا دل مونگ مقشره
و سبزه پالک و بعد تلین طبع چون تخم ریجان و کنوچه و باز تنگ و اسپغول و امثال آن را
بشربت قند و گلاب خوردن نفع دهد و حضرت استادی مرحوم حکیم نجیب آبادی برای
این مرض جوارش جالینوس را بسیار می ستودند که صفت آن در شرح رباعی پیچیدم گذشته
از آنجا در یابند و این جوارش برای زحیر و خلفه و دما میل محرب است و رافع است نقل معده

نوادینواش جالبینوس ۱۲

را باضم طعام است و دافع نفخ و مقوی معده و امعاء جگر بود و سیاهی موندارد و گرده را گرم کند و سرفه بلغمی و صداع رطوبتی قدیم و حدیث را میفند و رویشنی چشم را میفرازد و خلط خام را از مفاصل دور کند و عقل و باه را زیاد کند و آواز را قوی گرداند وزن و مرد را فریب کند و بوی دهن را خوش گرداند در ریاح بواصیر را نافع و رنگ را صاف کند و قروح بدن را نیک گرداند و جت قویا د نفوس و بهق نسبیان و درد گلو و کثرت بول شب را نفع و سنگ گرده و مثانه را بریزاند و هر که بسرت بگذرد بر خوردن آن مداومت کند از امراض ایمن بود گو یا چنانست که عدیل خود ندارد

بحث علاج امراض المقعد

هم خریزه هم انار داند لائق مرغ و اگر او آب زر کش فائق	رباعی ۱۶۶	در رخ بواصیر طبیب حاذق فصد صافن کند نماید تجویز

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	صلاح
یواصیر	دانه چینه بود بر سر سفره جمع با سوسن است چون نواصیر که حجج ناصورت	فساد خون است سوزش و درد و لذت انگارگ صافن یا با سلق	سوزش و درد و لذت انگارگ صافن یا با سلق	سوزش و درد و لذت انگارگ صافن یا با سلق
بندی باشد که تریز است و رنه پیش مجربان مستحیل بصفر او خون گردیده مریض را کمال تکلیف می دهد ندانم مصنف رحمته الله فقط خربوزه را چگونه خلاف تجربه لائق در ریخ بواصیر فرموده آری مصلح آن البته انار ترش باشد چنانکه سکنجبین ساده مصلح آنست فقیر جامع این ادراک در علاج این مرض زیاده از زیاده نسخ یاد کرده تجربه یافته که لاله آن از حکمای یونانی و عقلائی انگلستانیان کسی را نسخه که مزیل این ام الامراض باشد بهم نرسیده است هر چه در کتب طب ایشان نوشته اند افاقه دهنده است نه از لاله کننده و این ترولیده بیان درین مرض خونی زیاده از بسبت سال آوده ماند و انواع انواع شکایف برداشته بالآخر فضل الهی عم شفاؤه دستگیری فرمود که نسخه آکسیر در علاج بواصیر بهم رسید که آن بسیاری مردم از هند و مسلمان عیسائی	سوزش و درد و لذت انگارگ صافن یا با سلق	سوزش و درد و لذت انگارگ صافن یا با سلق	سوزش و درد و لذت انگارگ صافن یا با سلق	سوزش و درد و لذت انگارگ صافن یا با سلق

شفا یافتند ب از شائقان آنرا طلییدند و ترکیب آن دو ستور استعمالش پرسیدند اما
 نیازمند درگاه الهی جل شانته گاه به بیان آن لب را آشتان کرده چندانایان فرنگ
 در باب علاج ما مردم را نادان و بد سلیقه مطلقاً می خوانند و نمیدانند که دانا و نادان در
 هر قوم و هر ملک باشد کجا که در کابل خرن باشد و در یونان خفیف العقل نبود دانش مخصوص
 بقومی نه و عقل خاصه بمردم بلکه ندارد و آری بد اقبالی همه می گویند ورنه در مصر و روم از
 اسلامیان مصری و رومی تجربه ملاحظه کنند و در کشمیر از مصر انبیا درین بولاسنخان دانش
 و از مالش بشنوند و انصاف را از دست ندهند فقیر که همیشه پیشینه چاکری نظم مالی لغات خورد
 اما با وجود قلت فرصت در حالت ملازمت انگریزی بر اے رفع الزام معترض تکمیل فن
 طبابت کرده تجربه بهم رسانیده درین مرض خاص محض برای فائده عامه بر ایاد و نفع رعایا
 بلا ابتاع شخصی به تجربه خود رساله و چیزه نوشته است که حرف بحرف درینجامی نگار و مطبوع
 اگر صاحب بواسیر شدت فازه با متلاسه ماده بود این مطبوع نوشتانیده شود صنعت آن
 نسیم سیر و نشانند هر گاه نصف رسد صاف کرده بعد سرد شدن در تمام بعد
 چار چار ساعت پنج پنج توله نوشیده باشد استعمال چند روز دفع خواهد شد

بیماریای مقعد که در این کتاب مذکور است
 در این کتاب مذکور است

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الحكيم الاحد والصلوة على رسوله الشافي الا واحد الذي اسمه المبارك محمد وعلى آله
 واصحابه من الانزل الى الابد انكه بواسير جمع باسورست وآن افزونی گوشتت بود بر سر مقعد
 که بر رگمای سفره بسبب غلظت دم سوداوی بهم رسد آزاد رهندے مسه نامند وآن
 گاهی همچو دانه انگور نیلگون یا سبغ رنگ گاهی بقدر دانه نخود و عدس و گاهی مثل انجیر و گاهی
 باندازه توت و قتی مانند املی و خرما و جالی چون گل نیلوفر یک دانه یا دوسه دانه یا چار دانه
 یا پنج دانه یافته و دیده شده است و هر یک بسبب مشابهت بهمان نام مشهورست
 و آنچه باد با قراقر کند و اندر ناف و زهار و قضیب و خایه نانشنگاه میگردد این بواسیر
 نامیده اند و از اعراض این مرض است که گاهے در ابتدا این مرض و گاهے بعد در گذر

بواسیر و بند نمودن خون اگر باسهال و فصد تفتیه بدن نکنند اینچنین باد یا پیدای می شوند
گلپه بر خیزد و بت میرساند و گاهی این باد یا گرم تا به گرده و کتف و سینه و گردن و
گاهی از گرده تا انگشت پامیرسد و اسهال خون کم کم میکند بسبب آنکه روال مسه میشود اگر
مسه خرد که از علاج باقی مانده باشد یا خود حادث شده باشد در خون میکند و رنه
فقط اسهال طبع میکند و گاهی شکم را میگرد و بدر بقرار می سازد و گاهی در دزاق و
عرق النساء فقرس و وجع مفاصل و طیش قلب و غیره می آرد تا وقتیکه تفتیه بدن کرده
نشود پس طبیب تیزهوش را باید که در صورت مناسب فوراً فصد با سلیق یا هفت اندام
گیرد یا چاره بمسهل و جوب و معاجین کا سرریاح و قبض کتاجوید و حسب غرض علاج
کند فقط و مسهای بواسیر که گفته آمد ام کس را مدام از مقعد بیرون میباند و کس را
همیشه اندرون سفره و کس را بعضی دانه بیرون و بعضی دانه اندرون و کس را که
اندرون می باشد گاهی بیرون می آیند یا بیرون گاهی نمی آیند بلکه همیشه اندرون
می باشد اگر بیرون می آیند خود بخود بعد استنجای اندرون میروند یا بشکاف با عانت دست
بمقعد در می آیند و بالا میروند و اگر اندرون نبرند بدستور بیرون افتاده باشند و آنکه
بیرون می آیند یا بسبب برداشتن چیزهای گران یا بادنی اخس گردیدن مریض یا بسبب
آبگرم یا چیزهای گرم خوردن یا بسبب گرفتن آب دست یا آبگرم بیرون می آیند درین
صورت مریض را می باید که اگر تواند دو ارب دست خود بران مسه رساند یا پنجوشت
جای ضروری بر هر دو یا فراخ نشسته دم خود را بند کرده بر مقعد زور دهد تا مسه بیرون
آیند نگاه دو اقلیل مقدار از نسخه اولی بر آنها بدست رساند و اگر نتواند بدست دیگری
برساند اگر احتمال باشد که بیرون نخواهد ماند برشته و سوزن دوخته دید بطریق گفته می آید
و اگر داند که بسبب جریان خون دوا بر مسه قرار نمیکرد پس باید که قدری پنبه بر سر
چوبی تنگ بندد و آنرا بدوای نسخه اولی آلوده بدست دیگری بر سر مسه رساند و
تا در پنبه را با مسه ملصق دارد که مسه اثر دوا را قبول کند و در مسه ورم رسد و خون آن
بند شود پس بر دوا فقط و دستنی است که اصحاب بواسیر را گاهی خون جاری میشود

و گاهی رطوبت سفید لزج یا گلابی برنگ غساله گوشت می برآید و وقتی بند می شود
 درین وقت طبع را کمال قبض و شکم را نفخ و قراقر میگرد و بدست و پا بلکه در تمام بدن
 سوزش پیدا میشود و با سوزن دهنده را دامی گویند و آنکه خون ندهد آزار عمیانا مند و طریق
 شناخت بواسیر خونی آنکه چون خون می برآید مانند تار شیره می برآید یا قطره قطره می چکد
 و گاهی همراه براز خون می آید بهر دو صورت اولین بالیقین خون با سوز بود در صورت
 اخیر احتمال است پس مسها که همیشه اندرون جانب بالا باشند بطورے که از خارج
 دو آب آن رسیدن نمی تواند علاج آن دشوار است و عیسیر لابرگه و این چنین بواسیر را نیز عیسیر
 آری اگر مریض چند روز بآب گرم آب دست کرده و انشیای ثقیل را برداشته و چیزهای
 گرم خورده باشد عجب نبود که مسهل برآیند و این جیله دو آب انار سد البته علاج صورت گیرد
 و شفا و نماید و صحت پذیرد و واضح باد که بواسیر امراض بان پیدا میشوند زیرا که بعضی
 شور آن از علیان خون حادث میشوند و اکثرے باحتراق آن و بسیارے بعد
 اخراج الدم که در بدن ضعیف میگردند امراض بر بدن مستولی میشوند و اعراض غالب
 می گردند پس بعضی اشخاص را اجزای خون بطریق دورے می شود و بعضی را همیشه جریان
 الدم می باشد که بان ضعف معده و نفاست بدن و نابینائی و ورم جگر و تپ و ورم طحال
 و استنقا و ضعف قوے و کمزوری اعضاے رئیس عارض میگردند طبیب تیز
 هوش را می باید که در عین علاج اصل مرض نظر و لحاظ بر عوارض دیگر هم دارد و طبع را تفریح
 و تقویت داده باشد تا بر عوارض غالب آید دانشمندان فرنگ و عاقلان هند و حکمای یونان
 الی آن در پی تلاش چنین علاج بوده اند که بان زوال این مرض تمامه شود و از پنج وین منقطع
 گرد و باینهمه تجسس هنوز آزار نیافتند حق جل شفاؤه بکرم عمیم خویش از شفاخانه غیب این
 عاجز را این نسخه حسب مراد بخشید که از حکیم امرنگه متوطن سکن در آباد که قریب دهلی این
 قصبه واقع است بدست رسیده حاصل گردید و این دانشمند یکتاے روزگار شخص
 محبت خود بلا در خواست این فقیر را تعلیم فرمود و تجارب بسیار حل عقود این علاج که پس
 نازک است نمود الحال با استعمال آن اصل این مرض هر چند که کهنه باشد در سه هفت

بعون اللہ الشافی تبدیری فقیر منقلع می شود و بقمع می رسد و باز عود نمی کند الا ماشاء اللہ
 زیرا که پیدا شدن مسهای جدید بسبب بهم رسیدن ماده بعید نباشد چنانکه جب مع این
 اوراق ریس از سه سال علاج یک مسه درونی خرد باز پیدا شد باز بهمین علاج دور شد
 اگر چه کاتب در تجربه این نسخه و علاج مرضی زر کثیر صرف آورده است مگر الحمد لله که جز
 این عمل را بهمین دار ناپایدار یافته اعنی بسیاری از بندگان خداے کریم صحت یافتند
 و انشاء اللہ الحکیم تا انقراض عالم هزار ما مردم شفا خواهند یافت و فقیر نیز لعنایت کریم در
 زندگی خود از مزد خود بهره بردار می شود و محروم نخواهد ماند بر کربان کار ما دشوار نیست
 و خوبی درین نسخه آنست که مرض هر قدر کهنه باشد و دواعتیق بود با استعمال این زود
 زائل می گردد بے شبهه بکمی تکلیف و باید دانست که درین علاج پنج نسخه اند معالج
 آنها را تیار دارد و بر وقت او با استعمال آورده باشد تفصیل آن نسخه نخستین
 خالق المخلوق یک توله اگر مدبر بود به باشد و پنج شمالی سه ماشه و الاصل الماکول یک ماشه
 همه را زود در سازند هر چند که کهنه گردد به باشد دو قم مادر پریان را قشر یک پاوچت پت یک
 توله ورق نوبش نی یک توله همه را در آب بجوشانند اگر بجایش دو سیر شیر گاؤ بود اقوی و این
 باشد چون ^{جای خطائی} بیک جوش رسد با استعمال آزند چنانکه گفته خواهد شد و اگر درین نسخه هفت عدد
 پوست خشخاش یا شش ماشه و افیون و نیم پاوچت کنار دشتی افزوده شود نسخه قوی
 گردد در تخدیر و ازاله درد سوم چت پت دو توله و پنج خورده دو توله و بیاز تراشیده شش ماشه
 هر دو اول را کوفته بخته باریک کرده در نیم پاماده آمیخته یک یک توله ازان درد و پارچه
 بسته پوٹلی ساخته در چار توله روغن گاو نیم گرم نموده ده بار بان آهسته آهسته مسهارا کماد
 نمایند پس پوٹلی کشاده همان حلورا بر مسه بسته باشند چهارم ابض و الجاد اللاجی از هر یک
 سه ماشه و دانه از چار عدد ایچی سفید هر سه را باریک ساییده در روغن گاو چار توله بریان
 کنند تا آنکه شعله دهد پس از آتش فرود آورده شمع و کافور از هر یک شش ماشه دران اندازند و
 بپزند و بردارند و این را در هندی مرهم بجهکه نامند و مرهم کافوری که از فرابادین جلالت است
 هم مجرب فقیرست صنعت آن مردار سنگ سفید و اسفیدک رصاصی از هر یک سه ماشه

له اگر اکس بیل ام افزایند قوی گردد ۱۲۲ منتهی شرح

کوفته بجنه اول روغن گل مشت استار را گرم کنند پس در آن موم دو استار بگذازند بعد ادویه
 مسوقه را در آن آمیزند و بسرشدن پس از سرد شدن سفیده یک بیضه مرغ را در آن داخل کرده
 بسرشد بعد که فور شدن داشته سوده در آن آمیزند و بدسته باون خوب بمالند که هموار شود این برای
 شکافتگی لب و مقعد و سوزش بود نافع و برای سوختگی آلتش هم مفید و تجرب پنجم مهره
 باجمال را بهر تمام بمالاجبات رسانیده محبوب سازد ترکیب استعمال نسخه اولی بر سهای
 خرید آنکه اگر مسه خرد خرد باشند معالج راسه باید که وقت بر آمدن آن مسه از دوی
 نسخه اولی بقدر یک برنج گرفته در موکس بال یادم اسپ مالیده مسه را با آن
 موی دو آوده بسته دهی آنکه رشته ریشی را بدو آلاید بان مسه ها را بندد یا آن رشته
 را بند ریجه سوزن اندرون مسه در آرد بطور سه که هر دو طرف مسه سرشته آویزان باشد و
 هر روز بیک طرف سر رشته دو آوده اندر مسه کشیده باشد تا دوی جدید هر روز اندرون مسه
 رسیده باشد و زود کار مسه را تمام کند و طریق دو ضمن مسه آنکه سوزن را در مسه از پشت به
 پیش یا از پیش طرف پس بگذارند و چار انگشت رشته را گره داده آویزان بگذارند تا بواسطه
 آن روزانه و در اندرون مسه رسانیده باشد و اگر احتمال بالا رفتن مسه باشد قطعه خرقره را
 بیارد و پنج دهد و آن رشته را که بان مسه را دوخته است در آن خرقره تاخته بسته دهد تا باین تدبیر
 مسه جانب بالا رود ترکیب استعمال نسخه اولی بر مسه های برونی باید دانست که دستور
 استعمال دوی نسخه اولی بر مسه درونی خرد سابق گفته شد بموجب آن بعمل باید آورد اما بر
 مسه های کلان برونی که همیشه بیرون باشند یا گاهی وقت ضرورت بی اراده
 بی تکلف برمی آیند باید که از دوی نسخه اولی بقدر یک برنج با انگشت زر گرفته بر مسه
 هانک و باریک هر طرف طلا کنند اما دوا را از پیسه چنان نرساند که بشرج رسد ورنه
 بشرج زخم خواهد انداخت صرف دوا بمالیدن مسه در تمام مسه نفوذ میکند پس از پنبه قدری
 باریک کرده گسترده تر نموده بر آن مسه با چسپانیده دهد و بالای آن رفاده نموده قیزه بندی
 کند و نگوشت کشد و اگر مسه با چنان باشند که همیشه بیرون باشد و اندرون نمیروند بر آنها
 باید که از دوی نسخه پنجم قدری بآب سوده بر مسه با باریک طلا کنند و پنبه و

رفاده را بدستور بران نهاده قیزه بند و این دوا بسیار تیز و حاوست لائق و سزاوار ایشان
 نبود و در استعمال این دو کمال احتیاط ضرورت که این دوا سوائے مسه بد دیگر عضو
 نرسد اگر ناگهان بر مفعد یا قریب آن بر سر ج یا سوزن و غیره برسد خواه رطوبت که
 از مسه بر آید بر عضو رسد و سوزش یا خارش معلوم شود فوراً آن عضو
 را که غیر مسه باشد بروغن زرد چرب کند همین سوزش و خارش علامت رسیدن
 دوا یا رطوبت آنست بیان در دیگر استعمال این دوا محسوس میشود و حال بدل کردن رفاده
 البته با استعمال نسخه اولی خصوصاً پنجم سوزش و حرارت معلوم میشود اما آن قدر که آدمی بیقرار
 و بیهوش گردد یا از کار دنیا بیکار گردد بلکه کیفیت آن مشابه بزوحیدین باشد یا برسیدن
 مریخ بر زخم مانندی شود اگر مریض سوزش را ناگوار داند باید که قدری روغن زرد بر رفاده
 مالیده به بندد یاد و قوله برنج ساطعی را با یک ساییده کرده آن ساخته بر پنبه
 معلوم مانده به بندد یا از گل ملتانى خواه از گل هندی سفید کرده همچو گرده نان خرد درست
 ساخته بر مسه بندد که فوراً تسکین سوزش خواهد کرد و آب از مسه با استعمال این هر دو نسخه جاری
 میشود که رفاده دم بر دم نرسد پس باید که مریض بعد یک یک ساعت رفاده را بدل
 کرده نونهد باشد هر قدر که آب زیاده بر آید رود صحت شود و هر صبح و شام بعد استنجا
 که آبدست باشد استعمال دوا بر مسه کرده باشد بیان آبدست مناسبت که مریض آبدست
 آب گرم کرده باشد و آب سرد استنجا کند که استعمال آب سرد در آبدست در درد با
 سوز پیدا میکند و تبرک میزند و هنگام آبدست گرفتن پنبه را از مسه دور کرده باشد
 بیان فضل گوشت که مانند مسه بسبب آتشک بر سر مفعد می بر آید اگر چه ماده این گوشت
 زائد ماده با سوزست و دواى با سوزد و ای آنست مگر فقیر حقیر بر اے این مرض نصیبت
 دوائی دیگر دارد که مخصوص جهت مرض آتشک است در دفع گاهه تخلف نکرده است و
 نمیکند یک نسخه خوب که از عم احمد خویش حافظ محمود خان صاحب رحمة الله علیه یافته است
 شربست صفت ان سم القاصیل یک نوله در یک سیر یا و بالا عرق کینکی که دو بار آرزو
 صاف کرده باشد بسایند و قدری قدری عرق را بران ریخته حل کرده باشد تا آنکه همه

عرق دران یک توله خشک شود پس خوب آن بقدر ماش تیار سازند و یک حب را در بالای حجرات گاؤنماده خورده باشند بطوری که دو ابدندان نرسد و رنه بدنندان ضرر میسازد و بالای آن نیم سیر حجرات خالص و بهتر که از شیر خالص گاؤ ساخته باشند بنوشند غذا دال ماش مقشر روغن بسیار و نان گندم و پرمیز از برنج و شیر و دال مونگ و سیر و شیرینی کنند و از مقاربت زن نیز محترز باشند و اگر موسم و مقام سرد بود حجرات را نیم گرم کرده خورند و یک چله نشاء الله تعالی صحت یابند و قوت این حب زیاده از شانزده سال نمی ماند دستور ساختن اصلیت سم الفار آنست که سم الفار سفید را در پاره جگر بزناد و ساعت نگاه دارد اگر جگر آب شده بریزد اصل باشد و رنه مغشوش فقط نسخه دیگر حب ترکمان است که از حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی مجرب یافته ام آنهم در ازاله این مرض ضیث آتشک عدیم المثل است صنعت آن سم الفار سفید الاچی خرد و کافور و کایت سفید و گل سفید که آنرا کهر یا مٹی گویند همه مساوی الاجزا را کوفته بچینه بیک پاؤ گلاب ^{توله} سحق ^{توله} بلیغ نمایند و خوب بقدر جو تیار سازند یک حب همراه چار توله گلاب وقت صبح میداده باشند اما بعد یک روزنه هر روز پس باز ده حب باشد در بست و در روز یمن قدر در ازاله مرض بس باشد لفضل الشافی اگر خفقان با این مرض باشد سب با عرق گاؤ زبان و عرق کیوڑه باید داد و فقیر در غلیان خون همراه عرق شنبه زده داده است اما در موسم و مقام سرد و بالفعل را دفع باید کرد و یک وقت خفقانی را بعد دو ساعت از خوردن حبک انار شیرین باید خورایند و وقت دیگر یک دو سیب باید داد تا تقویت باعضای رکیسه خصوصاً قلب دهد و ازاله خفقان کند و اگر جریان یودازست گلود و ماشه و طباشیر و ست سلاجیت از هر یک یک ماشه سوده شربت انار شیرین استعمال نماید و اگر استرخای اعضا باشد روغن یا سمن را بشمول مصطکی و سنبل الطیب تندین کند و صاحب فارسی را ضرور است که از ترشی و از غذای غلیظ مویل خون و بلغم و باد انگیزه بیگام استعمال دو پرمیز نماید و نان گندم باروغن اوفق است و تقبیل غذا بهتر و فقیر بانان گندم دال مونگ باروغن داده است و در هفتگی یک روز گوشت بز خورایند اما بدون سیر و میج و حجرات و لایح باد که در استعمال این هر دو نسخ مریض بدون آمدن دیان و بغیر قی و

اسهال بلا تکلف صحت از آتشک میباید و او را با سانی حصول شفا می شود بفضل الشافی
و عونه بیان از استعمال دوا اگر مسه خرد و بزرگ باشند معالج هوشیار را لازم و ضرور است که
اگر بعض مسه خرد و بعض کلان باشند باید که اول دوا به مسه های خرد مالند زیرا که اول اگر بر مسه های
کلان دوا خواهد رسانید مسه ها را بوزم خواهد آورد آنگاه مسه های خرد در آن دم غائب
خواهند شد و این مسه های خرد بسبب دم نخت مسه کبار خواهند درآمد و بالفعل کالعدم خواهند
نمود اما هر گاه که مسه کبار دفع خواهند شد و ورم دور خواهد شد بعد چندی این مسه کبار باز بروز
کرده رد خواهند نمود و صورت مرض باز پیدا خواهند کرد پس علاج و لا علاج هر دو برابر خواهند
نمود این سخن معالج را لائق یادداشتن است بیان میعاد استعمال دوا نسخه اولی و پنجم پنج روز غنی
دو وقت مستعمل میشود چنانکه بالا گفته شد که بعد آید است صبح و شام دوا بر مسه ها رسانیده
باشند بیان دریافت و امتحان مسه ها که آید زنده اند یا مرده بعد پنج روز در مسه سوزن
خلانند و به بینند که خون می برآید یا نه اگر می برآید بدانند که هنوز زنده اند و اگر سوزن از مسه
گذشت و درد معلوم نشد و نه خون از آن برآمد بدانند که مردار شدند و دیگر فائده خلانیدن
اینکه تقریب نفوذ دوا هم با حسن تدبیر در آن میشود هر گاه که بعد خلانیدن بر آن مسه
دوا مالند پس انگباب نماید چنانکه ذکرش می آید ذکر موسم این علاج پسندیده موسم
برای این علاج مقام سرد و موسم سرماست یا شروع گرمای میان مانک دوا آب گنگ
و جمن یا آخر بهر تنگال ورنه بنظر ضرورت هر وقت علاج است اگر مریض قوت یابند
ورنه اول یا غذیه و ادویه قوت دهند و خون بند کنند پس از آن علاج نماید حسب
سندرس جهت بند کردن خون صنعت حسب سندرس که بواسیر را خشک کند و خون
را بند نماید و مضم طعام کند سندرس و قشر بیضه و شیطرج و تخم گندنا از هر یک سه ماشه
و خشت الحیدر مدبریک و نیم ماشه در آب که پنج ماشه مقل گذاخته باشند سرشته
جوب سازند از شش حسب تا هفت حسب نه روز خوردند نسخه دیگر که حالبس خون است صنعت
آن کشته مرچان سه سرخ و طباشیر یک ماشه در یک عدد مری آمله آمیخته بهر اهر شیره انجبار
پنج ماشه و لعاب هفت ماشه باز تنگ دوا توله شربت انار شیره بن بخورند که خون بند خواهد شد

دیگری حب لولوی هم حاصل هم مقوی صنعت آن زهر مہرہ خطائی و صندل سفید و مروارید
 ناسفتہ از ہر یک یک لؤلؤ گرفته در نیم پاؤ عرق کیوڑا و نیم پاؤ گلاب خالص حل کنند تا آنکہ
 خشک شود پس خوب بقدر یک یک ماشہ بندند و در سایہ خشک نمایند و دو حب
 از ان بورق نقرہ یا طلا پیچیدہ خوردہ باشند یا در شربت انار یک تولہ سائیدہ و لیسیدہ
 باشند مجرب است دیگر اگر مناسب وقت و حسب حال بیمار دانند این حب جوہر بدہند
 کہ در حبس و تقویت اعضاء ریشمہ مجرب است صنعت آن مروارید ناسفتہ
 شش ماشہ و لبد تنج ماشہ و لیشب سبز و عقیق سرخ و لاجورد از ہر یک
 ماشہ و نارچیل در مائے وزعفران از ہر یک یک و نیم ماشہ و ورق نقرہ دو مثقال
 و زہر مہرہ خطائی دو دریم و یاقوت سرخ و یاقوت رمانی و یاقوت کبود و فیروزہ
 از ہر یک یک مثقال و ورق طلا دو ماشہ و مشک شش سرخ و عنبر اثنتی شش ماشہ
 در عرق گلاب یا عرق کیوڑہ یا عرق پیدمشک ہر چہ میسر شود پاؤ باشد حل کردہ
 سائیدہ خشک کردہ خوب بقدر نخود سازند و بد سنور بالا نوردند دیگر جوہر مہرہ ہم مستعمل
 صنعت آن لعل و یاقوت سرخ و یاقوت زرد و یاقوت کبود و ورق طلا از ہر یک
 یک ماشہ و چہار سرخ و عقیق یمنی و لیشب و لبد و فیروزہ و جدوار از ہر یک یک ماشہ
 و پنج سرخ و کمر باد و ماشہ و مروارید یک ماشہ و چہار سرخ و نارچیل دریائی و لاجورد از ہر یک
 سہ ماشہ و فادزہر و مشک و عنبر و ورق نقرہ از ہر یک شش سرخ و کافور چار جوہر موسیائی
 دو سرخ و افیون یک سرخ و قرص افعی شش ماشہ و زمرہ چہار ماشہ ہمہ اجزا
 را بر سنگ سماق با گلاب نیم سیر سحق بلیغ نمایند و آب صمغ عربی مہرہ بندند و بورق طلا
 پیچیدہ بسایند و خشک نمایند شربت از دو سرخ تا چہار سرخ دیگر اگر صعودا بخرہ صفاویہ و
 ضعف معدہ بود این جوہر ش طباشیر را با استعمال آرند صنعت آن طباشیر و گل سرخ
 و صندل سفید و املہ منقہ و کشتیزہ خشک از ہر یک پنج درم و حسب ابلاس و پوست
 زرد از انج و سماق منقہ و مصطلکی از ہر یک دو و نیم درم قاقلہ کبارہ و گلنار فارسی از ہر یک
 یک درم ہمہ را کوفتہ بچینتہ در قوام رب بہ سہ چند از ویہ کہ در یک پاؤ گلاب تر کردہ باشند

آمیزند قدر شربت از سه ماشه تاد و منقل دیگر حب جواهر مستعمل برادر و ای مرحوم حکیم
 نجیب اللہ خان تورجوی نوشنگی نیز جالس خون و مقوی اعضای رئیس و مجرب است صنعت
 آن مروارید ناسفته سه ماشه و بسد و و نیم ماشه و لیشب سہو و عقیق سح از ہر یک یک نیم
 ماشه و نار جیل دریائی و زعفران از ہر یک یک ماشه و ورق نقرہ سه ماشه و زہر مہرہ خطائی
 یکدرم و یاقوت سرخ و یاقوت زرد و فیروزہ از ہر یک دو ماشه و پاپو بالاہم را در یک
 پاپو گلاب ^{تازہ} سح بلینغ نمایند چون خشک شود جنوب بقدر خود سازند قدر شربت از یک تاد و
 عدد تنہا یابہ بدرقہ مناسب دیگر اگر خروج خون بسیار ضعف عارض شدہ باشد این
 معجون حکیم شفا الدولہ بہادر فیض آبادی را بدہند صنعت آن عنبر اشہب دو ماشہ
 کربابی شمع و بسد احمر و لیشب سبز و مروارید ناسفته و طباشیر سفید از یک سه ماشہ
 و ابریشم مقرض شش ماشہ ورق نقرہ سه تولہ ادویہ کوفتہ بیختہ و جواهرات بعرق کیوڑہ سه
 روز کھل نمودہ رب سید شیرین پنج تولہ نبات سفیدہ تولہ را در عرق کیوڑہ و گلاب
 کہ نیم نیم پاپو باشد حل کردہ بقوام آورده ابریشم را بقسمی بریان کنند کہ سیاہ و سوختہ نشود و
 بگلاب بسایند و اول عنبر حل کردہ و ورق نقرہ را حل ساختہ ابریشم و ادویہ دیگر
 آمیختہ معجون سازند قدر شربت از دو ماشہ تا سه ماشہ دیگر معجون مفرح اعظم مغذی کہ
 بہ نسخہ استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی است نیز مصفے خون و جالس آن و زیادہ کنندہ
 فہم و مقوی اعضای رئیس است و اعیان و کسالت و بلاد و توحش را دور کند و نفق شکم
 را ببرد و اشتہا زیادہ نماید و اقسام خفقان را دفع و ضعف دل را نافع و جمیع اخلاط
 فاسدہ را دفع کند صنعت آن شامہزہ و بادرنجوبیہ گل گاوز بان و تنبول و بہمن سرخ
 و بہمن سفید از ہر یک پنج مثقال و لاجورد و طباشیر و گل محتوم و زعفران و درونج
 عقربی و کبابہ و زرنب از ہر یک دو دریم و پوست ہلیلہ کابلی و ابریشم مقرض و پوست
 بیرون پستہ و دانہ الائچی از ہر یک یک مثقال و بسد و کربا و مروارید ناسفته از ہر یک
 نیم مثقال و عود یک ماشہ و یاقوت سرخ و ورق نقرہ یک مثقال و شربت انار چل
 و بہشت تولہ ادویہ را ساییدہ در قوام شربت انار بدستور آمیختہ معجون سازند و

نگاه دارند یک مثال ازین وقت صبح میخوردند و بتدریج تا دو مثال رسانند
و بقسب این بحث در آخر رساله تمام کرده خواهد شد انشاء الله العلیم از مرحوم حکیم
نواب مبارک علی خان صاحب خیر اندیش غانی میرحقی پوست بلبله زرد پوست بلبله
کابلی بلبله سیاه پوست بلبله آمله از هر یک یک توله همه را کوفته بچینه نگاه دارند و مقل ارزق
دو توله را در عرق برگ کرات یک پاؤ حل کرده صاف نمایند و سفوف مذکوره را
در آن سرشته شصت خوب سازند یک حب ازان صبح و یک شام ریزه کرده همراه
آب تازه خورده باشند که دافع قبض و حابس خون است دیگر مقل ارزق یک توله روغن
گل پنخ توله زردی بیضه مرغ یک افیون یک ماشه این همه را بروغن گل آمیخته مرهم
سازند هر صبح و شام بر بواسیر طلا کرده باشند از آله در میکند بیان استعمال بنویسد و
دوا و غذای قاضی اگر سبب حدت دوا و شدت حر در گمما حرارت در مزاج یافته
شود باید که نارچیل دریائی را بقدر یک سرخ درین توله آب ساییده بشرت انار شیرین و قندهار
کرده کیوڑه یا عرق بید مشک یا عرق گاوزبان یا عرق ابریشیم یا گلاب افزوده بدهند
یا دوغ گاؤ اگر منافی مزاج نباشد بدهند و نارنجی و سنگتزه و انار میخوش اگر صفا بشوران
و مانع نبود بدهند و دادن شیرۀ تخم خیارین شش ماشه و کاسنی دو درم و خرفه شش ماشه
نیز مجوز است و اگر قبض بود لیسدن بشرت بنفشه و خوردن مویز منقعه و کشمش نیز
میفدست که رافع قبض است و نیز سه ماشه تخم شاه پسند را کوفته با یک کرده در آن
سه ماشه شکر سرخ آمیخته دادن قبض کنشاست و جوارش عود بلین برای طرح ریاح و
تجویذ هضم داسه ما مجرب است و جهت رفع قبض آزموده صنعت آن بادیان و مصطلکی
انیسون و دانه هیل و پودینه خشک از هر یک یک درم و دارچینی یک و نیم درم و طباشیر
و عود غرقی دو درم و سنای کمی و گل سرخ و تربید سفید تراشیده دو و نیم درم و عسل خالص
نیم پاؤ و نبات مصری یک پاؤ نبات و عسل ادر گلاب یک پاؤ بقوام آورده ادویه مسحوقه
را در آن بسرشته قدر بشرت آن یک توله اگر بنفشه و مغص باشد مر با سه بلبله دو توله
بخوردن دهند و بالاسی آن دو توله شیرۀ مر با سه بلبله با بشرت بنوشانند و از غذای

قابض اخترا دارند و بخوردن ندهند بلکه غذای ملین داده باشند همچو مزوره برگ
 خرفه و برگ اسفناج و برگ شاه پسند و نقل سمرق و گزرو ششم هم خوردند بیان انکباب
 اگر مرده معلوم شوند و با متخان سوزن بجیس و بیجان دریا بند باید که بروزه ششم دوا
 نسخه اولی بدستور بر مسه یا مالیده ادویه نسخه دوم را در آب یک سیزنجوشانند اگر در
 شیشه گاو بود اولی باشد چون بیک دو جوش رسد از دیگران بر آورده بر جای فرزند نشسته
 بخار آن که نه بسار گرم بودن بسیار سرد بلکه اوفق باشد بناسور رسانند آن قدر که برگرد
 سرین و گردو گرمه یا فی الجملة عرق آید آنگاه موقوف نمایند و این عمل را بر وز دو سه بار
 تکرار کرده باشند تا دو یا سه روز یا بعد انکباب دوا نسخه اولی مالیده باشند و بران
 بدستور پنبه گسترانده رفاده نهاده قنیه کشیده باشند بیان تکمید اگر دو یا سه روز دیگر
 بر استعمال نسخه اولی در انکباب نسخه دوم گذرند استعمال نسخه ثالثه شروع کنند و عمل
 نسخه نخستین و پنجمین و دهمین موقوف دارند و گذارند و دستور تکمید آن که جمله
 ادویه مذکوره نسخه سوم را دو حصه کرده در پارچه بسته دوسه توله روغن زرد را در
 دریا تله انداخته گرم کنند و هر دو گرچه را که پوئلی باشد در روغن انداخته گرم کنند و آن نیم گرم
 کنند و بر مسه یا نهاده باشند و هر طرف بواسیر گردانند و ده بار آهسته آهسته تکمید
 کنند و نگاه دارند که گرچه بر بدن صحیح نرسد و هر جا که در مقعد سختی و ورم معلوم شود
 آن جا را تکمید کرده باشند و تا بودن درم از تکمید باز نمانند و از آن دست بردارند
 پس گرچه را کشاده مسه یا را در آن دوا که حلومانند باشد نهاده بالا مسه آن رفاده مانده
 لنگ کشیده باشند و هر گاه که مسه یا را در آن دوا حلوا آسان نهاده باشند باید که آن نیم گرم
 باشد و اگر سرد شود باز گرم نمایند بیان دور شدن مسه یا از بدن بدانکه تکمید ده وقت
 کنند یعنی پنج روز این براسه افتادن مسه یا مدت قلبه است و زیادت آن
 موقوف بر قوت مرض است و در سه روز از تکمید مسه اصول خود را از بدن می
 گذارند و ریشه ریشه اطراف جدا شدن را آغاز میکنند پس از آن فرد میریزند و همچو
 خرمای خشک شده می افتند و تا وقتیکه مسه بتدبیر مد بر بدن خود نخورد از بدن و محل

خود جدا نشوند بچیزهای مفرض نتراشند که این تراشیدن احتمال دارد که ناصور
پیدا کند و علاج ناصور بسیار مشکل می کند پس معالج و مریض را باید که قبل از افتادن
مسها هر کجا که ورم و سختی دیده باشد همسان گریه کما در کرده باشد تا آنکه همه آسانی ریزند
لحاظ معالج را پیش از شروع علاج در یافتن ضرورت است که آیا مریض ناصور دارد یا نه اگر
داشته باشد باید که چند روز ناصور را آب گرم خواه آب جوشانده برگ نیم شسته
وصاف کرده همسان روغن حیات که در شرح رباعی چیل و نیم گفته آمده ام قدری
بالیده و طلا کرده باشد یقین که ناصور بفضل نشانی درد و سفتی دفع شود بعد علاج بواسیر
نماید و اگر صاحب بواسیر به سبب خروج خون بسیار صاحب فراس شده باشد باید
که اول او را تقویت به بیضه نیم برشت و ساگودانه و باقی چک و معاجین مفویه و جب
جواهر و غیره دهد و پس از حصول قوت که درد و سفتی دست خواهد داد علاج با شورش
کند درخت بھون آمله که از پتال آمله هم گویند آورده خشک نموده سفوف سازد شش باشد
از آن مع دو عدد مرغ سیاه در آب سائیده بست و یک روز بنوشند خون بند خواهد شد
از بابو حاجی نوازش علی خان مغفور علاج ناصور از حکیم عبدالسلام صاحب طب آبادی
روغن کتان نیم پاؤ برگ نیب دو توله باریک سائیده قرص بسته در روغن مذکور انداخته
بانش ملائم چندان بنزند که اندرون قرص قدری خام باقی ماند بالکلیه سوخته نگردد
قرص را بر آورده سماگه چو کیا زنده در آن روغن باندازند و باقیش نرم خوب بسوزند
که شکفته شده سیاه گرد از دست چوب نیب چنان حل کنند که در روغن نیامیزد و در
ناصور چکاند خواه از وقتیکه پرسیان اسباب پیدا شدن ناصور گاهی صاحب با سور
که مضرب میشود و قطع مسه های کند و بسبب عدم حفاظت زخم ناصور پیدا میشود و
گاهی بسبب استعمال دوائی حاد آبله بر سر زمی افتد و در آنجا هر روز آب یا عرق میزرسد
پس زخم متعفن شده ناصور پیدای کند مریض را باید که گاهی دوائی نیزه دار مثل شنگرف
در نیج و آهک و توتیای سبز و سم الفار غیر مدبر و زاج را در با سور با استعمال نیارد تا از
آبله افتادن و بر آمدن زرد آب و ریم و خون از آن محفوظ ماند فرق میان با سور و خروج

مقعد آنکه این افزونی گوشت بر سر گهای مقعد و آن خود بر آمدن جسم مقعد است پس
 معالج میان هر دو تفرقه کند نشود که بدون تشخیص استعمال دوا بر خروج مقعد کند اگر چه
 این دوا که اقل قلیل باشد برای خروج هم نفع میکند اما ضرر زیاده از نفع دارد پس
 باید که در خروج مقعد سفیدی بیضه مرغ را بدست مالیده باز بر مقعد مالند و آنرا دست
 کرده و شرح را چیده با اشاره دست آهسته آهسته از زیر بر بزجای خود رسانند همچنین کرده
 باشد که در دوسه بار محکم خواهد شد و اگر باین طریق محکم نشود باید که بنگ نیم پا و پولوست
 ام غیلان یک پا و در نیم سیر شیر گاؤ و یک پا و آب بظرفی که گلوری دراز دارد انداخته
 جو شاندرگاه که دوسه جوش آید آنرا از دیگران فرود آورده بر جالے فرزند نشسته مقعد
 را در گلوی ظرف کرده یا مقابل آن نموده بخاران بمقعد آن قدر رساند که گرد آن عرق
 آید و چون عرق بمقعد آید آنرا بر مال چسند و بشاره دو پاک کرده آهسته آهسته مقعد را
 با اشاره دست بجایش رساند انشاء الله الشافی بنکر این عمل در چند روز صحت حاصل
 خواهد شد دیگر لهدی و بارنگ و اجوائن و سبوس گندم مساوی وزن یک یک توله
 را بروغن کنجد یا تلخ یک توله آمیخته نگاه دارد و شش ماشه ازان بر پاچک بر آتش انداخته
 و خود را بسیار چه ملوف کرده بخور آن بمقعد رساند چون عسرق دران بسیار آید باید
 که بر مال نشف آن کند و بمنشفه ازان بر چسند و صاف و خشک نموده با اشاره دست
 آهسته آهسته بجایش رساند علامت جدا شدن بواسیر از جای خود آنکه هرگاه که مسه با از چاک
 خود بعد مضمحل شدن جدای شوند و غرغره معلوم میشود که آنرا در فارسی غلطی گویند خصوصاً
 روزی که می افتند و این علامت نشفاست که طبیعت مدبره بدن شته زاندر را میگذارد
 زیرا که بمقابله دوا مرض هزیمت خورده است پس هرگاه که بواسیر بیفتد باید که بر زخم استعمال
 مرهم نماید که شافی حقیقی کمال رحم فرماید بیان استعمال مرهم کافور سے بعد افتادن مسه با
 بر زخم آنها هرگاه که مسه با بیفتد بر آنها استعمال نسخه چهارم نماید و هر روز بر زخم مالیده
 باشد تا آنکه زخم باند مال رسد و یقین که اگر موسم علاج سرمایا محل سرد خواهد بود زخم در
 هفته باند مال خواهد رسید و خشک خواهد شد فاعده اگر بعد استعمال مرهم هنگام وزیدن

هواس مشرق دردی در زخم پیدا شود باید که اول زخم را نکمید بخت گرم نموده زخم جمال
 دو سبب را در مسکه خام یک ماشه آلوده بر فاده پنبه نهاده بر زخم نهد که تسکین خواهد بخشید
 و اگر زخم برسیدن دو باطراف سه عریض شود یا زخم بکدامی سبب عمیق گردد باید که
 دواس مرهم بلطف تمام اندر زخم رسانیده باشد و پنبه را هر دم آلوده اندر زخم نهاده باشد
 تا زود زخم را باند مال آرد و صحت رو نماید و اگر در زخم جمال زرد در زال آمیزد و کات
 سفید افزاید زخم زود باند مال میرسد اگر سه ماشه قوئل و کافور و روغن گل را در سفید کنی
 بیضه مرغ ساییده بر بواسیر نیم گرم طلا نمایند از آن در می کنند تنبیه بعد در شدن اصل
 مرض بواسیر طبیب معالج را می باید که علاج دیگر عوارض مرض را بقوتین طبیه و کجرات فقیه که
 که در شرح رباعیات طب یوسفی اکثر نوشته ام نماید و شفاست مرضی جوید که جمیع
 عوارض شدید را رخ از کجرات مفصل نگاشته ام فائده اگر فقط کسی را خون
 بند کردن منظور باشد و از آن مدعا بنود استعمال نسخه اولی اگر یک روز کند تا سه
 سال خون نیاید و اگر استعمال خوب مغز جفت بلوط کرده باشد هم خون را بند کند صنعت
 آن مغز جفت بلوط و گیروی گوالیاری و بازنگ از هر یک دو مثقال و سماق حب الاس
 و کربای شمع و لبد و دم الاخوین و کشنیز و زیره سیاه از هر یک شش ماشه و کثیرا
 و طبانیر از هر یک چار ماشه صمغ عربی سه ماشه و کندر و گل محتموم از هر یک پنج ماشه
 و آمله منقی و هلیله و هلیله کابلی و گل انار و پوست پنجا انجبار و شلخ گوزن سوخته از هر
 یک دو درم همه را با بار یک ساییده خوب بقدر کنار دشتی آب بند یک حب
 ازان خورده بالاس آن تخم بارتنگ و تخم مومی از یک شش ماشه خورده بران شیر
 حیه التیس یا برگ جها و یا برگ گوبی جنگلی یک توله را در آب نه توله بر آورده صاف
 نموده نوشیده باشد نافع باد حاس خون از مرزا عبد الغفار بیگ مرحوم چاکو و رسوت
 و کفنا و زکچور از هر یک سه ماشه گرفته در آب تر کرده بشنیم نگاه داشته صباح
 زلال آن بنوشند دیگر سفوف که خون را بند میکند کربا و گل محتموم و پتیس که آنرا تیس
 نیز گویند از هر یک دو ماشه کوفته بخته سفوف ساخته بینی بند نموده بخورد و بالایش

آب نوشند که خون را بند خواهد کرد دیگر برگ شاه پسند پنج ماشه را با چار عدد در چرخ سیاه و شش ماشه شکر شش به پنج توله آب سائیده بنوشند هم رافع قبض است و هم جالس خون همچنین اگر سه ماشه تخم شاه پسند را سفوف نمایند و برابر آن شکر سرخ در آن آمیخته همراه آب خورند خون بند کند و رفع قبض نماید اکنون که این رساله حسب امر مشیر پرتو پسر قدر دان اهل هنر جناب نواب سید نواب علی خان سالار جنگ بهادر مختار الملک بندگان وزیر باوقیر آصف جاہی نواب نظام الملک جناب حاتم زمان قدر دان حکما و صلی و مرے امراد غریبا فضل الدوله بهادر فرمانروایے ملک دکن ادام اللہ ظلہ و مارج احسانه در سال یک هزار و دو صد و هشتاد و دو هجری نبوی صلی اللہ علیہ وسلم نقل برداشته شد بجامعت رسید نفع رسان خلایق باد آمین

خاتمة الرساله

الحمد لله که این رساله نسخه اکسیر در علاج بوا سیر پس از تجربه ده ساله بعدتر میم رساله زبان اردو که در سنه ۱۲۶۵ هجری سال یک هزار و دو صد و شصت و پنج هجری در مطبع خام جمشید بمقام میر کج طبع شده بود بعد در عبارت فارسیه در سال یک هزار و دو صد و هفتاد و چار سال در نورجه علی تحریر پوشید حقه تعالی عالمی را بقبض صحت رساند و عاصی عبدالعظیم نواز خان احمد خویشگی خوجوی را بنواب مفاش گرداند آمین تم آمین

در ریح بوا سیر علی صل صادق	رباعی	چون گوش کند قول طیب جازق
مخطوط کتب مقل چندان گردد	۱۶۷	کز دیدن خال دلبر خود عاشق
شرح و تحقیق		

هر گاه که بوا سیر خون نهد و قبض باشد و غلبه ریاح بود و گاهی در دم گرد مع دیگر لوازم که آنرا در عرف عام بوا سیر ریچی نامند آنرا حسب مقل هم مفید بود صفت آن بقول مانتن رحمتہ اللہ پوست ہلیک کابی و ہلیک سیلا از ہر یک ده درم سبکینج مسہ درم خردل سفید دو درم ہمہ را بکوبند و آب گندنا اگر توله پا و کم را در مقل از رزق پانزدہ درم حل کنند و ادویہ مسحوقہ در آن سرشته خوب بندند و ہر صبح از آن ہفت ماشہ خوردہ باشند

غدا مرغ جوان و ماش مقشر و اسفناخ دارند و ماش مرجم میگوید شرح خود که درین باب
 اطر فیل مقل نیز نافع است صفت آن مقل را که سی درم باشد در آب گرم عمل نموده صفا
 کرده بهشتاد مثقال عسل گذاخته بقوام آرند و پوست پلبله کابلی و پوست پلبله زرد
 و آمله منقعه از هر یک ده مثقال کوفته بچخته بآن سرشندانز یک مثقال تادو مثقال
 خورده باشند و بزعم بعضی از نا مجربان خوردن افتمیون را بمادر الحین مطلقاً نافع
 است از هر دو ندر سابق گویم افتمیون محرور و صفراوی مزاج را مضرت کیفیت
 خوردن افتمیون بقول مصنف مرجم انیست که افتمیون پنج مثقال را در خرطیه کرده
 در سفند مثقال مادر الحین گرم تر ساخته چندان مالند که مزه خود را بنجام باز دهند پس بست
 مثقال شیر خشت را در و حل کرده صاف سازند و سه قاشق آب آلود بخار اضافه
 نموده نیم گرم بیاض مانند اگر قوت دادن منظور باشد سنی کمی پنج مثقال را
 جوشانند و صاف نموده بر آن افزایند طریق گرفتن مادر الحین انیست که یک کاسه
 شیر زرد از رقی چشم را گرم کرده سه قاشق سرکه تند آمیزند و لت کنند تا زردیش
 از پیچ جدا شود صاف کنند انیست تقریباً ماش مرجم در شرح او اما طریق استناد فقیر
 که در اخذ مادر الحین است انشاء الله الشافی در بحث هزال مفرط خواهد آمد رساله جدا گانه
 نوشته ام در آنجا یابند و بدعای خیر باد نمایند و جناب ممدوح مرجم می فرمودند که
 خست الحدید مدبر صاحب بوا سیر خوانی را در بیضه نیم برشت بدهند و طباشیر
 دو ماشه و سوده مروارید چار سرخ و ست گلودو ماشه را در آمله مرجمی با ورق طلا
 و نقره یا شیره باز تنگ و شربت انار خوراندند و شربت انجبار نیز برای صحت خون
 نافع است صنعت آن پوست پنج انجبار هفت مثقال و قرظ شامی پنج مثقال و صندل
 سرخ و صندل سفید بگلای سوده از هر یک چار مثقال باقی ادویه را نیم کوفته یک
 شنب در آب بجیایند و صبح بخوشانند و بیالایند و دور طل نیات سفید در آن حل
 کرده بقوام آورند فقط و بر نالیل از قوئل در آب بسایند و بوزن آن کافور و
 سفیده بیضه مرغ در و عن گل پهمان قدر افزوده نیم گرم ضماد سازند اگر موسم و

مقام سرد باشد که دفع و حج خواهد کرد دیگر در ق خیال را در شیر گاو جوش داده بز با سوز
 بندند دیگر برگ گندناپا یا زرد روغن زرد پخته اگر بر سه بندند زرد لیده گرداند مگر کجکل
 که ناسور افکند فافهم دیگر تجیر بسنج و الحیه و خوبکلان و گندنا نیز نافع دیگر رسوت و مغز تخم
 بکائن و تخم ترب و هلیله سیاه و تخم گندنا مساوی وزن گرفته کوفته بیخته بگلای سرشته
 همچو خود خوب سازند تیغ عدد ازان همراه عرق کیوڑه توله و شربت انجبار دو توله خورده
 باشند اگر بجای مغز تخم بکائن مغز تخم نیب بود نهایت موثر تر باشد دیگر حب مقل نیز
 مفید صنعت آن هلیله زرد و بلبله و آمله منفی از هر یک یک توله همه را ساییده و سه
 توله مقل ارزق را در دو توله عرق باریان تر کرده صاف نموده بدو توله روغن گاو اندک
 اندک حل کرده کوفته باشد چون خوب حل شود بردارد و نگاه دارد پنج ماشه ازان خورده
 باشد نافع با ترکیب تدبیر خبث الحیدر آنکه لیمون دو توله را در دو سیر شیر گاو بپزند تا آنکه
 سوخته شود برداشته سحق بلخ نموده نگاه دارند هر چند که کهنه گردد نافع تر باشد دیگر
 لیمون که براده آهن باشد آنرا در عرق پوست جامن خواه خود در عرق جامون غرق کرده
 در آفتاب نگاه دارد که کشته خواهد شد دیگر ترکیب مدبر کردنش آنکه براده آهن را که لیمون
 بود دو توله یا براده خبث الحیدر را در جغزات گاو یکسره انداخته در ظرفی کرده با آفتاب نگاه
 دارند تا آنکه خشک شود پس سحق بسیار نموده بردارند اگر بوی آن تنفر طبع بود آنرا
 در آب تر بچله ساییده تکبیه بسته و قرص ساخته در ظرفی نهاده بران گل حکمت نموده
 آتش دهند باز آورده ساییده با استعمال آرند قدر شربت یک سرخ

در مقعد اگر پدید شد رخ شقاق	رباعی	بیمار ترا که شد بصحت مشتاق
باید که ز قابضات بر میز کند	۱۵۸	چون سیب و بهی و زرک و لیمو و سماق

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تشقق المقعد	شق شدن و پار شدن	یبوست یا حرارت و غیره باشد	در دو بر آمدن خون بود	ملینات باید خورد و از قوالبض پرهیز باید کرد

شرح رباعیات طب یوسفی
 سینه شاهی کیدام باشکرت و یک باشکرت باشکرت
 P

و لعاب بهدانه را با شکر بنفشه شیرین کرده بنوشند

هر که سرفه کس گردد شش هر روز بموم زرد مرهم کردن	رباعی ۱۴۹	کویان شتر باید و مقل ازرق صحت پس از آن طلب نمودن ازرق
شرح و تحقیق		

صفت مرهم مقل موم زرد نیم سیر زرد سیر روغن کویان شتر حل کند و سه سیر
عرق برگ گندماکه در آن پنج درم مقل ازرق حل کرده باشند در آن شامل کرده چند آن
صلایه کنند که مرهم گردد

مقعد چودرم کند سبب کن تحقیق در خوردن مسهل چوز صفا باشد	رباعی ۱۴۰	رگ زن جوز خون بود که است طریقی تقصیر کن بقول یاران شفیق
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم المقعد	آماس سرفه که غیر باسور بود	خون	سرخ بود با درد و التهاب	فصد با سلیق یا با لضع یا صافن کند و پدید

غایه مرغ را بار و عن گل در باون سرب بمالند تا سیاه بود و طلا کنند و مرهم کافوری

	صفا	زردی رنگ و ضربان و خارش	هم سود دارد بعد لضع مسهل باید داد

بقول ماتن مرحوم صفت آن سنای یکی سته و نیم مثقال تمر مندی چار نوله پستان سی عد
و بنفشه و گل سرخ و تخم کاسنی نیم کوفته از هر یک دو مثقال همه را در یک کاسه آب
جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و بست مثقال شیر خشت در آن حل کرده صاف
کرده نیم گرم بیاشامند

بحث علاج امراض الکلیه و المشانه

چون سنگ درون کرده گردد مکرر باید که بناشتا خورد صاحب آن	رباعی ۱۴۱	از دروزند کرده چوناوک تیرک خاکستر چوب تاک در آب جیک

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حصاة الکلیته	سنگ گرده	خلط لزج غلیظ از بلغم یا ریم یا خون غلیظ	بر آمدن ریگ زرد یا بگیری که خوب است یا سبز در بول است	درخت انگور را

در ظرف سفالی کرده برافروزند بر آتش تا سوخته شود و لبر صدر مادیت رسد پس برداشته نگاه دارند وقت ضرورت از خار خشک شش ماشه در پنج توله آب شیره بر آورده هفت ماشه از خاکستر زکوره بالایش این شیره را نوشیده باشد بانها خاکستر خورده باشد یا سنگ سرهای را یک درم بآب سوده همراه آن طبع حب القلب بیاشامند و ستور طبع آنکه حب القلب هفت دریم توله را بشنب در نیم سیر آب نجیساند صباح بخوشانند تا بر ربع رسد و مرحوم استاذی حضرت حکیم نجیب آبادی می فرمودند که استعمال این نطول نمایند صنعت آن با بونه و اکلیل الملک شبت و حلبه و نمک شور از هر یک دو مثقال را در دو سبوی آب بخوشانند چون به نیمه رسد نیم گرم نطول نمایند و آبن کنند و اگر ^۹مريض طفل بود نمک ترب یک رتی را بنقوع سوس خود یک توله که در چار توله آب کرده باشند بدیندیگر سفوف صنعت آن مغز تخم خرپزه و ناخواه و تخم کرفس و تخم ترب و زیره سفید و مغز بادام تلخ و مغز تخم معصف و حب القلب و زعفران از هر یک چار ماشه سیالیوس شش ماشه همه را سائیده نگاهدارند و یک مثقال ازین گرفته بآب پریاوشان دورتی حجر البهود محرق و بشریت بنفشه شیرین کرده دو توله کیوره در آن انداخته خورده باشند نافع باد دیگر خوردن کچک که و سستنبویه باشد خام بود یا پخته در بول و هفت حصاة ست خصوصاً خام آن بشرط مداومت چند روز لاله مرض حصاة کند دیگر شربت بزوری صنعت آن تخم کاسنی و بادیان و تخم خرپزه و تخم کدو و تخم معصف از هر یک پنج مثقال و پنج کاسنی و گل غافت و تخم غطمی و اصل السوس مقشر و بالچهر و بنفشه و گاؤ زبان از هر یک چار دریم مویز منقش شش توله سوای مویز همه ادویه را در دو سیر بچخته آب بشنب زردارند صباح بخوشانند چون بر ربع رسد مالیده

صاف نموده در نبات نیم سیر انداخته بقوام آرند و مویز منقعه را وقت جوش ادویه
 انداخته دهند و نگاه دارند طبع دیگر پسیا و شان دو درم اخیر چار عدد و مویز منقعه
 یازده دانه و بادیان چار ماشه و تخم مصفر یکتوله لاریک نیمه و آب جوش دهند چون بسوم
 حصه رسد مالیده صاف نموده بسه توله شربت بزوری مذکور شیرین کرده و سفوف
 که بالا نوشته ام یک مثقال خورده نوشید باشند دیگر شان گوزن سوخته را در
 عرق ترب سائید خوب بقدر بخوردند حب هر روز خورده باشند دیگر چون
 زجاج صنعت آن تخم ترب و مغز تخم خرپزه و خار خشک و تخم شبت و تخم کرفس و
 برگ سنا و برگ مازیریون مدبر حب القلب و انیسون و اجاین و حرف از هر یک
 دو درم و دارچینی یک درم و تخم خشخاش یک درم یک درم و زجاج محرق مثل
 غبار سائیده یک دام غسل خالص دوازده توله و نبات سفید همیده توله بدستور
 معجون سازند هفت ماشه ازین معجون گرفته بآب نخود سیاه یک توله و خار خشک دو مثقال
 ویرسیا و شان دو مثقال و شربت بزوری مذکور دو توله وقت صبح می خورده باشند
 صفت تدبیر برگ مازیریون آنکه برگ قسم کنیز سفید مازیریون را بگیرند دو شبار و زرد
 سر که بنجیاست و دو سه یا و سر که را تغییر دهند بشسته خشک کنند ترکیب احراق
 زجاج آنکه آبگینه صاف را نرم سائیده در سکوره مطین کرده سر آنرا محکم بسته در
 تنور بسیار گرم گزارند تا آنکه سرخ گردد پس بر آورده مثل غبار سازند ترکیب احراق
 حجر الیهود آنکه حجر الیهود را در آب ترب سائیده تاد و پاس بعده مکیه بسته و قرص
 آن ساخته خشک نموده در طرف گلی که بر آن گل حکمت کرده باشند نهاده بآتش
 از پاپیک دشتی دهند سوخته مانند چونه خواهد شد بقدر یک اوتی همراه عسرق
 عنب الثقلب و شربت بزوری مذکور خوردن نافع است دیگر اگر سنگ حبس
 بول بود حجر الیهود و سنگ سر ماهی در عرق بادیان و کاسنی و خیره تخم خرپزه و جیارین
 خوردن در آن حال بسیار مفید است دیگر نمک ترب و مازو از هر یک یک ماشه
 در یک برگ سالم پان کرده بخوردن دادن مدرقوی است و در صورت قبض

طبع استعمال شربت دبنار یا راواند چینی بوزن دو ماشه یا سه ماشه ساییده در گلکند
 دهند دیگر اگر حبس بول بود شوره را در آب ترب حل کرده گرد ناف خمیر نهاده در آن
 ایناشتن فوراً او را بول میکند دیگر توله نخود خالص سیاه را در نیم پاؤ آب تر
 کرده نفوع آن یا طبخ آن نموده بمریض دادن او را رفوع می نماید

در گرده لس چو باد گردد مدرک	رباعی	نافع باشد که اسبوس و نمک
هر روز بناشتا خورد ما را اصول	۱۴۲	بیمار درین مرض چو افتد زیرک

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ریج کلیه	بادگرد	اخلاط غلیظ که در حرارت ناریه ضعیفه عمل کرده باشد	انتقال از موضعی بموضعی و عدم گرانی و درد تمدد	مدرات بهجوما و الاصول باید نوشید نسخه آن در شرح رباعی چهل نوشته

شد و بسوس گندم و نمک تکمید نماید و جب کبریت خورند دیگر حرمل یعنی پسند یک
 انتقال را علی راس الطیب همراه شیره بادیان یا آب نیم گرم در شب تا لبست
 روز خوردن مریض رافع میدهد و مزبل مرض ست و مرقوم استاذی حکیم نجیب بادی
 مفرح ابریشم معتدل را برای دفع ریاح و تقویت اعضای رئیس و دیگر فوائد محرب
 میفرمودند صنعت آن مروارید ناسفته و لبد و کبر با از هر یک یک مثقال و عود
 و سه ماشه و گل گاؤزبان شش ماشه و تخم کاسنی و صندل سرخ و صندل بوزن
 عود و همچنین گل سرخ و زرنبار و تخم فرنجشک و سفنج و گل نقشه و گل رمنی و گل تخوم و درنج و تخم
 وزعفران و عنبر اشب ست بوزن آن و تخم کشنیز و طباشیر و افیتمون و تخم
 خشاش و ترنجبین و ابریشم مقرر ست بوزن گل گاؤزبان و مفر تخم کد و پانزده
 ماشه آب سید و لاتی بیخ توله و نبات نیم سیر و گلکاب یک پاؤید ستور
 قوام نموده مفرح سازند یک مثقال با عرق گاؤزبان بیخ توله صبح خورد باشند

چون گرده نشود ضعیف بی مکت و درنگ	رباعی	از بهر دو افلونیا آرز چنگ

گزسستی اگر قضیب چون موم بود	سجده	از قوت کرده سخت گرد و چون سنگ		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ضعف الکلیه کمزوری کرده	اثرت جماع یا کثرت استعمال	بول غلیظ بود و رنگ	فلونیکه فارسی	
		مدرات یار سیدن ضد	وی منشا به آن بود که	را که دو انبست
		و تعب از سفر و سواری	در دو گوشت تازه شست	منسوب با فلین حکیم
			باشند	باید خور و صفت

آن فلفل و بزرا بلخ از هر یک ده درم و افیون دو درم و جند بید ستر یک درم و زرنبار
 و در روخ عقری نیم درم و مشک و مروارید ناسفته از هر یک نیم مثقال همه را بکوبند
 و بسایند و بنرو به نیم من غسل سرشته هر صبح دانگ از آن خورده باشند و غذا
 بریضه نیم رشت بصنغ عربی سوده خورند و برای لاغری کرده حلوا ی بادام شیرین نافع
 صفت آن مغز بادام شیرین مقشر مغز نارجیل مقشر مغز فندق مقشر مغز پسته از هر یک یک یا دو سیر نیم آن
 و قند سفید یک و نیم سیر بدستور حلوا سازند و نان مائده روغنی کله بز و کله گو سپند یک
 ساله نافع دیگر ترنجبین خراسانی یک پاؤر از هر یک سیر شیر گاؤ بچو شانند تا بقوام معجون
 رسد پس بردارند و نگاه دارند از یک توله خوردن شروع کنند تا احتمال طبع و آمر و سیا
 که معجون نیست نافع از برای ضعف معده و گرده و کبد و طحال و اورام صلبه این اعضا
 برای درد معده که از سردی و ریاح بود و مقوی باضمه است و کاسه ریاح وین نفس
 در بوراکه سببش ریاح غلیظه بود سود دارد و برای تقویت باه شهوت طعام مفید
 است و مفتخ سرد و مدربول و مفتت حصات است و بجهت استنقا عظیم النفع و
 دافع جمیع امراض بارده است و بدن را قوی گرداند گرم است در دوم خشک است
 در سوم صنعت آن دو قوکه تخم جز بر بره است و زریره کرمانی و قرمانا خود بلسان
 و سلینو سیاه و فقاخ اذ تر و تخم کرفس از هر یک یک درم و فلفل سفید و دار فلفل سفید
 و قسط تلخ از هر یک نیم درم و مرکب صانی سه درم و حب الغار ده عدد و روح ترکی

وز عفران و اسارون شامی از هر یک دو درم مجموع را کوفته بجنه بجزل سفید مصطفی یک پاؤ یعنی سه وزن ادویه معجون سازند خوراک بقدر یک فندق که نه ماشه باشد بآب گرم بعد دو ماه جزیره از محمد فارغ شاه صاحب خورجوی قدس سره که کمال مقوی دماغ و کرده است صنعت آن نشناخته را در روغن گاو بریان کند پس نبات مصری مغز بادام شیرین تخم کشمش کشمش مغز تخم کدو خشک پاش سفید را در آب شیره برآورد در نشناخته اندازند که جزیره شود نبوشند برای تقویت کرده و خشونت سینه و بیس دماغ و وجع مفاصل که بسبب بیوست بود مؤثر از مولانا سراج احمد صاحب خورجوی مغز پیچیده مغز تخم کدو و مغز بادام شیرین نبات سفید همه را سفوف نموده ۴ ماشه ۴ ماشه ۴ ماشه بقدر آب ساییده ببلیند

چون کرده ورم کند ناشی عنناک گر ماده خون بود و گر خلط دیگر	رباعی ۱۴۴	کارت چو بود برسم اهل ادراک از وی تن خویش بیدت کردن پاک

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم الکلیه	آماس کرده	خون	تپ تیز و درد و پری رگها و نرمی نبض	فصد کنند
		صفرا	تپ تیز و فراشا و بیخوابی و زردی قاروره	و بعد نضح
		بلغم	گزافی و قلت درد و سپیدی قاروره	مسهل هر یک
		سودا	ولینت نبض و غبیره رقت و قلت بول به سیاهی رنگ	دهنده و اخراج خلط نمایند

ای آنکه ز ریش کرده باشی و لتنگ تا خنگ نت کند بصحت آهنگ	رباعی ۱۴۵	در بول تو قشر بالو دلمی رنگ یک چندمه رشته و آراز جنگ

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قشر الکلیه	ریش کرده	خلط حاد مراری	خروج ریم و خون و ظهسور	تعديل خلط کنند

	بابورق	قنور لمی در بول بود	و فصد از جانب عضو
مؤثف نمابند و معی درین نافع و مسهل صارت الالمین سبک مجوز و پس از تعدیل و فصد حسب حاجت اول بسبیل عمده مدد دست پس مدمل و قرص کاکج نافع و نباوق البزور مفید و در جمیع اقسام درد گرده آیزن نافع است			
ای از ورم مثانه در عین وبال	رباعی	بر عارضه تو عسر بول آمده دال	اخراج مواد کن فصد و اسهال
گریست بغیر خون و صفرا بسببش	۱۴۶		
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
ورم المثانه	آماس مثانه	خون	تیزائی درد عانه و دشواری در بول
		صفرا	تپ تیز و پدیدان دور در بار منضج پس مسهل
			بر وجهی که گوئی سوزن میزند حسب خلط
از سنگ مثانه ات چو بد گرد حال	رباعی	هر دم المت کند بجان استقبال	نمود حجر البهود را شبه و مثال
از بر علاج این مرض نزد حکیم	۱۴۷		
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
حصاة المثانه	سنگ مثانه	رطوبت خام	ظهور ریگ سفید یا خاکستری
		بود لزج	طریقی اختیار کردن حجر البهود بر قول
ما تن رحمہ اللہ انیت طبع باید که تخم ملطبی و تخم کرفس و سنبل الطیب از هر یک دو مثقال در پانزده سیر آب بجوشانند چون به پنج سیر رسد صاف کنند و ده مثقال نبات یا سفید و یک مثقال صمغ آلو یا صمغ عربی در آن حل کرده یک درم حجر البهود کوفته بر آن صاف نموده نیم گرم بیانشانند غذا خود آب نوردند و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که اگر در جفت پاپوش زیر پاشته بغل آهن دارند از ریگ گرده و مثانه و ریگ بول بفضل الشافی المطلق در امن باشند و بالخاصینه حرب است و خاکستر عقیق			

از هر یک دانگ تا یک درم بحسب مزاج و قوت و سن با دویّه مناسبه خورائیدن
 مجرب است و دستور احراق اینست که عقب زنده را در ظرف آهن یا مس خواه
 گل که سفال باشد انداخته سرش را بچمبر خلم گرفته در تنوری که از سیمه گرم کرده باشند
 و آتش را از تنور بر آورده شب بگذارند و صبح بر آورند و تنور بسیار گرم باشد که عقب تمام
 خاکستر شود و باید که عقب نریاشد و علامت نریودنش آنکه ضعیف و لاغر باشد و این سفوف نیز مؤثرست صفت
 آن مغز تخم سبده وانه و خر بوزه و خیار و تخم پلیمون و خار خشک از هر یک سه مثقال و کاج
 دراز یانه و تخم کرافس از هر یک یک مثقال و حجر الیهود و سائیده دو مثقال همه را کوفته
 بیخنه با سنگین و آب پر سیادشان بنوشند نافع باد دیگر اگر سچتر بچوژی شش
 ماشه و خیارین دو مثقال را در یک و نیم پاؤ آب سائیده صاف نموده بشکر خام
 دو توله یا نباته شیرین کرده هر دو وقت چند روز بنوشند از آله مرض میشود مجرب
 ست دیگر کشته مطلق که ابرک سفید یا سیاه باشد بقدر یک رتی یا دورتی در پتاشه
 ساده با شیره تخم خیارین یک توله و تخم خر بوزه و کاسنی از هر یک شش ماشه و گوهر و
 دو درم به نبات یا شربت بزوری شیرین ساخته بدهند دیگر اگر کثرت ریگ یا سنگ
 باشد آب ترب از پنج و متاخ سفید و مفتت حصاة است دیگر پنج ماشه شوره یا زائید
 قوی مزاج را در آب حل ساخته بدهند اگر جس بول بود نافع باشد بطریق کشته کردن
 ابرک سفید آنکه بگیرند مطلق را نیم پاؤ و در دیگر مطین انداخته و بشوره یک پاؤ بته و
 بالا گرفته سردیگ را بگل بند نموده بلکه گل حکمت نموده حسب دستور آتش دهند که سفید
 در یک و سیاه در چند آتش کشته خواهند و سیاه را در عرق گرونه دور و روز تر میداند و
 طریق خوردن کشته ابرک سفید آنکه از یک رتی تا نه رتی برای صبح با طلیخ و رقی گاؤز یا
 و بادرنجویه و ابریشم خام بدهند و برای علت بادی با عرق بادریان و اجوائین بر آب فربه
 کردن و افزونی منی با ماء اللحم یا بیضه نیم برشت و برای مضم طعام با نمک سلیمانی و زنجبیل
 و برای ریختن ریگ و سنگ کرده و مثانه بآب ترب و شیره تخم خر بوزه و خار خشک
 و سوده حجر الیهود و برآه هر نوع اسهال با شیره بارنگ و شربت حسب آلاس

و رب سبی و رب سیدب و برای افزودن حرارت غریزی باشند و برای استفاد
 سوادقنیه بآب ترب انبت که از حضرت حکیم نجیب آبادی رحمه الله دریافت ام
 برای اخراج سنگ از حکیم نجیب صاحب برای کرامت علی عطار خورجه تخم
 خیارین برآبی گهوگهر و حجر البود تخم خربزه شربت بزوزی
 ۹ ماشه ۹ ماشه ۹ ماشه

از ریش مثانه ات جو گردد حاصل چون پاک شود مثانه از مده بده	رباعی ۱۴۸	دردی که علاج آن نماید مشکل در شربت ریوان سفوف مدل
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرحه المثانه	ریش مثانه	سینه از اسباب تفرق اتصال باشد آماهی خخته شود و ریم کند یاری گطر قد یار میدان خلط	خروج ریم و خون ظهور چیزهای یک مانند بسوس بود در بول و سوزاک و	اول مثانه را از مده پاک کنند پس کتفه و نیله کتفه و شاخ گوزن سوخته از هر یک دو ماشه
		مراری اکال بود	بدلوے پشباب	

و کند و ایون از هر یک یک ماشه و شادنج و گل مخموم و گل کبریا و سفیده
 کاشغری از هر یک چهار ماشه همه را ساییده دو ماشه از آن گرفته در سه توله لعابیکه از
 هفت هلبله اسپغول بر آورده باشند و سه توله شیر خردان آمیخته بمزرقه کرده عمل
 زرق نمایند بکذا قال استاذی الطیب النجیب آبادی رحمه الله و استعمال نادق بز
 و نیز در سوزاک مفید است و در حبس بول نسخ که بول کشاوند راند و در بحث حصاة
 مثانه و کلیا نوشته ام آنها را نیز با استعمال آرنده صفت شربت ریوان آب ریوان
 یک من و قند سفید نیم من هر دو را بچوشانند تا بقوام آید یا نیم من قند سفید را در نیم من آب
 بوشانند تا غلیظ شود پس سه سیر آب ریوان بر آن اضافه نمایند و رب ریوان
 را بدستور رب انار و بی میگیرند و صفت آن در رباعی یک صد و چهل و پنج گذشت
 صفت سفوف مدل مغز تخم خیار مغز تخم بادرنگ مغز تخم خربزه از هر یک پنج

مشقال و گل ارمنی و گل محتوم و نشاسته و صمغ آو و تخم خرفه و طباشیر از هر یک یک درم
 و ریوند چینی یک و نیم درم هم را بکوبند و بپزند و بر صبح دو مثقال ازان در
 ده مثقال شربت ریواج بیامیزند و بخورند

چون در دمثانه شند ز نفخت حاصل
 با مار الاصول روغن بیدانجیر
 رباعی ۱۶۹
 شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
یرج المثانه	باد مثانه	اغذیه زافحه خوردن یا بسیار بودن رطوبت در مثانه و ضعف دران	درد و عسر بول و تدد بعدم گرانی و حرکت در مثانه	علاج مانتن مرجم کنند و طریق گرفتن روغن بیدانجیر اولی لایمان

ست که بشکنند عصاری کشند و رنه تخم بیدانجیر را کوفته در آب جوشانند تا روغن خود
 را باز دهد و بقاشق اندک اندک از روی آب بردارند باز آب باقی بسوزانند
 و السلام نزد فقیر یا حب کبریت خورد یا حب مشک که در بر آوردن رنج از عمق
 بدن عجیب النفع است

ای از جرب مثانه گردیده ملول
 مینخورین الا تان و مادام که شود
 رباعی ۱۸۰
 شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جرب المثانه	حک مثانه که خارش آن بود	فضلات حاده مالحه که شور در مثانه پیدا میکند	خاریدن مثانه و بد بولوی بول است	شیر ماه خرنوشیدن دفع مرض میکند یا نار جیل دریائی در آب نوشیده باشد

باید چو مثانه تو از خسل خلل
 خاکستر حلقوم خروست چو دیند
 رباعی ۱۸۱
 نزد یک مجرب که کند دفع خلل
 واقع شود از راه مداوا بحمل

شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خلع المثانه	از جای خوردن ضربه و سقط بر پشت شانه	عسر بول مست بعد از وقوع ضربه خردس که ناله مرغ و سقط بر پشت باشد هر صبح یک	از خاکستر خمیره	
درم صلبیه کرده همراه سی درم آب نیم گرم خورده باشند نافع باد				
ای گشته گرفتار بتقطیر البول میخور زبته علاج اطریفل را	رباعی ۱۸۲	زاندیشیه این مرض دلت اندر بول در شام و صبح یاد میدار این قول		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تقطیر البول	چکیدن ششانه سردی شانه	سپید بول و متضرب شدن بجز بایه سرد	اطریفل کبیر باید خورد صفت آن پوست	
بلبله کابلی و بلبله سیاه و پوست بلبله و آمله منقه و فلفل گرد در از فلفل از هر یک سی درم و زنجبیل و بوزیدان و بزبار و شبیطرج هندی و ثنقال مصری و تودری زرد د تودری سرخ و بهمن سفید و بهمن سرخ و لسان العصافیر و تخم خشخاش از هر یک ده درم همه را کوفته بخیته بروغن بادام یا گاوچرب نموده در سه چند غسل که کف گرفته باشند بپوشند از یک مثقال تاد و مثقال خورده باشند و غذا از کباب سازند				
ای گشته گرفتار بتقطیر البول هر روز بناتش از مشرو دیطوس	رباعی ۱۸۳	زاندیشیه این مرض دلت اندر بول میخورد می و یاد میدار این قول		
شرح و تحقیق				
صفت مشرو دیطوس که دوای نجات دهنده است از ضرر آنکه بگیرند زعفران و مرصافی و غار لقیون و زنجبیل و دارچینی و کتیر از هر یک ده درم و سنبل الطیب و کند و حنظل و از خرعود بلسان و اسطوخودوس و بیسالیوس و قوط تلخ و کما فیطوس				

شرح عسر بول آن چهار ماه

وقته و علك البطم و دار فلفل و عصارة لحيه التيس و چند بيدستر و ساذج هندی و مبيد
 سائله و جاو و شيراز هر يك هشت درم و سيلنجه سياه و فلفل سياه و سورنجان و حبه
 و اسفودريون و دو قو و اكليل ملك و جطيانا و حب بلسان و اقراص فرقيون و قفل
 از ريق از هر يك هشت درم و سداب دو درم و اشق و سنبل رومی و مصطكى و صمغ عربي
 و فطر اساليون و قرومانا و بادريان از هر يك پنج درم و اينسون دوج و مورود و سكينج
 و اسارون سه درم و نيم و افيون و غنچه گل سرخ و مشک طرا مشيع از هر يك پنج درم و
 فوه و اقا قيا و سرسفور دماي رو بيان و سيو فارقيون از هر يك سه و نيم مثقال شرب
 ريحاني قدری که در آن صمغهای را حل کنند و غسل مصفى دو چند وزن ادويه بايد که صمغ
 را نيم کوفته بچخته یک شب در شراب يادر طلای مطبوع بخيسانند و زعفران را علیها بسانند
 و باقی ادويه را کوفته بچخته با غسل مذکور مقوم در پائيله قلعي کرده بسرشدند و خوب محزوح
 و مخلوط نمايند پس سرد کرده در ظرف چيني نگاهدارند لطريقه که ثلث ظرف خالی ماند بعد
 ازان از شش ماه با استعمال آرنديک درم يا هر قدر که مناسب باشد

برسوا مزاج سرد يابد چو دلسيل	رباعی	هر کس که ز عسر بول گردید دليل
گر بوره ارمني کنه در احليل	۱۸۴	بولش بکشد آيد از راه علاج

شرح و تحقيق

نام مرض	تعريف	سبب	علامت	علاج
عسر بول	دشواری آمدن	سردی مزاج	عدم تشنگی و برجستن نبض و سپیدی بول	اگر بوره ارمني مير نشود نمک نيشاپوری را

بصورت خسته سنج تراشیده در سوراخ ذکر گذارند یا دو دانگ انگوزه را در نيم پاله
 شير ماده خر حل کرده نيم گرم رغبت نمايند و نمک ترب خوردن نیز مجرب است و تا
 بنات در آب نيم گرم گسستن هم نافع و آب نيم گرم زمان زمان بر زمانه و قضيب
 و خصيتين ريختن نیز مفيد و غذا آب مرغ جوان یا آب نخود نيم کوفته و شيره تخم
 معصر خورايندن نیز نافع و چون حاجت بول شود بر پايه خيزند تا آسانی گشاده

گرد و واضح باد که حضرت مرحوم استاذی حکیم نجیب آبادی میفرمودند که در حبس بول بارد المزاج جدوار نهایت مفیدست و بادریان و انیسون و کرفس موافق مزاج سفوف یا شیر به کرده دادن او را ریسازد صنعت آن که دافع حبس بول و سنگ است مجرب انیسون و تخم کرفس و قلت و تخم ثنبت و تخم گرز و اجوائن از هر یک یک توله همه را ساییده نگاه دارند و شش ماشه از آن با عرق بادریان دهند نافع باد

آنرا که رسد ز رخ سوزاک الم	رباعی	پیندالمی از سبب آن هر دم
باید که خورد بشریت خرفه و قند	۱۸۵	هر روز ز قرص کاکنج یک دودرم
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حرقة البول	سوزاک مثانه	بسیاری صفرا بود	حرارت مزاج و	هفت ماشه قرص کاکنج
		یا غیر آن	زنگینی قاروره	را بادودرم خرفه که شیر به

بر آورده سه توله قند شیرین کرده باشند بدین صفت آن مغز تخم خیار و مغز تخم نارنگ و مغز بادام شیرین و رب السوس و نشاسته و صمغ عربی و کیتیرا دم الاخوین و کندر و حب کاکنج که عروسک در پرده گویندش از هر یک ده درم و ایون یک درم همه را کوبند و بیزند و آب بادریان سرشته افراق سازند قدر شربت دودرم غذایان گندم باماش مقله خورند و مرحوم استاذی حکیم نجیب آبادی خوردن خوب مقل را بسیار می ستودند صنعت آن مرچ سیاه و پیل و انجبار بلبله زرد و بلبله و آمله از هر یک یک توله همه را کوفته بخته در مقل سه توله که در عرق درخت و تخم خشک صاف کرده باشند آبخخته خوب سازند پنج ماشه از آن خورده باشند دیگر میفرمودند که اگر حرقة البول بدون تب بود استعمال شیر مطلق مفیدست اما استعمال اسپغول در حرقة البول که باتپ بود و بے تب نافع دیگر برای سوزاک لعاب برگ ابرون کمی العالم است و در مندی او را سدا ساکن گویند از آنکه گل وی در تمام سال همیشه می ماند از هر یک توله برگ آن لعاب بر آورده به نبات شیرین ساخته

نوشانند بفضل الشافی جریان منی قدیم بود یا جدید با استعمال چند روز زرا مل میشود و در وقت
 باد که بر آید او را این سفوف مفیدست صنعت آن مغز تخم خرپوزه و مغز تخم خیارین
 و مغز تخم کدو و شیرین و خره و تخم خنکاش و صمغ عربی و کثیرا و نشاسته و گل
 ارمنی از هر یک یک مثقال و ریوند خطائی نیم درم همه را سائیده سفوف سازند
 دو درم از آن در یک توله نثریت بگفته آینه هر روز صبح و شام خورده باشند دیگر
 برای قرصه مزمنه این سفوف مفیدست صنعت آن صمغ عربی و تخم حماض بریان و
 تخم گز و گل ارمنی و کشنیز خشک دو درم و مغز شاه بلوط بریان چار توله همه را کوفته بخیته
 سفوف سازند ماشه از آن همراه آب خورده باشند نافع از مجب حکیم نبی بخش حساب
 کبر پوری سلمه ربه اگر چه را قبض یا حرقة البول یا کسی را در درگده بود این نسخه را بعمل
 آزند صنعت آن زیره سفید را در پارچه سفید بستر روغن زرد در ظرفی انداخته در
 آن پوئلی انداخته ظرف را بر آتش نهد و بریان کند تا آنکه پوئلی خود آتش گیرد در آن آب
 انداخته بزد هر گاه که رنگ آب سرخ گردد برداشته قدری قدری از آن نیم گرم بوشند
 قبض زچه را دور میکنند و اگر در بول زچه سوزش بود کشنیز را همراه زیره سفید کنند
 و اگر در درگده کسی را بود الاچی سفید نیم کوفته در آن شامل کند این نسخه برای در درگده

همه را مفیدست

چون در سلس البول زکندر دو درم	رباعی	از سعد برابرش نه افز و دونه کم
سائی و بقند سوده اشش میل کنی	۱۸۶	۲ سوده شوی ره بی بصحت از غم

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سلس البول	بے اختیار آمدن	سردی مثانه بود	عدم اشتناکی و بر آمدن	ندب بر ماتن رحمہ اللہ
	شاسته		شاسته بی سوزش	باید کردو معجون سلس البول

که از برای سلس البول و امساک بول و منی نهایت نبکو و نافع است صنعت آن
 سعد کوفی و سنبل الطیب و اسطوخودوس کندر و بلوط و کمون کرمانی از هر یک

دو مثقال همه را کوفته بچینه با سه وزن مجموعه ادویه عسل مصفی لبر شند هر صبح و شام
 ۹ ماشه
 یک یک مثقال از آن خورده باشند

در خواب کنی چوبول آن به که مدام وز بهر مدا و خورے از بر شعشا	رباعی ۱۸۷ شرح و تحقیق	پر بهیز کنی ز کثرت میسل طعام دانگی دم صبح و دانگ دیگر در شام

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
البول فی الفراش	بے اختیار آمدن	ازستی عضله سردی زهار و بر شعشا که بمعنی بڑا است	بول در خواب بر مثانه بواسطه بیرنگی قاروره است یعنی به شدن	در ساعت بقول

ماتن مرقوم باید خورد صفت آن در شرح رباعی یک صد و شصت و پنجم نوشته
 شد اما مرقوم استاذی حکیم نجیب آبادی این چنین مستعمل خود تجویز میفرمودند صفت
 آن دار فلفل و دار چینی و جظیان و سلینج و جنید بیدتر از هر یک چار درم و فقلح از خر
 وزراوند طویل از هر یک هفت مثقال و افیون یک مثقال و یک دانگ و نیم
 وزعفران یک درم و انیسون و تخم کرفس و بزرا لنبج سفید از هر یک پانزده مثقال
 فلفل سیاه بست و دو مثقال و نیم و قسط تلخ و فوه و اسارون از هر یک ده مثقال
 و نیم و زنجبیل و فودنج خشک از هر یک هفت درم و روغن بلسان ده مثقال با روغن
 زیت برابر آن و عسل مصفی چار صد و پنجاه مثقال بدستور مقرر مرتب سازند و بعد
 شش ماه با استعمال آرند

ای بوده پیے علاج مرض دائم فرمای که صاحب ذیابیطس را	رباعی ۱۸۸ شرح و تحقیق	گر آمده بعلم حکمت عالم باقلیه که و دهن در بصرم

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ذیابیطس	عطس مفطر و سود مزاج عا	تشنگی بسیار بدون تب و	تذیر مصنف مرقوم کنند	

آب خورده را بود	آب از یک طرف می رسد	صفت رب حصرم آنکه
دائم و خروجش	بدگر طرف دفع مینماید	غوره ترش و شیرین را
در اندک زمانه	و رنگ قاروره سفید و	فشرده صاف کنند
بلی آنکه تغییر گردد	قوام رقیق مییاشند مانند آب	و جوشانند تا غلیظ نشود

باشد چو ز ضعف جگر بول الدم	رباعی	ضعف تو از ان زیاده گردد مردم
گر شربت زرک و آب خرنوله خور	۱۸۹	قوت شودت فزون مرض گردد کم
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بول الدم	آمدن خون بطریق بول	ضعف جگر بودن بول رقیق غناب	باید که شربت زرشک را با آب	رنگ بیدرد اسپغول یا با رنگ بخورند

بحث علاج امراض مختص بالرجال

باشی چو ز ضعف باه دلخته مدام	رباعی	کارت نه رسد بوقت صحبت تمام
هر گاه که خاطرت کشند سوی طعام	۱۹۰	مغز سر عصفور خور و بیض حمام
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ضعف الباه	انقصان قدرت بر صحبت	رطوبت بااله دشواری خروج منی	تدبیر مائمن مرحوم باید کرد	است مع دیگر نشان اما مرحوم استاذی

حکیم نجیب آبادی چنین تجویز میفرمودند که زردی و سفیدی بیضه مرغ یک عدد هر قدر که در آن بیضه گنجد بگیرد از روغن زرد و آب پیاز و شهد و آب زردک که هر یک ازین جدا جدا بقدر گنجایش بیضه باشد و هر پنج جز مساوی باشند آنرا با هم آمیخته بر آتش ملایم نچستد حلوا ساخته وقت صبح تا یک ماه یا اربعین خورده باشند و از دوغ و جغزات و جمله ترشی ها خصوصاً از سرکه پر همیز دارند و بر عضو مخصوص و حوالی آن تکمید کنند کما و صنعت آن بیاردندان فیل دو توله و سپه گرده بز و سپه شیر و تخم

بید انجیر و مال کنگنی و السی و کبجد از هر یک دو توله همه را کوفته بخته سه پوٹلی بندند و بر
تابه گرم کرده تکمید عضو مخصوص و حوالی آن کنند تا سه روز و پوٹلی از انباتا چار روز
بعده آنرا بگذارند و دیگر پوٹلی باقیه را با استعمال آرند بعد تکمید ضماد فریون و مویز
و چند بیدستر از هر یک یک ماشه بر سه را سائیده بروغن بابونه آمیخته بر عضو
معلوم سوا سه تارک و دوخت آن ضماد نمایند و برگ بید انجیر بر آن بندند
و برشته خام بچیده دهند نافع باد و حضرت استاذی مولانا احمد علی چریا کوٹلی رضی اللہ عنہ
این طلا تجویز میفرمودند صنعت آن مریح سیاه و عاقر قرحا و کباب چینی و لونگ و
سونحه از هر یک شش ماشه و کافور دو ماشه همه را کوفته و بخته گولی بقدر کنار دشتی
در شند خالص بندند و از آن طلا ساخته باشند در چند روز از ازاله مرض خواهد کرد بفضل
الشفافی و نیز میفرمودند که سفوف کندش بطریقی که در بحث نسیان نوشته بسیار مفید
دیگر اگر خشک دانه در شیر نازه دوشیده سه بار بخته خشک کنند و سفوف نمایند و
پانچ درم خورده باشند در تقویت نظیر ندارد دیگر مروج استاذی حکیم نجیب آبادی
کشته نقره را بسیار مجرب میفرمودند صنعت آن یک پاچک کلان خشک راز کار در
دران کاواکے نموده فلفلمویه دو توله و گوکھر و یک توله سائیده پر نموده بران رویه
نقره خالص نهند و بالاے آن سه توله دواے مذکور انداخته یک پاچک مانند
آن نهند و دو پاچک از چپ و راست نماده آتش دهند چارده بار و در مرتبه اول
رویہ را یک ماشه خوب سیماب مالیده بھر که بطریق نوشته دهند باز در دیگر آتش
دادن سیماب را موقوف دارند و از پاچک مراد پاچک مصنوعی است نه دشتی و
واضح باد اگر انزال زود شده باشد پس برای امساک منی حب افیون باید خورد که بس مفید
ست صنعت آن از حکیم امرنگه استاد سکندر آبادی افیون چار ماشه و زعفران
و جاوتری از هر یک نیم توله و جاجیپیل یک عدد و مشک یک ماشه و نخود مقلشر
بریان یک توله و خرما دو عدد افیون را در خرما بخته همه بار در گلاب سائیده خوب
بقدر خود بندند یک حب پیش از مقاربت همراه شیر شیرین کرده بخورند و اگر در

قضیب استر خا حادث شود نزد جماع روغن لبان بران مالند کمال تقویت
 بخشد صنعت آن تخم انجره و جندبید ستر و حللتیت از هر یک دو درم و لبان ذکر سب
 درم لبان را در روغن خیری روغن یاسمین و روغن زرگس از هر یک ده درم بگدازند
 و باقی ادویه را کوفته در آن خلط نمایند و در قاروره کنند و سرش را بنهند و بوقت حاجت
 استعمال نمایند دیگر طلا صفت آن فلفل سیاه و جندبید ستر و انگوزه هر یک نیم درم
 مغز بهدانه دو درم و مشک یک ماشه همه را بروغن زنبق و یاسمین سائیده بر قضیب
 طلا بند دیگر خود بریان مقرر تخم درم و شکر سرخ برابر آن یک جا کرده وقت خفتن بخورد
 کمال لغو طمی آرد دیگر معجون رشیدی که مانع تقطیر البول و دافع سرعت است صنعت
 آن کبابچینی و فوفل و قرنفل و سنبل و خصیة الثلب و نانخواه از هر یک نیم درم
 عسل سه چند ادویه جمله دواها را کوفته بیخته بشندی که قوام کرده باشند آمیزند قدر شربت
 آن از یک مثقال تا دو درم غذا کباب یا آب گوشت یا تخم نیمبرشت منقول از بیاض
 مرحوم قاضی نجم الدین علی خان صاحب کاکوردی است غفر الله له دیگر جوارش عطالی
 صنعت آن شقاقل مصری و قاقله صفار و دار فلفل و خولجان و دار چینی و زنجبیل و
 قرفة الطیب از هر یک پنج مثقال و بهمن سرخ و بهمن سفید و تودوری گلگون
 و تودوری زرد و تودوری سفید و تخم بونچه و تخم شبت و مغز تخم خرپزه و تخم جرجیر و
 تخم پیاز سفید پاک کرده سه وزن ادویه اول ترنجبین را یک شب در پنج سیر شیر
 گاو بجیسانند صبح بدست مالیده بگذارند که اگر خاکی در آن مانده باشد نه نشین شود
 پس صافی را بچوشانند تا غلیظ شود پس از آتش فرود آورده بگذارند که حدت و
 حرالتش شکسته شود و نیم گرم ادویه را بپوشند و لطف چینی نگاه دارند قدر شربت
 آن سه مثقال با شیر گاو تازه دو شیده دیگر حب که نعوظ تمام آورده و در بطوی ازال
 اثری تمام دارد صفت آن عود قمری و قرنفل و فلفل از هر یک نیم درم و عفران
 نیم درم بالنگود درم و دار فلفل و تخم بابونه و مروارید ناسفته از هر یک یک درم
 سودکی را سوده و کوفتی را کوفته بیخته با قند مقوم نیم پاول بپوشند و حب بقدر خود

۱۷۶ و تخم بلبون و کثیرا تخم شلغم و تخم کرفس از هر یک سه مثقال همه را کوفته بیخته و زنجبیل سفید

سازند دیگر حب که قوت مجامعت بخشد و بالتذازر رساند و سرعت انزال را هم مفید اگر
یک حب قبل از جماع بخورد و یک در دهان نگاه دارد نهایت قوت ولذت بخشد و
اگر یک بعد فراغ بخورد همانوقت کسل را نابود کند بحرب ست صنعت آن قافله
و جوز بوا و دار چینی از هر یک سه دریم و فوفل و گل سرخ از هر یک دو دریم و صندل
سفید و مشک از هر یک یک و نیم و نیم همه را کوفته بخیته در گلاب یا عرق ^{پاشنه} بید مشک
سرخ شده خوب بقدر خود سازند و در سایه خشک نمایند و با استعمال آزند اگر درین یک
رتی کشته طلا داخل سازند کمال مقوی گردد صنعت آن بموجب ارشاد مولانا حکیم
عبد القادر صاحب مغفور اولد هنی آنکه اشرفی سکه کهنه زر خالص براده بسویمان
نماید اندر مکان محفوظ و در نیم پاؤ گلاب سه آتش در کهرل سماق بساید و قدری
از گلاب انداخته باشد چون تمام گلاب جذب شود و زر بالغقاد در سکه آن بسته
در دو سگوره نماده گل حکمت خفیف نموده یا لب هر دو بار دگندم گرفته در هفت آذر
پاچکدشتی در مکان محفوظ آتش دهد هر گاه که سرد شود از آن بر آورده باز در گلاب
بهمان ترکیب در همان قدر گلاب سائیده آتش بهمان طور بدهد و همچنین در یک
سیر پاؤ بالا و نیم گلاب بساید و یازده تا پانزده مرتبه آتش دهد باز مساید و باز آتش
دهد همچنین و همچنین آتش بعد سودن در نیم پاؤ گلاب داده باشد که براد خواهد رسید
برای تقویت باه و اشتها و تقویت اعضاے رئیس و ناقصین نهایت بحرب است
و اگر بر اے تقویت معده با طباشیر دست گلو و دانه الایچی و مصطلی دهند نهایت
نفع خواهد بخشید یا با شربت به بدنند قدر شربت آن از هفت برنج تا یک سرخ
ست دیگر اگر رقت منی بود باید که پنج موم را کوفته بخیته سفوف نموده یک یک توله
با یک پاؤ شیر گاؤ بخورد تا هفت و از ترشی و بادمی و قربت و تلخی تا هفت پریز کند و
از خوردن روغن سیاه هم احتراز دارد در سه روز فائده بین ظاهر شود و این تقویت
باه هم میکند و اگر مار گزیده همراه آب سرد یک وقت تا سه روز خورد دفع سم
آن میکند برشته که مار گزیده بود از مودم و سه توله دادم آرام یافت دیگر ضما د

اگرست اصلی بود تا هفت با استعمال آرد بفضل لسانی شفا یابد صنعت آن پس از
 نرگس زراسه روز در شیر گاؤ تر دارد پس او را سائیده تا هفت بر قضیب ضما کند دیگر
 جب که اگر بعد از جماع خوردند باز تقویت می دهد و قوت اصلی می آرد گویا که حرکت
 نفسانیه نکرده است صنعت آن مصطکی سه درم و بادیان یک درم هر دو را با یک
 سائیده با چوده مصطکی سرشته خوب بندند بقدر قفل قدر شربت اند و جب تا چار
 جب دیگر سفوف که برای جریان و تقطیر نافع است صنعت آن ثعلب مصری و سیبای
 چکنی از هر یک سه توله و الاچی خرد و طباشیر و موجرس و کمر کس یک و نیم توله و مصطکی
 ست گوا از هر یک یک توله نبات سفید دو از ده توله در شیر درخت الحیة التیس یعنی
 بزرگ کرده خشک نموده جمله ادویه را کوفته و بیخته سفوف سازند قدر شربت آن
 شش ماشه در شهد آمیخته خورده باشند سفوف دیگر برای تغلیظ منی و ضعف
 مثانه حجب است صنعت آن ثعلب مصری و دانه هیل خرد و حج و تالمکمانا و
 پنج بند گجراتی و تخم تمرندی بریان مقشر و طباشیر و مغز کولگه و موجرس و پوست
 خام مولسری و سبوس اسپغول و نخود بریان مقشر و بهمن سرخ از هر یک یک توله
 همه ادویه را کوفته بیخته در مغز نارجیل پر کرده بالای آن شیر بزرگ توله اندازند و بالایش
 از آرد گندم ضما کنند بعد در خاکستر گرم نهند تا که پخته شود باز در آوند آهن بدسته
 بکوبند باز کشته قلعی که به یک کرده باشند دست به روز از هر یک یک توله و کشته
 صدف و کشته بیضه مرغ یا پنج مرجان محرق از هر یک شش ماشه و نبات سفید سب
 توله که پاویر باشد در آن شامل کرده همه را کوفته سفوف تیار سازند خوراک از سه
 ماشه یا شش ماشه همراه نیم سیر شیر گاؤ تازه خورده باشند دیگر جب برای باه صنعت
 آن سم الفار سفید یک را در عرق سه صد لیموی کاغذی کهر نمایند تا تمام عرق در آن
 جذب شود بعد کتفه سفید و آرد سنگها را از هر یک دو توله را با از هر یک سائیده
 در سم الفار مسح مذکور انداخته باز حل سازند تا عرق نصف لیمو و دیگر خشک
 شود پس خوب بقدر دانه ماش تیار سازند و یک یک جب تا هفت روز بخورند و هر قدر

روغن گاؤ خوردن تواند بخورند اشتها و باه لا اشتهای پیدا کند که مدت العمر باقی ماند دیگر
 خوب برای سوزاک که در یک روز لفع بخوردن دهد صفت آن طباشیر سفید چار توله
 مشک خالص یک ونیم ماشه عطر صندل دو توله باهم سائیده یازده حب سازند
 و بکیند یک سبوحه گلی که در آن آب پر کرده صافی پارچه بردهن آن بندند و بران خوب
 نموده وقت شب زیر آسمان نهند صبح یک حب را پس پشت اندازند و ده حب
 را در تمام روز یک یک کرده با یک کتوره آب بعد یک یک ساعت بخورند و غذا
 پیچ نخورند وقت شب کچرمی بخورند یک دور روز از مرچ سرخ و ترشی پر پیزند اگر در
 بول شود صحت گردد و اگر اسهال شود نافع نباشد دیگر نسخه که باه بسیار آرد صنعت
 آن شقاقل یک دام خولجان چار ماشه را نیم کوب کرده مع چار عدد خرما در نیم سیر شیره
 دهند چون نصف ماند شقاقل و خولجان را دور افکنند و خرما بخورند و شیر بنوشند دیگر
 سفوف که مغلظ منی و دافع رقت آن و دور کننده جریان است صنعت آن دال
 ماش ریخ توله را در عرق پیازه شب نداشتند صبح مالیده مقرر ساخته خشک کند و آرد سازند
 پس موصلی سفید پنج توله و تخم تمر هندی مقرر دو نیم توله و خسته خرما یک توله پاؤ بالا را
 در آسیا یا در باون بادسته خوب باریک کوفته و بخته آرد دال مذکور و شکر سفیده
 توله بیامیزد و نگاه دارد وقت خفتن یک پاس بعد از طعام خوردن یک توله ازین سفوف
 با شیر ماده گاؤ یا ویر نوشیده باشند دیگر سفوف که در تقویت باه مجرب است
 مسک و مفرح و نشاط آور و مقوی اعضای رطبه و دافع سرعت انزال
 صنعت آن بسباسه و زعفران و دانه بیل بو او قرفل و دارچینی و بهمن سفید و بهمن
 سرخ و شقاقل مصری و خولجان از هر یک یک مثقال و مشک خالص و عنبر شیب
 و ورق طلا از هر یک یک دانگ و چرس خالص سه مثقال و نبات پنج مثقال کوفته
 و بخته سفوف سازند و نگاه دارند قدر شربت آن یک دانگ و نیم حلوائی گز جزر
 را شیر گاؤ بچوشانند پس مالیده صاف نمایند و دران عسل و قند سفید آمیخته پیزند
 پس در آن خود بریان بر روغن گاؤ بریان نمایند هرگاه که خوشبودد مایه شتر و گاو بردان

پاوشیرگا و را با نیم پا و آب آمیخته و در آن پنج عدد خرما انداخته آن قدر جوشاند که ربع
 ازان بر دو صاف نموده بشیرینے مناسب شیرین کرده بعد سفوف یک توله خورد
 بالای آن شیر مذکور نوشند و اگر جریان بود استعمال این سفوف نماید صنعت آن
 صمغ عربی و صمغ ڈھاک و موجرس و ست سلاجیت و ست گلو و طباشیر و صمغ
 و آرد خسته خرمای هندی که اعلی باشد بریان مقرر و کشته قلعی مساوی وزن کوفته بجنه
 و برابر همه شکر سفید گرفته یک توله ازان همراه پاوشیرگا و تازه هر روز خورده باشند
 و ترکیب کشته قلعی که در ورق القنب یاد رسد اب میکنند مشهور است یا از قر با دین
 گیرند و اگر کثرت سیلان منی و ووی و مذی بود یا سیلان رطوبت بکثرت از ارحام
 و فرج زنان بود این سفوف مجرب است صنعت آن گل انبه گل فوفل گل پسته
 یافته نشود بجای آن پوست بیرون پسته گیرند و صمغ ڈھاک از هر یک سه ماشه
 و شکر سفید یک توله همه را کوفته و بجنه با شیرگا و بخورند باقی نسخ بالا هم نوشته ام
 خصیة الثعلب هشت درم دار چینی سه درم قاقله صغار چار درم جوز الطیب چار درم
 قزفل عاقر قرحا گوهر و بهمن سفید رنگ ماهی جاوتری کبابه شقاق از هر یک دو درم
 زعفران یک درم نبات سفید دو درم ادویه را جدا جدا کوفته بجنه وزن نموده با هم
 سفوف سازند با شیرگا و یک پا و دو و ماشه صبح و شام بخورند

صطیبه شیر گا و در تمام امراض چار درم
 ۱۱۱۱۱۱۱۱

ای علت ابنه از خصالت معلوم اگر یک دوسه بار حب صبر بدینند	رباعی ۱۹۲	محمود بود علاج امر مذموم موجود بود صحت و علت معدوم
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ابنه	علت مشاخ مصاحبت نوزیدان و زنان و نامردان یا حصول خلط حاد	در معای مستقیم	حک در راحت پان سبت از جماع و لضر و حبس و دادن	استانت چاره جویند
تنبقیه ماده موجب کوشند صنعت حب صبر بقو طری یک درم و تربد و حب النیل				

و انیسون از هر یک نیم درم و شحم حنظل و نمک هندی و مقل ارزق و کتیر از هر یک نیم دانگ همه را بکوبند و به بیزند و غار یقون نیم درم بموئینه بیزگندارینده اضافه نموده بآب تخم کرفس خمیر سازند و خوب بعسل و غیره سازند غذا آب نخود نیم کوفته و مرغ جوان و ماش مقشه و اسفناخ

هر کس که از وعظایه گردد مغموم	رباعی	بر لوح بیان کنم علاجش مرقوم
مکسور کنی چو ماز و لیش بهر شیاف	۱۹۳	مرفوع شود علت و صحت مضموم
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عظایه	مرضی است که چون مثل حدوت این علت ازستی از تعریفش	عضلات مقعد بواسطه کثرت لذات است	ماز و سبز که سورخ نداشته باشد بقدر حاجت	
بگیرند و بکوبند بیزند و بشرت حب آلاس خمیر کرده شاف سازند و صبح و شام بردارند غذایش سماق باشد				

بر صاحب فتق نزق نقل است حرام	رباعی	اقبال مرغیات حته الحماء
تا علت مذکور زیاده نه نشود	۱۹۴	باید بر فاده بستنش وقت قیام
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
انتق المشهور	فتق مفاق	حرکت مفرطه بجمیدن اندک اندک پیدا شود	بهمیشه بر فاده	
بباد الفتق	بسلامت مران تا کشته شدن مجاری که یا جز آن و طعام باد	بیاگر گران برداشتن باسانی بجائی نرود اگر چه و گره بستند دارد		
	بالای نشین است و انگیز خوردن و پیاده	بیمار بر پشت خود باز خیسد و چیزی که عضو را		
	خود آمدن در کسین	پارفتن	بلا برو باز گردد و قراقر	از این چیزها بپزد و طلا
	چیزه از شکم		رطوبت نرم کند	کند

این شرح مختص بمردان است
 و در کتاب طب یونانی
 در باب علاج غده
 آمده است

سیاه و اوران نیز مفید است صنعت آن سنبل سعد از هر یک سه درم و صندیل سفید و الائچی کلان از هر یک دو درم و سیاه دادران یک مثقال همه را سوده نخته بآب مورد برز بار و قضیب نیم گرم طلا کنند و اگر سیاه دادران هم زرد مورد دو مثقال در لرن اندازند در خصیه صفرا چو عیان گشته ورم بسیاری خون بود اگر موجب آن

رباعی
۱۹۵
شرح و تحقیق

باید که خوری منصح آن مسهل هم فضا و طلب کن که کند خونت کم

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم الخصیه	آماس کیسه	صفرا	زردی آن مع دیگر علامتش	منصح و مسهل آن باید دار
		سودا	سخته و سیاهی رنگ مع دیگر نشانش	قره باید نایند و ضماد ملینه باید نهاد
		خون	سرخی آن مع دیگر آثار آن	فضد با سلیق باید گرفت
		بلغم	سپیدی آن و نرمی بطنس و کمی در دم مع دیگر نشان آن	بعد قی ضما و محسلله ملنس و کمی در دم مع باید نهاد و طلا جمت ورم خصیتین صنعت آن

صندیل و گل ارمنی و شیاف ما متیا و رشوت و بوش در بندی که قرصی است که از ارمن می آرند در نه رسوت افزاینده از هر یک چهار ماشه و کهر بائی مٹی و ملتانی و بینه سنگ گشت و آله دبا قله از هر یک چهار ماشه جمله ادویه را بآب کاسنی تازه و آب عنبر الثلب و آب کاهو و سرکه سائیده طلا سازند از ملاشیر محمدی که هاجر برگ سمندر سو که را آورده بر جانب اندرون آن که سبز باشد جو بوی آب سائیده ضماد کرده نیم گرم نموده بر خصیه بندند در ماشه

سه روز در درم آن می رود

از قرصه کسے که ذکر دید الم

رباعی

گزانکه بود پاک از اصناف ورم

فراکه کند ز مرتک و سرکه و موم	۱۹۴	در روغن گل حجب رمان مرهم
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرصه اقصیب	ریش ذکر پوشیده بودن آن از بوی سرخ شدن و درد	این گرم شدن آن و تر نمودن و شق شدن لعرق و بیان زود متعفن شدن	گرم شدن جلد	کافور و راده درم روغن گل سی درم

و پنج در سرکه حل کنند و حسب الرمان مقلوب یعنی انار دانه بریان کرده و مرادار سنگ را از هر یک هفت درم کوفته و بخت بر آن اضافه نمایند و صلایه کنند تا مزجم شود دیگر هر روزه با او درم دو را با هم آمیخته خوب مالند که یک جسم شود بعد در ظرفی کرده ظرفی دیگر همچو دو دیگر مالند و بالا نموده آزاد در ظرف زیرین انداخته بند نمایند و نی خمدار در دیگر بالای نصب کرده بر دیگران نهاده روغن کشند یک قطره از آن در بتاسه نهاده تا پانزده روز بخورد سوزاک دفع شود اگر بجای با او خاکستر خوب یا برگ انبه آمیزند بهتر باشد

چون زفت نمی برزد که از بهر عظم	رباعی	گرد عظمش پدید بی رخ و الم
و ز زفت میسر نشود و بهر طلا	۱۹۵	میجوے علق را و خراطین بهس
شرح و تحقیق		

طریق طلای زفت آنکه بقدر حاجت بگیرند و بکار درم کرده بر روی کرباس اب ناپید پچپانند و مفروش کنند و نیم گرم طلا کنند و بگزارند که سرد شود و بچسبند پس بپختند و بر دارند و باز نیم گرم طلا کنند همچنین هر روزه نوبت طلا نمایند و بر دارند تا عظم پدید شود اما طریق طلای زرد خراطین آنکه زرد خراطین را آب پاک بشویند و بسایه خشک کنند و بکوبند و به پزند و بروغن کجدر شسته به صبح و شام طلا کنند که عظم پدید شود

بحث علاج امراض مختص بالنسار

در کثرت طمٹ چون بود حمت عین رباعی چیز بنود چو فصد و شد شد تین

بارقت دم مغلظش گندیده		۱۹۸	بسیار بود سیل دم و گردید پیشین
		شرح و تحقیق	دوازدهم
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
کثرت الطمث	بسیار بر آمدن خون حیض	امتکای بدن از خون و دفع طبیعت آنرا	امتکای وجه و جسم و برآمدگی رگها
نمود آتش بفتح شین معجمه و تشدید دال مملکه بستن باشد و استوار کردن و آلتندی پستان و مغلظ دوائی یا غذائی که ماده را غلیظ گرداند چون هر لیمه و گوشت گاو و هنگام رقت خون بناید داد ضمادے که افراط حیض را باز دارد و صنعت آن عدس مقشر پوست انار ترس برگ مورخ خشک از هر یک جزوی گرفته و بیخته لبره که سرشته بر شکم و پشت و بر عانه ضما دکنند ضما د دیگر هر زنی را که خون حیض زیاد از عادت آید و بند نشود جنطیاناے رومی را نرم بکوبند و با جناب نشند و بر کف دست ضما نمایند آمدن خون حیض را بند کند و باز دارد اگر زن حامله را در راج حیض شود این قرص را همراه آتش برنج ساخی بدید صنعت آن سندروس مصطکی گلنار صمغ عربی بریان تخم خستخاش زعفران همه را ساییده بیخته بلعاب اسفنجول سرشته افراس سازند و هفت هفت ماشه ازان بهر دو وقت یا شربت بهی یک حب جواهر قابل کرده داده باشند نافع باد از حکیم غلام دستگیر خان صاحب مرحوم دهلوی دیگر که مایه شمع گلنار فارسی گل ارمنی دم الاخون همه را کوفته بیخته یا شیره مریه بهی آمیخته بلیسند نافع باد برآه بند کردن خون و جهت حفظ اسقاط گیر و کشته ابرک سفوف نموده در بیضه نیمبرشت بدید از سیدی استاذی حکیم نجیب آبادی دیگر از حضرت مرحوم مندروس لک مغسول کتیر دم الاخون همه را با یک سوده و بارتنگ مسیلم دران آمیخته چنجه ماشه ازان همراه شیره آمله خورد دیگر مکی بودینه کوی اهل برگ سداب خشک مویز دایه برون کرده همه را کوفته بر سره گاو آمیخته بر پارچه یا پنبه سرشته حمل نمایند در راج طمست کند			
چون حیض شود بستن ز افراط سمن از سده بود اگر بی تحقیقش	رباعی ۱۹۹	باید که کسے بجوع تمزبل بدن سے ده ز مقدمات در سر و علن	

شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
احتباس الطمث	بسته شدن حیض	افراط سمن یا سده بود از بلغم	وجود سبب دال باشد	تدبیر مانع مروج
			سستی اعضا جستن	باید کرد و سمن لفتح
			بنفش و بیرنگی قاروره	اول روغن گاؤ
و بکسر اول و فتح میم یعنی فریبی و هوالمراد پهنای و تهزیر لاغر گردانیدن و مفتح دوائی بود که ماده راکه سبب سده شده است دفع کند مانند کرفس و کاسنی پس برای دفع فریبی از فاقه بهتر تدبیر نیست و برای کشادن سده مدر و ملطف که مراد از سرت باید داد و مجبول که مراد از علن است باید کشاد				
هرگاه زرتق ناتوان گردد زن	مردش نتواند که شود ضربت زن	رباعی	ممكن نبود، هیچ بغیر از آهن	
مے دان که علاج آن نیز نزدیک حکیم		۲۰۰		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
رتق	پرده که بر دهن فرج حلاوت	انجام یا انات	منع کردن	باله آهنی که برای قطع کردن
	گرد و مانع جمیع شود	از زینت گوشت بود	ایلاج	گوشت موضوع است
دشکاری فرمایند یا علاج با سوز نمایند بروضعی و احتیاطی که در رساله بالبول نوشته ام				
بهر زن که تنوی رجمش گشت عیان	از بهرزاله اش بروزی دو سه بار	رباعی	باشد چو رطوبت رجم باع آهن	
		۱۰۰	میکن قلبش ز غالبه غالبه دان	
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نتوالرحم	پیش آمدن زردی	افتادن زن از جای	درد عظیم در عانه و	حسنت غلبه زیر شرح
		بلند برین خود یا فرغ	مقعد و درد پست	رباعی بک صد و
		شدید یا رطوبت	و تنی گاه عارض شود	بست و هفت نوشته
			مکوه هندی ۱۲	

بلغمیة راجه		و اعضاء لرزیدن گیرد		اشده است از ان جا باید	
گرفت غالبه که حمل آن نافع است برای او رام صلبه و او رام بلغمیة رحم و او را راجه حیض کند و نافع است از برای اختناق رحم و میل رحم و تقیة رحم میکند و مستعد میگردد اند رحم را از برای حمل صنعت آن سک اصلی و مشک و عنبر در روغن بان یاروغن نیلوفر حل کرده سک و مشک را سوده داخل کرده قدری کافور قیصری مسحوق بآن مخلوط کرده نگاه دارند و بر وقت بکار آرند نافع باد					
از باد غلیظ اگر رجا گشت عیان		رباعی		نومید مباحش بشنوائین سر نهان	
گردست دهد که در کشتی ما اصول		۲۰۲		بینی زد واره مرض را بیایان	
شرح و تحقیق					
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج	
رجا	او ایست بعضی زنان را بم میرسد شبیه به آستن از غیرون و اختناق طمث و انضمام فم رحم و گاه سختی و حرکتی مانند حرکت جنین راست و چپ حجم مانند آن نیز در مییابد	گاه باد غلیظ بود	بفتشدن و مالیدن آرام معلوم میشود	تدبیر مصنف مرحوم باید کرد صفت ما را اصول در شرح رباعی چلم گفته شد در آنجا باید دید	
زن را پوشد از جس منی در زهدان او را زپه جماع در بیسگه و گاه		رباعی		رنجی که خود رود بهر چند از ان مردی باید قوی و پر زور و جوان	
شرح و تحقیق					
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج	
اختناق الرحم	مرضی است که چون عارض شود زن را فوراً پنجهی دست دهد و حالت مجنونانه	جس منی راحت یافتن زن از سیلان رطوبت رحم در وقت ظهور علت	فرق بیان صرع و این مرض آنکه اول باید فرمود درین علت عقل بجای ضالغ	رای مانن مرحوم واجب العمل است	در صورت

شرح رباعیات طب یونانی

طاری میگردد
 نشود و کف بدان نیاید عدم امکان شربت
 زهر القطن نیز شرب است و آزالسک نیز برای اختناق و صرع به نظیر است صنعت آن
 مرداریدنا سفینه و مرجان قرمز و کبرای شمعی و درون بخ عقربی و ابریشم مقرض و زرنبار و
 بهمن سرخ و بهمن سفید از هر یک دو درم و زعفران و مصطلکی و صندل سرخ و صندل سفید
 و طباشیر سفید و کشنیز خشک مقشتر از هر یک دو درم و قزقل و اشنة و سنبل الطیب و انیسون
 بوساج بندی و دارچینی و جنید ستر از هر یک یک درم و عنبر اشنة یک درم و مشک بنی
 خالص نیم درم و نبات سفید و عسل مصفی بالمناصفه سه وزن مجموع ادویه بدستور معجون
 سازند و در ظرف چینی نگاه دارند خوراک از یک درم تا یک مثقال بعد دو ماه استعمال نمایند

از باد رحم جو مطرب گردد زدن
 باید که تشکل غنچه ترتیب کند
 رباعی
 ۲۰۴
 شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نفخة الرحم	باد زهدان	چیزهای باد انگیز خوردن	درد زیر ناف و متضرب شدن از چیزهای باد انگیز خوردن مثل لوبیا و باقلا و عدس و یافتن نفع از چیزهای باد شکن چون بادیان و انیسون	صفت فرجه که باد رحم را نافع است انیسون و تخم گرفس و شبت و سداب و صغتر بالسویه کوفته و

بیخته لعسل سرشته فرجه کنند و یک یک را بردارند محمول دیگر صنعت آن را از بانه و برگ
 سداب و انیسون و تخم گرفس و صغتر از هر یک یک درم را بهم کوفته و بیخته بشند خالص
 یک توله پاؤبالا سرشته پدید آید که نه آورده محمول سازند

هر که که ز بسیار سی صفر در تن
 و انگاه بقدر قوتش مسهل ده
 رباعی
 ۲۰۵
 شرح و تحقیق
 خار در رحم زن بنگر قوت زن
 تا باز زهدش بصحت زخون
 اند ۱۲۵۶

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
مکنه الرحم	خاریدن زردان	صفرا	گرمی رحم با سائر علامت صفرا	بعد دادن منفع صفرا مسئل آن دمنه
گرد چو بواسیر رحم عارض زن وانکه ز پیه دهن در مان جوش		رباعی ۱۸۹ شرح و تحقیق		در دم بی فصد او طب گن گن میکش ز لبو سنج و شمش روغن
دهن لفتح دال مملد و سکون های هوز با بیدن روغن باشد لبو سبب بضمین جمع لب که مغز تخم باشد خوخ لفتح و هر دو خای مچنه نقتال بود شمش بکسر هر دو میم و سکون هر دو شین مچنه در فارسی زرد آلو که آنرا خوبانی هم نامند و آن میوه است شیرین				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بواسیر رحم	بودن دانه چند بر کنار زردان	خلط سوداوی	هر گاه که دمان فح کشاده شود کچتم دید و بجاسه دریا فته شود	از خلط سوداوی بدن بر پاک باید
کرد و فصد باید گرفت و تدبیر مان مروج باید کرد و در نه قطع بجدید جبریا علاج آن به نخته اکسیر بواسیر فافهم				
زن را بر رحم شقاق گرد چو عیان سودش دارد ملین از راه دوا		رباعی ۲۰۶ شرح و تحقیق		بیدار لکه در نیاید به بیان لیکن زرسد ز فالبضش غیر زیان
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تشقق الرحم	شق شدن زردان	سبب ولادت بود یا زاله بکارت	درد دائم و بخون آلوده شدن ذکر در وقت مباشرت	ملین مفید است صفت آن بنفشه و خطمی و خبازی از
هر یک سه درم و سپستان سی دانه همه را در یک پیاله آب جوشانیده چون به نیم رسد صاف کند و به ده منقل تزخیم سفید شیرین کرده نیم گرم بیاشامند و غنا سنگ یا لک باشد از ریش رحم زنی که آید بغخان				
از ریش رحم زنی که آید بغخان		رباعی		زنان پیش که از شمش روزنای توان

از کندرو گلنار و قشور رمان		۲۰۸	چون پاک شد از مده تنش فرج بساز	
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرحه الرحم	ریش زیدان	ضربه باشد یا عمر و ادت یا کشیدن بچه مرده یا ماده صغیر	درد و خروج یرم و زرد آبرت	صفت فرجه که ماتن مرجم گفت است
کندرد و مثقال گلنار و قشور رمان از هر یک نیم مثقال همه را کوفته و بخیته آب سرشته فرج بسازند و در میان لشم پیچیده در فرج نهند و قرص کهر با آب بازنگ باید داد و اگر حمل ساقط شده باشد یا بچه مرده افتاده باشد مناسب که تنقیه رحم نمایند و این نقوع را با استعمال آرند نقوع بادیان و خطمی و اسطوخودوس از هر یک یک و نیم دریم و مشک طرا مشیج و گاؤز بان از هر یک دو دریم در آب نیم گرم تر نموده مالیده صاف نموده و در سر ما و مقام سرد و خنابیده صاف کرده بکثرت بنفشه یا شکر سرخ یا قند سیاه شیرین کرده بنوشند علی رای الطیب				
آماس رحم اگر خون گشت عیان		رباعی	فصد صافن همان زمان نافع دان	
وان لحظه که خلط دگر آمد سببش		۲۰۹	نافع باشد اگر دهم دفع آن	
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم الرحم	آماس زیدان	خون صغیر	تپ سرخی بول مع دیگر علما آن	در ابتدا فصد
			تپ تیز و شدت درد و زردی	با سلیق باید کرد
			قاروره مع دیگر نشان آن	و ضماد بر عانه باید
		بلغم	زرمی آماس و پیدای قاروره	نهاد و هم بر سره و
			و عدم تشنگی زرمی نبض مع دیگر اوله رعایت هر خلط باید	
		سودا	تیزگی قاروره و مخلمی نبض مع	کرد و آبرن نیز نباید
			سائر علامات آن	نمود و در بلغمی فونی

این معجون بسیار مجرب است صنعت آن با لچم و مرو و سیلخ و قسط از هر یک دو درم و قلع
 از خرد در چینی از هر یک یک درم علی الرسم در شند نیم پا و معجون سازند خوراکی یک درم
 و این ضماد هم مجرب است صنعت آن آرد جو و عدو گل رمنی و زیره حب الاس از هر یک
 یک توله و بشک بز چار توله همه را کوفته و بجخته در سرکه آمیخته نیم گرم ضماد نمایند و این لطول
 هم مجرب است صنعت آن شبت و کرب و اکلیل الملک و خطمی و بنفشه و بابونه از هر یک
 دو مثقال و مرزنجوش یک توله در آب جو شاییده نیم گرم بر درم لطول سازند دیگر ضماد که
 مجرب است نقل و میعه یا لبه از هر یک دو مثقال و اشق یک و نیم توله و حلبه و بابونه از هر
 یک دو مثقال و درق کرب بکتوله کوفته و بجخته اول روغن بابونه چار توله را گرم کنند
 و در آن یک توله موم خالص را گدازند چون گداخته شود ادویه مسحوقه را در آن
 آمیزند و لعاب کتان شش ماشه را گرفته در آن آمیزند و خوب بسایند تا مانند مرهم شود
 پس بر درم ضماد ساخته باشند حمل ورم رحم از حکیم طالب حسین صاحب خورجو
 رحمه الله مغز فلوس گل سرخ عنب الثعلب خشک تخم خطمی همه را با یک ساییده بجخته در
 آب برگ مکوه سبز آغشته حمل سازند دفع ورم کند حمل منقی رحم از حکیم صاحب مرهم
 سمان کتان اسفنجول را با یک ساییده در شند و روغن گل آغشته حمل سازند

گرانفخه بعد طهر بردار دزن	رباعی	و انگاه رسد بمر و برد چه حسن
چون در تن زن زمر دره یابد آب	۲۱۰	بنود عجی که زن شود آلبستن

شرح و تحقیق

اذکر دارویی که چون زن بعد طهر آنرا بردارد او را فرزند آید

الفم بکسر سیمزه و سکون نون و فتحه فاوحای مهله مخففه یا شقله و فنجمه اول و کسه فاینز آره شیر
 باشد که منجر و بسته شود در شکنبه بچه شتر یا میش یا بز و غیره بشرطیکه آن بچه تا حال گیاه نخورده
 باشد پس شکمش شگافه شیر مذکور را که بزردی مائل میشود بیرون می آورد و خشک کرده
 بدو یا بکار می برند خصوصاً حمل آن بعد طهر معین بر حمل است طرق برداشتن آن امنیت
 که در سایه بگذارد تا خشک شود پس بکوبند و به بیزند و بصسل سرشته فزجه کنند و بعد از آن

که از حیض پاک شده باشند بردارند و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی میفرمودند که اگر بعد از زدن حمل با براده دندان فیل نماید اگر عقیم بود فرزند یابد دیگر میفرمودند که شکر سرخ یک توله را سوخته با براده دندان فیل که چو آرو شده باشد آب بخوراند بمادر رسد گویم چون زن براده دندان فیل یک شقال خوانیم آنرا با شکر بعد طهر بنوشد حامله شود بعون الله اعلم الکریم اگر حامله در شب چهاردهم ماه چسب ورق نقره در آب یا در شیر یا در شربت در کلاس ششید یک یک انداخته حل کرده بنوشد بچه قوی و خوب بصورت پیدا شود و بصحت و سلامت و صاحب علم گردد اگر این سه بار در سه ماه کند بسیار خوب باشد اگر زن بعد ایام حمل یعنی در ایام نفاس دال لوبیاد رو گوشت بدار چینی خورد بچه و مادرش سلامت میباشد از نواب

حسین خان صاحب مرحوم

در منع قبول حمل یک نکتة زن هر زن که بروث فیل شمش بپند	رباعی ۲۱۱	بشنو که نکوتر است از در عدن هرگز نشوز هیچ کس آبلستن

شرح و تحقیق

دارویی که چون زن بخورد او را هرگز آبلستن نشود

و آن روث فیل است بفتح رای ممله که سرگین پیل باشد اگر باشد بخورد یا حمل آن سرگین نماید هرگز حمل نگردد و بیخ بخورد هیچ راد منع حمل محب دانسته اند

داروهای که فرج زن تنگ و معطر کند

گر سوده بزور در بردار زن در سنبل سوده را در روخل دهند	رباعی ۲۱۲	چون غنچه شود در بر گاش تنگ دهن خوشبوی شود چو نافه منشاختن

شرح و تحقیق

طریق استعمال آن بزور در سه درم و سنبل دو درم بگویند و به بیزند و انگشت میانه را بگلاب تر کرده بدان آکوده در فرج نهند و تاب داده بیرون آورند

علامت شناخت آنکه پسریست یا دختر در شکم بلور

بشنو سخن ابی علی صاحب فن	رباعی	در ماده که زن بود آبلستن

سبز درونج و عود صلیب و عود خام و ابریشم مقرض و پنخ انجبار و گل ارمنی از هر یک
دو نیم مثقال و مغز تخم خرفه از هر یک پنخ مثقال و ورق طلا و ورق نقره از هر یک بست
و غیر انشوب و درم و شربت غوره هفتاد و پنخ مثقال نبات سفید یک صد و
پنخ مثقال و عسل خالص پنجاه مثقال بدستور متعارف معجون سازند یعنی اول
شربت و نبات و عسل را مقوم سازند پس از دیگران بر آورده سرد نموده سواکه
مروارید اول ادویه مسحوقه با تخم خرفه آمیزند قدری قدری انداخته بعد مروارید رسیده
داخل کنند پس از آن اوراق نقره و طلا یک یک کرده خوب حل سازند پس غمزه رسیده نوا
بروغن پسندگداخته در آن آمیزند قدر شربت یک مثقال هرگاه که بچه زاید تا هفت موقوف
دارند باز بخوردش دهند گویم که تجربه یازده بار یافتیم که بهر زن که خورا نیدم دختر پیدا شد لهذا
مناسب دانستم که طبیب اجزای ذیل را با وزن ذیل افزایش بسیار و زر بناد و ارچینی و
دانه الاچی سفید دو نیم مثقال و عود خام پنخ مثقال و ابریشم خام هفت و نیم مثقال معجون است
امید که فرزند نرینه پیدا شود دیگر جوارش لؤلؤی که مقوی معده و اعضای رئیس است
و منسلح حال جنین و رحم در حفظ جنین از اسقاط مجرب فقیرست صنعت آن مروارید
ناسفته و عاقرقره از هر یک یک درم و زنجبیل و مصطکی از هر یک چار درم و زر بناد و
درونج عقربی و تخم کرفس و شیطرج هندی قاقله و جوز بوا و لباسه و قرقه الطیب از هر
یک دو درم و بهمن سرخ و بهمن سفید و فلفل و دار فلفل از هر یک سه درم و دار چینی پنجم درم
شکر سیلانی سه چند ادویه عالی رسم جوارش سازند قدر شربت یک مثقال و در حفظ اسقاط جنین
مداومت باین جوارش باید نمود مجرب است گویم درین نسخه صندل سفید و تخم خرفه و پنخ انجبار
از هر یک سه درم و صندل مسخ و تخم تریز و طباشیر از هر یک چار درم کوفته و بخته مع روغن گاو
خالص تازه هشت توله افزایشد بهتر باشد که مزاج نسخه گرم و تر با مزاج مردافق خواهد شد
ترکیب دفع مسان بطور طلسم اگر کسی را بچه نزید باید که اندر زجه خانه یک روز این فنیله
بسوزد بگونه تعالی بچه سلامت ماند صنعت آن چچال پیل و چچال سرس و بخت کنائی خرد
سرخ و گل دبار و پاپک شتی از هر یک دو نیم سیر همه را ریزه ریزه نموده در مشک پر کرده

دهن آن گل حکمت بسته سوراخ در تحت آن نموده پیاله چینی زیر آن نهاده بطور پتال جنت نهاده در یک من پاپکدنتی آتش دهد پس از آن روغن که برآید پنبه در آن تر کرده در سایه خشک نماید بطوری که سایه زن بر آن نیفتد پس یک فقیله از آن پنبه در چراغ روشن نماید و پیش زن زجه نهاد تا فقیله تمام سوخته شود و اندر زجه خانه یک روز سوختن کافی باشد انشاء الله تقدیر بر آن بچه اثر مسان نخواهد شد از خواججه علی احمد خان دهلوی سلمه به مرگ چرطه یک عدد بیضه طبری یک عدد و برج ساحلی و برگ دو نامر و ایک توله هم را با یک سایه خوب بقدر دانم موکله سازند یک یک حب در هر ماه سه مرتبه در شیر مرصعه سایه بنوشانند برای دفع مسان دیگر برای مرض پسلی که آنرا ذبه و بیماری بدلی هم گویند مفر جمال گوته پوست سبز آن بر آورده هموزن مفر مذکور مرچ سیاه هر دو را در خون خرگوش حل نموده برابر دانم موکله خوب بندند برای بچه خردیک حب و برای بچه کلان دو حب از آن در شیر مرصعه بدهند نافع باد

بیان آسانی دروزه و تند سیر رفع دشواری زائیدن زن

گیرد چو بدست چپ زن آستین نزدیک بوضع حمل اگر باشد زود	رباعی ۲۱۵	سنی که بحاصبت رباید آهمن فرزند بزاید و رهد زن ز حزن
شرح و تحقیق		

خاصه مقناطیس است که اگر زن حامله که وقت زادنش قریب رسیده باشد بدست چپ خود گیرد فوراً فرزند زاید و دروزه نجات یابد و نیز حضرت استاد می مرحوم حکیم نجیب آبادی میفرمودند که بسد دو تولد در لان چپ زن حامله اگر بندند فوراً زاید و همچنین اگر پوست تراحتاس را بر لان چپ زن حامله بندند فوراً مشکل او آسان میشود و تعلیق پنجه میگرد
عسر ولادت بغایت عقده کشا و دستگیر است

بحث علاج الامراض التي تحدث في الظهر والورك واليد الرجل

ای از حد قد تو خم همچو کسان میکن قصب الزریره هر روز طلا	رباعی ۲۱۶	بر نشیت تو قبضه اروم گشت عیان تا تیر باد او ای تو آید به نشان

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حدیه بختین	کوزی پشت اعنی برآمدن رطوبت رقیق یا رطوبت اگر روغن باشد	رطوبت رقیق یا رطوبت اگر روغن باشد	نشانه بعلک فالج کوشند	علاج
	مهرهای پشت از جای خود غلیظ یا باد غلیظ	نکند و گرانی اعضا اول منضج بلغم	وسردی موضع علت دهند پس مسهل آن و استنفاغ	
	سوی بیرون		قرا و حرکت	

تدریج و دفعات نمایند بادویه که سخت قوی نباشد مانند پنج بادیان و پنج کرفس و پنج اذخر و انیسون و زیره و تخم سداب نانخواه بچوشانند و صاف نموده روغن بید بخیر اضافه کرده بنوشانند و گلکند که درو مصطکی و انیسون بود سودمند است فائده سبب تولد حدیه کوزک آنست که او را زود طعام دهند پیش از آنکه وقت طعام خوردن رسد بآن سبب اخلاط او غلیظ گردد و بیشتر سرفه و ضیق النفس رخسار دید و مهره او از جای خویش بیرون رود درین وقت علاج ربو و ضیق النفس باید و لعوق بقیل دهند و ضماد بادروهای محلل سازند مثل جاوشیره و قتل و اشق و سکینج و حله و کلیل الملک و داروهای قوی بآن مرکب سازند مانند برگ سرد و جوز السرو و اقا قیا و گلنار و ابله و اسن و کیفیت طلا کردن قصب الزریره بقول ما تن رحمه الله آنکه او را بکوبند و به بیزند و غسل سرشته نیم گرم طلا کنند و هندی قصب الزریره چیرا ایت است

از بلغم اگر شد و جع الظهر عیان	رباکی	باید که دهی علیل را مسهل آن
باشد چیزیوز برداشتن بارگران	۲۱۷	مالیدن روغن گلش نافه دران
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع الظهر	در درکم و پشت	بلغم	سردی ملمس و انتفاع	بعد منضج و مسهل بلغم
			بحرکت باشد تا مقدم	روغن گل باید مالید
صلوای صبر نیز مفید است صنعت آن مغز گھیبواریک سیر و شیر گاو سه سیر آرد نخود بپزین				

یک پاؤشکر سفید دو سیر و دارچینی چار توله و جوز بوا و بسباسه و عاقر قرچا و دانۀ الایچی کلان قرفل و مغز او تنگن از هر یک دو توله و زنجبیل چار توله و مغز بادام و مغز پسته و جوز بوا از هر یک پنج توله و نارجیل دریائی و مغز اخروث و اسگند ناگوری از هر یک سه توله و فلفل توله بدستور حلوا سازند

چون درد مفاصل تو باشد از خون و رخلط دیگر باعث این عارضه شد	رباعی ۲۱۸	خون کن بطریق فصد از تن بیرون میجوی ز بهر تنقیب غار لیقون
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع المفاصل	درد بندیا	درد رموی و صفراوی و در بلغمی و سوداوی است سفیدی و سیاهی آن	سرخی و زردی موصع درد در رموی فصد	هفت اندام باید گرفت و در دیگر اعضاء غار لیقون باید نور در طریق اختیار کردن او را ماین مرحوم بر دو طریق نوشته است یکی سنای مکی پنج مثقال و سورنجان نیم کوفته یک مثقال و نیم و سپستان سی عدد و آلوبخار پنج عدد همه با رادریک کاسه آب جوشانند چون به نیمه آید صاف کنند و شانزده مثقال شیر خشک در آن حل کرده صاف نموده یک مثقال غار لیقون سفید بموئینه پیگزنداره اضافه نموده نیم گرم بیاشامند و غذا آب نخود نیم کوفته و مرغ جوان و ماش مقشر و کشمش کنند دوم آنکه غار لیقون سفید بموئینه پیگزنداره یک مثقال شربت بنفشه سرشته مخلوط سازند و سحر فرو برند هر گاه که دو ساعت بگذرد در صفراوی سنای مکی و پوست بلبله زرد پنجدرم و تخم کاسنی نیم کوفته و بنفشه و گل نیلوفر و زرشک و گل خطمی و سورنجان نیم کوفته از هر یک یک مثقال و تمر هندی و آلوبخار از هر یک ده مثقال همه را در سی سیر آب جوشانند تا نزدیک هفت سیر رسد صاف نموده دو و نیم سیر شیر خشک در آن حل کرده صاف نموده نیم گرم بیاشامند و در بلغمی سنای مکی هفت درم و انجیر پنج عدد و تربد نیم کوفته چار درم و عنب الثعلب و سورنجان نیم کوفته از هر یک دو درم همه را بجوشانند و صاف کرده گلقدن عسلی در آن حل کرده نیم گرم رغبت کنند و در سوداوی سنای مکی و بلبله سیاه نیم کوفته و پوست بلبله کابلی و رقیقون

۲۱۸ گل نیلوفر و گل سحر فرو بر و سیاه و شان هایدیالین و تخم کاسنی نیم کوفته از هر یک دو مثقال

در لته بسته از هر یک پنج درم و مویز منقعه درم و اسطوخودوس و پرسیاوشان
و بادرنجبویه و شاهنترج و سورنجان نیم کوفته از هر یک ده درم آوای بخار او عناب و پسته
پانزده پانزده عدد همه را بجوشانند و صاف کنند و مغز فلوس چار توله در آن حله کرده صاف
نموده دو درم روغن بادام بر آن اضافه نموده نیم گرم بنوشند این بود حاصل تقریر مصنف
رحمه الله اما برای جمع المفاصل بلغی استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی نسخه خوب از اطلاق
از آب و اجداد خود مجرب نقل میفرمودند بلکه برای فساد خون و اختراق آن و خدر و جمیع اوجاع
بلغیه و جمله ماده بارده را نافع است صنعت آن بلبله سیاه و بلیله زرد و آله منقعه و
بلبله از هر یک سه توله کشیز خشک یک توله و برگ سر بچوکه و افیتمون و برگ شاهنترج
از هر یک یک و نیم توله و از اراتی مدبر سفده و نیم توله برابر همه ادویه جمله را کوفته و بخینه در نقل
دو توله محلول آب یا در عسل خالص خمیر کرده حب بقدر نخود بندند از یک حب آب فالحص
شروع نمایند تدریج بیفزایند تا دو ماشه و زیاده از این غیر مجوز یا آب شاهنترج یا نقوع
دیگر ادویه مناسبه بخورند و غذایان خود بر روغن بسیار دارند و از مولدات ماده موجب
پرهن دارند و نیز میفرمودند که برای جمع مفاصل کهنه حلوائی صبر نیز مفید و موجب است
صنعت آن مغز صبر تریک سیرا در سه سیر شیر گاؤ بجوشانند تا آنکه همه شیر جذب شده
ماه گرد پس آرد گندم یا نخود بریان یک پاؤ را بر روغن گاؤ یک پاؤ بریان کرده ماه صبر و
شیر را در آن اندازد و بعد که سفید و سیرا در قدری آب حل کرده در آن انداخته بپزند
حلو سازد و بالای آن قرضل و اجوین و دانه الاچی کلان ساییده بر آن اضافه نمایند دو توله
از آن خورده باشند نافع باد و واضح باد که استاذی مرحوم می نگارند که جمع المفاصل
با استعمال چوب صینی رفع میشود و زن چوب صینی در نقوع چار ماشه دارند و استعمال
نقوع زاندا از یک ماه دارند چهل روز یکم و بیش و تقلیل نمک دارند و شربت
انارد و توله در نقوع انداخته باشند و همراه معجونی که نگاشته میشوند با استعمال
دارند صنعت آن مروارید ناسفته و پوست بلبله کابلی و تخم کشنیز از هر یک
یک مثقال و طباشیر و تخم حماض و گل گاؤ زبان و پوست ترنج از هر یک سه ماشه و

نبات ششش توله نبات مصری را بگلایب قوام ساخته ادویه آمیزند قدر شربت ازین سه مائه
 بافتوح چوب چینی چار مائه وقت صبح خورند و غذا موافق مزاج خورند از دال مونگ یا
 ماش بانان گندم که موافق مزاج باشند خورند و از لبنیات و بقومات و محو ضات پرهیزند و
 روغن بادام برای خشکی دماغ در بینی اندازند و دیگر روغن شبت صنعت آن در یک سیر عرق
 شبت و روغن کبجد سیاه یک سیر قسط و گل بابونه و زنجبیل و اسپند از هر یک یک توله جو کوب
 نموده مزوج کرده جوش دهند که آب بسوزد و روغن ماند مالیدنش برای اوجاع باره بسیار
 مفید است منقول از بیاض جناب قاضی نجم الدین علی خان صاحب مغفور کاکوروی
 از بیاض شیخ حسین بخش صاحب قاضی زاده فتح کبیر اضرلع برار منصب دار سر کار نظام
 صفت آن مریح سیاه که سرخی مائل باشد هشت توله و بچینگا نیلیا شش مائه و گند یک
 آنوله سار یک توله و سیب یک توله و مینسل یک توله اول مریح سیاه را علحده باریک سائیده
 نگاه دارند بعد بچینگا بسایند و بعد گند یک در بچینگا شریک کرده بسایند بعد مینسل
 در آن شریک نموده بسایند و قدری قدری سفوف مریح سیاه انداخته بسایند تا چهار گهری
 چک سیاه تمام آمیخته میشود پس سه روز چنان کهرل نمایند که چک مینسل نماند و سر مه ساگرد
 آن وقت در نار جیل خالی نگاهدارد و در آتش دوسرخ با عرق تبول مصالحه در بخورد ادویه را
 بزبان گذاشته بالای آن عرق مذکور فرو برد که زیر حلق رود و بدنمان نرسد و غذا بار و روغن باشد
 و از برنج و ترشی و غیره پرهیزد و بنا بر لقوه و فلاج و زچگی و غیره امراض بارده و ریجی مفید است
 معجون اذاتی مسی بمبدل المزاج جنت تقویت باه و رفع درد کمر و فلاج و استرخا
 و اوجاع مفاصل و پیران و سرد مزاجان را بسیار موافق صفت آن اذاتی را هر قدر
 که خواهند بگیرند و هفت روز در شیر بچینانند و هر روز صبح و شام شیر را تبدیل نمایند
 و بعد از هفت روز مقرر نموده نیم پاؤ آزاد در پارچه بسته در دیگی که در آن تخمیناً دو سیر
 شیر تازه دو مشیده باشند و هر قدر که اذاتی مقرر شده باشد شیر را نیز بهمان مقدار زیاد
 کنند و معلق در آن آویزان کرده با آتش نرم جوش دهند تا آنکه شیر غلیظ مانند کھویه شود پس
 بر آورده آب گرم پاک شسته خشک کرده سوپان نموده نرم کوفته بیخته فلفل سفید

فلفل سیاه دارچینی جوز بوا بسا سه مصطکی عود بلسان سعد کوفی آمله منقی قافله سنبل الطیب
 عود قمارسی زنجبیل نانخواه رازیانه صندل سفید زعفران دار فلفل اجزای مساوی که مجموع
 بوزن اذراقی باشد بعد کوفته بخته با سه چند کل اجزا غسل مصفی مقوم سرشته بدین
 دستور که اول اذراقی را داخل نمایند و بعد سائر ادویه را و بعد گرفتن مزاج مقصد
 شربت دو درم بست نه یوم تا چهل یوم بخورند و چند روز بعد از آن از ترشی و بادی
 و حرکات نفسانی و بدنی اجتناب نمایند از حافظ حکیم حاجی مولانا عبدالسلام صاحب
 بلخ آبادی روغن اوراق اربعه برای درد ریجی و بلغمی مفید صنعت آن عسرق
 برگ تنباکو عرق بید سینه عرق برگ دهنوره عرق برگ آکبه همه را بروغن کنجد
 آمیخته بپزند هرگاه روغن بماند بردارند و نگاهدارند و بجای دردمالند از مزاج حکیم
 جعفر حسین بناری

از درد برون کسی که گردید ز بون	رباعی	گردیدش خون بود از حد افزون
از راه مداوای تو صحت یابد	۲۱۹	گردی چو بفسد صافنش راه نمون
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع الورک	درد سرین	خون	گرمی موضع درد در سرخی چشم و روی و سائر علامات غلبه خون است که مقابل سرین ضعف باشد	

ای گشته عیان ز بلغمت درد سرون	رباعی	حالت شده از درد سرون دیگرگون
نافع بود از بهر تو اطر بعسل خرد	۲۲۰	بهر گه که دهی تقویت از غسار لقون
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع الورک	درد سرین	بلغم	سردی ملمس و گرانی سردن و زیاده شدن درد در شب و کم شدن در صغیر باشد و روز با سائر علامات غلبه بلغم	در شرح رباعی

سی ام صفت آن گذشته ده تنقال از آن گرفته همراه یک مثقال عنسار یقون که بموئینه بین گذارده باشند غلوا که کرده خورده باشند و غذا نخورند آب کنند

از عرق نسا کسی که گردید زبون خلطی که سبب شدت این عارضه	رباعی ۲۲۱	تا دیدمش الم بگردا افزون باید که کنی از بدن او بیرون

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عرق النساء	درد در رگ کوچک که عرق وریدی باشد و ابتدا از مفصل در رگ کرده پائین می آید از طرف وحشی و بر ران کشیده تا زانو و کعب و انگشت خنصر میرسد	خون غلیظ باشد سیاه رطوبت مالی یا رطوبت بلغمی خام	هر قدر مدت درد زیاد میشود نزول آن زیاد می گردد و گاهی بطول مدت درد که تا اصلاح میرسد پائی در آن لاغر میشود و قامت پدشواری راست میشود	اگر علامت خوبی تظاهر شود نخست رگ با سلیق باید زد پس رگ پای زدن اگر در وحشی است

عرق النساء از تنه و اگر آتسی است رگ صافن یاری که در پشت پای میان خنصر و بنصر است کشادون و جالینوس باض را کشادون تجویز میکند باقی حسب هر خلط خارج باید داد و با آن منقل باید نشانید و اگر بیخ علاج اثر نکند لفظ سیاه سه روز بهر باید درم سنگی تا منقل با شرب بدهند و این سفوف سورنجان نیز مفید است صنعت آن سورنجان یک دریم و در این طباشیر سپید و کشنیز خشک و دانه هیل بواد عود صلیب از هر یک نیم دریم همه اجزای را کوفته و بخته سفوف سازند جمله یک شربت است و از عقب آن شیره تخم خرپزه و راز با نر و شربت فواک و گلاب بوشانند

سازم بجلنح نقرست راه نمون خ میکن درگ میزن و مسهل مخور	رباعی ۲۲۲	باشند که ازین در طبری راه برون گراوه صفر بود و بنغم و خون

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج

نقرس دردی بود	هر چهار خلط علامت هر یک خلط و اله بران بود	در خون نخست
نقرس در بند های انگشت پاهاست یا غیر آن	خداوند نقرس را از طریق خلیه دراز شود قصد از جانب و خصی و رن و نقرس نمود و لیکن نه مخالف کنند و اگر که حبض آورنده باشد و باز ایستد ماده در سرد و پا بود ممکن بود که او را نقرس پدید آید از سرد و دست	بیک بار رگ زنده بعد دو سه روز قی نمایند اگر حاجت بود از پس قی مسهل دهند بعد ملاحظه اثر بنضح در قاروره و اگر ماده صفر بود نخست قی باید فرمود پس چون اثر نجاتی بیند مسهل دهند و اگر ماده بلغم باشد اول آنرا بگل کنند و آب بادیان یا آبی که در وزیره و تخم بادیان جو شاییده باشند باید بگردد منضج آن بنضح آن رسانند بعد بمسمل موافق استفرغ ماده بلغم نمایند و اگر ماده سودا بود که نادر باشد پس استفرغ آن بقصد نمایند بعد سهل پس از منضج سودا نورانی شدن و ضسادات پلینه و محله بران موضع نهند و لقیرو طی تمریح نمایند و اگر کسی مداومت باین معجون کند قبل از جماع یا بعد آن از عرق النساء و نقرس و نقصان منی و امراض عصبانی محفوظ ماند قدر شربت آن از دو مثقال تا سه مثقال است صنعت شتاق مصری و خولجان و خصیة الثعلب و بهمن سرخ و بهمن سفید و دوح ترکی و تودری سرخ و تودری سفید و لسان العصافیر و مایه رویین از هر یک سه درم و حب بلسان و عود بلسان و فلفل سفید و مغز تخم خربزه و مغز تخم خیارین و تخم شلغم و تخم پیاز و تخم بونجه صحرائی که رطبه باشد اعنی اسپست و خشکاش سفید و دو قوکه تخم جزبربری است و مغز حب القرطم و تخم تره تیزک و تخم زردک و تخم شبت و تخم گنداق تخم بلبلون و شک یعنی گو گهر و از هر یک ده درم و مغز پیسته و مغز نارجیل و مغز بادام شیرین مفسر و مغز چغوزنه و مغز حبه الخضر و مغز حب القطن و کبجد مفسر از هر یک هفت درم و دار چینی و قرقل و مسارون و سنبل الطیب و بسا سه و گلبا به چینی و سعد کوفی و قوس طیب و دار فلفل و جوز بواز نار مشک و عود قاری و عنبر شنب و زعفران از هر یک مثقال و مشک ترکی یک و نیم درم و زنجبیل و زرد بادیان که بدل آن بهمن سفید است و قسط

۱۲ در آن بود هر است ۱۳ بدل آن صفت آن عاود و جادو ترکی است ۱۲

شیرین و حسب الزلم و در رنج عقربی از هر یک دو درم غسل مصفی سه چندا و وید بدستند
مقرر معجون سازند

هر دم غلظت پای تو گوید فزون وز خلط غلیظ پاک بسیار دردن	رباعی ۲۰۳	ای گشته ز در اقیل جانت محزون خون از تن خود بفسد میکن بیرون

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دلائل فیصل	بیماری که ساق پلای را چون پایه پیل گرداند	بلغم	زخم نباشد مع دیگر علامات بلغم	مداوت کند برقی در هفته یکبار درم روز اطر فیصل صغیر دو درم همسره انصف درم کند و نصف درم بحبیل خوره باشد

		سودا	جراحت بود مع نشان آن	فصد یا سلیق کنند و بعد نصف مره بعد آخری استقرخ سودا بطنج اقیمون و بماد الجبن نمایند

		خون	سرخ بود مع دیگر دلائل دم	فصد باید کرد با سلیق را پس رقی فرابند و پایش بر بالش دارند و آسایش

دهند و استقرخ بماد الجبن نمایند

گرد چو دل تو از دوالی مخزون گله بقه و گه بطریق اسمال	رباعی ۲۰۴	زان پس که رهی لفضله اکثرت خون میکن ز بدن بلغم و سودا بیرون

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دوالی	علتیست که رگهای ساق یا قوی گرد و بروی گره گره شود و پیاده روان را بسیار بود	خون سودا و	سرخ رنگ ماکن سیاهی	فصد با سلیق نمایند و تقیة بدن از خلط سودا نمایند

بلغم		ماکل بسرنخی و سپیدی	افصد با سلیق کنند پس اخراج بلغم بعد نفع بمسئل نمایند
بحث علاج الحمیات			
از غم تب یومیت چو گردید قرین وان دم که پدید گرددت سونوس		رباعی ۲۲۵	شادی طلب و مباحش ز نهما حزین رگ زن که علاجی بود بهتر ازین
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
سونوس	تب خونی ظیبا بدون تعفن	غم مفرط	تب دائم و سرنخی چشم و روی و عدم بر بونی بول و گرمی قاروره
علاج	باید زن باید نشست و آب نیم گرم حمام باید کرد و بصندک کلاب و کافور گرد قلب را طبا و تبرید باید نمود و افصد باید گرفت		
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
حمی یوم	تب یک روزه	بلغم و خشم حادث شود	بشرح صدر بکلام زنگارنگ و حیل و ملاه نفس را مشغول باید کرد و غم از دل باید برد
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
حمی مطبقه	تب که از عفونت خون بود در عروق	تب دایم و سرنخی و گرانی اعضا و بد بونی بول	آثار دم اندر رخ و جبین توپسین تا روز سوم که رسم و عادت شده این
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
حمی مطبقه	تب که از عفونت خون بود در عروق	تب دایم و سرنخی و گرانی اعضا و بد بونی بول	آثار دم اندر رخ و جبین توپسین تا روز سوم که رسم و عادت شده این
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
از غم تب یومیت چو گردید قرین وان دم که پدید گرددت سونوس	رباعی ۲۲۶	حمی فوش سکچسین و نفثش می بین ار حقه مناسبت نماید تلکسین	شادی طلب و مباحش ز نهما حزین رگ زن که علاجی بود بهتر ازین

دهند یا هر دو عمل نمایند علی رای الطیب و صفت بلین خونی در شرح رباعی هشتاد و هفتم
مذکور شد و علالت چنین است که علاج بعد از سه روز میکنند

عرق بهشت توله بر آورد با شکر سرخ دو توله شیرین کرده نیم گرم بنوشند مسهل است دفع
 برای تب مرکب و غلب غیر خالص را در یوم افاقه میدهد دیگر اگر از گومان یک تخم را در نیم
 آب ساییده صاف نموده بدو توله شکر سرخ شیرین کرده بنوشند از لاله لرزه میکند دیگر
 اگر از برگ اکتمکت که از در مندی کوبنجه و حیدر آبادی یک گاه نامند شش ماشه گرفت
 با هفت دانه مرغ سیاه ساییده حب آن بسته یک ساعت پیش از دوره بخوراند صحت
 بخشد بدانکه اگر در ایض مبتلا غلب لازم باشد باید که این خوب را که مذکور می شوند بخوراند
 صحت آن طباشیر و درم و کبر بای شنبلی و شاهتره از هر یک دو مثقال و تخم خرفه
 دو درم و اصل السوس مقشر و گل نیلوفر و مغز تخم کدوی شیرین و ست گلوی از هر یک یک توله
 و الاهی خرد و مغز تخم حب این دکتیر از هر یک دو درم و صمغ عربی دو مثقال
 بهمه ادویه را کوفته و بیخته با آب برگ بنوع غلب مروق سرشته حب بقدر کنار دشتی
 بند و هنگام صبح یک حب یک توله عرق گاؤزبان و سه توله عرق بادیان و دو توله
 عرق غلب الثعلب و عرق شاهتره و عرق گلوی و اگر طحال باشد عرق جهاؤ که طرف باشد
 دو توله اندازند و یار کنند و نیم گرم بنوشند در سال بیکزار و دو صد و پنجاه و هشت
 حکیم عطا اشرف مانگ پوری برای فقیر جامع اوراق تجویز فرموده بودند که بان صحت
 یافته بودم حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی این چنین می نوشتند بنفشه و
 تخم کاسنی و غلب الثعلب از هر یک پنج ماشه در آب نیم گرم تر داشته مالیده صاف
 نموده بسنجبین ساده یک توله پاؤ بالا شیرین کرده گلقد یک توله پاؤ بالا نوره بنوشند
 دیگر یادیان و کاسنی از هر یک چهار ماشه و عرق گلوی پنج توله و سلنجبین و گلقد از هر یک
 یک توله پاؤ بالا و نیز از سید حکیم عطا اشرف صاحب است که اگر سرفه باشد
 این نفوع دهد صنعت آن انجیر زرد و لایبی پنج دانه و ملیطی مقشر شش ماشه
 و گاؤزبان دو درم و مویر منقی ده دانه و پیستان پانزده دانه جمله ادویه را شب
 در عرق گاؤزبان و بادیان و غلب الثعلب و شاهتره و گلو که بالا نوشته شده تر
 داشته صبا حمالیده صاف نموده بشرت نشخش شیرین کرده نیم گرم بنوشند

و غذا دال مونگ مقشتر که بر روغن بادام شیرین کشش ماشه بخته باشد بانان سبوس
گندم دهند و واضح باد که استعمال این حبس و تقویر بعد تخفیه اوفق باشد بعد
خیره گاؤزبان برای رفع ضعف و نقابت دهند که از تجویز سید موصوف است
صنعت آن مروارید و طباشیر و گاؤزبان و گل آن از هر یک چهار ماشه و اصل السوس
مقشتر و خرفه از هر یک سه ماشه و عرق گاؤزبان یک پاؤ و نبات مصری چار توله
مروارید را در نیم پاؤ عرق کیوژه صلابه نموده باقی ادویه را هر چه که فتنی باشد آنرا
کوفته و بخته سفوف سازند و نبات را در عرق گاؤزبان قوام نمایند بعد سرد شدن
آن سفوف مذکور را در آن قوام آمیزند بعد مروارید انداخته خوب لت کرده نگاهدارند
سه ماشه از آن وقت شام قبل طعام خورده باشند و بالای آن عرق گاؤزبان و عرق
عب الثلب از هر یک یک چھشانگ نیم گرم نوشته باشند اگر بعد از آن مرض رفع
ضعف کند صنعت آن زهر مہرہ خطائی یک توله بسد یعنی بیخ مونگا سرخ و مروارید
ناسفته و طباشیر کبود و ورق نقرہ از هر یک پاؤ کم بیخ ماشه و مصطلکی رومی بیخ ماشه
شریت سیب چارده توله و نبات مصری پانزده توله عرق گاؤزبان و عرق نیلوفر از هر یک
یک و نیم پاؤ پس مروارید و بسد و زهر مہرہ را در یک پاؤ عرق کیوژه ساییده نگاهدارند
و مصطلکی رومی و طباشیر را جداگانه سفوف کنند اول شریت سیب و نبات را در
عرق باس مذکورہ قوام کرده از آتش گرفته سرد نمایند بعد رفع حرارت سفوف و
مروارید و غیرہ در آن لت کنند و ورق نقرہ را یک یک کرده خوب آمیزند با مروارید
در آخر همه باشد و نگاهدارند و بعد هشت روز از آن سه ماشه تا بیخ ماشه نما خورده
باشد نافع باد دیگر از سیدی استادی حکیم نجیب آبادی رحمه اللہ تعالی بنفشہ نیلوفر

صاحب وقت خواند بجون مفرح کرمی و سید محمد اور وقت بخشد و از آن صنعت

گردیده غمخت بجان عم دیده قرین گریل کنی بشریت آشنیتین	رباعی ۲۲۸	ای از تب بلغمی دلت گشته حزین نافع بودت سکنجین بسیاری
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حمی بلغمی	پنی که از بلغم باشد لازمه و لثقه بود	بلغم	تپ همیشه باشد موطنه یا نائیه یعنی سر و زره بود یا نبوت باشد و نرمی بطن و بزرگی قاروره و گرانی اعضا و قلت عطش و کثرت نوم بود	صفت سبجین در بالا گفته آمده است یاد باید کرد و صفت شربت افستین

از مصنف است رحمه الله استین چار درم و تخم کرفس سه درم و سیلجه نیم کوفته دو درم همه را در یک پیاله آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و مقدار متقال چند سفید صاف نموده آمیزند و بجوشانند تا بقوام آید و ازین شربت هر صبح پنج متقال و از شربت سبجین که مذکور شد در شرح رباعی نود و دو پنج متقال در هفت قاشق آب حل کرده میل نمایند غذا دال مونگ و زنجبیل و فلفل و اسفناح خورند و اگر خوف ضعف باشد مرغ جوان اضافه نمایند و بعد از شنج ماده مسهل دهند صفت آن که تپ بلغمی را نافع باشد سنای کمی پنج متقال بسفنج نیم کوفته و تخم کاسنی نیم کوفته و پرسیاوشان و بادیان و تخم کرفس از هر یک دو متقال زرر شک سه متقال پیستان سی عدد همه را در یک کاسه آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و ترنجبین و شکر سرخ و مغز فلوس از هر یک ده متقال در آن آب حل کرده صاف نموده نیم متقال غاریقون بموئینه بیز گذرانند و یک متقال روغن بادام ضم ساختن نیم گرم یا شاد

سوداوی اگر بود تپ از گاؤزبان	رباعی	وز قند و گل بنفشه شربت جوشان
هر روز یکی قاشق از آن اندازد آب	۲۲۹	حل میکن و نوش به تخم رحیان

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حمی سوداوی	پنی که از سودا باشد	سودا	عکمی بطن و تیرگی بول و گرانی اعضا و فکر فاسد	صفت شربت گاؤزبان
یک پنج متقال در پیاله و نیم آب جوشانند چون به نیمه رسد صاف کنند و لثقه				

متقال قند سفید صاف کرده آمیزند و بچوشانند بقوام آید هر صباح یک قاشق در وقت
 قاشق آب حل کرده دو متقال تخم ریجان و قدری گلاب آمیخته میل کنند صفت مسهل کترپ
 سوداوی را از هر خلط که پیدا شده باشد سفیدست سنای مکی پنج متقال بفسانج نیم کوفته و
 گاو زبان و پرسیاوشان و بادریان و شاه ترنج و تخم کاسنی نیم کوفته از هر یک دو متقال
 عناب بست عدد و آلوی بخار داده عدد هم را در یک کاسه آب چوشانند تا بنیمه آید
 صاف کنند و چارده متقال شیر خشک و ده متقال مغز فلوس دران آب حل کرده صاف
 نموده نیم متقال غار لیبون بویینه نیز گذرانیده یک متقال روغن بادام اضافه نموده نیم
 گرم بنوشند غذا دل مونگ مقشر و مرغ جوان کنند و واضح باد اگر تپ را سبب خون بود
 فصد باید کرد و اگر صفر بود مسهل مناسب آن باید داد فائده ماده تپ سوداوی اگر داخل
 عروق بود ربع لازم بکسر ای معله و سکون بای موه و عین ممله گویند نشانش لزوم تپ
 ست و دور و زرد در میان داده شدت کند و اگر خایج عروق بود ربع دائر خوانندش و آن
 پس از دور و زو نوبت میکند و چون که روز شروع آن بحساب روز ترک چهارم روز میشود بیان
 وجه او را ربع خوانند و بر همین قیاس باعتبار شروع و گذاشتن نام اینچنین جمعی گزاردند و
 خمس و سدس و ثمن و تسع و عشر بکسر خای نامند لیکن ربع کثیر از وجود دست فائده یا سوداوی
 طبعی متعفن شود یا غیر طبعی بر اول تقدم تناول چیزهای سودا افزاد و صغر نبض گواهی دید و
 بر دوم دلائل و آثار هر خلط که بسوزد سودای غیر طبعی می شود پس این ربع قسم دوم یا صفر
 بود یا بلغمی یا دموی بود یا سوداوی فائده در تپ ربع روز نوبت از غذا و آب خصوصاً از
 سرد آن و از میوه تر یا هر چه باد انگیزد و گرم و خشک باشد یازود متعفن شود چون شیر
 و حنظل و شفتالو و انگور از خوردنش منع کند نکته چونکه اینچنین تپ دیر می کشد بچو امراض
 مزمنه پس بر همین سخت درین نباید فرمود تجربه از مریخ سیاه و سرخ و حرکت بسیار حرکت
 نفسانیه و از شیرین خوردن و خشم کردن و روغن بسیار خوردن و شیر چشیدن و
 لقمه گوشت خوردن نه شور بای آن و خیار خام خوردن و آنچه بالا گفته ام از آن همه چیز
 لازمست و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی معجون ربع را از تجربیات عماد الدین

م شایسته باشد چهارم خلط

در این کتاب
توضیح
مستوفی
است

مجموعی فرمودند و بسیار می ستودند که اگر روز نوبت قبل از دو ساعت مقدار نخود نانیم
 ۴۰۰ گرامی از این مجون مذکور جی ساخته بخورد البته در سه نوبت قطع ماده ربع را می کند بفضل
 انشافی و این را حب لؤلؤ هم نامند اگر جویش سازند صنعت آن مر و ارید ناسفته و
 چند بیدستر و حلیت و دار چینی و قرنفل و شونیز و مرئی از هر یک سه درم و افیون و
 سداب و فلفل از هر یک یک درم هم را بگویند و بسایند و بپزند و در غسل برابر جمله
 ادویه آمیخته نگاهدارند و درین نسخه مبعه سائله هم سه درم است اگر ابدست نرسد
 چند بیدستر را در وزن دو چند کنند دیگر میفرمودند که برای ربع و تپهای کمنه و تپ ازه مطبوخ
 خص هم اخص است صنعت آن خص و صند بسرخ و کشنیز و زری کور و زنجبیل و گلوی از هر
 یک چار ماشه گرفته در نیم سیر آب بچوشانند چون به نیمه رسد مالیده صاف نموده بدو توله
 نبات نشیرین کرده بچوشانند و اگر سرفه باشد چار ماشه اصل السوس داخل نمایند یا چار
 سرخ رب السوس را سفوف نموده اول را بخورانند بالاایش بچوشانند مذکور را بنوشانند
 اگر زکوره هم نرسد بجایش هم وزن آن چار ماشه یا سعد کوفی که موختار مندی باشد افزایند
 و نیز بر اسیه حمیات کمنه و امراض مزمنه مالی بسنت را که ممتزج بود بسیار حرب میفرمودند
 صنعت آن ورق طلا یک توله و مر و ارید ناسفته دو توله و شخرف سه توله و مچ سیاه چار
 توله و سنگ بصری سوده اعنی مدبر و اصلاح نموده در بول ماده گاؤ تا هفت روز باین
 پنج که اول سنگ بصری را ساییده در پارچه هفت عقد یعنی پوٹلی بسته بر آوندگی نهاده که در
 آن بول باشد یک پاس آتش دهند تا بخار بول مذکور پوٹلی رسیده باشد همچنین تا هفت روز
 کنند بعد داخل ادویه نمایند و روغن گاؤ پنج توله انداخته همه را صلابه در کهرل کنند بعد
 در عرق ده عدد کاندزی لیمو در کهرل انداخته آنقدر سحق نمایند که دسومت روغن باقی ماند
 حد کامل سحق همین است قدر شربت آن یک سرخ است با طباشیر و ست گلو یک
 یک ماشه اگر سرفه بود رب السوس چار سرخ افزایند فائده برای تپ کمنه تعلیق
 استخوان بازوی را است طاؤس و سرخ و هد بد مفید و مطبوخ گلو هم نفع دارد صنعت
 آن گلو و پو است نیب از هر یک یک توله هر دو را در یک سیر آب بچوشانند بر گاه که

چهارم حصه بماند صاف نموده بیک توله قند سیاه که نه شیرین کرده تا بست روز نهند
 که نافع است و همچون حلیت بقدر خود خوردن حرج و دو ماشه از حلیت در پارچه
 بسته در گلو آویختن را مزیل دانسته اند و یک رتی حلیت را بیک رتی قند کهنه سیاه
 آمیخته خوردن حرج یافته اند دیگر مژه را گرفته در پارچه بسته تعلیق نمودن هم نافع یافته
 دیگر آب زلال یک تاره فلحی را بیک ایوی کاغذی نوشتن نافع یافته اند دیگر حب انشفا
 که از ترکیب اطباء هندست برای حمی ریح و سائر تپ های مزمنه و بجهت درد سر مزمن
 و درد سر بار و وجع امراض حاره و بارده نافع است فقیر در ضلع مظفر نگر در سال بکتر از و در
 صد و ششت و یک بگری برای تپ های مزمنه آزموده بودم درست یافتم صنعت آن
 ایون و تخم جوز مثل از هر یک یک مثقال دار چینی چار ماشه پاؤکم و ورق گل سرخ زنجبیل
 و گل ارمنی از هر یک دو دو ماشه و زعفران یک و نیم ماشه همه اجزا را کوفته با رب یک نموده
 بیخته بآبی که در آن نیز هشت شش ماشه حل کرده باشند سرشته خوب سازند و هر جمی بقدر
 نخودی باشد از براس تپ ریح پیش از وقت نوبت نیم ساعت سه عدد از آن باک نیگم
 فرورد و از برای دیگر مرض صبح ناشتا دو عدد فرورد

هنرا که زدل رو بدیق ناب و توان قرص کافور و نشیره خرفه و قندر	رباعی سید	می ده بیلی علاج آن تا بتوان آب جو و ماش و عدد و مرغ جوان
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حمی دق	رسیدن گرمی غیر طبیعی است با عضای اصلیه خصوصاً بیدل و گرم نمودن آنرا اولاد	از اسباب سابقه بود مثل تپ خرقه و خطر الغب و حمی یومیه و درمیبه و از اسباب قاروره و برفروختن	تپ نرم دائمی و باریکی نبض بی رنگی مغز تخم کرده و مغز	صفت قرص کافور سطابق نوشتن مصنّف مرحوم مغز تخم کرده و مغز تخم خربوزه و مغز تخم خیار و مغز تخم
	رطوبت بدنیه را بتدیج فانی کردن	و تعب و بیخوابی مفرط و جوع بسیار کشیدن در	غذا است	

کتاب طب
صفحه پنجم

بسی از هر یک

وقت شب گرم و خشک مزاجان

پنج درم و گل سرخ و رب السوس و طباشیر از هر یک سه درم و صمغ عربی و صندل
 سفید و نشانه از هر یک دو درم و بادیان و کافور از هر یک درمی همه را در مایه
 و بیخته بلعاب اسپغول سرشته قرصها کنند و هر صبح یک مثقال در نیم پیاله آب نشیره
 خورند که بقند سفید شیرین کرده باشند حل کنند و بیاشامند نکته باید دانست که دق را
 سه درجه باشد و هر یک را علامت باشد نشان درجه اولی حرارت خفیفه لازم و بعد
 طعام یعنی چون غذا خورد پس از یک زمان حرارت تب ظاهر شود و اشتها پذیرد و صلابت
 نبض یعنی صلب و دقیق و ضعیف و متواتر باشد درجه ثانیه لاغری کم مع علامات مذکوره
 باید که بر باز و رشته بند محکم روز دوم اگر رشته کشاده بیند زیاده لاغری و ذلول عیان
 باشد و قشعریه نبود و عرق نیاید و سردی هم معلوم نشود زیرا که این لازم جمعی غفنی است
 بشرطیکه دق مرکب بعضی نبود و ذلول را درجه اول و میانه و آخر باشد درجه اخیر ذلول
 علاج پذیر نیست درجه ثالثه ریختن موی و کج شدن ناخن و بجز پوست و استخوان هیچ نمی
 نکته دق را بسته چیز باید دانست یکی به نبض که گفته شد دوم بیول که در آن روغنی پدید
 آید خصوصاً بعد ذلول و رسوبی مانند صفراخ سبوس ظاهر شود سوم بحار است آن هم بسته
 و چه معلوم توان کرد یکی تب نرم که بیمار هم از آن بخوبی آگاه نباشد دوم چون دست بر بیمار
 نهند سخت گرم نباشد و هر چند دست بر روی میدارند حرارت بیشتر نمی نماید و شریابها و
 رنگها گرم تر نباشد سوم هر گاه که طعام خورد تب ظاهر تر شود و نبض قوی و اندک عظیم گردد
 نکته چون معلوم شود که سببی از اسباب خشکی اندرون و لواحق آن پیدا کرده است علم دق
 کرده شود نکته ذلول آنست که چشمها اندر رود و رص خشک پدید آید و سرمای استخوان
 ظاهر گردند و صدغها در ته نشینند و پوست پیشانی کشیده گردد و رونق و نازگی از پوست
 برود و بدان ماند که مغز است و ابرو تا اگران و چشمها بچشم خواب آلوده ماند و سر سخی و گریز
 بار یک شود و گوشها تنگ و خرد گردند و حنجره و استخوان سینه بر آید و اندر بلول و هینت
 و چربی ظاهر گردد و موی دراز تر شود و پیش دروی افتد و کتفها برافرازد فقط از سر فرود

بود حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی شریف خشتخاش می لیسانیدند صنعت آن
 پوست خشتخاش بخ توله را در سه پا و آب بو شاییده چون بتلث برسد صاف نموده
 در نبات یک پا و قوام سازند و قدری قدری بلیسند و نیز شیر گوسپند یا بز را
 آن تاب کنانیده بیک توله شربت مذکور شیرین فرموده می نوشانیدند و نور آن
 لعوق مغز تخم پیچیده را که در سوال نوشته شد شیر تخمیز میفرمودند و لجا باید باید دید و این
 غرغره را نیز تخمیز میفرمودند که مایس پنج ماشه و اصل السوس مقشر و پوست خشتخاش از هر یک
 چار ماشه همه را در یک سیراب بو شاییده صاف نموده غرغره بر روز شب چند بار آن کرده باشد
 و خوب شیرین الاغ غیر مجرب است برنج ساطھی را سه فدی که خواهد در لبن الا نان سیاه نر کند که شیر برنج
 بگذرد و بعد از دو یا سه برنج را با شیر مذکور سائیده خوب بقدرد خود بندد ^{مخارده ۱۷۵} و شام بیه را یک
 و جوان را سه داده باشد نافع با برای دق برنج ساطھی را در شیر الاغ که سیاه بود آن قدر تر کند
 که شیر بر آن گردد تا سه پاس پس آنرا سوده بان خوب بقدرد کت در دشتی سازد یک ازان
 صبح و یک شام بخوراند منقول از کریم بخش مرحوم طبیح فقیر و این را مجرب یافتم اگر طفلی را
 تپ خشکی عارض شود که روز بروز خشک شده باشد باید که آنرا با بار یک سائیده بخت
 در جرات گاؤ که مادر آن شب در پارچه بسته چکانیده باشد صبح سائیده خوب از
 آن بقدرد خود سازد یک حب طفل را داده باشد صحت بخشد از حکیم غلام دستگیر خان
 دهلوی که از مرشد خود مولانا حسین علی صاحب یافته بود در جمعا اللہ دستور علاج دق
 شیخوخت مع اسباب و علامات از مولانا حافظ حاجی حکیم عبدالسلام صاحب ملج آبادی
 دام فیضانم بدانکه علامت آن خشکی است که بر مزاج مستولی شود و سبب آن برداشت و
 ضعف قوت که غذا مشابو هر عضو نمیشود و باعث انمیرسد و این یا عقب اسهال عاقل
 شود یا از جهت صلابت معده و جگر و یا از کثرت مبردات در عین حرارت و یا از رسیدن
 بخارات روئی بارده بقلب و اطفای قوت حرارت مزاج و یا از غلبه حرارت در حالت
 نضعف و نحافت و اذابت آن رطوبات اصلیه البعدہ انجماد آن علامات تقسیم این
 اسباب بیاض بول و بردلمس و لاغری بدن و صلابت نبض و بطوی آن مگر چون ضعف

نهایت رسد و بیس غالب آید در نبض تو اثر حادث نشود علاج در ابتدا تدارک کرده آید
 و بهنگام استحکام علاج پذیر نیست اما برای تسکین خاطر ماذالحم با شیر و بادام و قلیله مشک و عنبر
 بدهند و دار چینی و عود غرقی و زعفران با شربت انار که بشود ساخته باشند بخورند و زرده بیضه
 نیمه شست و شکر و شیر گاو بنوشانند و ادیان مناسبه در بدن بمالند و کله و پاچه و نخود و گندم
 و انجیر خشک و گل بابونه در آب جوشانیده و روغن زیتون و روغن کهنه و روغن بال آمیخته
 احتقان کرده باشند و معاجین مطبوعه و حاره و جداوله و تریاق با استعمال آرند و شوربای
 چوزه مرغ خورا بدن مفیدتر است و هر سبب که باشد رفع آن کنند و توجه بالعاش
 حرارت غریزی دارند

بحث علاج الامراض التي تكون على ظاهرا الاعضاء
 والبدن من الاورام والقروح وغيرها

عضوت چورم کند چه پلنت و پیلو گراده خون بود درگ خود بکشا	رباعی ۲۳۱ شرح و تحقیق	چه دست و چه پای و چه بناگونی چه پرو در خلط دیگر بود پیش مسهل جو

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
الاورام	آماسها	هر خلط که باشد	حسب آن نشان بلیدت	در خون رگ سرارو
یا هفت اندام یا با سلیق را بکشایند در دیگر اخلاط بعد فصد مسهل برادهند اگر درم ریجی بود این نسخه را استعمال نمایند و دو ماشه همراه آب نیم گرم خورده باشند تخم هالون تخم حلب اجوائن دیسی کلونجی همه آمیخته نگاه دارند و تخم کتان که اسی باشد مسهل دو ماشه هر روز با آب گرم خورند که محلل و جالی و ملین طبع باشند				

آزرا که نمود فلغمونی استنش رو از انشربه اش می شرب نارنج	رباعی ۲۳۲ شرح و تحقیق	باید که بخصنه آورده طبع سرد وز غذیاش آب جو و ماش و کدو

له ای ریضی که فلغمونی اورا روی خورند نماید

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
فlegمونی	آماس در غایت سرخی و ریختنی و رو به حوالی چشم و پیشانی و اندر سر بینی آغاز کند و نمک سست که در اندامهای دیگر افتد	خون	تب تیز و درد و نیزنگ زدن مع دیگر نشان غلبه خون	تدبیر مصنف حرانی باید کرد و مناسب است که اول ارادع مانند
صندل سفید و سرخ و فوفل را باب غلبه و اندر میانه چیزی پزانند را بار ارادع چون حفص و زعفران و مراندر آب کشنیز بکوبند و بار و عن گل بسایند و طلا نمایند و چون به جنگی رسد و شکاری صواب تر بود پس بر اهرام توجه نمایند بر اهرام ورم و شکستگی و در اعضا ضامد و تلمید ایلواید بر در سفیدی بیضه مرغ سائیده بر ورم و غیره ضامد کرده باشند و بیاینگد شستی تکمید نموده باشند تا دو هفته و ترکیب تدبیر ایلواید آنکه ایلواید ظرف گلی انداخته نترق لیمو س که غذای انداخته باشند تا آنکه جذب شود بعد خشک شدن عرق هر چهار لیمون سائیده در شیشه نگاه دارند از نواب حسین الدین خان صفا مرحوم				
حمه چه شود عارض کس مهمل جو	رباعی	تا پاک کنی ز خلط صفرا تن او		
در شام و صبحاش پی تعیل مزاج	۳ بیت	شربت ز سبغین کن آب که		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حمه بضم حاجطی	سرخ باره	صفرا	سرخ بود چون انگشت بران نهند مائل شود بر روی چوین بولاید باز سرخ شود مع دیگر علامت آن	نخت استفراغ صفرا باید کرد بمطبوخ بلبله زرد و مانند آن پس
فصد کنند و بعد لحاظ عود ماده بعضی شریف طلایی سرد و قابض بکار برند و آب سرد در یزند کیفیت گرفتن آب که در آنکه قرع را در خمیر گرفته زیر خاکستر آتش کنند تا به پردانگاه بیرون آرند و آب که داشته باشند بگیرند روغن بر اهرام سنج باده از ایلواجبی وارث علی خالص سلیمه به صنعت آن برگ پنبه برگ کاشن برگ اهر برگ بلبل برگ گکونده برگ				

سینما لورگ کیزر همه را جدا جدا کوفته عکبیه علیجده بسته بروغن اوسری سرخ کنند و بیرون
 آرند و نگاه دارند هر روز دو سه مرتبه مالیده باشند باغ باد دیگر گل ارمینی صندل سفید
 صندل سرخ کانت سفید طباشیر همه را کوفته بجمته آب سرشته حب بقدماش سازند
 یک حب با عرق مناهش برده بدنند و اگر کچه خرد باشد در شیر مادرش دهند و از ترشی شیرینی
 و بادی پدید آید از بیاض دیون امید علی خان مرحوم

ریگی چو بود ورم رنفاخ مده	رباعی	کز وی نشود تبارگی باد گره
می ده رملطف و زهر تحلیل	۲۳۲	خاکستر گرم کرده بروی می نه
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم ریگی	آماس که از باد باشد	خوردن اشیای باد انگیز و بلغم افزا	انتقاع آبروغه و خروج یخ	از لوبیا و دال ماش و موی که نفع پیدا کند پیمیز
نمایند و آنچه ماده را رقیق نماید مانند زوفاب استعمال آرد و جوارش دار چینی و کبریت مفید و معجون فلان سفید مزبل				

چون با ورم رنوشوی بخانه	رباعی	به زان نبود که قته کنی مستانه
و انگاه طلا کنی زفل و نظرون	۲۳۵	ممزوج آب مورد یاد و لانه
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم رنوش	آماس نرم	بلغم رقیق	نشان بلغم جویند	صفت ترتیب طلا نظرون
را که بوره ارمینی باشد بگویند و به بیزند و بسره آب ووردی آب رال و قدری غسل شسته نیم گرم طلا کنند				

هر کس که گرفتار خناز پر شده	رباعی	ورمانده این مرض بتقدیر شده
چون کرده ضماد فلفل و میوز	۲۳۶	کارش بره علاج و تدبیر شده
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خنازیر	آماسی باشد خرد و عظم که بزنگ اعضا بود و بگوشت چسبیده	امشلا و رطوبات غلیظه خام و صورت هضم و تخمه	بر آمدن غدوزیر بغل و گردن و ماده درین ران هم میرسد	کیفیت ترتیب ضما فلفل دو مثقال و گل خطمی یک مثقال بگویند
و به پزند و زفت ده درم بگذارند و همه را بهم سرشته ضما کنند کاتب الحروف غفر الله له و اولاده بارشاد است در حمه الله که از نجیب آیاد است اطریفل غدوف را درین مرض اکثر نافع یافته صنعت آن بلیله سیاه پانزده درم پوست بلیله و آله منقی و زرد سفید که از جوش عالی کرده باشند و غدو که در گردن گوسفندی باشد خشک کرده از هر یک پنج درم و افیتیمون افوطی ده درم و بسفنج فستقی و اسطوخودوس و سنای مکی از هر یک هفت درم و شیطرج هندی نوشاد و غار یقون از هر یک سه درم و انیسون و مصطکی و خیر لواء سنبل الطیب از هر یک سه درم کوفته بچینه بروغن گاو یا بادام شیرین چرب نموده بعسل سفید مصفی سه وزن مجموع ادویه بمخون سازند شرنبی پنج درم و دهن سام ابرص نیز نافع است چون بران طلا کنند اگر تا بسینه رسیده باشد دفع گردد صنعت آن بگیرند سام ابرص سه عدد و آزاد عربی و زعفران چلیپا و بندی چمکی و کسکی و بسیتانامند در یک سیر و عن نیب انداخته بچوشانند تا مضمحل شود پس خاکستر شاخ گاو ماده نه مثقال دران داخل کرده بر هم زنند و چند جوش داده فرود آورند و بکار برند دیگر خالص مندی را عرق کشیده از ان نوشیدن نیز نافع است و مجرب				
هر خسته دلی که سله پیدا کرده چون ادویه معفنه کرده طلا	رباعی ۲۳۷	در دائره خسته ولا جا کرده آورده بکف آنچه نمانده	شرح و تحقیق	
نام مرض	تعریف	سبب		
سله	آماسی بود شکل خنازیر اما بگوشت چسبیده نباشد گاه باشد که مقدار خنزه شود	بلغم غلیظ	عیان را چه بیان	تنقیح بلغم باید کرد پس ادویه معفنه را طلا باید کرد طریقی

آن آبک آب نارسیده و براده مس که آرزو بال مس خوانند از هر یک دو مثقال زر پنج و یوره ارمنی از هر یک یک مثقال همه را بکوبند و بپزند و بده مثقال روغن گل سرشته نیم گرم طلا کنند دیگر ضماد مجرب برادر لوامی نجیب اللہ خان صاحب غفر اللہ له است صفت آن اندر آن نفوذ خواهد کرد بعد سه روز آب برگ تیم شسته باز تازه از آن بر آن گذارند و همچنین تا چار بار کنند که موادش پخته خواهد بر آورد پس بر آن مرهم نهند

عده که بود بسلع در شکل و شبیه	رباعی	چون عارض کس شود چه جا بل چه سفید
باید که بمالے و پهن بندی اسرب	۲۳۸	در موضع آن بقول اهل تنبیه
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عده	آماسی بود زیر پوست مقدار فتنی زیاده از آن نشود در شکل مانند سلعه بود	بلغم و سودا	نشانی هر خلط بر آن دال باشد	تدبیر مصدق رحمه اللہ باید کرد دیگر آرد و آب کشینز
تازه و سرکه سرشته ضماد نمایند و اگر ماده مرکب بود از صفا و بلغم پس آرد گندم آب کشینز تازه ضماد کنند مجرب گویند				

رنج سرطان کسے که پید کرده	رباعی	اندوه و غمش بجان و دل جا کرده
دفعش نتوان دلے مساوی بود	۲۳۹	در تنقیه سعی کرده و نا کرده
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سرطان	آماسی بود گرد شکل مائل بسزی و تیرگی و حولی آزا رگمای برخاسته و متملی باشد	سودا می محترقه از ماده صفا یا بلغم	در دو سوزش و التهاب و ضربان حوالی آن رگمای برخاسته و متملی بود همچو پایبای سرطان و لون این رگمای بسزی زرد و اندر اندام می نرم و متخلخل پدید آید	مرحوم مانن میفرماید که اگر چه بتفقیه دفع سرطان نمی توان کرد اما

چه نوعی از آب ناریه را با بی برابری آینه آب سرشته بر سلع مقدار آن گذارند که با آرد

ترا بدرا البتة تنقیح مع می کند تیه سعی کرده و تا کرده برابر میگردد و اگر حرارت عظیم بود دروغ
 گاؤتازه خوردن سود دارد حضرت شاه رحم علی صاحب پیر صحبت فقیر سهاپنوری رحمه الله
 می فرمودند که سرگین بچکه ماده گاؤ را با جغات گاؤ آمیخته پارچه را در آن تر کرده صبح و شام بر آن
 گذارند فوراً از آن مرض میکند و مجرب حکیم قاضی آملی بخش مظفرنگری سلمه الله تعالی است این
 ضماد صنعتی قطعه سرب را بلعاب ریشنه خطمی بسایند بر سنگ خشن پس آنرا بر سرطان ضماد
 نمایند روزانه دو سه بار و شبانه هم دو بار باز استعمال نمایند از آن مرض خواهد گرد نهادی
 که سرطان را بی نظیر صنعت آن دو صفحه سرب با هم بسایند و بار و عن گل سرخ
 و آب کشین تازه حل کرده بر سرطان طلا نمایند مرهم سرطان مجرب است صنعت آن روشن
 کنج نیم سیر را گرم کنند و از دیگدان زیر آورده سرد نموده در آن یک چپشانک قنبیل
 را انداخته خوب حل کنند و بکار برند

آنرا که بود سرخ جزام از که و مه	رباعی	باشد غرضش که بین مرض گردد به
باشد چه علامات فزونی دشش	۲۲۰	بکشای رگ و طبعی اقبتمون ده

تشریح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جزام	سرطان همه تن	سودا یا صفرا یا خون	سرخ رنگ بسیار مائل سیاهی و تیرگی و تنگی نفس و گرفتگی آواز و بسیاری عطسه و بسته شدن منفذ بینی و ظهور غدد در اعضا و دیدن خوابها حسب غلط و موی و روی و ابرو بریزد و ناخن های متیرقند و باها سبلم شود و سیاه و ریش اندامها در صفرا و خرد آن بقول یاقوت شدن بینی	فصد در افزونی خون باید گرفت فصد طبعی اقبتمون باید واد صفت رحمه الله سنای مکی
بغت درم و پوست هلیله کالی پنج درم و بسفنج نیم کوفته و نمفته و بادیان کوفته در پیرا و نشان و تخم کاسنی نیم کوفته از هر یک سه درم آوی بخار اینج عدد در عناب و پستان از هر یک است عدد				

در یک کاس آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و پنج درم افیتیمون در زهر طبع کرده در آن
 آب تر نموده بمالند تا مزه خود را باز دهد پس بست متقال ترنجبین و ده مثقال مغز فلوس در
 آن آب حل کرده صاف نموده مثقالی روغن بادام شیرین اضافه کرده نیم گرم رغبت فرمایند
 و غذا آب نخود نیم کوفته و گوشت ماکیان فربه و دارچینی و زعفران و اسفناج کنند و اگر ممکن
 باشد ریاضت آن قدر کرده باشند که عرق آید پس روغن مورود و روغن مصطکی با شیر زنان
 مالیدن سود دارد و حضرت پیر صحبت من عبد الکریم خان صاحب اسلام نگری سهارنپوری
 رضی الله عنه و قد سره از شیخ خود شاه احسان علی خان پاک پنی رضی الله عنه سفوفی نقل
 میفرمودند بسیار مجرب است اما جذام تر را صنعت آن هر تال یک توله و مرچ سیاه دو
 چندان هر دو را سه روز در کهرل سحق نماید و در سیل نگاهدارد هر چند که گمته گردد نافع تر باشد
 قدر شربت بقدر یک رتی در برگ تلسی خورده باشد و غذایان نخود بی نمک بروغن بسید
 خورده باشد در مواظبت چند روز صحت یابد بفضله تعالی و چون درین عرصه مرض اندر
 بدن خود قوت یابد فصد خود از هفت اندام گیرد و حب عطائی نیز برای تصفیه خون و رفع
 قبض مفیدست صفت آن سنای یکی نیم پاؤ و بلبله کلان و بلبله خرد از هر یک یک چمشانک
 بنسلوچن شش ماشه همه را کوفته و بخیته در مغز ملتانس و گلگند و مویز منقعه از هر یک یک
 چمشانک آمیخته در شهد خالص یک پاؤ آمیزند و چیل و دو غلوه مساوی سازند و در بست
 و یک روز بخورند یا نوزده ماشه هر روز تا بست و یک روز خورده باشند و از
 ترشی و بادمی پرهیزند و اگر اسهال خواهند چاره عدد و حب الملوک بران اضافه کنند
 و دیگر فتوح مجرب از مولوی عبد القادر اولدینی مرحوم صنعت آن برگ حنادار چینی
 سیور بخان مثقالی عود غرق مصطکی زعفران براده صنبل سفید سفراخ سنای یکی بلبله زرد
 در الاچی خولجان اسارون سنبل الطیب کبابه همین سرخ در روغ عقرلی فلفل سفید همه را
 کوفته بخیته بروغن بادام شیرین چرب کرده بعسل چار چند لبرشند و مشک و دوزق طلا
 و دوزق نقره اضافه نمایند قدر شربت یک مثقال بالای آن نغشته عتاب گاؤز بان در آب
 گرم تر کرده صاف نموده نوشیده باشند روغن لبوب سبعة صنعت آن مغز بادام شیرین

و مغز چلغوزه و مغز فندق و مغز پسته و مغز گردگان و گنجد سفید و مغز نارچیل مساوی در
 مثلاً یک سیرهمه را کوفته آمیخته یک شب نگاه دارند و صبح در چرخ عصاره ریخته
 آن کنند برای نسیان و خارش و جذام یابس و دفع یوست بدن و حصول باه اکلاً طلا
 سفید و اگر برابر یک جز مغز فندق هندی هم بیفزایند کمال مہی می شود و منقول از حکیم سید محمد حسین
 زیدی مشوطن کما تولى حال وارد بهراچ سلمه ربه در باه حجب مصنف است

از جیره تن تو چون شود فرسوده باید که پله طلا ز بعد مسهل	رباعی ۲۴۱	بشنو که ابوعلی چنین فرموده خمز و ج کنی بسر که عفت سوده
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جمله آنشک که از آن آزار است بلغم جیم	هم نامند و بعضی تفرقه در سرد کرده اند خشک	تیزی خون و خارش صعب که پوست را بخورد و بسوزاند و اندکی بگوشت فرو رود	شوره بد باشد پر آب رقیق یا سوزش کنند بعد استغراق بطبیخ بلیله و مسهل	باید که اول فصد کنند بعد استغراق بطبیخ بلیله و مسهل

مانند و در سرد کرده بر تن مالده باقی دو نسخه حجب در رساله با سور نوشته ام از آن بعمل آید حضرت
 استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی در ازاله جمره حب سیماب را بسیاری ستودند و در صفت حال آنست
 و سیماب و غسل هر سه مساوی اوزن کشمش مانند گرفته سحق نموده سی و شش جوب سازند
 یک حب از آن همراه پنخ توله عرق خورانیده باشند حجب است و همچون عشبیه هم مفید است صفت آن
 بادیان و صندل سفید از هر یک دو درم و سیفنج و برگ سنای کمی از هر یک یک دوام عشته
 دوام شکر سفید یک سیرهمه را کوفته و بچینه در قوام شکر علی الرسم معجون سازند صبح و شام چهار
 چار درم خورده باشند جوب آنشک از مغفور حکیم عمر خان خوری غشکی و توری والدین
 فقیر حجب است ناخواه خراسانی اجوائن کرفس الاچی سفید لونگ مرچ سیاه پیل رسکیو پرازی
 هر یک سه ماشه پان کلان پخته سی عدد همه را در کحل هشتت پاس بساید جوب بقدر که در
 سازد و در سایه خشک کند از آن یک گولی صبح و یک شام خورده باشد که بدنمان نرسد

و چارده روز خورد غذا گوشت بز و نان گندم یا دال سوای مویز و از ترشی و شیرینی و شیر و جغزات و عریج و مقاریت پریزد و این نسخه در پنج آنه تیار کند و هر چه باقی ماند خیرات کند

ای تن ز پوز نمکات فرسوده	رباعی	نشویش تو بدیدم از ان افزوده
صفر چو برون کنی بمسمل خوردن	۲۲۲	سودت شودت شوی از ان سوده
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نمک	جوششهای ریزه که با خارش و سوزش بود در هم پیوسته و بیکدیگر نزدیک و بیدار که یک تیره بود	صفر اسه جریف و لطیف بان خون آمیخته	زرد رنگ زیر پوست و اندر رگهای باریک که در پوست است	نخست تسکین حرارت کند پس بمسمل صفر

استفراغ نمایند و حوالی نمک را بصندل و فوفل و گل ارمنی و اسفنداج و امیون و قشور سیرج و ریانت مابین یا گلاب طلا بید کرد و قطره سر که بر آن موضع باید نهاد و غذایان گندم یا دال عدس نمایند

گرد ز نفاط چون تنت فرسوده	رباعی	رگ زن که همان زمان شوی آسوده
میسازشگاف یک بکش را و برد	۲۲۳	می پاش روانی از زروت سوده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نفاط بضم نون و فتح فا	جوشش بود بر آب شبیه بآله که از سوزن آتش حادث گردد	ون رقیق و غلیبان آن بجزارت نارینه	نشان از تعریف آن ظاهر	نخست رگ زنند پس شربت

کیو طرا و عناب نوشند و تا سیر مانن رحمه الله نمایند و غذا دال عدس با سرکه کنند و اگر نفاط را بکشایند باید که با سوزن زر کشایند

اگر گشته دل تو از دم آزرده	رباعی	آزر د گیت از دم طغیان کرده
یا بیم بصحت چو بسنیم ترا	۲۲۴	بکشای رگ خود و بلین خورد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دلضم دال حمله ولام و سکون میم	بتری باشد که معنی آن زیر شرح رباعی هشتماد و چهارم گذشت	فون صفراوی با بلغم شوره	بیان شمر	در آخر حرکت شری تذییرش گذشت اما
بلینی که مصنف مرحوم نوشته است جمیع دموی و صفراوی را نافع است صفت آن عناب و پستان از هر یک پنجاه عدد و قمر سندی و آوی بخارا از هر یک دهه مثقال و عنب الثعلب و تخم کاسنی نیم کوفته و گل نیلوفر از هر یک سه درم همه را در یک پیاله و نیم آب جوشانند تا به نیم پیاله آید صاف کنند و چاره مثقال ترنجبین سفید در آب مذکور حل کرده صاف نموده نیم گرم بیاشامند و غذا عدس مقلش و کشنیز و آب قمر سندی کنند و بعد از فصد و تلبیسین هر شب آب لیمو یا غوره یا کرکه بست مثقال در روغن گل پنج مثقال باروغن کخشد بقدری گلاب آمیخته نیم گرم بمالند و صبح بجام روند				
آنرا که حصف بود چه در و نیز چه شاه در خارج حمام رسد فاده اش	رباعی ۲۲۵	اید که بجام رود سیگه و گاه از غسل آب سرد انشاء الله		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حصف	بنور خرد سرخ است که با خازن بسیار غلظ شدید بود هندی آنرا دهوپ گویند و بقارگ خشک ریشیه نامند	بخارهای تیز بنور خرد سرخ مانند عوار و صینه و غلیظ با که بر ظاهر جلپید آید با خارش بسیار اندرناستان خصوصاً حاده صفراوی آن وقت که مردم گرم شوند عرق کنند	تذییر مصنف مرحوم پایه کرد و فصد نمایند بسیارند و ببطیوح هلیله و شاهنزه اسهال صفا کنند که مفید است	
و بعد نمک و جناب سرکه بر بدن مالیدن نفع می بخشد و بعد تقیه بطیخ یا بونه و اکلیل الملک و سبوس بدن را شستن و پس از آن روغن گل و سرکه مالیدن و آرد جو در روغن گل طلا ساختن یا یازد و زردچوبه کوفته و بخیته بروغن گل و گلاب و سرکه در حمام بر بدن طمانه کردن و بعد یک ساعت آب سرد و سبوس شستن سودمند است و آب کشنیز تر و سرکه و گلاب				

در روغن گل طلا کردن نافع است و در آب سرد نشستن مفید و چیزهای سرد و تر بیلید
 خورد و مرهم سبز و نیب نیز مفید صنعت آن برگ نیم و برگ گلنار از هر یک توله هر دو را
 جدا جدا ساجیده قرص جدا گانه بسته در روغن گل که نیم پاؤ باشد بسوزاند پس روغن را از
 هفتش فرود آورده صاف نموده موم سفید دو توله و کافور چهار ماشه را در آن داخل نمایند
 و برداشته نگه دارند و هنگام ضرورت ماییده باشند نافع باد

چون عارضه نبات لیت ناگاه وانگه بکباب و سرکه و روغن گل	رباعی ۲۲۱۶	آید بظهور دارد مسهل خواه بیمال دقیق با قله سیگه و گاه
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نبات الیل بالیای	بوششهای خرد که با خارش و خشونت باشد و در شبهای سرد بواسطه بسته شدن مسام عارض شود	انقباض مسام است اضطراب نخچه در زیر جلد است بسبب هوای سرد و فتن جرات	از تعریف ظاهر است	رگ هفت اندام زند و استقرغ مطبوح بلیله و تقیح صبر و

آب انار کنند و بویه بوجوب فرموده ماتن رحمه الله بدان طریق آن آرد با قناد و دام و گلاب و
 روغن گل از هر یک دو و انتقال آب سرکه ده درم بهم سرشته نیم گرم بمالند و کسی را که قی
 آسان شود قی کردن سود دارد و اطریفل صغیر با عرق شاهنتره خوردن نیز نافع

از علت سفت شدن بوشش حال تنباه مسهل چو شود خورده ز زاک و اشنان	رباعی ۲۲۱۷	گر میل بصحت بود مسهل خواه بامر که ضهاد سازد ز سیگه و گاه
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سعه	بوششش که اکثر پدید آید و از ویری ظاهر شود مانند رقیق یا این سبب تراشیرتج	اگر تر بود در آن فضلات غلیظه عفن و رطوبات	بر آمدن و ندارد در سر و رطوبت رقیق لایح ادران	فصد سر را بگیرند و اسهال بمطبوح بلیله و شاهنتره

نیز گویند و گاهی تشک بود بهنندی گنج نامند	فاسده موجب بود بجلد سر	کنند و علای گوشتنای غلیظ و اشبای تیز نخورند	
وزرد چوبه و پوست انار و مردار سنگ و حنا بار یک سائیده به سر که در روغن گل آمیخته طلا سازند ضماد شبور که در سراقند از بیاض مولانا محمد سمیع اللہ خان صاحب دیلمی چکری مردار سنگ سه‌گانه نیله تھوخته کھریامی مساوی اوزن یک یک توله در سبوجه گل نهاده بر آتش هند تا سوخته گردد بعد سائیده در روغن گاو که بست و یک مرتبه شسته باشد پنج توله و جزوات ده توله آمیخته بر شبور ضماد سازند			
یا خلط سوداوی بود که بار طوبت حرلیه آمیخته بجلد دفع میشود	بر آمدن قشر سفید از سر بچونک در یخین موی سر	علاج تنقیه نمایند بمطبوخ افیتمون	
و بلبله و شاهتره و باب گرم بلعاب تخم حظمی و تخم کتان سفید را بشویند و بموم روغن و چربی البط و مرغ و روغن کدو آزار چرب دارند و سعوط روغن کدو و بنفشه و بادام هم نافع و والد ماجد فقیر عمر الله درین مرض موبر سری گذاشتند و در هر ماه یک بار اجازت تراشیدنش میدادند اگر مریض طفل می بود این عمل را تا عمر بست سالگی باور رعایت می فرمودند بفضل اللہ الشافی زوال مرض پیشد و استعمال روغن سرخ که آنرا در انگریزی می کاسریل نامند هم بسیار مجرب است صفت ترتیب ضماد مصنف رحمه اللہ اینست زاک سیاه پنج درم و اشنان پنج مثقال بکوبند دیگر بزنند و لسی درم آب و سرکه سرشته ضماد کنند دیگر اگر از برگ پلاس کلاه سازند و بران روغن تلخ سر شرف مالیده روزانه چند بار برین بر سر بسته باشند و بران کلاه رسمی را شب باشد یقیناً دفع شود مجرب است از داود خان مرحوم ساکن نوره سابق کو تووال عظم گده عمر اللہ			
بلخیه ترا چو عارض آید ناگاه باید که پس از تنقیه از صبر و اشق	رباعی ۲۲۸	رنج و المت بجان و دل یابد راه با سر که کنی ضماد در سبجه و گاه	
شرح و تحقیق			
نام مرض بلخیه	تاریخ تسرع مع الشبور گزیبان پشه	سبب تحققان بود و باشد	علاج اول فصد کنند بعد

صاحب خشک ریشیه که زرد آب از آن برآید	خبیثه و تلبای بلغمیه باشد	که غشقی افتد و گاه باشد که این ریش باتپ بود	استفراغ صفر نمایند
مصنف مغفور نمایند و گل از منی را بسره که آمیخته طلا نمودن نیز مفید و هر بادا دیوه و شتر باها ترش باقرص کافور دادن الفع است صفت ضماد مانن مروح اشق ده درم را در شصت درم سرکه حل کرده پنج درم صبر شقو طری سوده بران اضافه نموده ضماد سازند			
در آبله فرنگ ای صاحب جاه قح میکن و افراط مکن در صحبت	رباعی ۲۲۶۹	بر رخم عد و قوت خود دار نگاه میخور همه چیز جز طعام بیگانه	
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
فرنگیه	آبله فرنگ	خون یا صفر یا بوشش بندها و سودا و بلغم	در اعضا
احتراز باید نمود دیگر اگر در درخت گاه را ورق و ورق تراشید در سایه خشک نموده ساییده سوف سازد و یک توله از آن باب بخورد تا چهل روز از آله فرنگیه و آنشک و ضیق النفس کند اگر چه کهنه باشد پر بیز از ترشی و تلخی و بادی و مقاربت کند و درخت این در کاکوری بر دروازه کاظم علی خان صاحب و در باغ دو ارکاداس که مملوک میر و اجد علی دار و نه وجود در کهنه واقع بر بزرگ بریلی است			
اسه ز آبله فرنگ حال قوتباه در هر دو سه ماه فسد کن کاین علت	رباعی ۲۵۰	دستت شده از دامن صحت کوتاه از قصد شود و رفع پو صید لخواه	
شرح و تحقیق			
بعد فصد هفت اندام و لفع ماده مسهل که مخرج اخلاط ثلثه است بدینند کمابین المصنف رحمه الله صفت غاریقون بموئینه بیز گذرانیده یک مثقال ایاسج فیقرا دو دانگ بهم آمیخته در شربت بنفشه لبر نشند و غلوه کرده سحر فرو برند هر گاه که جهل در آید و چار نوبت با جابت رسد سنای یکی پنج مثقال و لبغای نیم کوفته و عنب الثعلب از هر یک سه مثقال و گل مسخ و			

شرح انتقال فرنگیه

شرح و علاج آبله فرنگیه

پریاوشان و شاهترج از هر یک دو مثقال و نیلو فریک مثقال و سپستان سی عدد همه را در یک کاسه آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند پانزده مثقال شیر خشک در آب آن حل کرده نیم گرم بیاتشامند چون عمل دو آخر شود روز دوم شربت قند با گلاب و تخم ریحان رغبت نمایند و غذا نخورد آب کنند

در دفع فرنگی چودر ویش و چیشاه	رباعی	باید بحدیث بنده نسبی کو خواه
یا از حب سیماب خورد یا ز سفوف	۲۵۱	یا دو کند جیوه سخن شد کوتاه
شرح و تحقیق		

صفت حب جیوه بکسجم و سکون پای معروف که سیماب بود فلفل چار مثقال بلبله زنگی سه مثقال کوفته و بجنینه و سیماب هفت مثقال قند سیاه پانزده مثقال آرد مانده و روغن گاو از هر یک شش مثقال همه را بهم آمیزند و کف مال کنند تا جیوه کشته شود پس چارده حصه کنند هر روز دو حصه را غلوط کرده یک بخش را صبح و دیگر را باختر روز فرود برند و خود را با اعتدال بپوشند تا صحت پدید آید غذا شیر و برنج بی نمک بقتد سفید سوره یا نبات سوده و نان مایه دار بر نمک و پاچه بره یا بزغالی نمک خورند صفت سفوف سیماب بلبله زنگی و پوست بلبله زرد و پوست بلبله کابلی و پوست بلبله و فلفل از هر یک دو مثقال کوفته و بجنینه سیماب هفت مثقال و شکر شکر زده مثقال همه را بهم آمیزند و بکف بمالند تا سیماب کشته شود پس چارده حصه کنند هر روز دو حصه یکی به صبح و دیگری لیثام کف کنند و قدری گلاب از عقب آن میل نمایند و خود را با اعتدال بپوشند تا وقتیکه صحت شود و غذا سه مذکوره خورند صفت سیماب دو و کردن سیماب شش مثقال را سه بخش کنند و هر روز یک بخش را در ظرف آهن کرده در زیر دامن دو کنند و خود را با اعتدال بپوشند پیش از دو کردن پارچه کرباس بر گردن بپوشانند و گردن خود بچینی تاد و از گویان به ماغ نرسد و قوت بینائی را ضرر نرساند تا وقتیکه صحت شود غذا سه مذکوره خورند و اگر سه هفته تار و ر متعاقب هر روز مقدار ماش از سیماب سفیده ببرگ تنبول خورند یا صلابه کرده فرورند و برین مداومت نمایند همه جراحات آبله را در هم آرد و هم در اعضا رادفع کند باذن الله تعالی و اگر قوت با صبر

فنا علاج ریشی است که در سیماب بود

بواسطه سیماپ که بخود جذب کند طنعت پذیرد اقلیمیای زر کوفته و بخته و صلابه کرده هر صبح بمیل طلا در چشم کنند تا بخار سیماپ را بخود جذب کند و با صره بحال صلی باز آید و این علاج خاصه مولف است و گویم که میل طلای خالص در چشم کشیدن تندبیر جامع اوراق است

از رنج فرنگیه است حال توتباه	رباعی	گویم سخنی در دل خود دارنگاه
نزدیک نجرمان موافق افتد	۲۵۲	قیرو طی جودات بوجه دلخواه
شرح و تحقیق		

لحم در علاج آبله فرنگ گوید ۱۱۸

صفت قیرو طی جیره موم نیم منقال در سه منقال روغن گاو و پنج منقال روغن پیه کرده بز که لسه آب شسته باشند حل کرده و شش منقال و چار منقال حنای سوده اضافه نمایند و کف مال کنند تا سیماپ کشته شود پس سه بخش نمایند و هر روز یک بخش را مالند و به پس گوش و زیر بغل و کش ران نرسانند و خود را با اعتدال پوشند و وقتی که صحت شود و غذای مذکوره نخورند و اگر جوشش در همان نشویش دهد اول چند روز همت تسکین در آبی که در آن خطمی یا خبازی یا بنفشه را جوشانیده باشند صاف کرده زمان زمان آن مضمضه کنند و در همان گیرند و آخر که لعاب از دهان رفتن کم کند و کمتر شود جهت دفع جوشش خرفه و طباشیر و سماق را با سویه کوفته و بخته بر موضع جوشش پاشند و اگر جراحت آبله مزمن شده باشد مرهم نوره را صبح و شام گذارند مرهم نوره موم سفید و بار زرد از هر یک سه منقال را در روغن گل بار روغن کفجده منقال حل کرده و آبی که لسه آب را شسته باشند و در سایه خشک ساخته و بخته و صلابه کرده دوازده منقال کثیرا سوده یک منقال اضافه بر آن نمایند و صلابه کنند تا مرهم شود و اگر خشکی های سفید رنگ بشکل گریبون که باشد بر دست و پیا یا عضو دیگر پدید آید و فضل سیاه برادر آب جوشانیده عضو را بخار آن دارد یا آب آزاله که کهنه بر عضو طلا کند انبساط حاصل تقریر باین رحمه الله درین مرض اما نزد فقیر تشنگ و باد فرنگ و باد فارسی و آبله فرنگیه و جیره بجم همه از یک جنس است گویا انواع مختلف و اصناف جدا باشند پس علاج هم قریب یکدیگر بلکه متحد باشد برای ازاله جمله اقسام همان دو نسخه که در باسور از

جواب نوشته ام وانی و کافی باشد فاجع الیها و تدر حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی
 سفوف اسود را درین باب می ستودند صنعت آن کبریت اصف و سیماب از هر یک شش ماشه هر
 دو را کحل سازد و حب الملوک مدبر یک توله و سنگ بصری شش ماشه هر چهار را ساییده
 در آب پاؤ سیر در ظرف آب نادیده بچوشانند تا آنکه خشک شود پس نقل بردارد و سائر انگارند
 قدر شربت از دور قی تا چار رتی در تناسه نهاده بالایش شیر گاؤ نیم سیر بنوشند هر گاه که خواست
 طعام شود شیر و برنج به نبات مصری شیرین کرده بخورد و وقت دیگر کھڑی خورد و روز دیگر تبرید
 تخم جابین و تخم خربزه ساییده در آب شیره بر آورده به نبات شیرین کرده بنوشند همچنین
 سه روز کند از ترشی و مریح و قند سیاه و مقاربت پر میزد و صاحب بو اسیر فونی رانند که
 خون می آرد و اگر دهن اصلاح آنرا ملحوظ دارد

اے از قویا به خلاصی جسته	رباعی	جسته تن خویش راز علت رسته
از خرد دل دخل ضماد میکند که شود	۲۵۳	در باغ امل نهال صحت رسته
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قویا	در فارسی برون و گربون	خون نیز لطیف است	در قعر جلد بود و خارش	صفت ضماد مصنف
	و بندی داد مانند و آن	که بان مزه سودی	بسیار باشد و از آن	رحمة اللہ خرد دل پنج
	خشونت بود که بنظر جلد	غلیظ آمیخته باشد	فتور و دره همچو فلوس	مشقال بگو بندد به پزند
	پیدا شود و رنگ آن	بارطوبت غلیظ	های ریزد اگر کشیدت	و بدو چندان سرکه
	گاهی مائل بسپایی و گاهی	و بلغم شود	بود در نه مثل ریگ	سرشته ضماد
	مائل بسرخ بود		و سبوس دور شود	کنند و این وقتی

باید کرد که قویای غائر گوشت فرورفته باشد و احتیاج بان بود که جراحت کنند و اگر غائر نبود
 گوگرد زرد کوفته و سیماب بکر پاس دونه گز رانده از هر یک دو مثقال و روغن گاؤ خالص
 در روغن پیبر گرده بر که لبه آب شسته باشند از هر یک پنج مثقال همس را بهم
 آمیخته کف مال کنند تا سیماب کشته شود و سه بخش سازند هر روز یک حصه را در آفتاب

گرم یا پیش آتش مالیده نیم گرم در حمام یا خارج حمام بشویند و این دارو جرب و خارش
اعضای را نیز جرب نوشته است دیگر برای قوبا که بسبب استعمال پارچه ترسپدا شده باشد
این نسخه خوب مجرب است صنعت آن سهاگه پوکیا و گندک زرد و مقل و لوبان و کت
سفید مساوی اجزادهمه را بسایند در عرق لیوی کاغذی و خوب بندند یک حب برادر
آب سائیده بر قوبا مالیده باشند در هفته عشره ازاله مرض میشود دیگر سیماپ چار ماشه و
زاک سفید بریان و نیلیا سهاگه بریان و گندک زرد از هر یک چار چار ماشه سوا
سیماپ همه را در کهرل خشک بسایند چون نیک باریک گردد بایک توله روغن گاؤ
بسایند یک روز بعد سیماپ در آن انداخته باز تا یک روز بسایند بعد مازود و توله
روغن گاؤ در آن انداخته تا یک روز باز بسایند پس برداشته نگاهدارند و با استعمال
آرد دیگر قسمی از قوبا است که هنرا کوتا نامند این ضماد مجرب برادر توامی مغفور نجیب الله
صاحب است برای آن صنعت سیندور و مرنج سیاه از هر یک شش ماشه هر دو را
سائیده در نیم پاؤ روغن گاؤ آمیخته صبح و شام بر آن ضماد کرده باشند نافع باد دیگر
چار توله روغن گل را در کهرچا انداخته گرم کند بعد شش ماشه موم خالص در آن انداخته
بکف بگرداند پس سفیدی یک بیضه مرغ در آن آمیزد فوراً پس بر آورده در آن مردار سنگ
شش ماشه و سفیده کاشغری و کافور قبیل از هر یک سه ماشه هر چار اجزا را سائیده
ببامیزد خوب بساید و از آن زخم حجاجن ضماد کرده باشد از کامیاب خان خورجوی
دیگر مریم از حافظ یعقوب خان خورجوی نافع براسه جمله زخمها صنعت آن روغن
سرخف نیم سیر در آن کچد دو و نیم توله را بسوزاند پس بر آورده در آن عرق نیب
یک پاؤ و عرق چرچیه یک پاؤ انداخته بنزد چون بروغن رسد در آن موم سفید و مال
سفید و پسته گرده بر ناز از هر یک نیم نیم پاؤ بندازد چون گداخته نشود بکنکه نیب صل سازد
هر گاه که یکذات شود برادر و برای قوبا استعمال آرد و هر گاه که براسه حجاجن استعمال
آن منظور بود که درین مریم اگر یک توله بود یک ماشه تونیمای سبز و ماشه صابون را
سائیده در آن آمیخته بر حجاجن مالیده باشند اما فقیه حقیر میگویم که براسه جمله اقسام

قوبا غائر بود با غائر این خوب که می نویسیم بسیار مجرب است صفت آن کافور سه ساگه
 چو کیانوش در رسکیور گندمک از هر یک سه ماشه و نیلانوختو تخم یک ماشه همه را در دو توله
 عرق لیموی کاغذی ساییده خوب بقدر کنار دشتی سازند و خشک نمایند و هنگام ضرورت
 بعرق ورق تب خواه شیرد تخم بادیان بر آورده در آن ساییده چند روز با قوبا طلا سازند
 بفضل الشافی در سفته از له می کنند می گویم که اگر برگ مولی میسر نشود سه ماشه تخم ترب در آن داخل
 کرده بسایند و خوب سازند و باب ساییده با استعمال آورده باشند دیگر مرهم از مافظ
 یعقوب خان خورجوی برای قوبا و خارش بسیار مجرب است صنعت آن روغن سر شرف
 نیم پاؤرا گرم کنند پس موم خالص دو توله را در آن گذارند بعد در آن توتیای سبز بریان
 دو ماشه را سوده آمیزند پس پنبه کهنه یک توله مقرر گرد آسانموده در آن آمیزند و
 بر داشته نگاهدارند و بروقت ضرورت با استعمال آرند فقط و قسمی است از قوبا که آن را
 اورنگ زیبی نامند اولاً همچو عذره بر بدن می بر آید و بعد شش ماه ریش و ازاله آن
 بسیار مشکل است لیکن مکرمی قاضی حکیم آلهی بخش صاحب مظفر نگری سلمه الله تعالی
 و عم فیضانه شربت بقیقر نشان داده اند و بارها بعد تشخیص آن تجربه آوردم که با استعمال
 شربت مذکوره اکثر در یک اربعین و گاهی سه در دو اربعین بفضل الله الشافی و بعونه
 زوال مرض شده است و می شود صفتها و صنعتها تخم کثوت یک و نیم درم و زرد و
 زرشک از هر یک دو نیم درم و گل بنفشه سه و نیم درم و پرسیاوشان و اصل السوس مقشر
 نیم کوفته و بسفنج و سنای ملی و زبان و بلبله سیاه و بلبله کابلی از هر یک ده درم و
 بلبله زرد و قمر سندی از هر یک پانزده درم و آلو منغی از هر یک پانزده دانه و نیلوفر دو
 نیم توله و عناب و سپستان از هر یک بست و پنج عدد کوفتی را کوفته در دو سیر
 عرق شاهتره بشب نر نمایند صبح بخوشانند چون تلخی برود ماییده صاف نموده در
 نیم سیر نبات قوام سازند و نگاهدارند یک توله از آن وقت شام و یک توله از آن
 هنگام صبح نوشیده باشد در شمش توله عرق شاهتره اگر سرد بود نیم گرم نموده باشند
 والا فلانافع باد دیگر براسه قوبا روغن کجند سفید مفید است صفت آن روغن کجند

که سیما دارد باشد در غلیبان سودا قلع می آرد اگر در سه جای مخصوص از بدن بزور مالیده
 شود و اگر خارش تر بود این طلا مفید بود صنعت آن آنبه هلدی و بزرا لنج و گندک زرد از هر
 یک شش ماشه و توتیای سبز بریان دو ماشه را کوفته باریک کرده در بیضه مرغ خالی کرده
 پرنموده بآرد او را گرفته در خاکستر خواه ریگ گرم گذارند بعد یک ساعت بر آورده ادویه را از
 اندرون بیضه بر آورده بروغن چینی نیم پاره عمل کرده بشب بر بدن مالند و صباح بآب گرم
 بشویند زوال مرض در سه روز میشود و حضرت استاذی عالم نکات لاهوتی جناب مولانا احمد
 چریا کوٹی رحمه الله میفرمودند که بر سه نوع این ضماد جرب است و فقیر نیز بارها از مردم
 صنعت آن چوک و گچی و ناگرم و مخا و خراسانی اجوائن و گندک زرد همه را مساوی کوفته و بخته
 بروغن سرشفت حل ساخته در شب بشبندم نگاه داشته صباح بر بدن بمالد و بعد یک ساعت بدن
 را بگل مالیده نشوید در سه روز دفع خواهد شد و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی می
 فرمودند که صبر یک مثقال را در شش توله آب کاسنی و شش توله آب شاهتره تر کرده نقوع
 آن بآب تمربندی چار توله اگر حرارت زیاد بود بنوشانند تا نه روز متواتر و اگر ضعف شود بعد
 سه روز توقف کرده بنوشانند بفضل تعالی از آله مرض خواهد کرد دیگر آنبه هلدی شش ماشه
 توتیای سبز گندک آنوله سار سه ماشه در آب یک توله یک ساعت تر داشته بعد سه
 سائیده با قلاب نشسته بر تمام جسم بمالد و بعد یک ساعت بآب گرم غسل کند تا سه روز جرب دور
 شود برای جرب هر قسم که باشد از برادر م مغفور حکیم نجیب الله خان خورجوی مجرب است
 رسکپور تخم باچی توتیای سبز گندک آنوله سار سائیده در مسکه گاؤ قدر سه انداخته
 بیامیزد و بست و یکبار آنرا بآب شسته با قلاب نشسته بر زخم بمالد بعد سه رگین کیست
 یعنی گاؤ میش نازائیده بر جسم مالند و بعد ساعت بآب سرد غسل کند تا سه روز شفا یابد و هم
 در علاج جرب مکر میفرماید

دانا شده چونکه از جرب دلخسته	رباعی	تور دست ز آب شهمترج پیوشته
اخراج مواد کرده و بهر طلا	۲۵۵	گوگرد و قروط و دهن کنجد حسته
	شرح و تحقیق	

صفت طلائی مصنف مرحوم قیروط که پیر خشک باشد کوفته و بیخته تا دو ساعت در آب گرم
 تدریجاً بجهت بدست مالند تا پنجم مرتبه شود با جفات ترش باشد که سی مثقال و گوگرد زرر دو کوفته بیخته
 دو مثقال و روغن کبچد پنج مثقال همه را بهم آمیخته سه حصه کنند و هر شب یک بخش را
 بمالند و صبح بجام یا خاب آن بسوس گندم و سرکه مالیده بآب نیم گرم بشویند دیگر این مرتبه خام
 نیز برای جرب تر و خشک و ثورات خارشناک مجرب برادر توای حکیم نجیب اللند خان
 صاحب مغفور است صنعت آن مردار سنگ و کافور و دانه الائچی سفید از هر یک شش ماشه
 همه را سائیده بروغن زرر که صد و یکبار شسته باشند آمیخته نگا دارند و بر جرب مالیده
 باشند هر قدر که خوب مالند الفع باشد عرق مصفی خون از حکیم غلام دستگیر خان صاحب دلوکی
 مقله شاهره و چرانیته و سر بچوک و صندل سرخ و صندل سفید و منڈی و بلبله سیاه از هر یک
 سه توله و پوست کچنال و پوست نیب و برگ نیب و تخم نیب و پوست مولسری و جوانه
 دو دمی کلان و براده شیشم سرخ رنگ و افیتمون و بلبله و پوست بکائن از هر یک شش
 توله کوفته و بیخته در آب پانزده سیر سازند صبح هفت سیر عرق بکشند قدر شربت شش توله
 نافع باد دیگر هم در علاج خارش اعضا گوید

پے رحمت گرا بله دین منزل گه	رباعی	خاریدن اعضاست ترا سبکه و گه
از مسهل در پیے و حمام مدام	۲۵۶	زین و رطبه بری بجانب صحت ره

شرح و تحقیق

پس از تنقیه بدن بمسهل هر شب آب لیمو با غوره یا سرکه بروغن گل یا کبچد و قدرے گلاب
 و طریق که در بحث دلم بشرح رباعی دو صد و چهل و چار نوشته شده است آمیخته نیم گرم بر بدن
 مالند و صبح بجام روند و اگر خاریدن اعضا بدن جرب بود باید که از مولدات صفرا همچو خوپوزه
 و فلفل و شهد و شراب و غیره پر بسزند چنانچه مصنف رحمه اللہ می فرماید . . . . .

از خارش اعضا چوشوی دکنسته	رباعی	نشویش رسد ترا از ان پیوسته
پرویز کن از مولدات صفرا	۲۵۷	چون شهد و شراب حلوه مغز پیسته

شرح و تحقیق

این نکته که ماتن مرجم گفته لائق حفظ و یادست پس اگر خارش در اعضا عارض شود این مرجم خام را با استعمال آرند و نفع بردارند صنعت آن رسکپور و کافور و درازنگ و نوشادر و توتنیامی سبز بریان مساوی وزن خوب کوفته و بجنهت باریک ساییده در مسکه گاؤ که آنرا یک صد و یک بار شسته باشند آمیخته در آفتاب نشسته بریدن مالند نافع باد

در علت ثولول شنومسله	رباعی	در پی فهم آن اگر حوصله
سازی چو فتیله بهر داغش روشن	۲۵۸	شام مرض ترا بود مشغله
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ثولول	رخ که مسه بود	خاط غلیظ بلغمی یا سوداوی یا مرکب هر دو این سودا خون بود	بر آمدن افزونی گوشت غیر طبعی خون را غالب دانند	اول فصد گیرند اگر خون را غالب دانند
پس مسهل دهند بخرج سودا و بلغم بعد از تطیب مزاج کنند با غذیه مطبیه جینه الیکموس و نمک و سرکه مسهرا مالند یا فتیله روشن کنند و از طرف آخرش دودش بمسره رسانند که مضمحل شده خواهد افتاد دیگر طلا بکه قلع تا لیل میکند صفت آن ماز و و شب میانی و تخم جبر حیر کوفته و بجنهت زهره گاؤ سر شسته چند نوبت کنند				

در کثر دمات بیان کنم قاعده	رباعی	کز خوان شفا بود ترا ماده
بکشارگ و مسهل خور دیساز طلا	۲۵۹	از سرکه و افیون که بری فائده
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
واخس لفتح اول	ورمی بود نزدیک	ریختن ماده	مائل بسرخ بود	تدبیر مصنف مغفول
مهمه و الف کشیده	بناخن انگشت	خون غلیظ بود	در دلبسیار کنند	علاج کلی سست
و کسره خای مجمه و	بندی کنتی نامند		اکثر بر ناخن انگشت	بضابطه قانون
سین مهمه	و هم بسره		شهادت بود در دست	و نهادن در برف
و بخ نیز خدر میگردد و مالیدن روغن گاؤ نیم گرم نیز محرب سست و بعضی از مجربان شنیده شد که بخ				

سیناناسی را ساییده بدون آب و برگ برگ نهاده نیگرم کرده برواخص هر روز دوبار بنهند
 انشاء الله الشافی شفا خواهد شد و بعضی را دیده شد که درد از سر انگشت دست مثلاً یا از سبانه
 یا بنصر یا خنصر دست بر میخیزد پس بدست میرود پس تمام بدن منتشر میشود و مردم هلاک میگردد
 و علاجش بتجربه نجی حکیم نبی بخش صاحب کیرتپوری سلمه الله تعالی چنین در آمده که آب در طشت
 کرده در آن سیر ساییده و دست را برشته بجای بند دست محکم بسته در آن آب گذارند و یک
 دو ساعت نجومی نگذارند پس بر آورده سیر را نیم کوفته بر موضع درد بندند ازاله درد خواهد کرد
 بفضل الشافی و گویند اگر فرید یونانی را کوفته ساییده سه بار بر آن بندند فوراً درد را دور کند و
 همچنین از جربان یاد دارم که ^{بسیار} را بر آن بندند بسبب به اش دردواخص میگریزد

و نیل اگرت غنچه صفت نکشاده	رباعی	دل تنگی تور و کمی نه نه ساده
تضمید کن از خردل و انجیر و مویز	۲۴۰	کز قید مرض رهی شوی آزاده
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دبل که دل باشد	زخمی عمیق صنوبری شکل بود که در بدن پیدا گردد	خون تیز که با رطوبت غلیظه آمیزد و از روات بهضم پیدا شود	سرخ رنگ بود و موم در ابتدا باشد	رگ باید زد و استفراغ باید کرد و غذا کم باید خورد و از حلاوت و گوشت

صلواتها بریز باید نمود و سکنجین باید نوشید و ضمادی شاید کرد طریق ترتیب ضماد
 و انجیر تر خشک را بچوشانند تا ماهر شود باده عدد یا هفت مثقال مویز دانه بیرون کرده بکوبند
 که بچو مرهم شود و پنج درم خردل کوفته و بخته بر آن اضافه نمایند و نیم گرم ضماد کنند از میانجی
 عظمته الله فان صاحب شاه جهان پوری مقیم خورجبر برای ادیبه که سرطان باشد و قسم دل
 و چهاجن و اکوته و دار امفیدست صنعت آن اول روغن کنجد را خوب گرم کنند پس از یکبار
 فرود آورده کیله را صاف کرده در آن پیامبزد و نگاه دارد و بر مرض مذکور ماییده باشد اما
 وقت مایل بدن روغن حرکت داده باشد تا کیله آمیخته گردد و نه نشین نباشد در چند بار طلا
 کردن بعون الله دفع خواهد شد

له گویند راه را کاشان و چهارم مولا نامها را حسن مومانی ۱۲

هر کس که پی خراج رگ بکشاده باید که کند ضماد انجیر برود		رباعی ۲۴۱		در راه مرض داد مدا و داده از خوردن تلخ و تیز باز استاده	
شرح و تحقیق					
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج	
خراج بضم خای معجمه	آماس باشد گرم که درد اخلاش موضعی بود که مواد بجانب آن ریخته پنجه شود و ریم گیرد	ماده غلیظ بود که آنرا طبیعت بعضودفع کرده باشد و رسیدن آن بجلد ممکن نبود	شدت درد و تمد بود که تمد نشان جمع مده است	باید دانست که تمد نشان جمع مده است	
و سکون درد و نرمی ورم دلیل بختن مده باشد در ابتدا رگ زنده و مسهل دهنند و اگر در اطراف بود و مانعی نباشد قی فرمایند که بهتر از مسهل است و در انتها این ضماد انجیر بکار باید برود و کیفیت استعمال آن گفته شد و معالجات را ضرورت است که در جمیع اوزام از احوال ار لجه غافل نباشد قانون اگر ورم مجاور عضو رئیس نباشد پس در ابتدا ۷ ورم علاج برود ادرع کند مثل گل ارمنی و افاقیا و کشنیز و صندلین و آرد جو و در ترزاید جمع میان رادع و مرغی نماید مانند کشنیز و برگ و تخم خطمی و در انتها ۷ ورم مرغی و محلل را با استعمال آرد چون بابونه و اکلیل و تخم آرد جو را در آب برگ خطمی آمیخته نهند و در انحطاط صرف محلل بکار برود اگر ورم مجاور عضو رئیس بود هنگام ضرورت علاج بفضد و تنقیه نمایند فافهم و چون ماده ورم تجلیل نرود و رذیح شدن نهد بفضیح بزند مانند تخم کتان و انجیر ضماد نمایند که پنجه نشود و بشکافد و رنه سرگین کبوتر و اشق نهند و رنه جرش باهن گیرند و السلام برگ پیچیده برگ کما کالری برگ ستیاناسی برگ گندروی هر یک را کوفته قرص ساخته بروغن گاو سرخ کند پس بر آورده در آن موم خام یا سفید بگذارد و بردارد و با استعمال آرد					
باشی زرد بلیه چون بدر دافتاده تضمید کن از بوره و صابون و غسل		رباعی ۲۴۲		از درد عنان صیر از کف داده اگر سر ننگند بخیویش پیش استاده	
شرح و تحقیق					
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج	

و بیله	آماسی بود اکثر کرد	ماده بلغمیه غلیظه	رنگ او مانند لون جلد باشد و درد	صفت ترکیب
	شکل شبیه خراج	غیر نضجه بود که از	نمی باشد و دو کیسه دارد در یکی زرد	ضماد مذکوره بپوره
	اما گرم نبود بزرگتر	سودا مضم پیدا آب گنده و بدگیری	ماده غریبه چون	و صابون از هر یک
	از اول	شود	از رنج و استخوان ریزه و مانند آن	چاره انتقال بکوبند

و بده منتقال عسل سرشته نیم گرم ضماد کنند مرهم که جمیع اقسام زخم را نافع است اما اگر زخم کالان باشد یک روز بر آن برگ نیب را کوفته به بند دور زرد دوم زخم را با آب جوشانده نیب شسته بر آن استعمال مرهم نمایند صنعت آن قبیل و گیر و می گوایاری و برگ خنازهر یک شش باشد و مردار سنگ و سهاگه و کویا تیلیا و سند و راز هر یک سه ماشه و مرچ سیاه یازده دانه همه را ساییده به نیم پاور و غن گاو آمیزند و این را مرهم خام سرخ نامند مرهم فخری از شلغم شلغم را ورق کرده روغن کنجد بر آن کنند که سرخ شود پس آنرا از روغن دور کرده سند و راز بار یک شایسته پیخته قدری قدری بر روغن مذکور انداخته چمچ گردانیده باشد و از دور آن بر سبزه چون بقوام آید و سیاه گردد و کافور ساییده از دیگران فرود آورده در آن خوب آمیخته باز قدری دم دهد بده نگارند که خواهد بود اما اگر قدری آب در نیم گرم بیامیزد ملائم خواهد ماند هر قدر که سخته خواهد بود مفید تر خواهد بود در سه بار ازین مرهم نهادن دمل و وسیله را نیکو میکند

از آگله هر که ناتوان گردیده	رباعی	هر لحظه ز افزون شدنش ترسیده
باید که گل از منی و سر که مدام	۲۴۳	برگرد جراتش بود مالیده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
۳ کله	جراتی که عضورا	فساد روح	ظهور سیاهی یا سبزی	باتش باید و امی حاد مثل
	بوزند در فارسی خوره	جوانی ست	از جرات و خاصه	کاشک یا زنگار یا زاک
	گویند و آن عبارت	بر بختن خلط	ست که گوشت نواچی	یا زاروند و حرج و قلفط که
	ست از تاکل و	اکال سمی بوز	بهر عمت کند مثلا اگر صبح	زاج زرد باشد مع سر که داغ
	و تعفن و فساد کرده		در عضو پیدا آید تا شام	نهد و حوالی مرض را بگل از منی

سعد عنبر پوست اترج چوب جها و شکر سرخ عود عرقی همه کوفتی را کوفته بخیته شکر سرخ و
 سلاسرس آمیخته بقدری صمغ عربی که باب حل کرده باشند سرشته بتی خواهد نرد سازند و بعد
 خشک کردن بسوزانند از سید جیدر علی مرحوم حیدر آبادی ترکیب دیگر برای ساختن بتی و
 نرد مرکی عود اگرنگر کا فور اطهار الطیب بریان بروغن گل باروغن چندی نمایند آن قدر که
 بودید سکه تبریات دار چینی صندیل سفید پیاز انگاز غفران مشک عنبر تفلح اذخر روغن
 روسه با گل آن ناکر موخته میدالکڑی پتھر کاچھول یعنی وکڑ پھول ابر ساینج چینا
 همه را چوب کوفته بخیته در سلاسرس چارچند آمیخته مانند لڈ و سازند و اگر نرد ساختن منظور
 بود بگلاب سوده خشک نموده در سلاسرس چارچند آمیخته نرد سازند و اگر بتی ساختن منظور
 بود سواے میدالکڑی در گلاب سائیده و سلاسرس آمیخته بر چوب بتی سازند و میدالکڑی
 را باریک کرده بتی را بران غلطانند و خشک سازند و بکار برند

آزرا که بشور لبینه شده انبوه	رباعی	گر دید ازین مرض دلش پرانده
گرازیس تنقیه رزل و شونیز	۲۶۵	تضمید کنی ز صحت آید لبشکوه
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بثور لبینه	جوششهای سفید ریزه بود که چون بگذاشتند از بند میروند	ماده صدید به بست که طریق نثره سفید که بر پیشانی و بینی بخار بکند دفع میشود و بام میبرد و بسبب چهره بر آید و چنان نماید	تفقیه بدن و دماغ از بلغم جب ایارج بقتر اندازند مانند دانه خنکاش بر آید	تفقیه بدن و دماغ از بلغم جب ایارج
		عذائت تحلیل نمیشود گویا نقطه شبر است	بجالیات بشویند	

وده منقال بشویند بقدر ضرورت آن سرکه گرفته در آن بسایند و بر رو بمالند یعنی بران بشب
 ضماد کنند و صبح بآب نیم گرم بشویند دیگر فاکستر چوب انگور را طلا ساختن نیز مفید دیگر مہر ہم
 حسین خان صاحب خینکی خورجی که در فن نصب اقلام اشجار نظیر خود ندارد نیز برای این
 مرض وزخم و نار و جدری و دمل و وسیله جرب است صنعت آن الاچی سفید یازده عدد و
 سفید کا شغری شش ماشه و مردار سنگ دو ماشه و تو تیاے ستر و رتی دران سفید کیتولہ

پاراسرمه سا بسا نید و پنج خند قوقی که بسکچره باشند یک توله و برگ پنج انگشت که سنگبالو
 باشند یک توله را سائیده جدا جدا قرص بسته اول بروغن نیب نیم پاؤ بسوزانند پس
 روغن را از آن صاف کنند و ادویه سحوقه را در آن انداخته باز دو جوش دهند و فوراً بجستی
 تمام آن همه را بر روی آب نشیند که در طشت باشد بر آورده باشند فرو بریزند و بعد
 سرد شدن آن بدیگر آب نشیند مجدداً یک صد و یک مرتبه بشویند و بر آب نشیند جدید
 انداخته شسته باشند بعد تمام شدن شمارند کور آنرا بردارند و بظرف نگاهدارند
 و با استعمال آید نافع باد

جزای نعمت راشده چون شیرازه	رباعی	لے دیدہ زر رشته در دے اندازہ
گرودتجو عمدتند رستی تازه	۲۲۶	گر غرتکب داروی مسهل گردی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عرق مدنی	رشته که بکندی نارد و نهارده گونیدش	خون تیز سوداوی یا بلغم حترق	اول تیره می بر آید و منتخ می شود پس آبله میکند و سوراخ کرده مانند برگ چیز می سپید از آن ظاهر میشود و می آید و دراز میشود بیک وجب یا زیادہ از آن و حرکت می نماید بعد بر آمدن	مصنف رحمه الله میگوید که بعد مسهل بلخج افیمون فصد باسلیق یا صافن

از جانب مخالف کنند اگر غلبه خون دارند و لقیل و تلطیف غذا نمایند و آب انار شیرین سه روز در ظرفی پر درده بخورند و پیه بز چار منقال و سیر سبز سه شاخ یا خشک یک مشتقال کوفته بهم آمیزند و صلایه کرده بر موضع جراحی نهند و جراحی را بیشتر از آن که رشته تمام بیرون آید نگذارند که در هم شود یا شکسته گردد و صبح و شام روغن گاؤ را که در آن سیر را دو سه جوش داده باشند صاف کرده بر عضو مؤف مانند تار رشته فریب شده فوراً تمام بر آید فقط دوستی مجرب نقل می کرد که خاکستر نضو پتر که ز قوم باشد اگر بر موضع رشته بندند همه می بر آید و تمام از بدن بیرون می آید دیگر اطریفل عرق مدنی مجرب فقیرست اگر مریض چهل روز بخورد بغضل

نقل از کتاب حکم و احوال ص ۱۲۳

الشانفی شفا می یابد صنعت آن پوست بلیله زرد و بلیله سیاه و بلیله کابلی و پوست بلیله
 و آمله منقی و تربید سفید مدبر و زنجبیل و قنبیل از هر یک دو نیم مثقال همه را کوفته بخته
 و بروغن بادام و شیرین یا بروغن گاؤ چرب نموده ^{از توله} غسل مصفی سه چند کل ادویه بسترند
 قدر شربت آن سه مثقال اما لیش را هر روز بآب نیم گرم برگ نیب شسته باشند
 و لظول بآب آن کرده همین برگ جو شانده را بران بسته باشند اگر تفریح بدین
 کرده ملین کنند بهتر باشد و بعضی گویند لیمو را در پاره کنند در یک پاره سه آگه خام را
 باریک ساییده چار ماشه بر سازد و پر آتش نهد سنگا می که جوش زند بر نهاده بندد و قاتا
 سه روز یا هجین کند صحت یابد انشاء الله الشافی دیگر کافور دو توله و زکچور دو توله و قند سیاه
 کند سه توله کافور و زکچور را ساییده در قند حل کرده بر بچها هم که مدور تراشیده باشند و
 کاوالی و سوراخی در آن گذاشته بر نهاده چسپانند تا عرق مدنی از آن بسورخ بر آید و در
 سه روز شفا و نماید انتباه این علت بیشتر بخوردن طعامهای غلیظ و جو شیدن آب
 بای که در آن سرگین و بول حیوانات می افتاده باشد پدید آید دیگر بر آید در می که بعد از
 گسختن عرق مدنی حادث شود این ضماد نافع است صنعت آن سیسه کوفته و بخته
 آرد ماش و زرد چوبه و فضله مرغ و پیاز بخته و مغز بادجان بخته و بروغن چرخ مجموعه را
 در ظرفی بخته تا مثل مرهم شود نیم گرم آن بندند مجرب است اگر باغمانه بیماری این رشته این
 حب را بخورد و زود تحلیل شود و بعد بر آمدن هم فائده میکند بیخ گوره قند سیاه آمیخته گولی
 بندد و بخورد و هجین هفت گولی همین او را تیار سازد و تا هفت خورده باشد بعون الله
 میشود از یادگار رضا

ای از جدری و زره جان فرسائی	سپاهی	با ماس و عدس به آنکه مائل آئے
از شربت عناب شود بهبودت	۲۶۶	با آب گلاب رغبت از فرمائے
شرح و تحقیق		
نام مرض	تعریف	سبب
جدسه	آبله پینه بچه گان	جوش خون
علامت	علاج	
تب دائمی و در دلشیت و آما سیدن	مصنف گوید	

را بود	و لغض آن	روی و سرخی و گرانی و خشکی خلق	رحمه الله که اگر
بقاری چیک گوید		تاز جادر آمدن در خواب و سوت نفس	آبله بروز هشتم
و در سندی ستلا		و خاریدن بینی است	و هفتم بروز نیکند
و ماتا نامند			هر روز و منتقل

بادیان و پنج عدد انجیر بچشانند و صاف کنند و بشربت عناب شیرین کرده بدهند و بادیان سبز و مثبت در ماش و عدس اندازند و غذا سازند و اگر بیمار طفل شیرخواره باشد مادرش را بدستوری که گفته شد تدبیر فرمایند و نزدیک طور آبله کف مریض را خنابند و کافور با سرمه در آب کشنیز تر حل کرده در چشمش چکانند تا چشم از آبله برآوردن محفوظ ماند و سیزدهم و چهاردهم آبله را بسوزنن طلا یا نقره خالی کنند تا روایه بپختگی نهد و اگر در پختگی دیر کند چوب صندل و برگ آس در هوا گرم بموسم صیف و چوب گز و کرم در مان را در هوا سرد بموسم شتاد ریزید امن مریض دود کنند گویند که دانه لاکه دو مانده و عدس مسلم و بھو جنبر برابر آن و نبات سفید و و منتقال را جوش داده نوشیدن نیز چیک را مفید است فائده هر چه بعد بریم رسیدن سفید شود اسلم باشد فقط فائده اگر مریض بزرگ بود رگ اکحل یا باسلیق یا قیغال زنند و اگر خرد بود بجاست فرمایند یا بزوجه خون کم کنند فائده چیزای که جوش خون را فرو نشانند نهند و از خوردنش منع نمایند انار و ترشی ترسج فائده از شیرینی و گوشت و روغن پریمیز نمایند فائده طفلی که دو ساله بود در فصل ربیع هر گاه که خوف بروز حصیه و جدری بود یک یاد و زود در پنج گردن که ابتدا پشت است باندازند فائده در خانه که هواش معتدل باشد مسکن مریض نمایند فائده تن را جامه ملائم از پنبه پوشیده دارند فائده اندک اندک دهند تا عرق کند فائده صندل و کافور و گلاب اگر گریا بود بویانند و سرکه در گلاب در بینی مالند تا بند نشود فائده آب کشنیز خوراندند و در چشم کنند و هم سرمه ساده در چشم کشیده باشند فائده در ابتدا یک درم زیره ساییده دهند تا زود برآید و تب کم شود فائده عدس مقشر و تخم بریا مقشر بدهند تا زود برآید فائده غذا پیش از بروز و بعد از آن دال و خشکه بدهند که موافق

فائده اگر علیان خون بودی آبله کم باشد چیزهای خشک اصلا ندهند

ست فائده بعد پخته شدن آبله بر خاکستر نرم یا بر از دل یا بر چوبغلاطند فائده طفلی که
 او را گاهی چسبک نه بر آمده باشد شیر اول روز داده اسپ را که زائیده باشد بنوشانند یا
 پارچه که در لث شیر تر کرده داشته باشد بفرس یک درم در آب شسته بنوشانند
 گاهی نه بر آید تجرب فقیر ست فائده گوشت خاق را کباب کرده خورائیدن همین فائده
 و حکم دارد تجرب ست فائده چون تمام بر آید و تپ کم نشود کچری نرم بدهند و انار شیرین
 اندک که یا کشمش فائده بعد از آنکه آبله از بر آمدن ایستد خشکه و دوغ شیرین بخورانش
 فائده چون پخته شود نان جو را با شمد بدهند تا خشک کند حکمت اگر نفس مریض بر جانی
 بود و متغور بر حال و میل به غذا و آب برقرار باشد محل تردد نبود فائده اگر تپ سخت گرم
 بود و غلبه صفرابیند سخت صفرار را بمالین کم کنند اگر طبع نرم نباشد فائده کمتر از دوازده
 ساله را فصد نباید کرد و بعضی گفته اند که سن فصد چارده سالگی ست بشرطیکه جسم ضعیف
 نباشد و طفلی که یک ساله نباشد حجامت آن نکنند فائده فصد و تبرید و تلین طبع
 ناهمان وقت ست که آبله ظاهر نشده باشد بعد از بروز آن همه از اینها ممنوع ست
 مگر وقت غلبان و سن شباب و عادت هم ملحوظ باشد فائده بحر ظهور آبله و حد و تپ
 چسبک مریض انار دانه بخاید و آب فرو برد و سب شانه نتوت برائے خلق سودمند
 ست فائده شرب شقائق که لاله هزاره باشد برائے حمیات و بانی و جدری و حصه
 نافع است صنعت آن گل شقائق بست مثقال را در نیم سیر آب بجوشانند چون نصف
 رسید مالیده صاف نموده چهل مثقال قند سفید داخل کرده بقوام شربت آورند شربت
 از برائے طفل نیم مثقال و برائے مریضه دو مثقال در اوائل حجت تلطیف ماده و
 تصفیه آن و تفتیح مسام و بروز آبله نظایر جلد نافع فائده ضابطه بعلاج چسبک و
 سرخیمی نگارم توجه باید کنید که خدای سلف را معمول بوده که پیش از بروز آن فصد
 گرفتند و زلومی انداختند حکما در فی زمانه که کمتر از پیر زنان انداز علاج این مرض
 دست کشیدند و گفتند که عجز و نسوان خود در میان کمال دارند رحمت باد بران زنان
 مردان سیرت و فزین باد برین مردان زنان همت پس میگویم که تا مل در فصل این مرض

با حوصله عموم باید کرد اگر هنوز ظاهر نشده باشد در سن فصد رگ باید زد و در غیر آن زلو
 باید انداخت که بنده بیان زلو چسپا تیدن گویند و بتدریج باید داد تا باین حیل برور کنند
 و اگر گند کم روز اول بشیره تخم کدو و لعاب اسپغول شش ماشه و شربت نیلوفر
 دو توله و خاکسی چار ماشه پاشیده بنوشانند دیگر در اوائل عناب هفت دانه گل بنفشه
 شش ماشه شب در عرق عنب الثلب نیم پاؤ و عرق گاؤز بان نیم پاؤ خیسایند
 صباح مالیده صاف نموده بشیره تخم کدو و دو توله و بشیره تخم هند دانه دو توله بالعاب اسپغول
 شش ماشه شربت نیلوفر دو توله آمیخته خوب کلان چار ماشه بران پاشیده بنوشانند روز
 دوم در خیسایند عناب هفت دانه و گل بنفشه چار ماشه و بشیره تخم کاهو چار ماشه و تخم کدو
 چار ماشه بالعاب بهانه چار ماشه بالعاب اسپغول چار ماشه و شربت زرشک چار
 باسکنجبین ساده چار توله با شربت تمر هندی چار توله آمیخته بنوشانند و بروز سوم و چهارم
 بدن نور کنند و این اوزان سن کامل راست و طفلان را چهارم ازین باید داد دیگر مروارید
 یک ماشه یاد و ماشه حب سن با عرق گاؤز بان هفت توله یا عرق عنب الثلب هفت
 توله و عرق کیوژه هفت توله و عناب ده دانه دران خیسایند خاکسی چار ماشه بران پاشیده
 استعمال نمایند و مروارید خرد درست هم تا هفت دانه برای اطفال و تا چار ده
 دانه برای کامل السن مسلم بلع کنند تجربیه رسیده با همین عرق حاد کشی استعمال
 نمایند پس از اثبات بروز این طبع با استعمال آرد که خوب است مویز منقعه سه دانه و انجیر
 سفید ولایتی یک دانه اصل السوس مقشر یک ماشه در عرق عنب الثلب پنج توله و عرق
 گاؤز بان پنج توله بنوشانند چون ثلث رسد مالیده صاف نموده خاکسی چار ماشه بران پاشیده
 بنوشانند برای جوان زیاده در وزن باید افزود اگر طبع نرم بود و اابس بدید صفت
 شربت حب الّاس یک توله با مروارید سوده یک و نیم سرخ با عرق بارتنگ پنج توله
 بنوشانند اگر صحت زیاده باشد صرف عرقیات بدید و غذا دال و خشکه و ناشپاتی پیش
 از بروز و بعد از بروز بدید بعد از شروع خشکی و انما این تدبیر باید کرد که طباشیر کبود
 یک ماشه زهر مهره خطائی یک سرخ آمیخته نوشانیده باشد و لشخص لائق از یک زلوتا

هم عرق بارتنگ هفت توله مروارید سوده یک و نیم سرخ شربت حب الّاس یک توله

تازیه در فصل ربیع در پنج گردن که ابتدا سه پشت است انداختن مانع عروض این
 مرض است چنانکه در سلف رسم در خورجه بوده است باز این رسم تازه باید کرد و السلام
 این همه از معمولات حکیم مرزا علی شریف خان خلف خلیف مرزا محمد زمان خان است شربت
 چچک پنج کادوی پنج گو کهروی کلان پنج تاژ الاچی سفید در آب یک شب و روز داشته
 چون شایده صاف نموده در نبات سفید شربت سازند جوان را یک توله در آب آمیخته
 نوشانیده باشند که با سهال دفع چچک میکنند از حکیم نواجه حسین الدین خان صاحب

مرحوم حیدر آبادی

در سرخچ بعد روز ثالث ترشی	رباعی	ز ز نار مده و گرنه بیمار کنه
در تنقیه سعی کن بروز اول	۲۶۸	رگ زن چو درم شود اگر تیز تر شتی
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حصیه بفتختین	واهنای سرخ و باریک و سوزنده که بر بدن پدید آید بفارسى سرخچ نامند و هندی کهر گویند	تیزی و گرمی و جوشمش خون	تپ دائمی و بدبوئی نفس و انده اضطراب و بخودی و تشنگی نه یزدونه ریم کند بلکه خشک ریخته گردد و پوست	تدبیر این همچو علاج چچک دانند و رعایت قول ماتن رحمة الله نمایند و دیگر در علاج او همچو سبوس فرود آید حصیه می فرماید

از علت حصیه است که خونین جگری میدان که علاج تست نزدیک حکیم	رباعی	از بودن این مرض بانده درکی در شربت و در غذا علاج جری
شرح و تحقیق		

باید که در بلاوی که در هوایش مائل گرمی و خشکی بود مانند اکثر بلاد خراسان و غیر آن شربت
 و غذا که مذکور شد دهند و آب دهند و آنرا به نخصت فرمایند لیکن در بلادی که هوایش مائل
 سردی و تری بود چون سمرقند و بخارا و کابل و جز آن و بلادی که هوایش مائل سردی و
 خشکی بود چون هرمز و قندهار و اکثر بلاد هند و غیر آن باید که هر صباح بست دانه عناب و

بادیان یا تخم کرفس دو مثقال و اگر اندوه بود بادیان سبز و شنبلیله سبز انداخته تخم کاسنی نیم کوفته یک و نیم مثقال همه را در یک پیاله آب جوشانند تا به نیم آیه صاف کنند و بده مثقال قدر شیرین کرده و قدر سه گلاب اضافه کرده بدهند و غذا آب نخورد نیم کوفته و در رنگ مفرغ نمایند و از تند و اسهال منع کنند انبساط خلاصه تقریر مانت مغفور

گر با مرض کلف و گر با برشته	رباعی	در باخیلاتی دو گر با نمش
تا رنگ دار و مهمل نسوی	۲۷۰	از جام دو و اشرف صحت بخش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
کلف بفحش	تغیر یا قن رنگ صورت ست بسیای و هم رسیدن آثار کمودت بالانست بفارسی تاش و بهندی جھائیں نامند شعر جھائیں رخ پتڑے او مردہ وہ کلف ہے کہ قمر میں دیکھا	اجزہ غلیظہ سوداویہ صورتش بہ بین که میخزند بسوی رو وزیر جلد آن بند میشوند سبب تنگی مسام آن	و حاشی سپرس که از تعریف آن عیان ست پس از چه بیان مسام آن	تخم ترب و تخم خرپوزه و آرد با قنادی سرخ خشک نموده و مغز بادام تلخ و قسط تلخ و کلک الملک و کینیز همه اجزا را مساوی کوفته و بخت با شیر منیش آمیخته بر کاف طلا نمایند و بجام آب گرم بشویند
برش بای موده ورس مهمل و شین مجہ نامند و بهند کے تل	نقاط سیاه ریزه بقدر دانہ کجند که بر صورت ہم میرسد و گاه مال لبرخی و کمودت نیز می باشد بفارسی کجند نامند و بهند کے تل	فون سوداوی بود مخترق دار خرد خرد بجکاب سوده بار یک نموده با شیر و تخم ترب	بیشتر بر رو باشد گرد شکل با ضلع دار خرد خرد بجکاب سوده بار یک نموده با شیر و تخم ترب	سم الفار سفید یک سنج و سماگه چوبکبا سه ماشه صندل سفید یک توله بجکاب سوده بار یک نموده با شیر و تخم ترب
آمیخته خوب سازند در شنب ازان بقدر ضرورت بجکاب سوده بر رو مالیده بخسپد صباح سبوس گندم را در آب جوشانیده صاف نموده بآن رو بشوید اما چشم را محفوظ دارد				

نمش بفتح یا کسر نون و میم و شین مجمه	قطعه سیاه رنگ یا مائل بسرخی مدور است که در پوست بدن ظاهر شود هندی لاسن	ماده دموی سوداوی	اکثر در صورت بهم میرسد و در دیگر اعضا هم شیخ الرئیس مروج گویند آنچه مائل بسرخ بود نمش باشد و هر چه بسیاری باشد برش بود	برای هر چهار اقسام باید که اول فصد گیرد پس اسهال خلط سودا بمطبوخ افیتیمون و بلبله و ما را الجین بعده ضمادات مجمه را استعمال

نمایند اگر تغییر رنگ رو از باد سرد یا بود گیرند با قلاصه مقشره و آرد مگر کسند و آرد نرمس و تخم
ترب و تخم خرپوزه و آرد نخود و نشاسته و آرد جو برابر جمع کنند و بدین بشوید و غذا نخود آب
و غایه مرغ نیمه شست و ما اللحم و انجیر و نان میده و شیر تازه و شراب ریجانی و شیر و شراب
با هم آمیخته و اطریفل خرد و و بلبله مرغی خرد که رنگر و را برابر فرزند و زعفران بامی چخته سود
دارد لیکن زیاده از نیم درم زعفران در ناستان نباید خورد

خیلان جمع خال است شعر مصحف سرخ کانه خال نگهبان سواد واه زنگی بچه کیا حافظ قران سواد	داغهای خرد سیاه مائل بزرودی یا بسرخ یا کمد	خلط سوداوی عکری	با حجم بر آمد مدور بر بدن	استادی مروج حکیم نجیب آبادی میفرمودند که برای خیلان تنقیه از خلط سودا با استعمال سفوف بلبله سیاه

آب شامه مرق چند روز نمودن مفید است فقط اما مصنف مغفور میفرماید که پس از
از تکاب دارو مسهل بر بلبله پرورده مداومت نمایند و غذا آب مرغ جوان و ماش
مقشره و کشنیز ترخورند و هر شب نشاسته با قلا و پوست تخم مرغ و صدف سوخته و مردار سنگ
و تخم ترب و مغز تخم خیار و مغز تخم خسر پوزه و مغز بادام مقشره بالسویه بکوبند و بپزند و آب
کشک بوسه شسته بشب طلا کنند و صبح بجمام رفته بشویند و واضح باد که کلف اکثر

بر برقت منی و بعد جریان آن هم عارض میشود و هم اصحاب حمی سریع و زنان باردار را نیز پدید
میشود پس براسه ازاله سبب علاج سبب فرمایند و در بحث هر یک علما حشش گویند فاقهم

گرد چوبق پدید یالی برو	رباعی	تیز آب ز بعد مهمل پے در پے
علت ز عللیل رخ تند سوی عدم	۲۷۱	صحت آید بساط غم گردد طے

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بهق	علتی است	پرو در موجب	نشان ابض آن که پیدای یاریک خرد	در بهق ابض تنقیه بلغم
	که اکثر بدن	خوردن اشیای	و گریست که بر ظاهر جلد دفعه می بر آید	و در اسود تنقیه سودا
	نوجوانان پدید	غلیظه و کثیفه	و تدریج بهم میگردد علامت اسودا نمکه	نمایند چند بار پس تیزاب
	آید بندے	باشد	نشانهای سیاه است که بر ظاهر جلد کم میاید	فاروق نند کیفیت
	سیوان و		بسبب دفع طبیعت صفرای محترقه را	گرفتند است که
	چھیب نامند		جلد و پوست بدن حشش بیسازد و هرگاه	زاگ سفید یک سیر و
	دو قسم بود		اورامی مانند پوستها همچو سوس	شوره نیم سیر را بگویند
	سفید و سیاه		انزان می ریزد بعد ه سرخ میگردد	و بقرع طبق و قبله

چکاتند بر سم موسان و حضرت مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که جائیکه بهق اسود بود جلد
را سیاه میکند در آن حال نمیباشد نو شاد را در آب تر کرده آب را بر جلد بمالد و با قلدار آب
لیو حل ساخته ضماد کنند زود صفائی جلد خواهد کرد صنعت تیزاب فاروق اینچنین می فرمودند
که کیس نیم سیر و شوره صاف پاؤ سیر را در ظرف گلی و خواه بوتل کرده بطریق معروف بکشند

اے آنک پے دفع برص نوشی می	رباعی	در صیف و خزان و در بهار و در در
ابن عارضه قابل دو اگر بودے	۲۷۲	بودی بمیت ره خلاصی ازوے
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
برص	دائمی سفید یا سیاه عمیق است	رطوبت بلغم	چون سوزن در	استاذی مرحوم

در ظاهر جلد در روز بروز زپهن میشود و سراست بیاطن میکند چون بنام بدن شامل شود علاجش از معجز بود	یا سودا	موضعش نرو بر بند حکیم نجیب آبادی خون نمی بر آید خلایف بنق	خوب مشک تویز میفرمودند

صنعت آن پوست پنج عشر ششش توله و تخم جوز مثل سه توله خشک یعنی سنگیاد و ماشه همراه
در آب زنجبیل مسائیده خوب بقدر با جره بندند یک گوی خورده باشند و پیرهن از ترشی نمایند
و سفوف کیمری را که انجیر دشتی باشد نیز مجرب می فرمودند صنعت آن پایچی را که نیم پاؤ باشد
در بول ماده گاؤ نازائیده سرخ رنگ بست و یک روز تراشته خشک نموده مقرر
ساخته بسایند و برابر آن سفوف چقال کیمری که قشر درخت آن باشد و سفوف پوست
درخت نیب که بسیار کهنه باشد هموزن پایچی گرفته با هم آمیزند و نگاهدارند یک دم از آن
همراه آب جهاوششش توله هر روز خورده باشند و از شیر و برنج و جغزات و حموضات باد
و بلغم افزا پر میزدارند دیگر تخم املی در آب سه روز تر نموده مقرر کرده برابر آن پایچی شامل
کرده بآب خوب باریک سائیده نگاهدارد و از آن برداشته برص ضما کرده باشد تا
هفته اما اگر خارش بسید از ترک کرده باز بعد دو سه روز ضما کنند هر گاه که در بدن سرخی ظاهر
شود و آب از آن بر آید ترک کنند انشا الله الشافی زوال مرض خواهد شد و اگر بعد استعمال این
دوانه خارش شود و سرخی آید بایک سه ماشه پایچی را در یک چھٹانک آب بشب تراشته صبح
آب زلالش نوشد و هر روز قدری از پایچی افزوده باشند تا یک توله رسائیده تا چهل روز
نوشیده باشد بعد ضما نماید متفاوتا پیدا یافت و اگر املی و پایچی سائیده را در ظرفی نگاهدارد و آن
متعفن شود که در آن کرم افتاده خشک شود استعمالش نفع و سریع تاثیر باشد اگر درغ سفید
بجای سخت بود و بچوکف دست باید که آن خشک شده را در عرق لیموی کاغذی سائیده ضما
کرده باشد دیگر اگر چقال درخت فالسه را بوشائیده در آن پایچی بقدر ضرورت سائیده ناهفت
روز یا پانزده روز بروز شب هفت بار ضما کنند بعد ترک کنند گویند که رنگ جلد بعد بست روز از ترک
رنگ اصلی پیدا خواهد کرد و الله اعلم حضرت قدوة العرفا و سلاله الکملاسیدی مرشدی شاه
عبد العیلم لویارومی قدس سره نسخه در علاج این مرض عنایت فرموده بودند می نگارم یاد

باید کرد صنعت آن بیارد کالاجچو ایک سیر و باچی سپاؤ هر دورا جدا جدا خوب کوفته و بخت
 باریک سمره ساختن کرده با هم بیامیزد شش ماشه از مجموع وزن کرده وقت صبح در قدر
 آب باران بنوعی که دوادر آب مخلوط گردیده در حلق فرورد آمیخته بنوشد اگر آب باران
 خالص باشد بهتر است و الا آب تالابی که آب باران پر شده باشد بعمل آرد و از روزی
 که شروع در خوردن نماید آن روز را بنویسد تا ایام فراموش نشوند هر روز متواتر تا چهل روز
 بخورد درین روزها که دو میخورد بیند که دستهای آردیانه اگر دست درین شش ماشه نیاید سه
 ماشه دیگر بران افزاید اگر ازین قدر نیز دست نیاید بیک تول رساند اچنانا اگر مزاج بارد
 باشد و از یک تول هم دست نیاید دوسه ماشه دیگر بروی بگیرند هرگاه دست آید بجهان
 قدر کفک کند هفتاد روز متواتر بلا تاغ استعمال نماید چون مدت دو اچهل روز رسد دو
 چهار روز بعد یا قبل جاب برص و چهره و غیره سیاه و تاریک گردد از ان بیم نگیرد زیرا که
 تبدیل رنگ موجب صحت است غذایان گندم و دال مونگ شسته اگر سیر یا پیاز
 داغ کند مضائقه ندارد اما از مرچ سیاه و سرخ پرسیز اگر دال مقشر نفرت آید گوشت
 حلوان بزرا پنجه گوشت و شور باه او را بنان گندم خورد و مصالح نمک و پیاز و زرد
 چوب مضائقه ندارد اما مرچ سیاه و سرخ نباشد و سوا ازین دو غذا از جمله غذای پرسیز
 آنچه از قسم خوردن و میوه ها و سبزیها و شیرینی و تلخی و غیره باشد پرسیز نماید حتی که بدان نرسد
 انشاء الله الشافی شفا یابد و از چارپانچ روز از شروع دو استعمال بتزید نماید گاهی سه روز سوم
 روز چهارم تا مدت اتمام میعاد دو اوقات عصر نموده باشد و بعد از میعاد دو اهر روز بتزید
 بهر دو وقت یا یک وقت نوشیده باشد تا تسکین کلی گردد نسخ بتزید کاهو و کاسنی
 و خیارین و کشنیز و خرفه و نبات موافق دستور بعمل آرد نافع باد ضمادی که برص اطفال
 را بر طرف سازد صنعت آن مصطلک و زرنج سرخ و شب میانی و گوگرد زرد و زفت از
 از هر یک جزوی زفت را در غسل و سرکه بگذارند باقی اجزای کوفته و بچینه آن سرشته
 ضماد سازند بر ابرص و قوبا و خارش و خنازیر و دمل کش ران و ورم پس گوش
 این روغن مریل آنست الاچی کلان سخی لوطه پهنکری سرخ یا زرد همه را حسب دستور

روغن کشند از حاجی بابو نواز شش علی خان مرحوم و بوکاندر نام درختی است که برکناره دریا اکثر بافراط میباشد برگ آن مثل کشنیز میباشد پس برگ آن را ساییده بر برص ضما و کنند و قتی که در آن سوزش معلوم شود فوراً آب شوئیده شود ورنه آبله خواهد افتاد درین باب احتیاط ضرور باشد فقط

از ساعت ۱۰ تا ۱۲	رباعی	اے آنکه گرفتار غم از تمقاص
تا که بمرض روی ره ناکامی	۲۴۳	صحت طلب و طلا کن از زینتی و زینت
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تمقاص بالطح	چارپایک هند پنجم جوں	تعفن رطوبت و خوردن چیزهای که مافع مواد عفنه بود بسوی جلد مانند انجیر خشک و جلد رانه شستن و چرک آلوده او را نگاهداشتن	چسبان بودن در مسام بحدی که چون نظر کنند خیال میکنند که گویا پنج موئیت که از هر یک پنج ششقال بسبب عدم حرکت آن ریزند سر خود را برارد و خارش بسیار میکند	صفت طلای مذکور سیماب سه شقال حنای سوده و روغن زیت یار و روغن گاؤ

کف مال کنند تا سیماب کشته نشود شب در اعضا مالند و صبح بحمام روند گویم مجرب خود که در سیماب یک توله عرق یک پان متوسط آمیزند که کشته خواهد شد و آنرا در رشته آلائید و رشته را در موبان آویزند یا در کمر خواه در گردن بندند همه دفع خواهد شد و همین علاج براسه دفع پیش است مجرب دیگر مردار سنگ ششش ماشه و سیماب یک توله هر دو را ساییده بروغن یا سمین آمیخته بر بدن مالند و آب نیمگرم غسل کنند از لایع مرض میکند

اے آنکہ زکثرت عرق می نالی بدیوچو نباشد عرق می شاید		رباعی ۲۷۴		نظاہر شدہ زین عارضات بدعی کز صندل و آب غوره در تن مالی	
شرح و تحقیق					
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج	
کثرة العرق	عرق کردن بسیار	شدت اتساع مسام و عاجز شدن قوت از ہضم جمید	ضعف بدن	تدبیر ماتن مرحوم باید کرد حضرت سیدی مرشدی	
شاه عبدالعلیم لویا روی رحمہ اللہ تعالیٰ را ہمین مرض نازائد از دو سال عارض بودہ کہ عرق بسیار میفرمودند و روز بروز ضعف لاحق حال حضرت ایشان میشد تا آنکہ سفر جازہ پیش آمدہ تا ہست ماہ بر جازہ بودند بموافقت تقدیر و ناموافقت ہوا جازہ از باب سکنہ بر برگردید و بمصر بمبئی رسانیدہ چونکہ موسم حج گذشتہ بود در آنجا قیام فرمودند ہر گاہ کہ قافلہ حجاج ہند بعد از اداء انعام مناسک حج باز گردید مولانا عبدالقیوم دہلوی مدظلہ و دیگر علماء اصلاح بران شد کہ حضرت تشریف بہ بھوپال برند آنجا علاج مرض کردہ خواہد شد چونکہ زمین آنجا را مرقد تقدیر نوشتہ بودند اینجاء داعی اجل را لیک گفتند و نقل مکانی فرمودند تاریخ سیزدہم محرم سال یکہزار و دو صد و شصت و شش ہجری (صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ و اصحابہ وسلم بہ زمین جہانگیر آباد آسوزد رحمۃ اللہ علیہ					
بشور من اے کہ صنان بیتا بے بامرتک و توتیا بیامیزد بمال		رباعی ۲۷۵		مہسل خور و آب برک سید کا بے باشد کہ این مرض خلاصی یابے	
شرح و تحقیق					
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج	
صنان بضم صا و مہلہ و فتح نون و الف و نون	گندہ بغلی کہ فتح بدلولی از بغل باشد یا از غیر آن	تفغن خلطی کہ در حوالے قلب است یا خوردن چیز ہائے حرک اینچنین مواد حریف باشد بظاہر بدن مانند انگورہ	یا فتن بوی از بغل یا غیر آن	استفراغ فضول رو دیہ باید کرد و اختلاط اسهال تسکین باید فرمود و درین باب شیدن ناجیل در یابی را مجرب یافتام	

و غسل کرده شود و تدبیر طلای مصنف مرحوم کرده آید	درد عضو دیگر بگیر کافور و بسا که و نگاه زمان زمان طلا میفرماید	دیسیر و حله و خردل یا نگذون غسل این از جنابت		
از آتش اگر دست تو سوزد و در پای آمیخته بر که و بیخ و ساز خشک		رباعی ۲۷۴		

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حرق النار	سوقتن یا آتش	اقتادن آتش یا شمی گرم بر بدن	درد و بر آمدن آبله	تدبیر مصنف مغفور باید کرد یا حب مسکین
نواز سوده چنانکه گفته شد طلا بر آن باید نمود دیگر برگ پوی را که گیاهی است هندی سائیده بر عضوی که تازه سوخته باشد مانند دیگر برگ و شاخ گل منهدی که در هند غیر چنان مشهور ست سائیده ضماد کردن مفید و مجرب است دیگر هندی و جفرا را با هم ساخته و در هم آمیخته بر عضو سوخته نهند یا عضو سوخته را در آرد خشک نگاه دارند تا آنکه سرد شود با برگ سیب را سوده بر عضو ماؤف بمالند یا بر عضو سوخته شمشاد خالص مالند یا سه مائه کافور را در سفیدی بیضه مرغ آمیخته بر عضو آتش رسیده ضماد سازند فوراً سوزش موقوف میکند و منع بر آمدن آبله را می نماید مجرب است				

باشد چو ز دا جیب ات بد حالی ببود بزودیت پدید آید اگر	رباعی ۲۷۷	یا خورد ز حدوث داد ثعلب نالی بر موضع آن سپا ز عنصل مالی		

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
داء الحیمه	ریختن موی و پاشیدن قشر های رقیق بود	علت هر دو علت ماده روی مستکنه در جلد و بن موی که حاصل میشود از اخلاط اربعه	نشان هر یک از هر خط باید گرفت	تدبیر هر خط از اسهال و فصد و تکمید موضع کنند و تدبیر آن دو لگ و طلا مناسب وقت نمایند و روغن شونیز

دارالتقلب ریختن موی باشد بشرح صدر صفائی موضع موی که از ترکیب جالینوس
 ست بهترین ادویه است براسه رویانیدن موی بر موضع دارالحیة و دارالتقلب و ازل
 کننده کلف و بهق و برص و مانع تاکل اسنان و ذیمن را نیز می کند آشامیدن یک صد روز
 چون بیاشامند از آن یک درم تا دو درم هر روز و مانع شیب ست و مدر حیض و اعاده
 می کند شهوت یا هر هفته را و عینین را نافع و سخت کننده قضیب ست و محلل صلابت
 طحال صنعت آن شونیز آس کرده یک صد و ده درم و حلیمت ده درم و شکر پنج درم و نوشادر
 یک درم مغز بادام تلخ ده عدد هم را در قرص معکوس انداخته بطریق پوره روغن کشند یا
 روغن بقرع و انبیق کشند و در شیشه نگاه دارند

برگه که طبعی نبود شیب کسے چون غیر مرطبات رغبت بکند	رباعی ۲۴۸	در راه دو اگرش بود در منترسے در مدت اندکے بر و نفع بسے
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شیب غیر طبعی	سفید شدن موی پیش از پیری	بلغم یا خشکی و این کمتر است	نشانی آن خلط دال بر آن باشد و نیز خشکی دهان و لاغری بدن دلالت بر خشکی کند	در بلغمی از جموضات و کثرت فصد و جماع پریزند که
اینهمه زود پیری می آرد و اگر سبب شیب خشکی بود مرطب باید خورد تا رفع خشکی کند مانند انگور و خربوزه و واضح باد که شیب غیر طبعی اکثر بکثرت بلاغم میشود براسه آن حضرت مرحوم استاذی حکیم نجیب آبادی دوا داد اسد را تجویز میفرمودند نسخه آن با جز اینیکه از مولوی مقصود علی پسر کلان مرحوم مغفول آئینه ام اینست صنعت آن پوست بلیله کابل می و هشت شقال و پوست بلیله زر دست و چار شقال و بلیله سیاه سی و هشت شقال و آمله مقشر بقدر آن و پوست بلیله و شونیز و پوست ترنج از هر یک بست و چار شقال و غلغل سیاه و دار فلفل از هر یک بست و دو شقال و زنجبیل و فلفل مویه و نارمشک و الاچی خورد و الاچی کلان و کبابه و بلاد رو اشق از هر یک دو از ده شقال و مویز منقعه				

بافت متقال و تخم خیارین چارده متقال همرا کوفته و پنجه در بنات سه صد و پنجاه مثقال
قوام سخت نموده آمیزته خوب سه صد و شصت بسته یک هر روز تا سال خورده باشند
و حضرت استاذی حواله اوزان قرار باین کبیر میفرمودند از آنجا باید گرفت

آنرا که بود جوودت شعر بے
گور و عن بادام و لعاب سیوس
رباعی
۲۷۹
گردش از علاج باشد بوسه
مے مال ز روی دست و بر نغسه

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جووده الشعر	بسیاری در هم فتقن مو بود چون موسه رنگیان	گرمی و خشکی	انتقال بجزای سرد و تر مانند خرفه بطبع بندی و تضرر شدن از چیزهای گرم و خشک چون شهدوز نجیل	لعاب اسپغول را بروغن بادام آمیخته بکثرت بمالند

چون خسته دل از تشقق شعر سوی
بامسکه لعاب خطی آمیزد بمال
رباعی
۲۸۰
گویم سخنی گر سخن من شنوی
کز بهترین مرض علاج هست قوی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تشقق الشعر	شق شدن مو	خشکی مزاج	عدم رطوبت بینی و خشکی دهان	ندیمیر مصنف

مرحوم باید کرد واضح باد اگر رویانیدن موی مطلوب بود روغن زرده بزیض بمالند که موی
رویانده صفت آن بستاند زرده تخم مرغ چو شاییده و بدست بمالند و قدرے نوشنادر
سوده بروی ریزند و در بوتل که گل حکمت بران کرده باشند و قدرے موی اسپ بالیغ
خربایا سینک بدان بوتل نهند و بگیرند ظرفی و در میان او سوراخی کنند و سر بوتل را از ان
سوراخ بر آورند معکوس و محکم گردانند و انگشت در ان ظرف کنند و آتش زنند چنانکه
آتش بر پشت بوتل باشد و کریمه دیگر اندازند و بمنحه دهند تا آتش در پشت بوتل فروخته
شود و ظرفی در تشیب مقابل سر بوتل نهند تا روغن در ان چکد و ریزد با استعمال آرند
در دو هفته موی بر آرد

در راه مداوا کثرت اخباری با کثرت صحبتت نباشد کاری	رباعی ۲۸۱ شرح و تحقیق	اے گشته عیان لاغری بسیاری باید که بعینت گذرد عمر و لے		
علاج	علامت	سبب	تعریف	نام مرض
از ازاله سبب که موجب آن بود باید نمود پس غذای جید	نشان هر یک از آن ظاهر شود	کمی خون موجب آن بود یا غیر آن	بسیاری لاغری	هزال مفراط
کیوس مرطب قوی باید فوراً نید و باد بان مرطبه دلک باید فرمود و مشغول بسو باید بود قائم برای رفع این مرض ماء الجبن مخصوص است رساله جدا گانه بر طریق استاذ مرفوم خود که حکیم نجیب آبادی است می نگارم از زادستور العمل باید کرد که این عمل دافع بسیار امراض است				
بسم الله الرحمن الرحيم				
الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على محمد افضل الانبياء و خاتم المرسلين و آخر النبيين وعلى آله واصحابه اجمعين ميگويد عبيد العليم نصر الله خان احمدی خوشکلی خورشیدی غفر الله له و اولاده واحسن الله اليهما واليه که این رساله است در قواعد استعمال ماء الجبن که استحضارش طالب طب را ضروری است اللهم اعنه وخلص اعمالی بدانکه سیدی استاذی مرفوم حکیم نجیب آبادی طریق استعمال ماء الجبن چنین میفرمودند که بگیند پنجاه مثقال شیر بز جوان سبزه رنگ از رقیق چشم و اگر نباشد سیاه رنگ قلیل السواد صحیح البدن بی عیب که زیاده از دو و پنجاه نرسانیده باشد و چهل روز از زائیدن گذشته باشند و پیش از گرفتن شیر چند روز ادنی مدت هفته باشد تعریف بر از عنب الثعلب و شاه تره سبز و جو سبز و بقولات بارده مانند خرفه و گاهو باید کرد همچنین در استعمال ماء الجبن در ظرف نقره یا گلی صاف یا سنگ یا مس قلعی دار کرده بر آتش جوش دهند در جوش سوئم یا چهارم سبخنین صادق الحموضت که شیرینی آن برابر سرکه یا کم از آن باشد یا سرکه انگوری یک توله یا آب لیمو یا غوره و قدری مثلثه مانند نمک لاهوتی یا سانهان از نند که بریده شود بعضی گفته اند اگر در سرکه اقیهون و بلبله سیاه و نمک بشرب نجیبانند صاف نموده در شیر بنید از نند اولی است پس این احتیاج انداختن				

سکنجبین نمانده بعد ازان که شیر بریده شود ظرف از آتش فرود آرند و از صافی سه تنگند
 قدرے نمک انداخته باریک دو جوش داده صاف نموده شربت نیلو فر اگر صفر غالب
 باشد یا شربت عناب یا آلو بنفشه علی راس الطیب هر چه مناسب دانند اضافه کرده
 بخوراند و در اتناے جوش لازم است که بچوب انجیرستانی یا دشتی که آنرا هندی کیمیری
 نامند و اگر نباشد بچوب خرما پوست او را دور کرده و سر او را چار پارہ کرده بآن تحریک
 نیز کرده باشند و هر روز یک یک تا دو دام بیفزایند که بیک و نیم رطل رسد و بحسب قوت
 و ضعف مریض کم و زیاده ازین هم میکنند و دادن ماد الجبن چهل روز یا بست و یک روز
 یا کم ازین مفوض بر راس طیب است فائده مقطر دادن شروع از نه تولد کنند و دو تولد
 افزوده باشند بهتر باشد همچنین علی قدرت القوت فقط و بعضی را تا سه ماه نوثانند
 و بعضی را بست روز علی قدر الحاجه لیکن اگر منظور بود که بزودی فراغ شود وزن زیاده
 کرده شود مثلاً ربع سیر فقط و اگر حاجت فصد باشد پیش از
 دادن ماد الجبن تنقیه باید کرد و بعد هفته ازان و اگر ضرور باشد بعد چهار روز شروع ماد الجبن
 کند و سفوف لاجورد و شربت معموله و حب افیتمون در امراض سوداویه و سفوف
 چوب گز در نار فاری و جرب و سعه همراه ماد الجبن استعمال باید نمود و هر یک ازین
 نسخ باخر رساله نوشته میشود انشاء اللہ الشافی و اگر بحسب اتفاق طبع مجیب نشد دست
 بچوب وجه نیامده تنقیه تامه نشد پس هشتم و دهم و دوازدهم مغز فلووس خیار شیر سه تولد
 و شیر خشت چار تولد و ترنجبین چار تولد در ماد الجبن باید افزود و بعد ازان سفوف و حب
 و شربت بکار باید برد گاه ہے براسے تلین تنها شیر خشت و ترنجبین و اگر مزاج معتدلی
 تحلیل ریح باشد گل قند و تولد داده می شود و اگر کسی را نزله و عوارض دیگر مانع بریدن
 شیر از اشیاے مذکوره باشند بچسته بز شیر را بپزند و طریق اینست که چسته را از نمک
 شسته و صاف نموده خشک کرده نگاه دارند و شیر را جوش دهند و بقدر نه ماشه یا
 شش ماشه یا هفت ماشه یا تولد چسته را ساییده در میان شیر اندازند و بگذارند که
 شیر منجمد شود بعد ازان بکار و قطعه قطعه کنند و نمک اندازند و در صافی دو تنه

کرده جائے بیاویزند تا آب قدری قدری بچکد بعد ازان صبح جوشانیده کف گرفته صاف
 کرده بخورند و دیگر طریق بریدن شیر ز سنگدان مرغ و غیره است در کتب طبیه باید دید
 و باید که مالدیجین را حصه حصه کنند و یک حصه بخورند و راه روند بقدری که نزدیک
 است که غرق بیاید و بعضی معین کرده اند که چند قدم و بعضی چهل قدم مقرر کرده اند
 بگردند بعد ازان دو حصه دیگر را همین طریق بخورند و باید که نیم گرم نوشند و در مالدیجین
 رطوبت بسیار است و گرمی با معتدل و غذا باید که بعد از چار ساعته بخورند و غذا
 شور یا قلیه یا خشک یا شعله بے گوشت یا با گوشت و برنج را باید که در آب بسوس
 گندم یا بادیان تا چار ساعته بخوری ترک کنند و شسته پزند تا سده و لزوجت نیارد
 و نان در اثنا مالدیجین اگر خورد بهتر باشد و اجتناب از لینیات مانند ورغ و جغرات
 و بالائی و غیره و از مغلطات چون باد بخان و حله و غیره و از ملویات و حموضات شدید
 از بقولات لازم دانند و احتراز از جماع و جمیع حرکات متعبه و عوارض نفسانیه واجب
 شد و در تفریح گوشند و بهترین مالدیجین برای امراض مالدیجین بسیار شیرین است
 و اگر کم تر سرد از شیر گاؤ و مالدیجین از شیر شتر بخت سرد و استقامت مناسب است و بهترین
 وقت استعمال مالدیجین زمان معتدل است که در هندی ماه کنوار و کاتک و پچانگ و چیت
 باشد چه زمان معتدل در حرارت و برودت بود و از مغز حب قرطم که مالدیجین میسازند طبعش
 نیست مغز حب قرطم دوا و قیه که پانزده شقال باشد گرفته نرم کوفته در دو رطل شیر مغل
 بیندازند و بچوب انجیر و می جنبا شد تا شیر بریده شود پس فرود آرند بگذارند که سرد شود
 پس در پارچه دونه انداخته بیاویزند و آب بچکد در ظرف چینی گیرند بعد ازان نمک قدر
 انداخته جوشانیده کف گرفته صاف نموده بادویه مناسبه بخورند و متفق اند حکما و مقررند اطبا
 که مالدیجین نافع ترین مسلمات است و با وجود اسهال غذای بدن میشود و در علل حاره
 و سوداوی و التاب و جذام و داء الفیل و یرقان و حرقت بول و ضعف کلیه و حصاة
 آن و مثانه و قروح جدیده و حدیثه و قدیمه بدن و شرمی و ظلمت بصر و شقیقه و انصباب
 مواد بسوی چشم و پلک و استسقا و حرارت کبد و نخافت بدن و جرب و مکه و کف و سستقل

ميشو سفوف مبارک صنعت آن حجر منى مغسول و لا جور داز هر يك دو درم و بلبه سياه
 و پوست بلبه كابل و پوست بلبه زرد از هر يك چار درم و افيتمون بروغن بادام ^{باشه} غشته
 بسفنج از هر يك هفت درم و سنای مكي و گل نبفته از هر يك پنج درم و تخم شاهتره بكميام و تخم
 بالنگو مسلم سه درم ادويه كوبند و به بيزند غير از بلبه جات كه اينهارا پارچه بيز نمايند و غير از تخم
 بالنگو كه اورا ناكوفته آميزند و هم چند همه شكر سفيد آميخته از چار درم تا هفت درم سفوف نمايند
 اعنى از چارده ماشه خورده باشد و لعرق گاؤز زبان و شكر نيم گرم بخورند و اگر پس درم محمود
 مشوى درين سفوف افزايند قوى گردد با سهال پس اين سفوف مبارک مقصد است بجهت
 مايلنجوليا و بوق اسود و جذام و اورام سوداوى و جرب و حكه و قوبا و طريقي تشويه محموده يعنى
 سقمونيا كه مخرج صفرا بالخاصينه است و مخرج بلغم بالكييفيه اينست كه اورا دو كره آبي باشد خواه
 در امر و خواه بسيب سوراخ نموده نهاده يا اورا دو پارچه نموده يك پارچه را قدرى خالى
 كرده دران محموده را مانده بپاره ديگر بند نموده خواه بفضه را خالى كرده دران آنرا مانده
 بخير گرفته در آتش نهند و بعد سرخ شدن بر آرند و بكار برند فقط ديگر براى اخراج سودا
 يا ما را الجبن بلبه سياه و ناردين از هر يك يك توله يا و يا لا و غار يقون و افيتمون از هر يك
 پنج ماشه و بادرنجويه دو درم و تخم خطل چار ماشه كوفته بخته سفوف نموده يك انتقال
 از ان ميدهند قال سيدنا الحكيم النجيب آبادى المرحوم بايد كه در چهل روز بر روز عشره سهيل
 كرده باشند باين طريق كه در ماء الجبن وقت شب مغز خيار شنبه تر كرده صبلح مالیده صفا
 نموده و ترنجبين يا شكر خام سرخ و شير خشك و سنای مكي و نمر مهندي هر چه مناسب دانند
 اضافه كرده با سفوف مذكوره بدهند روز ديگر ما را الجبن و سفوف بدستور ماند همچنين بهر
 عشره كرده باشند بعد الفراغ از ان بعرق گاؤز زبان تخم ريحان يا فرفرنجشك تا چار روز
 داده باشند و اگر مناسب حال يا ضعف دانند يا قوتى بوعلى سينا يا مفرح اعظم
 يا ديگر مناسب وقت شام داده باشند تا كه آن رفع ضعف و نقاوت شده باشد
 سکنجبین افيتمونى را نيز با ماء الجبن دو يسه توله استعمال نمايند صنعت آن گاؤز زبان
 و فرفرنجشك و بادرنجويه و اسطوخودوس و افيتمون .....

از هر یک ده درم پس افیتمون را در پارچه کتان یعنی خاصه بندی بسته و دیگر ادویه را در
شصت درم سرکه و آب دو چند سرکه بشب بخیسانند و صبح بکشانند هر گاه که آب سوخته
شود سرکه باقی ماند صاف کنند و یک صد و بست درم شکر سفید انداخته تمام سنگین
نمایند و بکار آرند سفوف گز که براس جرب و سعفه و سوزاک و آتشک و هر قسم
آبله که باشد بسیار مفیدست خصوصاً بعد از تنقیه و بار با تخم بره رسیده صنعت آن بلیله زرد
چار درم و بلیله کابلی دو و نیم توله و بلیله یازده ماشه و شاهره سه ماشه و چوب گز یازده
ماشه و گل سنج شش ماشه و ریوند چینی پنج ماشه و برگ سنای یکی هشت ماشه و بلیله
سیاه دو ماشه کوفته و بیخته هموزن ادویه شکر سفید آمیخته سفوف سازند یک دام ازین
سفوف آب نیم گرم وقت صبح بخورند حب افیتمون صنعت آن محموده یک درم و ایارج
فقراد و درم و تخم حنظل و غار یقون و حجرار منی و افیتمون و مقل ارزق از هر یک دو درم و زرد
سفید یک دام کوفته و بیخته خوب سازند و قدر شربت از آن نه ماشه که دو مثقال باشد
شربت معموله صنعت آن گاؤز بان گیلانی و نبشته از هر یک شش مثقال و ورق
بادرنجوبیه دو مثقال و گل سنج و گل نیلوفر از هر یک هفت درم و برگ فرنجشک و تخم
فرنجشک و بلیله سیاه و افیتمون و بسفنج فستقی و اسطوخودوس و ورق سنای از هر یک
دو مثقال نبات پاوسیر و گلاب پاؤسیر بشب ادویه را در آب بخیسانند صبح بطریق
شربت سازند اگر عوض نبات ترنجبین نیم پاؤ و شیر شست نیم پاؤ اضافه سازند مناسبست
اگر این شربت را دو توله بدون مادی الجبن استعمال کنند باید که با عرق گاؤز بان شش توله
برهند سفوف را بوردان نیست صنعت آن نمک لفظی و لا بورد مغسول از هر یک یک
درم و غار یقون سه درم و بسفنج فستقی و گاؤز بان و گل گاؤز بان و افیتمون و اسطوخودوس
خودوس از هر یک چار درم و پوست بلیله کابلی و بلیله سیاه از هر یک پنج درم کوفته
و بیخته سفوف سازند و با مادی الجبن دو مثقال داده باشد و ترکیب پنیر مایه و درشتور
ساختنش مشهور و معروفست و رنه در قرابادین مینند که یابند ضرورت نگار شربت
شمت پنه رساله اذاکنت این خمسین سستی مولده نور جعفری التاریخ الثانی عن من شهر ذی

قعدة وكان العام اربعة ^{۱۲۴۴}سبعین بعد الاف والمائتين من هجرة النبي العربي المكي
صلى الله عليه وعلى آله وصحبه ابدا ابدا

اے کثرت فربھی ترا بیماری	رباعی	خود را برہ علاج کن غمخواری
چون عیش درین مرض مناسب نبود	۲۸۲	باید ز تو جام را خط بیزاری
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
افراط اسمن	بسیاری فربھی	کثرت رطوبت	پر گوشت بودن بدن	اگر شراب خوار باشد
ترک آن کند ورنه اسهال و ادرار و عرق گرفتن و تغلیل غذا و کثرت تعب و کم خفتن و ادویہ حارہ یا بسہ محلہ مثل دوا آلاک و انقرو یا خوردن و ہند و مانند روغن قسط و شبت ماییدن نفع دہد				

بحث علاج لدغ الحیوان اسمی

باشد چوز لدغ حیوات غمناکے	رباعی	گر جاہل علم و صاحب اوراکے
فرما کہ لبثینشہ جہامت بمکند	۲۸۳	زان پس کہ ز نزد وضعش را پائے
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
لدغ الحیة	گزیدن مار	فعلت مسوع	بودن زخم و بر آمدن خون متغیر	تدبیر مصنف
بود یا ضرورت آن یا حماقت یا جزأت آن				
و درم کردن موضع لسع و سرنخ شدن آن و عرق سرد و سبزی رنگ رود و غیثان و قی صفراوی و کف از دہان بر آمدن و انقاد سردی بدن و بوسیدگی موضع و ارتعاش و بکد و ہر زمان				

بیماریهای مایه‌لعضای بدن
علاج فربھی
شرح رباعیات طب یونانی
بیماریهای مایه‌لعضای بدن
علاج فربھی
شرح رباعیات طب یونانی
بیماریهای مایه‌لعضای بدن
علاج فربھی
شرح رباعیات طب یونانی

ست برآسے دفع سمیت خصوصاً زهر مار هر قسم الایچی سفید نیکو فته در آب انداخته جوش دهند چون برنج رسد صاف کرده بنوشند از مولانا سراج احمد صاحب مدظله

هر که که رسد ز عقرب از بخیری چون قصد تو بهود بود سیر و نمک رباعی ۲۸۲ زخمی که دلت را کند از عیش بری میسار طلا که ره مقصود بری

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
لدغ العقرب	گزیدن گزدم	بخیزی مردم	زخم و سوزش موضع گزیدن و بسد شدن خون و ورم موضع لدغ و صلابت و سرخی آن و مسوع در بدن خود گلبه گرمی و گاهی سردی در یابد و کرب و اضطراب وضع قلب طاری گردد و عرق سرد آید و اختلاط عقل و اختلاج لب و فواق و قی شدید و نفخ و ریاح در شکم و تغییر رنگ و سبزی و درد دندان بهم رسد اگر نبش بر شریان افتد غشی آرد و اگر بر عصب رسد صرع و صدمه پدید آرد چون اعضا سرد و سست شوند و قضیب ورم کند و متعذر آید لا علاج بود	اول تدبیر مضع مرحوم کنند دیگر دندانها ساییده بر وضع گزیده ضماد کنند دیگر عرق و گزیده ضماد تغییر رنگ و سبزی و ریاح در شکم و برگ و پنجه یا تخم ترب را ساییده اگر نبش بر شریان افتد غشی آرد و اگر بر عصب رسد صرع و صدمه پدید آرد و دیگر تنباکویا بام میساییده ضماد

کنند و بعد یک ساعت آب گرم بشویند دیگر پنجه و برگ امرتی که آزار ام چنانهم نامند ساییده ضماد کردن و بافتاب نگاه داشتن خواه با آتش تاب دادن نیز مزیل در دست و مجرب دیگر پنجه چرچهره را ساییده ضماد کردن و قدری از ان همراه میچ سیاه در آب ساییده نشانیدن نیز مجرب است و واضح باد که عقرب یا شیا است که دم خود را برداشته و بلند کرده میرود یا جزاره است که دم خود را بر زمین انداخته میرود و کشتیده می برد این اگر چه از

اول کوچک باشد اما در سمیت کلان تر و قوی تر بود که گزیده آن به هلاکت میبرد خصوصاً سیاه پس برآه از آن سم جباره تیر تازه و رب سیب و بی و تیره کا هو را خوردن نافع گفته اند و هر مرضی که بگزیدنش عارض شود علاج نمایند دیگر از سالاری را دل خورجبه منقول است که اگر عقرب گزیده را موه سائیده بجای لدغ ضماد کنند یا شب میانی سائیده در گوش او بدمند فوراً تسکین درد میکند باید دانست که چو هرگز دم جباره بحاجم نکند پس میان مجمه پینه بند زده پر کردن ضرورت ورنه مملک است و کشنده ذر لواند افتن هم مفید و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمودند که اگر سبجی را در عرق موی سائیده بر موضع گزیده کزدم ضماد سازند فوراً تسکین می دهد یا سیر را بانگ سوده بر موضع لدغ کنند فی الفور آرام می بخشند و باید که عقرب گزیده کرفس را هرگز نخورد که او را مملک است چنانکه خود مصنف می فرماید

لے آنکه بشیوه خردره بردی	رباعی	گویم تو گو بزرگے و گر خردی
عقرب پوتر اگزد بهر رنگ که هست	۲۸۵	ہشدار کہ گر کرفس خوردی مردی
شرح و تحقیق		

زیر آنکه باعث سرعت تاثیر سم است در بدن تدبیری ندارد

آزاکه گزد و لسم از ہر بے	رباعی	باید کہ سفوف کردہ شو تیزی
وانگاہ باب گرم و اشجار و نمک	۲۸۶	معجون کنے بموضع نشنہے
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نیش الرتیل	گزیدن دلمہ	آنکہ در عقرب	جای گزیدنش گاہ سخی و گاہ تیرہ میگردد	تدبیر مانن مضمون باید
کدر ہندی	آزاتی بوند	گذشت	واز گزیدن سخی آن اندک و حج	کرد و گویند کہ
یا کپڑا نامند			و خارش میشود و زود تسکین مییابد	موضع لسوع را
			و از سیاه در بسیار و بیشتر و سردی تن	کچھ بکنند و در آب
			عارض میگردد و از سفید اندک در	آرہند و زیت و

و خارش و اختلاف لطن و از	ونک بران طلا کنند دیگر
انچه بر پشت آن خطوط براق است	خاکستر چوب انجیر و نوره
خدر و استر خاپدک شود و همکه	قلعی نرم کوفته بآب گرم
ماند گس می باشد و گرد چراغ	طلا کنند دیگر از مر و نمک صفا
میگردد و در مطر بسیار می شود	آنجا کنند دیگر رنگ باد نچو
بگزیدنش ورم عارض شود و از	نثر با وضاد امفید و اگر
زرد و اغیر آن که چون اراده گردین	نبور بر آید انبه ترش
کند اندک رطوبت از	و مردار سنگ مد بر
دین آن بر آید درد بسیار و	و پوست درخت
ر عشته قوی و عرق و آمدگی شکم	نیب را در گلاب
عارض میشود و گاهی هلاک میکند	سایده طلا نمایند

آنرا که گز و گلیب نرگ پیرری
سبوس و سکنجین دی پس از آن

رباعی
۲۸۷

باید که ز روی دست از بهی
بر موضع زخم دردی سر که نمی

نام مرض	تعریف	شرح و تحقیق	علامت	علاج
لدرغ الزنبور	گزیدن زنبور و آن مشهور است	بجری و غیره باشد	درد و سوزش و خارش و سرنخی و ورم بهم رسد	ندیر مصنف مرحوم نمایند و حضرت استاذ مرحوم حکیم نجیب آباد میفرمودند که ششش ماشه کشین ز خشک را کوفته و بیخته بآب سرد بخورند خوب است و میگوید فقیر جامع این اوراق که نازیل
	برنگ زرد و سرخ و سیاه			
	قسم بزرگ از آن که سرخ رنگ بود صفت نخل باشد اگر بران روغن گاؤ پیزند مرده و ار میشود و چون سر که بران پاشند باز جالت اصلی آید و چون روغن چیلغ بران ریزند میپرد زرش را نیک نیش بود و ماده			

رادیوش بود		دریائی رادیوش سوده	
نوشیدن و بمقام گزیدن ضماد آن مکرر تجویز به ام رسیده است اما زنبوری که بر موضع مرده نشسته باشد و باز انسان را می گزد همان روز به پاک میکند دیگر ضماد نشانها تاز را موثر دانسته اند برای گزیدن زنبور دیگر طلای گل ارمنی را در سرکه سوده نمودن بس مفید دانسته اند			
هرگز که تن ترا در رین و حثت جای از بهر طلا بسای سیر و پس از ان		رباعی ۲۸۸ شرح و تحقیق	
زخم سگ دیوانه کند غم فرسای خاکستر تاک و سرکه بروی افزای			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
عضه الکلب	گزیدن سگ دیوانه یعنی	دیوانگی و ثوران خلط سوداوی	آنکه چشمش سرخ و لعاب از دیان رود و سر را پیش فلکند و دم را میان هر دو پای خود زده بر زمین کشد و مستانه وار رود بهیچ راه بدوانند رسد بر وجه نماید و آواز کند اگر گرفته کند و دیگر سگان از او بگریزند و اگر بد و میرند مطلق تا عرق کند میکنند حرکت دم و غیره و اگر گرسنه شود هیچ خورد و اگر نشسته شود از آب ترسد و نیایش شدن ندهند
عضه گزیدن	سوداوی	خود زده بر زمین کشد و مستانه وار رود بهیچ راه بدوانند رسد بر وجه نماید و آواز کند اگر گرفته کند و دیگر سگان از او بگریزند و اگر بد و میرند مطلق تا عرق کند میکنند حرکت دم و غیره و اگر گرسنه شود هیچ خورد و اگر نشسته شود از آب ترسد و نیایش شدن ندهند	بلکه متفرج نمایند ناسه روز و قرصه بزرگ تر باشد شاید که نهض مانن مرحوم با استعمال
سگ و معنی	باشد یا عادت	که او را گزیده است	علامت معضوض آنکه بعد چند روز حالتی غیر طبیعی و فاسد مثل دیوانگی او را پدید آید و اندیشهای بد و اندوه شناسکی و اختلاط عقل و خشکی دهن و تشنگی و خواب های پریشان و هرب از نور و حب به تنهایی و اندام سرخ شود و بگریزد و از آب ترسد و صورت
کلب بکلام	بدگلدیوانه		
سگ دیوانه	نباشد یا		
باشد	غفلت کسی		

سگ در پیش نظر نماید و عرق سرد و غشی پدید آید و باشد که آواز سگ کند و از راه پدید جانوران خرد خرد مانند بچه های سگ برآیند و گاهی جنس بول شود و برگزیدن مردم حریم باشد و سببش آنکه این جانوران طرف دماغ روند و بدماغ تجارت صعود نمایند که بتجیر خیالات بدو حرص گزیدن پیدا شود و هرگاه در آینه روی خود بیند نشاندگان برسد و در قدر در بعضی از وجه ظهور از این گزیدگی بعد هفت گزیدن و در بعضی بعد شش ماه و در بعضی بعد هفت سال و در بعضی بعد چهارده سال تا بست سال هم میشود بعد شش ماه کاتب الحروف هم مشاهده نموده است	سیوین خم کردن باشند و بعد زخم نمودن روغن گاؤ بمانند و در اسهال سودا گوشه گوش نریام گوش خریا چرک گوش خریا سیاه آلوده خوراند چرک گوش خرا در آب ساییده بر زخم بالیدن هم مفید است که مثل
مشهور است گوش خریداران سگ و بمبار الجبن و طنج اقمیون طبع نازم دارند و وقت گزیدن نار و زامل تا دوم داغ کنند و باید که داغ بزرگ بود و این عمل ناهفت امکان دارد که گفته اند و با داغ در گرابه نباید رفت و از سر مانگاه باید داشت با داغ و بے داغ و استادی مرحوم حکیم نجیب آبادی میفرمودند که نوشیدن آب سگ دینوا گزیده را در کشتی نار جیل دریائی یا در پیاله پنج یا هوب جهاؤ که گز باشد مزیل سم است و در دادن آب حیلها کنند و کرمی شیخ غلام حسین مرحوم خوجوی حسب ذرا یخ که گرمی باشد و آنرا در منبدهی تیلیا کیر نامند و در موسم برسات اکثر بردرختان شبویا کاهویا سدومی نشینند در ترکی الا کلتنک و در نشیتو علی کوچک نامند بسیار مجرب خود میفرمودند صنعت آن یک عدد تیلیه لامع چارگس و قدری سفوف بانات در یک تول قند سیاه آلوده دو گولی بقدر غلوله بسته زن را پیش از پانزده روز و مر در پیش از	

هشت روز هنگام صبح بخوراند کلاه ببول بسیار خواهد کرد بعد فراغ از ادار پس از گذشتن دوپاس از روز که پیشاب بند شود تکلیف حسب بول و بر آمدن که مرفوع گردید یک ونیم پاؤ فجرات را در آب حل کرده بنوشاند و هنگام شام خشکه و جغرات بخوراند تا فوج باد و اگر در آمدن بول تکلیف شود یاد در در شکم شود مضطرب نباید بود و السلام و صاحب ذخیره هم در اغراض و هم بذخیره دوا را الذریع می نگارد و آن هم مجرب است و دیگر نسخه که قرص مختصر آنکه بگیرند ذرا سب و اندر دوع به نهند پس دوع از وی بریزند و دیگر تازه دوع در آن کنند تا سه بار پس اندر سایه خشک کنند و بسایند یاد و چندان عدس مقشر و اقراص سازند و دانگ ازین همراه آب گرم یا اندر شراب دهند و تند پیر عرق آوردن بر ریاضت و گرمایه و غیر آن کنند و اگر باین دوا تشنگی پیدا شود مسکه و روغن گاد دهند تا فوج باد برگ پیل سیر یعنی جوی لسن قلفی سیاه همه را سائیده اگر چه گزیده دیوانه با و از کردن هم رسیده باشد بخوراند همچنین تا سه روز بدهند الله شافی باد مجرب

از یادگار رضالی

البحث فی علاج من شرب السم و هو المسموم

چون دست زید و شرب سمت عالی	رباعی	کزین شوی براه غم پامالی
از بهر خلاصیت نزدیک حکیم	۲۸۹	کافی بود از مخلصه یک مثقالی
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عالت شرب السم	بزم فور دن	چونکه خالق الاشیا در هر زهر معدنی و نباتی و حیوانی قوتی و اثری جدا گانه پیدا فرموده است فلذا سبب هر یک علیهاست تفصیلش لائق گنجایش این مختصر نیست	نشان هر یک در مطولات مذکور است و مسطور	مخلصه بضم
هر کیفیت که پیدا شود				بیم دفتح
				خار جمه و لام مننده
				و عا و همله
و های مدوره نباتی است مختلف الانواع فی الشكل تخم آنرا بر طریق مصنف مرحوم بکشتقال				

از آن گرفته بچوشانند در نیم پیاله آب هر گاه به نیمه رسد صاف نمایند و به ده مثقال قند شیرین
 کرده و دو درم روغن زیت یا گاوآضا فله نموده نیم گرم بیاشامند و غذا اگر آب شیر گاو خورند
 نافع باشد انتباه باید دانست که زهر بر سه قسم است اول معدنی مانند سیساج و سم الفار
 و مردار سنگ و زنگار و مزاج و شب میانی و زرنج و آهک و اسفیداج و شکر گندوم نباتی
 چون بشین و بلادر و تریب سیاه و فیون و برنگ و تفت یرد و سوم حیوانی مانند ذریخ و زهره
 افغی و زهره پلنگ و سر و دم گوزن و زلوی سبز که در نستان بود و ذریخ سرخ که غوکی باشد
 در دریا و واضح باد اگر کسی افیون خورده باشد مغز پنبه دانه و توله و قشر درخت بیدانجیر
 و توله در یک و نیم پاؤ آب جوشانیده دورتی انگوزه را مع دورتی جذبید سز سائیده
 در آن آمیخته بنوشانند افاقه بخشند دیگر نارجیل در یائی چار سرخ در پنج توله آب سائیده
 بنوشانند و بعضی گفته اند که کت را در آب بیامیزند هر وقت که مسموم را تشنگی گرفته
 باشد از آب آن داده باشند در چند بار از زهر فرو خواهد شد بفضل الشافی باید دانست که
 فاد زهر سم الفار کسوفی است و فاد زهر افیون عرق ارند سبز و توله یا نالی بقدر نیم پاؤ در آب
 سائیده خوردن و فاد زهر گزیده مار عرق پنج چشمانک ورق بیدانجیر و یک توله بھشکری
 است فوائد چند معنی نگارم بجای وصیت از فقیر یاد باید گرفت فائده نبض شناخت
 آن پس دقیق و علم آن نیک باریک است همیشه اطبا ازین خبر ندارند اما بر سم دست نبض
 بلارعبایت قواعد آن میرسانند و بیچک نمیدانند و خود را محق اقراری میگردانند چه مراد از
 دیدن چنین نبض آن باشد که من هم بزهره جهلای این فن داخل و اقرار محق خود میکنم پس
 واجب است برداننده طب که اصول و فروع نبض را خوب یاد گیرد و معالمان بدان باشد که نبض
 از دل خبر میدهد اگر ذهن سلیم و طبع مستقیم نداشته باشد و از دست زمانه فرصت نیابد پس
 این قدر یاد گرفتن از لوازم داند که گفته میشود بدانکه نبض تیز و پر که سریع و متلی باشد
 دلالت بر حرارت و خون کند و نبض باریک و نیز دلالت کند بغلبه صفرا و حاصل نبض گران
 و نرم که متلی و لین بود دلالت کند بر غلبه بلغم و تری مزاج و نبض کشیده دال بغلبه سودا
 بود و نبض مختلف که قرع او بیک دگر ننماید دلالت کند بر مجاهده طبیعت و نبض غزالی

که چند حرکت سخت کند و باز ساکن شود و باز حرکت آغاز کند و این بر غایت مجابده طبیعت دلالت کند و بر نبض ذنب الفار که حرکتی با قوت آغاز میکند و بتدریج ضعیف میشود و باشد که ساقط میشود یعنی بنهایت صغیر میرسد پس از آن قوت باز آید و نبض ^{عظیم} میشود آنرا تام الرجوع نامند و اگر قوت می آید و باز خود بعظم می نماید اما نه بآن قوت و عظم که ابتدا نموده بود آنرا ناقص گویند و این مضموم بود و نبض بامداد را اعتبار است که بنهار پیش از حرکت و قبل از طعام و غضب و خوف و حمام بود و در نه اینهمه نبض را متفاوت کنند و بعد از آن اعتباری نماند و نبض مسله که منسوب بدوک ست و آن بچو دو دم موش بود که یکدیگر از جانب گنده نهاده متصل کرده شود و آن دال بر ضعف قوت و بسیاری حاجت بود و نبض موجی آنکه از عرض انگشت بیشتر گیرد و نرم بود گاه خرد گاه بزرگ بچو دو را که بافتادن چیز سخت بدریا و تحریک آن آب دریا را می رسد و این دال بر حرارت رطوبت مقدمه استسفاست و نبض باریک و سخت که بر یک قرار بود دلالت بر دق و ذبول کند و نبض دودی و منلی آنکه سست و ضعیف حرکت بود که گاه در زیر انگشت ناپدید گردد و فرقی میان هر دو را از نامش کنند که دال باشد بر ضعف سقوط و مجابده طبیعت و نبض منشاری آنکه رگ سخت و نرم نماید و مختلف حرکت او بود که بزیر انگشت چون دندان اره نماید دال بر اورام احتشاج و ذات الجنب باشد و نبض متعش آنکه حالت تشبیه بر عشته داشته باشد و از آن در غایت ضعف بود دال باشد بر حرارت و ضعف قوت و شدت حاجت و صلابت آل و نبض ملتوی نبضی بود چون رعشه تافته که او باز می گردد و یامی بچو دلالت میکند بر بیوست و ضعف قوت فلذا در امراض یا بسه اکثر یافته میشود

فائده اتفاق جمیع اطباء فارس روم و هند بر آنست که جمیع امراض از شمش جمت پیدا میشوند اول به بسیاری جماع دوم بکمتر خفتن در شب سوم به بسیاری خفتن در روز چهارم به بند کردن بول و برانه بجم بخوردن طعام بر سیری ششم نوشیدن آب در شب پس طبیب را باید که تعدیل کوشند و نزد فقیر به از لوز چای خوردن و نارچیل دریالی نوشیدن معدنی نیست فائده آنچه نوشته ام لائق حفظ است که بتجره سی و هفت ساله

است امید که دستور مقبولان گردد فائده اگر طالب تقدم المعرفة ذخیره و قواعد کلیه
 و صایای قرشی رایا دگر لطف دیگر یابد فائده طیب رایا بد که منقح و متورع بود و طامع
 نباشد اما از امر اگر قتن و آن خدمت محتاجان و فقر کردن و دعای صحت از ایشان
 خواستن طمع نباشد فائده طیب رایا بد که از صحبت حاکم اجتناب کند و صحبت امیر اختیار
 نماید که این بدون دولت و دو تمنندی رونق نگیرد و شرف نه پذیرد فائده اسرار را
 بر غیر لائق که طامع و فاسق و بیپوده گو بود فاش نکند فائده اگر مردی لائق از یگانه بایگان
 بدست رسد تعلیم اسرار را زود ریغ نکند که بخل باشد و ظلم فائده باید که نسخه بحرف صاف
 لائق حال مریض بود فائده لازم بر طیب است که دو را از زود خود طلبیده یک یک دو را دیده
 و شناخته بوزن صحت کرده دهد فقط خاتمه الکتاب ثم بذه الکتاب فی البلده حیدرآباد فی العاشر

من جمادی الآخرة سنة اثنتين وثمانين بعد الالف و المائتين من ہجرة نبی الثقین الفه
 عبد العليم نصر اللہ خان الاحمدی الخیشکی الخرجوی غفر اللہ له و لوالدیه و لجمع المؤمنین
 و المؤمنات من الاحیاء و الاموات فقط

فهرست ادویہ شرح رباعیات طب یوسفی بطور قرابادین

رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا
				باب الالف	
	باسلیقون	۶۹	اطریفل کبیر	۱۸۲	
	ببض مکلس	۶۱	اطریفل عدوی برای	۲۳۶	آب انار
	بخور جو این	۹۲	خنزیر		ایلیج فیکرا
	پر شغشا	۱۸۹ و ۲۴۲	اطریفل عرق مدنی	۲۶۶	اطل بید
	بخور بوا سیر	۱۶۶	باب الباء الموحدہ		ایضاً از سید طالب علی
	بخور خروج مقعد	"	پاشویه برای درد	۱	لکھنوی بخنوری
	ایضاً	"	پاشویه برای سرسام	۱۲	اطریفل مقفی
	باب التاء الفوقانیہ		پوٹلی برای رمد	۵۶	امروسیا

نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی
صاحب مرحوم	۴۰	که بعد ز حالت شود	۵۴	پتربید	۴
ایضاً	۴۱	جوارش کمونی	۴۰۹۵۹	تعلیق برای عصبه	۱۳۱
ایضاً محمد خان کهنه	۴۲	جوارش طباشیر	۱۴۶	تقریح	۲۲۱
حب لقوه	۴۳	جوارش عود ملین	۱۴۷	تعلیق برای صرع	۲۲۲
حب منقی بدن	۴۴	جوارش عطائی	۱۹۰	تکلیف بوا سیر	۱۴۶
حب کبریت از سیدی	۴۵	جوارش ولوکه	۲۱۴	تسویج برای قوبا	۲۵۳
حب کبریت تخم سوسن	۴۶	جوشانده بعد بر بدن	۲۱۵	تقریح برای جرب	۲۵۴
اراستاذی مرحوم		جدری		تیزاب فاروق	۲۴۱
حب منقی زماغ	۴۷	باب الحامضه		پتربید	۲۴۲
حب شاه پسند برای نزله	۴۸	حب بنفشه	۴	تسویج برای دفع سپس	۲۴۳
حب ذرهب	۴۹	حب صطخریقون		باب الحیم	
حب دافع بلغم	۵۰	حب ایابج	۴۱۴	جوارش جالینوس	۱۸
حب المسک	۵۱	حب قوقایا	۶	جوارش جاوید	۱۹
دیگر حب المسک	۵۲	حب افیمون	۸	جوارش زیرا	۹۰
حب برای تجویص صوت	۱۱۴	حب اسطوخودوس	۱۰	جوارش عود	۱۰
حب باقلا	۱۱۵	حلوانه چکنی	۱۸	جوارش مره	۱۲۲
حیره	۱۱۶	حققه مخزج سودا	۲۰	جوارش مصطکی ساده	۱۳۹
حب باقلا دیگر	۱۱۷	حققه	۲۳	جوارش دار چینی	۱۴۶
حب نزله نهار حکیم	۱۱۸	حب برای صرع	۳۳	جوارش کونی مخلو بجان	۱۴۹
عطا شرف صاحب		حب شفا برای صرع	۱۰	جوارش حکیم از سنگیران	۵۴
نگینوری		ولرزه		دملوی برای تقویت	
حب نعت الدم	۱۱۸	حب افراقی حکیم طالبان	۳۰	سده و اسهال زنان	

نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	حقنه برای ذات الصده	رقم
حب برای دور کردن کجخک	۲۷۰	حب محرب سنگر سنی	۱۵۶	حریره	۱۳۱
حب بواهر	۱۶۶	حب برائے جس شکم	"	جوب سندری منده	۱۳۲
ایضاً مستعمل برادر	"	حب بربراز سبز اطفال	۱۵۷	از اسنازی مروج	"
توامی مروج	"	حب برائے ایضاً	"	از حکیم امر سنگه	"
حب مقل	۱۶۷	دیگر حب برای اسهال	"	ایضاً از حکیم طالب حسین	"
حب تخم شاه پسند	۱۸۵	سبز اطفال	"	صاحب مروج خورجوی	"
طلوای بادام	۱۶۶	حب ملوک برای قولنج	۱۶۰	از حکیم نبی بخش صعب	"
طلوای بیضه	۱۷۰	حب کدودانه	۱۶۳	کبر پوری	"
حمول	۲۰۴	حب سسکین نواز	"	جوب سندری مندری	"
حب اترقی از اسناذ مروج	۲۱۸	حب حالب خون	۱۶۶	حب بلین	"
حب لؤلؤ	۲۲۹	حب آتشک	"	حب بیضه	"
حب عطائی	۲۴۰	حب ترکمان	"	حب تپ کلان	"
حب جلیوت	۲۴۱	حب سندروس که	"	حب کبریت کلان	"
حب سگ برای برص	۲۷۲	نون بوا سیر بند کند	"	حب کبریت دیگر	"
حب گزین سگ دیوانه	۲۸۸	حب لؤلؤی	"	حب باضم	۱۳۹
حب افتمیون	۱۹۰	حب صبر	۱۹۲	ایضاً	"
حب جهت لغوظ	"	طلوای صبر	۲۱۷ ۲۱۸	حب پیارا نگا	"
حب مقوی جماع	"	حب برای غب لائک اند	۲۲۷	حب حیات	"
حب که قوت اصلی بخشد	"	حکیم عطا اشرف	"	حب پیارا نگا دیگر	۱۴۲
حب باه	"	حب دق از ساجی	۲۳۰	حب راوند	۱۴۹
حب سوزاک	"	ونیز لائغ	"	حب مروارید	۱۵۶
		حب سیاه	۲۴۱	حب پنج جوز نائل	"

رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا
۲۱۴	حافظ الجبین	۱۳۶	دهن سام ابرص	۱۸۸	رب حصرم
۲۲۷	حقنه	۲۷۸	دوای السنه برای رفع	۱۹۰	روغن لبان
۲۲۹	حب الشقای هندی		شیب غیر طبیعی	۲۱۸	روغن شبت
۲۳۰	حب سم الفاربری جذام	۲۸۱	دوای ما	۲۲۰	روغن لبوب سبوعه
۲۵۳	حب قوبا	باب الذال المعجمه		۲۵۳	روغن کبیر سفید برای قوبا
۲۸۱	حب اقیهون	۵۵	ذرور انجیر	۲۷۳	رشته برای دفع سپس
باب الحاد المعجمه		۸۸	ذرور قلاع	۲۷۷	روغن شونیز برای زالمجیه
۱۳۶	خمیره انجیر درم مغفور	۱۶۶	ذرور بوا سیر	۲۸۰	روغن بیضه برای آردن
فیض اللہ خان صاحب		باب الرازا المهمله			موی و تشقق شعر
۱۳۸	خمیره گاؤز بان	۵	روغن قسط	باب الزاوا المعجمه	
۲۲۷	خبت الحید	۶	روغن فریون	۷۲	زهر زهره خطائی مع
۲۶۷	خیسانده برای جدری	۷	روغن بادام		شناخت اصیل
۶	الیه	۸	روغن بالونه	۱۸۸	زرق
باب الدال المهمله		۱۹	روغن جوز	باب السین المهمله	
۲۷۳	دوای المسک المعتدل	۲۲	روغن شونیز	۴	سفوف مسهل شاه اسپند
۲۸	دوای المسک البارو	۲۹	روغن موم	۱۳	سعوط برای سرسام
۳۲	دوای ڈیه	۵۸	روشنایا	۵۲	سرکه شاه عبدالکریم خان
۳۸	دوای متقی	۶۹	روغن ترب		صاحب برای سلاق
۴۹	دهن الجبوة	۷۰	روغن مورد	۵۳	سرکه شاه عبدالکریم خان
۵۲	دوای سلاق	۷۲	روغن گل		صاحب برای شترناق
۱۰۲	دوای المسک الحلو	۱۲۷	روغن نیلوفر	۵۶	سرکه جبت برای زرد
۱۵۶	دوای الگمون	۱۳۳	رس	۵۷	سرکه جانا و پچه دلا

نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی
سفوف دیگر براسه جریان	۵۶	سفوف ایضاً	۱۵۷	سرفه مرکب برای دمه	۵۸
و تقطیر		سفوف جهت حیات	۱۶۱	سفوف بادیان	۶۵
سفوف دیگر مغلظ و رافع	۶۸	سفوف براسه ایضاً	"	سفوف باچی برهی	۸۲
جریان		ایضاً	"	ماشری	
سقوط	۷۵	سفوف برای کدولانه	۱۶۲	سفوف کشته اسب	۹۱
سبوس گندم	۱۶	سفوف دافع جربول	۱۸۲	سکنجبین	۹۲
سفوف سیاه غلام نبی خان	"	سفوف برای جریان	۱۹۰	سنون	۹۲
صاحب برای ضیق		سفوف بر تقطیر منی	"	دیگر سنون مجرب	"
سفوف برای خفقان	۱۲۵	سفوف باه	"	سنون مولانا اهدلی	۹۶
سفوف وجع المعده از	۱۳۲	سفوف سورنجان	۲۲۱	چریاکوئی مغفور	
حکیم خدا بخش سرلسه میری		براسه عرق النساء		سنون دیگر	۹۸
سفوف دم الاثوین از حکیم	۱۳۷	سفوف کیمیری براسه	۲۷۲	ست لوبان	۱۱۵
الکی بخش صاحب		سفوف هلیله	"	سفوف سعال	"
سفوف خبث الحارید	۱۳۸	سکنجبین عضلی	۳۸	سفوف سیاه برای	۱۱۶
سکنجبین اقیتمون	۱۸۱	سرکه عنصل	"	ضیق النفس	
سکنجبین دیناری	۱۵۲	سفوف بجهت فقیر	۲۹	سفوف سل	۱۱۹
سفوف زجیر صادق	۱۶۲	سرکه اسلانی	۵۵	ایضاً و ترکه سعال و غیره	"
سفوف مقلباتا	"	سرکه چیشنخام	۵۶	سفوف مقوی معده	۱۳۹
سفوف دیگر برای زجیر صادق	"	سرفه مرکب برای دمه	"	خصوصاً اصحاب لوبان	
سفوف که خون لوبان سیر بندد	۱۲۶	سفوف بر رافع وقت	"	سفوف برای اسهال	۱۵۶
سفوف بر احصاة کلیه	۱۷۱	ودر ورمی و منعظ		خونی و صفراوی	
سفوف بر احصاة مثانه	۱۷۷	سفوف دیگر مغلظ منی	"	سفوف برای	۱۵۷

رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا
۱۷۸	سفوف مدمل	۲۸۱	سفوف گز برای اعراض	۴۸	شیاغ گل کجند جناب
۱۸۳	مشرو و بطوس		سوداوی		خانصاحب قلم فتح خان
۱۸۴	سفوف دفع جس لعل		سفوف لاجورد برای		صاحب مغفور
۱۸۵	سفوف براقرق البول		امراض سوداوی		شیاغ زهر سم از
	ایضاً		باب الشفاغ المعجمه		حضرت استاذی مرحوم
۱۸۹	سفوف مقوی باه	۲	شربت لیمو	۸۱	شربت نیلوفر
۱۹۰	سفوف مغاظمی	۱۲۳ ۱۲۴	شربت بفتشه	۸۲	شربت ذوقا
	سفوف تقویت باه	۷	شربت اقیهون	۱۱۳	شربت مرکب برای
۱۹۱	سفوف مغاظم	۱۳	شربت عناب		وجع الصدر
	سفوف جریان	۲۰	شیاغ کرم	۱۱۵	شربت خشخاش
	سفوف ایضاً	۲۲	شفاغ سبب		شربت خشخاش ساده
۱۹۲	سفوف سیاه داوران	۲۸	شربت چوب شینم		شربت خشخاش حکیم
	برای فشق	۳۰	شربت لیمو		عطا اشرف صاحب
۲۲۰	سفوف بتل برای جنام		شوم	۱۱۸ ۱۱۹	شربت انجبار
۲۲۹	سفوف کابا	۵۲	شیاغ گل کجند یعنی	۱۲۵	شربت زهر القطن
۲۵۱	سفوف سیلاب		زهر سم		برای نقره قطن
۲۵۲	سفوف اسود	۵۵	شیاغ اخضر	۱۳۲	شربت وینار
۲۷۲	سفوف کالاچو برای		شیاغ احمر	۱۳۴	شربت بی
	برص	۵۴	شیاغ زهر برای رسد		شربت میبه
۲۸۱	سفوف مبارک برای	۵۹	شیاغ مایه برای دمه		شربت حب الابس
	امراض سوداوی	۶۰	شیاغ کندر	۱۴۰	شربت مثلث
	سفوف پلیده سیاه	۶۳	شیاغ زعفران	۱۴۵	شربت انار منوش

نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی
ضماد سفید	۲۴۷	ضماد ورم شدے	۱۳۰	شربت بند باہ	۱۴۷
ضماد اکوتہ	۲۵۳	ایضاً	"	شربت بزوری بارہ	۱۵۲
ضماد چھاجن	"	ایضاً	"	شربت بزوری معتدل	"
ضماد مولا نابراے	۲۵۴	ایضاً	"	شربت زرشک	۱۵۶
جرب ضماد دبیله	"	ایضاً	"	شربت سیب	۱۵۸
ضماد برای عسرق	۲۶۶	ایضاً	"	شربت ریواج	۱۷۸
مدنی کہ گسستہ باشد	"	ضماد انواع استنقا	۱۴۹	شربت افسنتین	۱۲۷
ضماد باچی برای برص	۲۷۲	ضماد جرب براے	۵۳	شربت گاؤز بان	۲۲۹
بشچ صدر	"	ورم طحال	"	شربت تھماش سادہ	۱۳۰
ضماد عضو سوختہ	۲۷۶	ضماد جت اسہال طفل	"	شربت اورنگ زیبی	۲۵۳
ضمادات لیغ الجیہ	۲۸۳	وقبض کردن آن	"	شربت معمولہ براے	۱۸۱
ضماد گزیدن گزوم	۲۸۴	ضماد کدودانہ	۱۴۳	امراض سوداوی	"
ضماد گزیدن ریتلا	۲۸۶	ضماد عضو مخصوص	۱۹۰	باب الضاد المعجمہ	
ضماد گزیدن زنبور	۲۸۷	ضماد عنین	"	ضماد مصابہ	۱۲
باب الطار والمہلہ		ضماد مانع افراط حیض	۱۹۸	ضماد سلاق	۵۲
طلای صدع صفراو	۳	ضماد برای ایضاً	"	ضماد موی سر براے	"
طیخ باوربان	۵	ضماد ورم رحم	۲۰۹	سفاق	"
طلای صدع	۱۰	ایضاً	"	ضماد رسوحت برای رمد	۵۶
بارد سادہ	"	ضماد سلعہ	۲۳۷	ضماد دیگر برای رمد	"
طلای شقیقہ	۱۲	ضماد سرطان	۱۴۹	ضماد برای برآوردن	۷۶
طلای جہت خدر	۳۸	ضماد سرطان از حکیم	"	کرم بینی	"
الف طلای براے جفاف	۷۷	آبی بخش صاحب	"	ضماد براے خفاق	۱۰۸

رابعی	نام دوا	رابعی	نام دوا	رابعی	نام دوا
۸۳	طلای مانثری	۲۷۴	طلای عضو سوخته	۱۰۵	غرغزه برادرم اللهات
۱۱۵	طیخ زوفا	باب العین المهملة		"	دیگر
۱۵۷	طیخ خرس برای سح	۱۸	عرق بهنگره	"	دیگر
"	طیخ دیگر	"	عرق پان	۱۰۴	غرغزه براس
۱۴۶	طلای خوب بوا سیر	۱۹	عرق بلادر		استرخاد اللهات
"	طلای بوا سیر	۲۸	عرق شاه عبدال حکم	۱۰۸	غزه برای خنق
۱۷۰	طیخ حب الفلت		خان صاحب مرحوم	"	دیگر
۱۷۱	طیخ پرسیاوشان	۲۰	عرق منڈی	۱۱۵	غرغزه براس سرفه
۱۷۷	طیخ حصاة المثلثه	۲۱	عمل یعنی حفته		از حکیم آبی بخش صفا
۱۹۰	طلای برای رفع سستی	۲۶	عرق تنباکو		سلمه بیه
"	عضو مخصوص	۱۱۶	عرق انبه	"	غرغزه دیگر از استاذ
"	ایضاً	۱۳۲	عرق گھیکوار	۱۲۶	غالبه
۱۹۵	طلای براس ورم	"	عرق پیارانگا		باب القاد
	خصیتین	۱۴۳	عرق آهن	۱۷۱	قلیته براس
۲۳۷	طلا سلعه	۱۴۹	عرق بادنجان بری		وجع اللادن
۲۴۰	طیخ افیتون	۱۵۳	عرق جھاؤ	۱۷۳	فلونیا
۲۵۴	طلای برای جرب	۱۵۴	عرق جھاؤ براس	۲۰۲	فرزبه
۲۵۵	ایضاً		نفی الطحال جرب		باب القاف
۲۵۸	ایضاً		برادر توامی مرحوم	۱۲	قطور سبقة
۲۷۲	طلا قاطع ثنابل	۱۶۰	عمل برای جمیع انواع	۶۶	قطور عرق جگر بزر
"	طلای برای تمقام		قونج	"	قطور دیگر
"	طلای برای برص		باب العین المهملة	۸۵	قیرو طی

نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی
لوز چلب	۱۱۵	ضعف بصر		فیرو طی یعنی موم	۱۱۰
لعوق نکتان	۱۱۶	کشته زرنج کاودتی	۱۱۶	روغن	
لعوق دیدان	۱۶۱	کشته شنبرف	۶	فیرو طی شومره و	۱۲۱
باب المیم		گلفند گل انکاس	۱۲۶	ذات الجنب	
متضج صفرا	۴	انقر یعنی گل چاندنی		قرص مبارک برای	۱۲۷
ایضاً	۴	برای خفقان		ضعف جگر	
مسسل صفرا	۶	کونی	۱۳۲	قرص گل مستعمل حکیم	۱۵۲
متضج بلغم	۶	گلفند	۶	طالب حسین صاحب	
متضج سودا	۸	گلفند	۱۱۵	مرقوم خورجوی	
مجموع پنج	۶	کمدیواسیر	۱۲۶	الینا قرص مستعمل	۶
مفرح اعظم	۱۹۶	کشته طلق کردن	۱۷۷	حکیم نبی بخش صاحب	
مسسل اضراط ثلثه	۸	و خوردن		کیر پنوری	
ماده الحیوه یعنی	۱۸	کشته نقره	۱۹۰	قرص کبیر	۱۵۳
مجموع فلاسف		کمد برای رفع سستی	۶	قرص کانگ	۱۵۸
مجموع بلاد	۱۹	عضو مخصوص		قرص کافور	۳۳۰
مجموع ام الصبیا	۳۱	کشته طلا	۶	فیرو طی حیوة	۲۵۲
مجموع فاوانسیا	۶	کلاه پلاس	۲۲۷	باب الکاف	
برای صرع		باب اللام		کشته سرب	۵۶
ماده الصمغ	۳۹	تخلیه برای مسرام	۱۳۷	کحل برای رعد	۶
ماده الاصول	۴۰	تخلیه مسرام	۶	کحل روشنائی	۵۸
مجموع نقوی	۲۲	لعوق	۱۱۵	برای ظفره	
برای مغلوب		لعوق مفرح پنجم	۶	کحل روشنائی برای	۶۸

نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی
مطبوع خس	۲۲۹	مجمون جوز حکیم	۱۶۶	میل سرب	۵۲
مالی بست	۰	شقار الدولہ بہادر		مجمون وج ترکی	۶۵
مرہم سرطان	۲۳۹	مرہم مقل	۱۶۸	برائے نزول الماد	
مجمون عشبہ	۲۴۱	مسہل صفرا	۱۷۰	میل بادیان	۰
ملین دموی و	۲۴۴	مجمون زجاج	۱۷۱	مرہم ایض	۷۲
صفراوی		مفروح ابریشم	۱۷۲	مسہل اخلاط	۷۵
مرہم سبز نیم	۲۴۵	معتدل		غلیظہ	
مرہم نورہ	۲۵۲	مجمون ترنجبین	۱۷۳	مرہم	۷۸
مرہم قوبا از حافظ	۲۵۳	مجمون سلس البول	۱۸۶	مسہل خفیف	۸۳
لیقوب خان		مجمون رشیدی مانع	۱۹۰	مطبوع خلیبہ	۸۴
مرہم جرب از برادر	۲۵۵	تقطیر بول		ملین	۸۷
توامی مغفور		مرہم مرداسنگ	۱۹۶	مضمضہ	۹۲
مرہم خام برای جرب	۲۵۷	ملین	۲۰۲	مضمضہ دیگر	۰
مرہم خام سرخ برای	۲۶۲	مجمون	۲۰۹	مضمضہ دیگر	۰
ہرقم		مجمون برائے وجع	۲۱۸	مجمون بالفقوع	۱۳۳
مرہم خام برائے	۲۶۴	مفاصل		چونچینی	
شور الحفال		مجمون نفوس	۲۲۲	بیوسن	۱۴۰
مرہم حسین خان	۲۶۵	مسہل	۰	مجمون خیار شنبہ	۱۶۰
خیشی خورجوی		مجمون مفرح	۲۲۷	برائے قولنج	
مازالجین	۱۸۱	مسہل بلغم	۲۲۸	مجمون بنفج برائے	۱۶۵
باب التون		مسہل سودا	۲۲۹	زحیر کاذب	
لظول مسہل صفرا	۴	مجمون رنج	۰	مرہم بواسیر	۱۶۶

نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی
رحم		نسخہ سپار انگا براے	۱۲۳	نظول	۲۲
نظول ورم رحم	۲۰۹	ہیضہ		نقوع مرضہ	۳۲
نقوع حکیم عطا شرف	۲۲۷	نقوع براے ورم	۱۵۳	نشوق	۷۴
نقوع براے جذام	۲۲۰	طحال		بنک سلیمانی	۱۳۲
از حکیم عبد القادر		نسخہ خون بوا سیر	۱۶۶	نسخہ ہیضہ مختزع	=
مرحوم اولدہینی		رانبد کند		برادر توامی نجیب	
نقوع براے جرب	۲۵۲	نظول براہ صاۃ بکلیتہ	۱۷۱	اللہ خان صاحب	
باب الواو		نسخہ پتھر پھوڑی	۱۷۷	مرحوم	
وصل معشوق	۲۹	برائے صاۃ		نسخہ ہیضہ	۱۲۳
باب الہاء		نسخہ باہ	۹۰	نسخہ ہیضہ مجوزہ	=
ہر سہ	۷۷	نقوع براے تقیہ	۲۰۸	والد مرحوم فقیر	

مختصر احوال انتقال مصنف ابن کتاب رقمزدہ عاجز محمد عبد الرحمن شاکر غفرلہم اللہ الوہاب

صاحب فضل و کرامت جامع شریع و طریقت معین ملت محمدیہ سجادہ نشین طریقہ قادریہ یاد
نقشبندیہ شیخ صوری و معنوی حاجی حکیم محمد عبد العظیم ڈپٹی نصر اللہ خان صاحب
احمدی خیشگی خوجوی جو ایک زمانہ دراز سے بعد سفر حج و زیارت مدینہ منورہ کے اپنے وطن
مالوف میں تسلیم اتباع شریعت و بیعت سلسلہ طریقت کا افاضہ فرماتے تھے۔ اور
نزدیک و دور کے ہزاروں آدمی انکے ارشاد و ہدایت سے فیض ظاہر و باطنی پاتے
تھے جو دو سخاوت ان کی عالم میں مشہور ہے جس خلق ان کا صفحہ روزگار پر مسطور
ہے۔ جب زمانہ وصال شاہد و ہجرت کا قریب آیا تو بنظر عموم افادہ طالبین بعد نظر تالی
کے اکثر نسخہ جزیہ کو اس کتاب میں بڑھایا اور یکسال نشوق واسطے دوبارہ چھپانے اُس

لکے کے عاجز کو فرمایا۔ ہنوز یہ کتاب پوری چھپنے نہیں پائی کہ دفعۃً غیر وحشت اثر آئی کہ جناب محمد روح نے بعارضہ اس سال اول وقت نظر کے بروز سہ شنبہ ۲۷ محرم ۱۲۹۹ء ہجری کو بصدد ذوق شوق وصال الہی میں کلمہ شہادت پڑھتے ہوئے عالم آخرت کی طرف رحلت فرمائی افسوس کہ جو امیدان کی تھی کہ یہ کتاب اپنی زندگی میں پوری چھپ جاوے۔ سو وہ برہنہ آتی سچ سے۔ بیت۔ کار بار نیاید از زندگی پیرہ بفعیل اللہ ما یشاء قدیرہ۔ آخر کار ناچار بعد اس واقعہ ناگزیر کے تمامی اس کتاب کی ٹھہریں آئی گویا اس کے رفون نے مصنف کے (سرخ و غم) میں سیاہی کا لباس ماتی پہن کر نمگینوں کی صورت بنائی چونکہ آغاز اس کتاب کی طبع کا مصنف مغفور کی زندگی میں ہوا۔ اور وسط میں ان کے خاتمہ بخیر ہونے کی خبر آئی تو خاتمہ کتاب میں ذکر خیر ان کا مناسب معلوم ہوا۔ اور قطعہ تاریخ انتقال بھی مرقوم ہوا وہو ہذا

اگر صد دروغ حضرت عبد العظیم نے کیونکر ہو کہ بحر سخاوت تھی ان کی ذات درویش باصفا تھے اعانت کی آڑ میں چہرہ مخفان کا آئینہ نور معرفت با اینہم حکیم بھی تھے عاذق الزمان محسن تھے میرے بندہ احسان ہوں نکالیں سال وصال میں بھی جو تمنا اس کا التزام	رحلت کی اس جہان سے جہان کوام ہوا ہر اک کو ان سے ظاہر و باطن کا فیض تھا شب زندہ دار و عابد و مرناض و پارسا سینہ مخفان کا حزن اسرار اولیٰ یہ نسخہ اک نمونہ ہے انکے کمال کا کرتاہوں حق سے بخشش محسن کی التجا (باغ جنان مقام ہو) شاکر نے کی دعا
خاتمہ الطبع منجانب کارپردازان مطبع	

بعد حمد و لغت برصیر فیان دارالعبیاریطبات وجوہریان رستہ بازار حناقت ابیض من الامس ست کہ اگرچہ از بد و ایام الی یومنا ہذا الوف کتب فن طب بالسنہ مختلفہ تصنیف تالیف شدند و صد ہا از ان معرض طبع درآمدہ نفع بخش خلایق گشتند فاما ضرورت این فن شریف بیش از پیش ست ہر یکی تالیف جدید را خواہان و تسخات مجربہ را چو بان۔ از نیجا ست کہ تحصیل این فن را بر جمع علوم مقدم داشتند اند حتی کہ بر علم ادیان ہم۔ چرا کہ تا

صحت بدن دست نهد اخذ علم دین هم صورت نه بندد پس الحمد للہ والمنہ کہ درین ایام
صحت فرجام قانون رموز حکمت داروی حصول عافیت اعنی شرح رباعیات طب یونانی
مسمی بہ المعالجۃ الموتیۃ بالسنخ المجرتہ کہ مثلش دیدہ جان نبدیدہ و نظیرش گوش عالم
نشیندہ۔ بدین ایجاز جامع معالجات امراض از سر تا پا۔ و بدین اختصار روش قانون بوعلی سینا
مشرحی ست برای نام کہ شارحش رباعیات متن را تیمنا و تبرکاً آورده و فی الحقیقت کتابی
ست علیحدہ کہ حامل انواع نسخجات مجربہ ست در دو رسالہ عدیم النظیر از مؤلفات خود
درج کتب ہذا فرمودہ یکی در علاج بواسیر کہ مرضی ست صعب و دیرپا ہچنانکہ قلعش از
بخ و بن بے زحمت شود و دیگری در ترکیب شرب ماد الجبن بہ انجاشتی اتالیف نبیف و
تصنیف شریف عابد شرب زندہ دار مقبول کردگار حاج الحرمین شریفین عاشق رسول
الثقلین ارسطو فطرت فلاطون خبرت ماہر رموز حکمت یونانیان فخر پیشینیان حکیم حاذق
طیب لائق جناب مولوی حکیم ڈیٹی عبد العظیم نصر اللہ خان صاحب احمدی صاحب
خوجی صدر تعلقہ دار ریاست حیدرآباد دکن طب شراہ و جعل النجستہ مشواہ

حسب فرمائش صاحب الصدق والیقین شیخ
الہی بخش و محمد جلال الدین تاجران کتب کشمیری
بازار لاہور۔ طبع گردید

مفح القلوب فارسی جدید الطبع

یہ کتاب لاجواب بھی حضرت شاہ محمد ارزانی صاحب کی اعلیٰ تفنیفات میں سے ہے گویا فاضل نوح پوری محمد بن محمود الجعفی کی فارسی شرح ہے مصنف علام نے جو جو کچھ اس کتاب میں دکھائے ہیں قابل داد ہیں گویا طبابت پیشہ اصحاب کے لئے اس میں وہ وہ گزر بانڈھ دیئے ہیں جو کہ راہ راست سے ذرا بھر پھیلنے نہ دیں مشتاقان علم طب پر اسکا عبور نہایت ضروری سمجھا جاتا ہے کیفیات چہارگانہ وغیرہ پر بحث کرتے ہوئے دیگر ہر طرح کے ضروری مطالب بھی بیان کر دیئے ہیں ہاری بچہ میں یہ کتاب استاد کامل کا کام دیتی ہے لہذا اس کو سمجھنے کمال محنت سے صحیح کر لیا اعلیٰ کاغذ پر نہایت خوشخط حلی قلم چھپوایا ہے جو کہ دیکھنے کے قابل ہے۔ قیمت صرف دو روپیہ (دعہ)

میزان الطب فارسی محشی جدید الطبع

مدرسالہ دلائل
النض درسالہ
دلائل البول درسالہ

محران وغیرہ دنیا جانتی ہے کہ یہ عجیبہ کتاب ہر ایک طبابت پیشہ اپنا حوزہ جان بنائے رکھتا ہے اور اسی کے برکت سے ان کے زیر علاج مریض جانبر ہو سکتے ہیں جناب حضرت شاہ محمد ارزانی صاحب نے چلہ مطولات کو نظر انداز کر کے اس مختصر کتاب میں دریا کو کوزہ میں بند کر دیا ہے اور طرہ یہ ہے کہ اس کے مسائل بھی عام فہم ہیں حوائجی پر طب اکبر اور قاری وغیرہ مفیدہ و مجرب نسخے ہر ایک مرض کے لئے تحریر ہو چکے ہیں گویا سونے پر سہاگ نے اپنا کام لیا ہے مگر آج تک اس کے غلط چھپنے کی اکثر شکایات آتی رہیں لہذا اپنے بلند تصحیح کے اس کو نہایت خوشخط اور عمدہ کاغذ پر طبع کر دیا ہے۔

قیمت صرف (۱۲)

طب اکبر فارسی محشی جدید الطبع

از تصانیف حضرت
شاہ محمد ارزانی
صاحب امام
برکاتہم۔ علم طب

میں اگرچہ اور بھی کئی قسم کی کتابیں موجود ہیں لیکن جس پائے کی یہ کتاب ہے شاید ہی کوئی دوسری ہو مصنف علام نے اس کی تالیف کی وقت میں ہر ایک بیماری کی نسبت وہ وہ تجربات بتائے ہیں جن کو الہامی کہا جائے تو بجا ہے اور مرض کے ہر پہلو میں سے تمام گفتگو اور بحث کر کے اخیر میں علاج ہر قسم کا تجویز کر دیا ہے گویا دنیا بھر کی طباعت کا مجموعہ ہے تو یہی ایک کتاب ہے اور پھر اس کی مقبولیت عامہ نے اس کے مستند ہونے کا کافی ثبوت دیا ہے پس جبکہ ہم نے دیکھا کہ پبلک کو اس کتاب کی زیادہ تر مانگ ہے اور ہر کس ذائقہ اس کی خریداری کیواسطے جان اور دل سے حاضر ہے لہذا ہم نے کمال محنت اور بلیغ جدوجہد سے اس کی جملہ غلطیوں کی صحت کر کے جائے بجائے ضروری اور مفید حوائج سے مزین کر دیا ہے تاکہ عوام الناس کو بالعموم اور اہلکوب بالخصوص اس سے فائدہ پہنچے۔ اول شروع کتاب میں فہرست ابواب و فصول جملہ کتاب لگا دیئے ہیں تاکہ طبیب کو ہر ایک مرض کا حال دیکھنے میں زیادہ دقت حاصل نہ ہو ہمارے خیال میں اگرچہ یہی کتاب بارہا منفرقہ مطابع میں طبع ہو کر قبل ازیں ہاتھوں ہاتھ فروخت ہوتی رہی ہے لیکن البیابا کیزہ ایڈیٹرز اس وقت تک نہیں طبع ہوا جو کہ ہر ایک حیثیت میں کمالات حاصل کر چکا ہے صحت کا خاص اہتمام رکھا گیا ہے اور خوبی خط کا دعویٰ ہے کہ اس سے پہلے کسی نے ایسی

خوشخط حلی قلم نہیں چھاپی لفظ ۱۷۷۱ کاغذ گویا نہایت اعلیٰ تدریج کل صفحات کتاب علاوہ ہر

۵۷۱ - قیمت صرف (۱۲)

کفایہ منصوری معہ لہجہ نینی زبان فارسی جلد اول طبع

ایک کامل ڈاکٹر ہے جو تشریح انسان
بتائی گئی ہے کسی دوسری
پائی جاتی ہے مضمون کے
دکھائی ہے جس کی کہ
تھی چونکہ حکمت
ہڈی پٹی اور
عضلات و
کے محل معلوم

پوری
پر مبنی
پس
اس
کا ہر
مطلب
ضروری
ہے۔
ہم نے
کو فیسوں

صحت نہایت
سے تحریر کر کے
قیمت صرف ۲۰
مضمون ڈاکٹر زاہد رداں
اردو باب اول تشخیر

باب سوم شناخت و علاج امراض میں
علاج صبیان میں باب ششم ترکیبات
باب ہفتم لضعج نسوان میں معہ ترکیب
پر دئے وغیرہ میں قیمت صرف ۸

یہ کتاب علم طبابت میں
کے بہان کی اس کتاب میں
حکمت کی کتاب میں نہیں
اس میں وہ کمالیت
فی زمانہ ضرورت
کاسا رادار و مدار
رودہ اور
فضلات
کرنے اور
تشخیص
ہے۔
اس لئے
کتاب
ایک
میں ہونا
سمجھا گیا
لہذا
اس کی ضرورت
کر کے لہذا
اعلیٰ اور جلی قلم
چھپوایا ہے۔

اعلان

واضح ہے کہ ہمارے نامی و گرامی کتب خانہ میں
ہر علم و فن کی کتابیں یعنی عربی فارسی اردو پنجابی وغیرہ
موجود ہیں اور میں ان مجید حائلیں مترجم و معرک مطبوعہ دستہ ہول
مبندی بیرونی لکھنؤ و کانپور دی کلکتہ لکھنؤ وغیرہ موجود ہیں
پس جن صاحب کو کسی طرح کی کتب یا قرآن مجید وغیرہ کی ضرورت ہو
صرف ایک کارڈ بھیج کر گھر بیٹھے بذریعہ ویلیو پی ایل آر ان بارے
مال وصول فرما سکتے ہیں دیگر کتب اسلام بھی موجود ہیں مفصل اور
رعایتی فرست جسمیں ہر مذہب اور ملت کے جملہ کتب معہ رعایتی

قیمت درج ہیں کارڈ آئینہ قیمت بھی جاتی
ہے فقط والسلام

مخزن الحکمت

امراض میں باب دوم خواص و بیہ میں
باب چہارم علاج نسوان میں باب پنجم
گھڑی سازی دو دیگر امور ضروری خانگی نسخہ جات متفرقات بھرہ میں باب ہفتم لضعج نسوان میں معہ ترکیب
سہالے وغیرہ تیار کرنے کے باب ششم طریقہ سینے پر دئے وغیرہ میں قیمت صرف ۸

المشرف شیخ الہی بخش محمد حلال الدین صاحب کتب بازار کشمیری لاہور

Photographed copy of ancient Papyrus
Ms. or Papyrus in Papyrus

Presented to the Library of the
University of St. George's

Lithographed copy of ancient Persian
MS. on medicine in Quatrain's

Presented to the Library of McGill
University by Dr. Casey Wood

